

Filozofski fakultet u Sarajevu

FUNKCIJE LINGVISTIČKE NEGACIJE
U POLITIČKOM DISKURSU

Analiza diskursa međunarodne zajednice
u Bosni i Hercegovini

MERIMA OSMANKADIĆ

Sarajevo, 2016.

Merima Osmankadić
FUNKCIJE LINGVISTIČKE NEGACIJE U POLITIČKOM DISKURSU – ANALIZA
DISKURSA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI

Urednik:

Prof. dr. Salih Fočo

Recenzenti:

Prof. dr. Snežana Bilbija

Prof. dr. Marina Katnić-Bakaršić

Prijelom i oblikovanje:

Narcis Pozderac

Izdanje:

Prvo

Izdavač:

Filozofski fakultet u Sarajevu

Sarajevo, 2016.

Elektronsko izdanje

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

811.111'42:651.7(497.6)

OSMANKADIĆ, Merima

Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu [Elektronski izvor] : analiza diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini / Merima Osmankadić. - Elektronski tekstualni podaci. - Sarajevo : Filozofski fakultet, 2016

Način dostupa (URL): <http://www.ff-eizdavastvo.ba>. - Nasl. s nasl. ekrana. - Registar.

ISBN 978-9958-625-61-9

COBISS.BH-ID 23595526

Zahvale

Ova knjiga, kao ni bilo koji drugi naučni napor, ne bi bila moguća bez bezrezervne podrške, ljubavi i pomoći moje porodice. Ovdje želim da se na prvom mjestu zahvalim svome suprugu i našoj djeci, koji su najviše osjećali moje fizičko i duhovno odsustvo za vrijeme pisanja ove knjige. Oni su moja vječna inspiracija i bez njih niti jedan naučni napor ne bi imao smisla. Također, iskrenu zahvalnost dugujem i članovima moje šire porodice, bez čije konkretne podrške i pomoći ne bih mogla napisati ni retka. Knjigu posvećujem svojim roditeljima u želji da im na ovaj način uzvratim barem djelić ljubavi i podrške koju mi pružaju cijeli moj život.

Na ovome mjestu želim da se zahvalim i mojim dvjema duhovnim i naučnim „učiteljicama“, prof. dr. Snežani Bilbiji i prof. dr. Marini Katnić-Bakaršić s Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Profesorici Katnić-Bakaršić vječno dugujem ljubav prema lingvistici, koju je ona nesebično dijelila svojim studentima na postdiplomskom studiju iz lingvistike, kako na predavanjima tako i tokom intenzivnih razgovora o lingvistici za vrijeme mnogih druženja mimo nastave. Sa žaljenjem mogu konstatirati da je takvih profesora danas sve manje. Čast mi je što sam bila student profesorice Katnić-Bakaršić. Profesorica Bilbija je bila moja mentorica na izradi doktorske disertacije, ali i mnogo više od toga. Od profesorice Bilbije sam naučila o lingvistici, vođenju nastave, suštinskoj razlici između bitnog i manje bitnog u nastavi više od bilo koga drugog. Od profesorice Bilbije sam učila kako biti bolji čovjek, kako voljeti svoj posao, studente i kolege. Kad mi je bilo najteže, uvijek sam od profesorice dobivala riječi ohrabrenja i podrške. Profesorica Bilbija je dokaz da su istinski veliki ljudi ujedno i najskromniji ljudi. Velika mi je čast što sam imala priliku da budem saradnik profesorice Bilbije, njen doktorski kandidat i njen prijatelj.

I na kraju, želim da izrazim zahvalnost i kolegama s Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta u Sarajevu na razumijevanju i podršci, kao i mojim dragim kolegicama iz prve poslijeratne generacije postdiplomaca iz lingvistike na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Sabini, Elmi, Dženiti i Ameli, na podršci, ljubavi i vječnom sjaju lingvističkog uma.

Sažetak

Predmet istraživanja koje je predstavljeno u ovoj knjizi jeste eksplicitna i implicitna negacija u političkom diskursu Ureda Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini.

Ciljevi istraživanja su sljedeći: analizirati odnose između osnovnog semantičkog značenja negacije i semantičkih i pragmatičkih fenomena kao što su presupozicija, implikatura, govorni činovi i strategije učtivosti, kao i analizirati i klasificirati funkcije negacije u diskursu, uzimajući u obzir isprepletenost spomenutih odnosa kao i relevantnost izvanlingvističkog ili društvenog konteksta za razumijevanje i rašlanjivanje tih funkcija, ali ne konteksta kao objektivne i determinističke ograničenosti društva ili kulture već konteksta kao mentalnog modela društvenih situacija u kojima se komunikacija odvija a koji služi kao posrednik između diskursa i društva.

Korpus na kojem je izvršeno istraživanje sastoji se od izvještaja Visokog predstavnika Generalnom sekretaru UN-a i intervju a i članaka Visokog predstavnika i njegovih saradnika u periodu 1995-2001.

Metodologija kojom je vršeno istraživanje jeste kvalitativna analiza korpusa, a analiza je obuhvatila semantičke, pragmatičke i diskursne aspekte negacije.

Osnovni zaključci do kojih se došlo u ovome istraživanju jesu sljedeći: negacija se u engleskom jeziku može izraziti eksplicitno i implicitno; negacija je u veoma bliskoj interakciji sa semantičkom implikacijom kao i s pragmatičkim značenjem u vidu presupozicije i implikature, indirektnih govornih činova, ali i s društvenom konvencijom učtivosti u međuljudskim odnosima; negacija u političkom diskursu može vršiti različite funkcije, kao što su poricanje ustvrđene propozicije, poricanje presupozicije, presuponiranje, naglašavanje, i mnoge druge; negacija se u političkom diskursu može upotrijebiti u realizaciji manipulativne diskursne strategije pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja Drugog.

Ključne riječi: negacija, presupozicija, implikatura, implikacija, indirektni govorni činovi, strategije učtivosti, kontekst, kritička analiza diskursa, politički diskurs, manipulacija.

Predgovor

I would argue that linguistic research applies to a good many of the questions facing contemporary society: how to reverse educational failure in the inner cities; how to resolve conflicts and paradoxes that center around bilingual education; how to implement the responsibility of the law to communicate to the public.

(Labov, 1982: 166)

Začetnik sociolingvistike kakvu poznajemo danas, William Labov, ovako je opisao zadatak i smisao primijenjene lingvistike. I mada je Labov ovo napisao prije više od trideset godina i u kontekstu Sjedinjenih Američkih Država, u kojima je rasna nejednakost i tada bila uzrokom mnogih nepravdi u društvu, prije svega u pristupu obrazovanju, njegove riječi mogu se primijeniti i na današnji trenutak u kontekstu Bosne i Hercegovine, bez obzira što su konkretni izazovi s kojima se suočava bosanskohercegovačko društvo nešto drugačiji, ali ne toliko koliko možda na prvi pogled izgleda. Sociolingvistika je, zajedno sa sistemskom funkcionalnom gramatikom Hallidaya, kolijevka današnje kritičke analize diskursa, ili kritičkih diskursnih studija. Umjesto da jezik analizira u gotovo potpunoj izolaciji od njegove upotrebe, kako to čine isključivo teoretski orijentirane lingvističke discipline, Labov je tada, a mnogi primijenjeni lingvisti danas, pokušavao da svojom naukom promijeni svijet nabolje. Društvena odgovornost i osjetljivost na nepravdu, koja je nažalost u mnogim slučajevima direktno ili indirektno povezana s jezikom, jeste zadatak svakog društveno osviještenog primijenjenog lingviste, danas možda više nego ikada prije. Diskurs moćnih potpomaže održavanju *statusa quo* u društvu manipuliranjem najosjetljivijim ljudskim mislima i emocijama. Zbog toga kritički analitičari diskursa svojom naučnom analizom i društvenim angažmanom doprinose raskrinkavanju suptilnih načina manipulacije diskursom. Da li oni time gube naučni kredibilitet koji podrazumijeva objektivnost i odmak od predmeta analize? Van Dijk na ovakva pitanja i na optužbe da je Kritička Analiza Diskursa (CDA) pristrana odgovara na sljedeći

način: „That is, CDA research combines what perhaps somewhat pompously used to be called ‘solidarity with the oppressed’ with an attitude of opposition and dissent against those who abuse text and talk in order to establish, confirm or legitimate their abuse of power. Unlike much other scholarship, CDA does not deny but explicitly defines and defends its own sociopolitical position. That is, CDA is biased – and proud of it.“ Malo dalje u tekstu, van Dijk dodaje: „Precisely because of its combined scholarly and social responsibilities, CDA must be rigorous scholarship. Its multidisciplinary theories must account for the complexities of the relationships between discourse structures and social structures. Without explicit and systematic methods, no socially useful as well as scholarly reliable observations and descriptions can be produced. In CDA, theory formation, description, problem formulation and applications are closely intertwined and mutually inspiring.“ (van Dijk, 2001: 96) Dakle, bez obzira na društvenu angažiranost, kritički analitičar diskursa, a možemo slobodno reći i svaki primijenjeni lingvist, ne smije paušalno donositi zaključke, nego mora dosljedno koristiti izabranu metodologiju istraživanja, kao i naučnu rigoroznost, kako bi izbjegao optužbe da takva istraživanja nisu naučna. Ova knjiga predstavlja moj skromni pokušaj da istražim diskurs moći koji je inherentan međunarodnoj zajednici u Bosni i Hercegovini, prije svega njenom glavnom eksponentu Visokom predstavniku, koristeći metode kvalitativne analize korpusa u lingvistici kao i teorije (kritičke) analize diskursa, semantike i pragmatike, i da na taj način barem malo doprinesem boljem razumijevanju odnosa jezika i društva, odnosno diskursa i moći u Bosni i Hercegovini.

Sadržaj

1.0	Uvod	1
1.1	Predmet istraživanja	1
1.2	Hipoteze i ciljevi analize	2
1.3	Teoretski okvir i metode i postupci korišteni u analizi korpusa	4
1.4	Korpus	11
1.5	Negacija u psiholingvističkim istraživanjima	20
1.6	Organizacija daljeg izlaganja u knjizi	21
2.0	Različiti aspekti negacije	22
2.1	EksPLICITNA I IMPLICITNA (INHERENTNA) NEGACIJA	22
2.1.1	EksPLICITNA NEGACIJA KOD HUDDLESTONA I PULLUMA	31
2.1.2	IMPLICITNA NEGACIJA KOD HUDDLESTONA I PULLUMA	39
2.2	Afiksalna negacija	44
2.3	Dupla negacija	49
2.4	Antonimija	54
2.5	Podizanje negacije	57
2.6	Metalingvistička negacija	60
3.0	Analiza korpusa: formalno-sintaktička klasifikacija negacije	70
3.1	Izveštaji Visokog predstavnika	70
3.2	Članci i intervjui	73
3.3	Klasifikacija negacije u korpusu prema formalno-sintaktičkim kriterijima	74
3.3.1	EksPLICITNA NEGACIJA	74
3.3.1.1	GLAGOLSKA NEGACIJA	74
3.3.1.2	NEGLAGOLSKA NEGACIJA	77
3.3.1.2.1	Not kao marker neglagolske negacije	77
3.3.1.2.2	Sintetički apsolutni negatori	86
3.3.1.2.3	Aproksimativni negatori	88
3.3.1.2.4	Afiksalna negacija	91
3.3.1.2.5	Metalingvistička negacija	94
3.3.2	IMPLICITNA NEGACIJA	97
3.3.2.1	Inherentno negativne leksičke jedinice	99
3.3.2.2	Kvantificirane imeničke fraze koje impliciraju prema dolje (eng. <i>Downward entailing quantified NPs</i>)	103
3.3.2.3	Intenzifikator <i>too</i>	104
3.3.2.4	Prijedlozi <i>against, before, but, contrary to, except, opposite to, outside, unlike, without</i> i veznik <i>until</i>	104
3.3.2.5	<i>Only</i>	108
3.3.2.6	Komparativne i superlativne konstrukcije	109
3.3.2.7	EksPLICITNE I IMPLICITNE KONDICIONALNE REČENICE	110
3.3.2.8	<i>Almost</i>	113
3.3.2.9	Idiomatski izrazi	116
3.3.2.10	Metafore	119

3.3.2.11	Konstrukcija <i>is/has yet/still to do sth/to be done</i>	120
3.3.2.12	Modalni glagoli	121
3.3.2.13	Različite sintaktičke strukture u kojima je negacija implicitno izražena. . .	122
3.3.2.14	Leksičke jedinice koje imaju pozitivno leksičko značenje stvaranja, implementiranja, uvođenja.	123
4.0	Analiza korpusa: funkcije negacije u diskursu	125
4.1	Uvodne napomene	125
4.2	Funkcije negacije.	125
4.2.1	Negiranje/poricanje ustvrđene propozicije.	125
4.2.2	Negiranje/poricanje presupozicije	127
4.2.2.1	Poricanje zajedničkog znanja/općeg vjerovanja	127
4.2.2.2	Poricanje očekivanja	131
4.2.3	Negiranje/ponišćavanje implikature	134
4.2.4	Negativna implikatura	135
4.2.5	Negativna implikacija	138
4.2.6	Različite implikature izražene negacijom	139
4.2.6.1	Podizanje negacije	139
4.2.6.2	Negativna <i>da/ne</i> pitanja i upitni privjesci (eng. <i>tag questions</i>)	147
4.2.6.3	Dupla negacija	151
4.2.7	Negacija u funkciji izražavanja presupozicije	156
4.2.8	Negacija u izražavanju govornih činova	160
4.2.8.1	Direktni i indirektni govorni činovi	160
4.2.8.2	Izbjegavanje obavezivanja i preuzimanja odgovornosti	164
4.2.9	Negativno predstavljanje drugog/pozitivno predstavljanje sebe	165
4.2.9.1	Negacija u diskursnoj strategiji pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog	165
4.2.9.2	Opravdavanje sebe	167
4.2.9.3	Neslaganje/slaganje sa govornikom.	169
4.2.9.4	Implicitno poređenje	172
4.2.10	Naglašavanje putem negacije.	174
4.3	Negacija kao sredstvo manipulacije u diskursu.	179
4.4	Poređenje negacije u dva potkorpusa	194
5.0	Zaključak	197
5.1	Rezultati istraživanja	197
5.2	Perspektive.	204
	Dodatak: Primjer izvještaja Visokog predstavnika	206
	Korpus	209
	Literatura	220
	Indeks	233
	Recenzije	236
	Biografija	241

1.0 Uvod

We shall see why negation is to the linguist and linguistic philosopher as fruit to Tantalus: waving seductively, alluringly palpable, yet just out of reach, within the grasp only to escape once more.

(Horn, 1989: xiv)

1.1 Predmet istraživanja

“I Do Not Know Where Karadzic is Hiding”

Ovo je naslov intervjua kojeg je dao Carlos Westendorp, Visoki Predstavnik u Bosni i Hercegovini u periodu od sredine 1997. do sredine 1999. godine, u Večernjem listu of 03.02.1999. i taj najbolje ilustrira temu ove knjige: funkcije negacije u političkom diskursu.

Rečenica iz naslova izgleda kao odgovor na pitanje “Do you know where Karadzic is hiding?”, ili kao reakcija na tvrdnju “I’m sure you know where Karadzic is hiding.”, samo što ni jedno od to dvoje nije eksplicitno izraženo. Možemo zaključiti da Westendorp u ovom naslovu ustvari negira ili poriče ono što mu se implicitno stavlja na teret, a to je posjedovanje informacije o tome gdje se krije Radovan Karadžić, koji je u to vrijeme već bio optužen od strane Međunarodnog suda u Haagu za ratni zločin ali se uspješno skrivao i izbjegavao hapšenje. Westendorp poriče presupoziciju, što znači opće znanje cijele zajednice, u ovom slučaju bosanskohercegovačke javnosti, da međunarodna zajednica i Visoki predstavnik kao eksponent politike međunarodne zajednice u BiH znaju gdje se skriva Karadžić.¹ Takva funkcija negacije u diskursu – poricanje presupozicije – jeste jedna od njenih osnovnih funkcija. To su uočili mnogi autori, među kojima se nalaze lingvisti koji pripadaju potpuno različitim školama i lingvističkim disciplinama – od lingvista „stare škole angloameričke lingvistike“ kao što su Horn, Givón, Walker, Tottie, Leech, van der Sandt preko široke lepeze pragmalingvisti Apothéloza, Brandta, Quiroza, Schwentera, Jordana, Nahajec do analitičara diskursa kao što su van Dijk, Fairclough, Hidalgo-Downing, Pagano (vidi, između ostalog, Givón, 1978: 73;

¹U ovom slučaju radi se o presupoziciji kao pragmatičkom fenomenu, a možemo je definirati kao opće znanje koje se podrazumijeva u diskursu i koje se ne mora eksplicitno spominjati niti objašnjavati. U ovom smislu se pragmatička presupozicija razlikuje od semantičke jer nije uvjetovana leksičkom informacijom, odnosno leksičkim značenjem pojedinih riječi niti sintaksičkom strukturom. Kasnije u knjizi se detaljno govori o razlici između ove dvije vrste presupozicije. V. Leech, 1981: 288.

Horn, 1978c: 202; Givón, 1979: 104; Leech, 1981: 295-296; Shanon, 1981: 42; Fairclough, 1989: 154; Tottie, 1991: 16-29; van der Sandt, 1991: 331-332; van Dijk, 1992: 91; Apothéoz, Brandt, Quiroz, 1993: 27-28; Walker, 1994: 563-564; Pagano, 1994: 253-254, 258; Jordan, 1998: 711-712; Hidalgo-Downing, 2000: 223; Givón, 2002: 250; Piper *et al.*, 2005: 964; Schwenter, 2005: 1442; Nahajec, 2009: 109-110). Međutim, negacija može imati i mnoge druge funkcije u diskursu, pa je stoga moj glavni cilj da na korpusu analiziram negaciju u engleskom jeziku.

Crystal u svom *Rječniku moderne lingvistike* negaciju ili odricanje definira kao „proces ili konstrukcija u GRAMATIČKOJ i SEMANTIČKOJ analizi koja po pravilu izražava suprotnost celom značenju ili jednom delu značenja neke rečenice. U engleskoj gramatici izražava se umetanjem „odrečne PARTIKULE“ *not* ili *n't* (ova druga je KONTRAHIRANA negacija); u LEKSICI ima nekoliko mogućih sredstava, npr. PREFIKSI kao *un-*, *non-* ili reči kao *deny* [poricati].“ (Crystal, 1985: 160, preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec) Negacija ovako definirana izgleda vrlo jednostavno i gotovo da je možemo izjednačiti sa logičkim definicijama negacije u kojima je negator operator koji mijenja istinostnu vrijednost propozicije, što se može predstaviti shematizirano na istinostnoj tabeli:

p	~p
t	f
f	t

Dakle, ako je pozitivna propozicija istinita (eng. *true*, skraćeno *t*), onda je negativna propozicija neistinita (eng. *false* skraćeno *f*) i obrnuto (v. Allwood, Andersson, Dahl, 1977:30; McCawley, 1993: 108).² Međutim, u prirodnim jezicima ovi se odnosi znatno kompliciraju jer negacija vrlo rijetko djeluje samostalno nego se najčešće kombinira i ulazi u relacije s modalnošću, kvantifikatorima, presupozicijom, skalarnim odnosima u semantici i pragmatici i mnogim drugim morfosintaktičkim, semantičkim, pragmatičkim i logičkim fenomenima u jeziku, kao i s društvenim konvencijama. Horn i Kato u uvodu knjige *Negation and Polarity at the Millenium* ukazuju na „dramatičan kontrast“ između površinske jednostavnosti logičke negacije i kompleksnosti koju negativna forma i funkcija imaju u stvarnoj jezičnoj upotrebi.³ (Horn, Kato, 2000: 1) Upravo je taj kontrast ono što je najintragantije kod negacije i ono što je čini tako neuhvatljivom i teškom za objasniti u lingvistici.

1.2 Hipoteze i ciljevi analize

Uzimajući u obzir već spomenuti kontrast između prividne jednostavnosti negacije i njene kompleksnosti u stvarnoj jezičnoj upotrebi, pošla sam od sljedećih pretpostavki:

- kompleksnot negacije u jeziku je posljedica njene duboke povezanosti sa samim ontološkim fenomenom negacije s jedne strane, te s lingvističkim, prije svega morfo-

²~ je simbol koji se pored simbola \neg u logici koristi da bi se označio negativni operator, *p* je skraćenica za propoziciju (*proposition*), *t* za istinostnu tvrdnju (*true*) i *f* za neistinostnu (*false*).

³O odnosu između logičke i negacije u prirodnim jezicima v. i Hintikka, 2002: 585-587.

sintaktičkim, semantičkim, pragmatičkim i psiholingvističkim fenomenima, kao i sa društvenim konvencijama s druge strane;

- kompleksnost negacije ima za posljedicu čitavu lepezu funkcija koje ona može vršiti u ljudskoj komunikaciji, bilo da se radi o lingvističkim i nelingvističkim sistemima komunikacije⁴, ili verbalnim i neverbalnim načinima komuniciranja među ljudima,⁵ i ta se kompleksnost da istražiti na autentičnom korpusu, bez artificijelnih primjera, gdje se negacija može analizirati u svom tom bogtastvu odnosa;
- negacija se u prirodnom jeziku može izraziti eksplicitno, upotrebom negativnog markera, ili implicitno, upotrebom inherentno negativnih leksičkih sredstava, kombinacije sintaktičkih konstrukcija kao i isprepletenim djelovanjem lingvističkih sredstava i zajedničkog općeg ili prethodnog znanja sudionika u diskursu;
- iz kompleksnosti negacije proističe i sljedeća intuitivna hipoteza, a to je da negacija može imati veoma značajnu ulogu u nekom od argumentativnih diskursa kojima je cilj ubjeđivanje ili čak manipulacija slušatelja ili čitatelja, a diskurs u čijoj osnovi leži ubjeđivanje drugog jeste politički diskurs.

Iz ovako postavljenih hipoteza proizilaze i dva glavna cilja, a oni su sljedeći:

- analizirati odnose između osnovnog semantičkog značenja negacije i semantičkih i pragmatičkih fenomena kao što su presupozicija, implikatura, govorni činovi, strategije učtivosti, gradacija, procesuiranje informacije, antonimija, stilske figure kao što su ironija i metafore te jedinice negativnog polariteta;
- analizirati i klasificirati funkcije negacije u diskursu, uzimajući u obzir isprepletenost gore spomenutih odnosa kao i relevantnost izvanlingvističkog ili društvenog konteksta za razumijevanje i raščlanjivanje tih funkcija, ali ne konteksta kao objektivne i determinističke ograničenosti društva ili kulture već konteksta kao mentalnog modela društvenih situacija u kojima se komunikacija odvija a koji služi kao posrednik između diskursa i društva - takvo viđenje konteksta daje van Dijk u svojim novijim radovima (van Dijk, 2001: 108-113; van Dijk, 2006b: 163-165, 170-173 i van Dijk, 2009: 113-124, 248-254).⁶

Iz ova dva glavna cilja analize proističe i nekoliko podciljeva, a to su:

- analizirati eksplicitnu i implicitnu negaciju, s posebnim naglaskom na raščlanjivanje i klasifikaciju načina na koji se izražava implicitna negacija, što pretpostavljam da će biti moguće zbog primjene kvalitativne analize korpusa;

⁴Giora *et al.* opisuju vizuelnu negaciju koju možemo susresti na saobraćajnim znakovima i u različitim oblicima vizualne umjetnosti. Ovi autori smatraju da se simboli ili znakovi s negativnim značenjem koji se tu upotrebljavaju trebaju posmatrati kao vizualni negativni markeri čija je upotreba prije lingvistička nego slikovna. Takvi simboli (npr. križ ili linija koja precrtava određenu sliku) ne čine integralni dio „semantike“ slike nego su na neki način nametnuti slici koja predstavlja ono što takvi markeri negiraju. U tom smislu vizualni markeri negacije kao i lingvistički markeri utječu na reprezentaciju onoga što je u njihovom opsegu, odn. onoga što oni negiraju, bilo da se informacija o negiranom konceptu zadržava u svijesti primaoca informacije ili potiskuje. (Giora *et al.*, 2009: 2223-2224)

⁵O verbalnoj negaciji praćenju koverbalnim gestama v. Harrison, 2010.

⁶Općenito o kontekstu v. Fairclough, 1989: 145-152; Auer, 1996: 16; Verscheuren, 1999: 66, 108-111, 108; Bhatia, 2004: 125-130.

- budući da funkcioniranje negacije u diskursu uvelike ovisi i od društvenog konteksta kako je definiran gore, jedan od podciljeva je i analizirati negaciju u političkom diskursu, i to diskursu koji je mi je dobro poznat i čiji sam pasivni učesnik i sama – a to je politički diskurs unutar međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini kao i između predstavnika te zajednice i bosanskohercegovačke javnosti;
- analizirati i usporediti funkcije negacije u dva žanra tog diskursa a to su službeni izvještaji Visokog predstavnika u BiH Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda i intervju i članci Visokog predstavnika i njegovih saradnika u kojima se oni posredno ili neposredno obraćaju građanima BiH kao i široj svjetskoj javnosti zbog pretpostavke da će funkcija negacije kao i forma kojom se ona izražava biti različiti u ova dva žanra zato što su odnosi između Visokog predstavnika kao pošiljaoca informacije i njegovih primalaca u ta dva slučaja različiti – s jedne strane on se obraća svom pretpostavljenom, a s druge strane javnosti posredno preko novinara (u intervjuima) ili neposredno (u vlastitim člancima);
- na osnovu analize funkcije negacije u gore navedenom korpusu pokušati izdvojiti eksplicitnu i implicitnu negaciju kao strategiju ubjeđivanja ili manipulacije putem stvaranja mentalnog modela stvarnosti i njegovog prezentiranja i pokušaja nametanja drugom.

1.3 Teoretski okvir i metode i postupci korišteni u analizi korpusa

Iz ovako definiranih specifičnih ciljeva jasno se može naslutiti i osnovna namjera ove knjige u općem smislu: objasniti kako negacija funkcionira u samoj komunikaciji među ljudima, kojim formama ili nepostojanjem formi se izražava, kako je učesnici u komunikaciji procesuiraju i koji efekt ona može proizvesti među njima. Dakle, budući da je osnovni opći cilj objašnjenje samog fenomena negacije, sama po sebi mi se nameće Bolingerova tvrdnja da teorija može stajati na putu objašnjenju nekog lingvističkog fenomena jer se pokušavajući da se takvo objašnjenje uklopi u postojeći teorijski model može izgubiti zdravorazumska perspektiva koja doprinosi sveobuhvatnijem sagledavanju fenomena i njegovom mnogo prihvatljivijem objašnjenju. (Bolinger, 1980: 53).⁷ Stoga u ovoj knjizi pokušaj objašnjenja negacije neće biti uklopljen ni u jedan teorijski okvir posebno, nego će se primijeniti jedan eklektični model koji obuhvaća pragmatičku i diskursnu (pod diskursnom analizom podrazumijevam i kritičku analizu diskursa, o kojoj će detaljnije biti riječi kasnije u ovom poglavlju) i u manjoj mjeri semantičku analizu.

Polazeći od činjenice da značenje nije fiksno nego da se generira u samom procesu diskursa, potrebno je na prvom mjestu definirati šta je diskurs, šta je kontekst i šta sve ulazi u proces komunikacije među ljudima i na svoj način doprinosi značenju.

⁷U ovom članku Bolinger vrlo lucidno odgovara na nemogućnost objašnjenja unutar generativne lingvističke teorije fenomena kao što je „negramatičnost“ izraza **not happy people* naspram „gramatičnosti“ fraze *not unhappy people* koje su poduzeli Aitchison i Bailey 1979.

U literaturi postoje različite definicije diskursa, ali većina autora se slaže da se pod diskursom podrazumijeva i pisani i govorni jezik. Johnstonova (2002) diskurs definira kao stvarnu upotrebu jezika za potrebe komunikacije, i to je jedna od osnova na kojima počiva shvaćanje diskursa u ovoj knjizi. Ona međutim također naglašava da teoritičari pod utjecajem Foucaulta (možemo ih nazvati kritičkim analitičarima diskursa) pod diskursom podrazumijevaju konvencionalizirane načine govora koji su u međusobnoj interakciji sa konvencionaliziranim načinima razmišljanja. Ovako povezani načini govora i razmišljanja čine različite ideologije i služe za cirkuliranje moći u društvu. U tom smislu, diskursi su istovremeno i ideje i načini govora, koji su u stalnoj interakciji. (Johnstone, 2002: 2-3)

Prema Faircloughu (1989) diskurs je cjelokupni proces društvene interakcije, a tekst je samo dio tog procesa. Ako diskurs posmatramo na taj način, onda vidimo da je analiza teksta (bilo pisanog teksta bilo govornog jezika) samo dio analize diskursa, koja obuhvaća i analizu jezične produkcije i razumijevanja ili procesuiranja informacije. (Fairclough, 1989: 24) Kad ovu definiciju usporedimo s funkcionalnom definicijom diskursa kako je daje Schiffrin (1994), vidimo da te dvije definicije imaju dosta sličnosti. Naime, prema funkcionalistima, diskurs je sistem (društveno ili kulturološki organiziran način govora) putem kojeg se realiziraju različite funkcije. Analitičar diskursa se fokusira na način na koji su jezični elementi upotrijebljeni u različite svrhe u određenim kontekstima i/ili kako oni rezultiraju iz primjene komunikacijskih strategija. (Schiffrin, 1994: 32) Ovakvo poimanje diskursa se u najvećoj mjeri oslanja na Hallidaya i njegov sistemsko-funkcionalni model u lingvistici po kojem je jezik sredstvo komunikacije i stvaranja značenja. Halliday lingvističke strukture vidi kao međusobno povezane izbore (ili sisteme) koji služe za izražavanje značenja u situacijskim kontekstima. (v. Flowerdew, 2008: 198)⁸ Dakle, obje definicije naglašavaju da je diskurs društveno i kulturološki konvencionaliziran sistem i da se koristi u različitim kontekstima za realiziranje različitih funkcija. I van Dijk naglašava društvenu dimenziju diskursa, definirajući ga ne samo kao formu, značenje i mentalni proces, nego i kao kompleksnu strukturu i hijerarhiju interakcije i društvene prakse u kontekstu, društvu i kulturi. (van Dijk, 1997: 6)

Kao polazna tačka za analizu diskursa poslužit ću definicija diskursa kako je daju Bhatia, Flowerdew i Jones (2008) – diskurs je lingvističko ponašanje, bilo pisano bilo govorno, koje nadilazi ograničenja pojedinačnih rečenica i u kojem se značenje generira i interpretira korištenjem jezika u određenim društvenim kontekstima. (Bhatia, Flowerdew, Jones, 2008: 1) Dakle, prilikom analiziranja negacije u političkom diskursu, ja se neću ograničiti samo na upotrebu negacije u konkretnom tekstu nego ću u analizu uključiti i cjelokupni društveni kontekst u tom trenutku – dakle, sudionike tog diskursa, bilo direktne bilo indirektno, društvene i političke institucije i njihove međusobne odnose, vrijeme u kojem se konkretan diskurs odvija postavljen u širi vremenski okvir ratne i poslijeratne Bosne i Hercegovine (1992-1995, period nakon 1995), prostor odvijanja diskursa, bilo konkretan bilo metaforički prostor, kao i pretpostavljene kognitivne procese neophodne za učestvovanje u bilo kojoj vrsti komunikacije. Jedino ovakvom sveobuhvatnom analizom moguće je pokušati razotkriti značenje i funkcioniranje negacije u prirodnom jeziku, ili barem jednom aspektu tog jezika a to je poli-

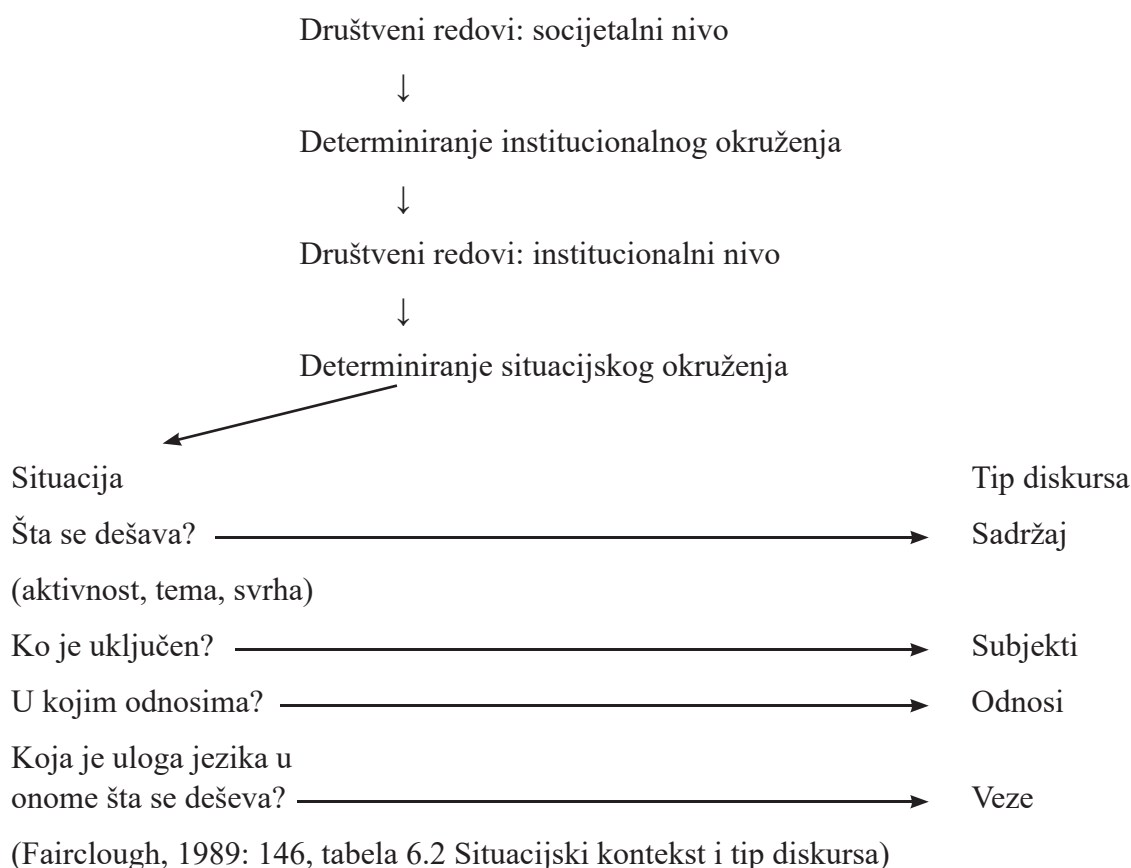
⁸ Wodak smatra da je razumijevanje osnovnih crta Hallidayeve sistemsko-funkcionalne gramatike i njegovog pristupa lingvističkoj analizi od suštinske važnosti za istinsko razumijevanje kritičke analize diskursa. (Wodak, 2001: 8)

tički diskurs. Ovako definiran predmet analize neminovno vodi do neophodnosti definiranja konteksta u užem i širem smislu.

Auer (1996) razlikuje pet dimenzija konteksta: lingvistički kontekst; nelingvistički kontekst, koji podrazumijeva situaciju u fizičkom smislu podložnu osjetilnoj percepciji; obilježja društvene situacije; obilježja općeg zajedničkog znanja sudionika u komunikaciji koje prethodne tri dimenzije ne obuhvaćaju; komunikacijski kanal, odn. medij putem kojeg se odvija komunikacija. (Auer, 1996: 16)

Verscheuren (1999) smatra da je potpuno pogrešno viđenje konteksta kao objektivne realnosti koja postoji neovisno od ljudi. Po njemu konteksti se generiraju u jezičnoj upotrebi i zbog toga su ograničeni na više načina. Dinamika interakcije među sudionicima u komunikaciji u odnosu na ono što realno postoji, ili se smatra da realno postoji, jeste ta koja generira kontekste. Kao rezultat toga, svaki konkretan kontekst ima svoja ograničenja premda ona nisu stabilna i o njima se može stalno pregovarati u toku same komunikacije. Izazov analitičaru predstavlja otkrivanje tih ograničenja u konkretnim primjerima jezične upotrebe a ne namećanje istih na osnovu nekog prethodno koncipiranog teoretskog modela. Kontekstualizacija je proces u kojem se o kontekstu može pregovarati, on se može prihvatiti ili odbaciti, i taj proces je najbitniji dio verbalnog generiranja značenja. Interpretacije konteksta se aktivno signaliziraju i/ili upotrebljavaju i to je ono što te interpretacije čini najkorisnijim u lingvističkoj analizi jer je to ono što ih zapravo čini dostupnima. (Verscheuren, 1999: 108-111) Sudionici interpretiraju društveni kontekst dijelom na osnovu vanjskih znakova (obilježja fizičke situacije, karakteristike sudionika, ono što je prethodno rečeno), ali dijelom i na osnovu aspekata njihovog općeg zajedničkog znanja ili prethodnog znanja (Fairclough to znanje naziva resursi sudionika, *members' resources*, MRs) koje im pomaže da interpretiraju te znakove.⁹ U resurse sudionika Fairclough (1989) uključuje znanje jezika, reprezentacije društvenog i prirodnog okruženja od strane ljudi, vrijednosti, vjerovanja, pretpostavke itd. Način na koji sudionici u diskursu interpretiraju određenu situaciju određuje koji će tip diskursa izabrati, a to onda utječe na prirodu interpretativnih procedura koje se koriste u interpretaciji teksta. (Fairclough, 1989: 144) Fairclough ukazuje i na značaj intertekstualnog konteksta, što podrazumijeva da sudionici u bilo kojem diskursu funkcioniraju na osnovu pretpostavki o tome na koje se prethodne diskurse konkretni diskurs naslanja i to određuje šta se može uzeti kao dato ili poznato u smislu zajedničkog iskustva, na šta se može pozivati, s čime se može ne slagati itd. On daje shematizirani model koji predstavlja način na koji sudionici u diskursu interpretiraju društveni kontekst:

⁹ Fairclough smatra da termin *prethodno znanje* (eng. *background knowledge*), koji se najčešće koristi u pragmatičkoj literaturi i onoj koja se bavi analizom diskursa, nije adekvatan zato što mnoge od pretpostavki koje pomažu da se proizvode i interpretiraju tekstovi imaju ideološku pozadinu, i zbog toga uvodi termin resursi sudionika (ili sredstva članova kako ga prevodi Majstorović, 2007a: 159) – eng. *members' resources* (MRs) (Fairclough, 1989: 141).

Fairclough također ističe da situacijski kontekst svakog diskursa uključuje i sistem društvenih odnosa kao i odnosa moći na najvišem socijetalnom nivou. Svaki pojedinačni diskurs podrazumijeva cijelo društvo. (Fairclough, 1989: 152) Ono što je bitno za naglasiti jeste da Fairclough, kao ni Vercheuren, ne smatra da je kontekst objektivna datost nego prije svega posrednik između jezika i društva.

To nas dovodi do van Dijka i njegove koncepcije konteksta, koja se bitno ne razlikuje od prethodno navedenih ali je detaljnije razrađena. On kontekste dijeli na globalne i lokalne. Globalni konteksti su definirani društvenim, političkim, kulturološkim i historijskim strukturama u kojima se odvija komunikacija, dok su lokalni konteksti definirani u smislu karakteristika (obilježja) neposredne interakcijske situacije u kojoj se odvija dati komunikacijski događaj. Neka od obilježja jedne takve situacije su: opća domena (politika, biznis, itd.), opća akcija (zakonodavstvo, propaganda, itd.), sudionici u različitim komunikacijskim i društvenim ulogama i njihove namjere, ciljevi, znanje, norme i ostala vjerovanja. Van Dijkova teorija konteksta lokalni kontekst definira kao mentalni model komunikacijske situacije, tj. kao kontekstni model, što nam omogućava subjektivnu interpretaciju društvenih situacija i razlika među govornicima jednog jezika u istoj situaciji i općenito fleksibilno prilagođavanje diskursa društvenoj situaciji. Kontekstni modeli funkcioniraju kao posrednik između mentalne informacije (kao što je npr. znanje) o nekom događaju i stvarnog značenja koje se stvara u diskursu. (van Dijk, 2001: 108-110) Van Dijk se zalaže za društveno-kognitivno objašnjenje konteksta, i tvrdi da konteksti nisu objektivna i deterministička ograničenja koje postavlja društvo ili kultura

nego subjektivne interpretacije, konstrukcije ili definicije takvih aspekata društvenog okruženja od strane sudionika u diskursu. Konteksti definirani kao mentalni modeli funkcioniraju kao posrednik između situacijskih i društvenih struktura s jedne i diskursnih struktura s druge strane. (van Dijk, 2006b: 163) Mentalni modeli predstavljaju iskustva ljudi i pohranjeni su u njihovo epizodno sjećanje. Oni su subjektivne reprezentacije „realnosti“ koje su podložne predrasudama. U tim modelima se mogu nalaziti i procjene događaja ili situacija (mišljenja o njima) kao i emocije povezane sa tim događajima. Mentalni modeli imaju bitne funkcije u procesuiranju diskursa – u produkciji diskursa oni služe kao polazna tačka, dok u razumijevanju diskursa oni predstavljaju cilj razumijevanja – smatra se da smo shvatili određeni diskurs ako smo u stanju konstruirati njegov mentalni model. Mentalni modeli imaju kulturalne i shematisirane strukture, iako neka od njihovih obilježja mogu biti veoma općenita ako ne i univerzalna. Mentalni modeli preuzimaju shematsku formu nekih osnovnih kategorija (npr. vrijeme, lokacija, sudionici i njihove uloge, trenutni događaji i sl.) koja se može primijeniti u hiljadama slučajeva razumijevanja diskursa u našem svakodnevnom životu. Konteksti su mentalni modeli komunikacijskih situacija sudionika u diskursu. Takvi kontekstni modeli neprestano kontroliraju produkciju u razumijevanju diskursa. Ta kontrola zahvaća sve nivoe i dimenzije teksta i govora, kao što su uvjeti potrebni za prikladnu upotrebu govornih činova, Griceovih konverzacijskih maksima, upotrebu deiktičkih zamjenica, strategija učtivosti, zatim odabir prikladnih tema ili promjene tema, nivoe semantičkog opisa (općenito naprema specifičnom), podjelu znanju na tvrdnje i presupozicije, leksikalizaciju, sintaktičke strukture i intonaciju. Što su situacije formalnije, normativnije i više institucionalizirane, to će kontekstni modeli sudionika u diskursu biti sličniji jedni drugima, dok će u oni u neformalnim situacijama biti idiosinkratičniji. Međutim, u ovom se drugom slučaju idiosinkracija kompenzira većim zajedničkim znanjem sudionika u diskursu iz kojeg proizilaze zajedničke presupozicije. (van Dijk, 2006b: 169-173) Kako bih sumirala sve gore navedeno o kontekstu u cilju isticanja važnosti konteksta u analizi diskursa koja se predlaže u ovoj knjizi, navest ću funkcije konteksta kako ih ističe van Dijk (2009):

- konteksti su društveno-kognitivni posrednik između društva i društvenih situacija s jedne i diskursa s druge strane, između lično-subjektivnih i društveno-kolektivnih aspekata jezične upotrebe i komunikacije;
- konteksti kao mentalni modeli također posreduju između ličnih iskustava i društvenog znanja s jedne i diskursa s druge strane;
- konteksti nam pomažu da objasnimo kako su ljudi u stanju da svoj tekst ili diskurs i svoju interpretaciju fleksibilno prilagode komunikacijskoj i društvenoj situaciji;
- konteksti objašnjavaju zašto i kako diskursi na svim nivoima mogu varirati od situacije do situacije;
- oni nam nude teorijsku bazu za definiranje pojmova kao što su žanr, stil i registar;
- oni objašnjavaju mnoge od kontradikcija sociolingvističkog istraživanja mono-kauzalnih društvenih varijabli, i pomažu da formuliramo utjecaj društvenog okruženja u smislu subjektivnih modela sudionika, u kojima su smještena relevantna društvena svojstva komunikacijskih situacija;

- oni integriraju kognitivno, društveno i kulturološko istraživanje razumijevanja društvenih situacija i komunikacijskih događaja i sudjelovanje u njima.

(van Dijk, 2009: 253-254)

Detaljan opis konteksta bio je nepohodan jer je kontekst kako smo ga gore definirali neizostavna komponenta u analizi lingvističkog fenomena negacije.

U gornjem tekstu sam napomenula da će se u knjizi koristiti metode analize diskursa, odn. kritičke analize diskursa, kako bi se što uspješnije opisala negacija i objasnile njene funkcije u diskursu. Na ovome je mjestu potrebno ukazati na koji način će u knjizi biti upotrijebljene metode kritičke analize diskursa i šta će se pod tim podrazumijevati. Fairclough i Wodak (1997) tvrde da se kritička analiza diskursa (eng. *Critical Discourse Analysis*, skraćeno CDA – stoga će se ova skraćenica koristiti u daljem tekstu) razlikuje od ostalih pristupa analizi diskursa po različitom viđenju odnosa između jezika i društva kao i odnosa između analize i analizirane prakse.¹⁰ CDA posmatra diskurs kao društvenu praksu. Diskurs oblikuje društvo ali u isto vrijeme društvo oblikuje diskurs. On stvara situacije, objekte znanja i društvene identitete ljudi i odnose među njima. Diskurs je konstitutivan jer pomaže da se održava i reproducira društveni *status quo* ali istovremeno i zato što doprinosi transformaciji toga *statusa quo*. CDA sebe vidi kao angažiranu teoriju, predanu određenom cilju, a taj cilj je kritika postojećih vladajućih struktura moći putem analize diskursa u kojem te strukture sudjeluju. CDA je oblik interveniranja u društvenu praksu i društvene odnose. (Fairclough, Wodak, 1997: 258) Glavni cilj CDA jeste razotkrivanje netransparentnosti i odnosa moći u društvu. (Fairclough, Wodak, 1997: 279) Wodak (2001) smatra da dominantne strukture stabiliziraju konvencije i čine ih prirodnim, što znači da se efekti moći i ideologije u stvaranju značenja zatamnjuju i da poprimaju stabilan i prirodan oblik. Oni se uzimaju kao „dati“. Otpor se u tom slučaju posmatra kao rušenje konvencija i stabilne diskursivne prakse. (Wodak, 2001: 3) Sami teoretičari kritičke analize diskursa često naglašavaju da CDA nije jasno definirana empirijska metoda istraživanja, već da je najbolje da se posmatra kao skup pristupa diskursu sa sličnom teorijskom osnovom i sličnim pitanjima koja se postavljaju u istraživanju. Također, CDA nema jedinstven pristup prikupljanju građe, odn. tekstova za analizu (Meyer, 2001: 23). Ovako široko postavljen pristup analizi diskursa analitičaru dozvoljava priličnu slobodu u izboru materijala za analizu kao i konkretnog lingvističkog (u širem smislu lingvističkog – uključujući fonološke, morfološke, sintakzičke, semantičke, pragmatičke, retoričke, konverzacijske kao i elemente lingvistike teksta) fenomena koji će se analizirati. I Flowerdew ističe da je kritičku analizu diskursa najbolje posmatrati kao pristup u kojem se koriste razne teorije i metode. (Flowerdew, 2008: 197) Koje će se metode izabrati za analizu ovisi o ciljevima istraživanja, o prirodi diskursa koji se analizira, o interesima i o profilu samog analitičara kao i o drugim parametrima istraživačkog konteksta. CDA se fokusira na ona obilježja diskursa koja se tipično povezuju sa izražavanjem, potvrđivanjem i reprodukcijom društvene moći govornika ili pisa-

¹⁰ Početkom 90-tih godina 20. st. grupa naučnika koji su u svom radu kombinirali sociološke teorije s lingvistikom (Fairclough, Kress, van Dijk, van Leeuwen i Wodak) okupila se na dvodnevnom seminaru u Amsterdamu kako bi raspravljali o teorijama i metodama specifičnim za *Critical Discourse Analysis*, ili CDA. I mada su se njihovi pristupi veoma razlikovali jedni od drugih u metodologiji, bili su vrlo slični u programatskom smislu. Ovaj simpozij u Amsterdamu institucionalizirao je ovu grupu i njihovu školu, CDA. (Wodak, 2001: 4) Obično se termin *Critical Discourse Analysis*, ili CDA, (pisano velikim slovima) odnosi upravo na naučnike koji pripadaju ovoj grupi i njihove sljedbenike, dok se termin *critical discourse analysis* (pisano malim slovima) upotrebljava za sve one koji na kritički način analiziraju diskurs ali nisu nužno sljedbenici CDA.

ca kao članova dominantnih grupa kao i izazovima koji se postavljaju pred tu društvenu moć. (van Dijk, 2008: 2-3) U tom smislu i ova knjiga predstavlja, između ostalog, i kritičku analizu diskursa, jer polazim od vjerovanja da značenje i funkcija lingvističkih struktura i fenomena, pa čak ni njihova forma, ne postoje izolirani u nekom bezvremenskom i besprostornom vakuumu nego se generiraju u upotrebi jezika u društvenim situacijama. Uzimajući u obzir veoma kompleksne odnose unutar društvenih zajednica, i odnose među ljudima općenito, kao i vrlo složene kognitivne procese neophodne za odvijanje komunikacije među njima, svaka ozbiljnija lingvistička analiza bi trebala polaziti sa kritičke tačke gledišta u smislu da ništa što je ljudsko ne može biti objektivno pa tako ni analiza jezika u najširem smislu jer jezik nije odvojen od ljudskog mišljenja niti od međuljudskog djelovanja. Kritičnost je inherentna svakoj ljudskoj intelektualnoj aktivnosti i stoga težište u ovoj knjizi stavljam na analizu diskursa, dok se kritičnost u svojoj suštini podrazumijeva u jednoj takvoj analizi. Termin kritička analiza diskursa se iz tog razloga u knjizi upotrebljava nominalno, da označi čitav jedan pristup analizi diskursa u dosadašnjem razvoju lingvistike i srodnih disciplina. Rasprava o kritičnosti me dovodi do jedne izjave Georga Lakoffa, koji nije bio analitičar diskursa, ali koji je bio dovoljno kritičan da prepozna uzaludnost teorije koju je i sam donekle razvio, a to je vrlo općenito kazano generativna lingvistika (mada se poslije iz toga razvila interpretativna semantika, čiji je začetnik bio Chomsky, i generativna semantika, čiji je, što je malo paradoksalno, teoretičar bio i sam G. Lakoff, a kasnije i mnoge druge teorije). Ta izjava glasi: “Teaching linguistics these days is not without some indirect – very indirect – political consequences. In linguistics, as in politics, much of the relevant data to support or refute many claims are available to the average person. In linguistics, it is in your mind and all you have to do is train yourself to recognize it. In politics, it is all around you, in the newspapers and on TV. Again you just have to be trained to recognize it. **Just about any beginning linguistics student, with some careful thought, can in an afternoon think up enough crucial examples to show the inadequacy of our most sophisticated current theories.** Similarly any citizen of average intelligence can pick out many of the lies his government tells him. The thought processes are not all that different, though the subject matter is. **Any beginning linguistics student will discover with a little thought that men of great stature in the academic establishment, even very bright ones like Chomsky, can be wrong on just about every issue.** It makes one wonder about the ‘experts’ running our governments.”¹¹

Dakle, svako ljudsko promišljanje je nužno i kritičko, pa tako i promišljanje o jeziku općenito i njegovoj utkanosti u čitav splet vrlo kompleksnih društvenih odnosa. Ti odnosi su najčešće definirani time ko djeluje s koje pozicije u društvenoj hijerarhiji, općenito rečeno. Ta pozicija

¹¹ G. Lakoff u intervjuu Parretu (Parret, Herman (1974) *Discussing Language*, The Hague: Mouton; citirano prema Harris, 1993: 208, naglašavanje teksta M.O).

•Podučavanje lingvistike ovih dana nije bez indirektnih – veoma indirektnih – političkih posljedica. U lingvistici, kao i u politici, veći dio relevantnih podataka pomoću kojim ćemo pobiti ili podržati mnoge tvrdnje dostupan je svakoj prosječnoj osobi. Što se tiče lingvistike, sve je u vašoj glavi i vi samo treba da sebe istrenirate da to prepoznate. Što se tiče politike, sve je tu oko vas, u novinama i na televiziji. Kao i u lingvistici, morate samo biti istrenirani kako to prepoznati. Svaki student lingvistike – početnik će uz malo pažljivijeg razmišljanja za jedno popodne smisliti dovoljno važnih primjera koji će ogoliti neadekvatnost naših najsofisticiranijih savremenih teorija. Na sličan način, svaki prosječno inteligentan građanin će prepoznati laži koje mu servira njegova vlada. Kognitivni procesi nisu uopće tako različiti, iako predmet razmišljanja jeste. Svaki student lingvistike – početnik će uz malo razmišljanja otkriti da veliki ljudi iz akademskog okruženja, čak i oni veoma pametni kao što je Chomsky, mogu pogriješiti u ama baš svakoj stvari. To nas navodi na razmišljanje o „ekspertima“ koji vode naše vlade.“ (prevela M.O.)

određuje i pristup dominantnom diskursu u društvu. Krićka analiza diskursa pokušava da istraži načine na koji se taj pristup određuje - ko ima pristup stvaranju vijesti i televizijskih programa i ko kontrolira taj pristup, ko je na poziciji da organizira konferencije za štampu na koje će doći mnogo novinara, čija se saopćenja za štampu čitaju i koriste dalje u medijma, ko daje intervjuje i koga se citira, čije djelovanje se definira kao vijest, čiji se članci i pisma uredniku objavljuju, ko može sudjelovati u političkoj emisiji uživo, čija se definicija društvene i političke situacije prihvaćaju i uzimaju za ozbiljno – sve su to parametri koje možemo primijeniti u određivanju ko ima najveću moć u datoj situaciji i datom društvu i ko samim tim kontrolira diskurs. (van Dijk, 2008: 10) Također, u ovakvoj konstelaciji, treba analizirati da li razlićitost tehnologija, medija, poslatih poruka automatski znači da će građani biti bolje informirani i sposobni da se odupru sofisticiranoj manipulaciji raznih poruka koje im se samo na prvi pogled obraćaju na lićnom nivou, ali koje možda implementiraju dominantne ideologije koje se nisu mnogo promijenile. Van Dijk kaže da iluzija slobode i razlićitosti može biti jedan od najboljih načina da se proizvodi ideološka hegemonija koja će biti u interesu onih čija je moć dominantna u društvu. (van Dijk, 2008: 11) Mnogi bi oblici moći u savremenom demokratskom društvu trebali biti definirani kao simbolićka moć, dakle u smislu gore navedenog pristupa javnom diskursu ili njegove kontrole – onaj ko ima pristup dominantnom diskursu i ko taj diskurs kontrolira, taj ima i moć. Analiza diskursa treba da detaljno istraži šta zapravo znači kontrola diskursa – kako određene društvene grupe kontroliraju mentalne modele javnih događanja i emocije vezane uz te događaje, opće društveno i kulturološko znanje i zdrav razum, stavove o kontroverznim pitanjima ili osnovnim ideologijama, normama i vrijednostima koje organiziraju i kontroliraju takve društvene reprezentacije javnosti uopće. Društvene strukture ne utjeću direktno na tekst i govor, nego su one podložne posmatranju, iskustvu, zatim ih članovi društva interpretiraju i predstavljaju, npr. kao dio svoje svakodnevnice komunikacije. Upravo je ta subjektivna reprezentacija, ti mentalni modeli pojedinih događanja, to znanje, ti stavovi i ideologije ono što u konaćnici utjeće na diskurs. Mentalni modeli ustvari posreduju između društva ili društvenih situacija s jedne i diskursa s druge strane. (van Dijk, 2008: 14-16) Ideologija je po van Dijku kompleksni kognitivni okvir koji je zajednićki članovima grupe, klase, ili neke druge društvene formacije. Ideologija kontrolira stvaranje, preobrazbu i primjenu ostalih društvenih kognitivnih sistema kao što su znanje, mišljenja, stavovi kao i društvene reprezentacije (mentalni modeli) uključujući i društvene predrasude. (van Dijk, 2008: 34)

U zaključku treba naglasiti da će analiza negacije u ovoj knjizi biti postavljena na gore opisanim osnovama i uključiti će lingvistićku formu i njene funkcije uzimajući u obzir širi društveni kontekst kao i kognitivne procese uključene u proizvodnju i procesuiranje diskursa.

1.4 Korpus

Kao što sam već rekla, analiza negacije će se vršiti u okviru pragmatičke i diskursne analize, s posebnim otklonom prema krićkoj analizi diskursa. Korpus koji će biti analiziran baziran je na pisanom tekstu i pripada političkom diskursu koji po definiciji spada u institucionalni žanr. Radi se o političkom diskursu koji je dominantan u Bosni i Hercegovini od kraja rata

1992-1995, i koji uglavnom kontrolira međunarodna zajednica u Bosni i Hercegovini, odnosno Visoki predstavnik Ujedinjenih naroda kao njen glavni eksponent. Korpus se sastoji od tekstova koji pripadaju dvama različitim podžanrovima institucionalnog žanra a to su politički izvještaji s jedne strane i intervjui i članci s druge strane. Ova dva podžanra su izabrana zbog pretpostavke da će upotreba i funkcija negacije u njima biti donekle različita zato što je primalac informacije u njima različit – u svojim redovnim izvještajima Visoki predstavnik se direktno obraća svome pretpostavljenom, Generalnom sekretaru UN-a, dok su građani BiH i svi drugi koji su zainteresirani indirektni učesnici u diskursu jer su izvještaji dostupni na službenoj web stranici Ureda Visokog predstavnika www.ohr.int; dok se u svojim intervjuima i člancima on indirektno (u intervjuima direktni primalac informacije je novinar koji vodi intervju) i direktno (u svojim člancima) obraća građanima BiH i članovima šire međunarodne javnosti. Izvještaji koji će biti analizirani pisani su od 1996. do 2001. godine (20 izvještaja) i obuhvaćaju 187 926 riječi. Intervjui i članci u korpusu objavljuvani su u tom istom periodu u različitim regionalnim i svjetskim dnevnim novinama i časopisima, ili su emitirani na različitim radio stanicama, a svi se nalaze na spomenutoj web stranici bilo u svom originalnom obliku ako su iz pisanih medija bilo kao transkripcije intervjuja emitiranih na radiju. Taj dio korpusa obuhvaća 182 655 riječi, što sve skupa čini broj riječi od 370 581, što je dovoljan broj riječi za analizu koja je prevashodno kvalitativna. Svi spomenuti izvještaji i intervjui i članci skinuti su sa OHR-ove službene web stranice i podvrgnuti detaljnoj kvalitativnoj analizi, što znači da je svaki izvještaj, intervju i članak detaljno pročitano, da su ekscerpirani primjeri u kojima se nalazi eksplicitna negacija kao i oni u kojima se po mom mišljenju nalazi implicitna negacija, svi primjeri su klasificirani po formi u zasebne grupe a potom detaljno analizirani uzimajući u obzir i lingvistički, dakle tekstualni kontekst kao i društveni ili situacijski kontekst kako je gore detaljno opisan i definiran. Također u analizu je ušlo i razmatranje onih pragmatičkih fenomena za koje se u postavljanju hipoteze intuitivno pretpostavilo da igraju važnu ulogu u upotrebi i funkciji negacije, a to su govorni činovi, Griceove konverzacijske maksime, presupozicija, implikatura, strategije učtivosti, stilske figure litota, metafora i ironija, procesuiranje informacije, zatim semantički i pragmatički fenomen polariteta odn. jedinica negativnog polariteta kao i antonimija, koja se također mora proučavati i sa semantičke i sa pragmatičke strane.

Ovdje je potrebno napraviti malu digresiju i objasniti šta znači analiza korpusa u analizi diskursa uopće, kao i koje to posljedice ima za konkretnu analizu u knjizi. Kad se spomene analiza korpusa, obično se tu podrazumijeva analiza milionskih elektronskih korpusa koja se vrši raznim tehnikama, od kojih je najčešća tehnika konkordancije, tj. traženje ključne riječi koja se onda izlista u onom najužem tekstualnom kontekstu u kojem se nalazi, ili analiza korpusa traženjem najfrekventnijih riječi u tom korpusu na osnovu čega se onda donose određeni zaključci. Budući da je za analizu diskursa širi društveni kontekst kao i znanje o tome od presudnog značaja, ovakva kvantitativna analiza ne bi imala previše smisla. Moguće je međutim da analitičar sam sastavi svoj korpus, bilo da se radi o tekstovima u elektronskom formatu ili pisanom tekstu koji se zatim ukucava u kompjuter ili skenira, i da, uzimajući u obzir gore definirani društveni kontekst sa svim svojim kompleksnostima, kvalitativno analizira takav korpus. Lee spominje okvirno tri načina na koji se korpus može koristiti u analizi diskursa, a to su: većim dijelom kvalitativna analiza korpusa, zatim kombinirana kvalitativna i kvantitativna

analiza korpusa i većim dijelom kvantitativna analiza korpusa kako bi se dobili kvantitativni podaci o jeziku u neke praktične svrhe. (Lee, 2008: 88)

Partington, naprimjer, u svojoj analizi upotrebljava kombiniranu kvantitativnu i kvalitativnu analizu korpusa baziranom na konferencijama za štampu koje svakodnevno organizira Bijela kuća i u kojima učestvuju stručnjaci za odnose s javnošću uposleni u Bijeloj kući s jedne i novinari s druge strane. Kako i sam kaže, osnovni cilj takve analize korpusa nije analiza sadržaja korpusa kao cilj sam za sebe, nego analiza korpusa kao instrument za proučavanje onoga što sudionici u diskursu čine u određenim okolnostima. (Partington, 2003: 4-5) On sebi postavlja dva cilja, a to su lingvistički i institucionalni, što znači analiza jezika u tekstovima koji su javni i/ili autoritativni, što znači emanacija institucija moći i utjecaja. Veoma bitno pitanje koje se mora postaviti u svakoj analizi institucionalnog žanra jeste kako je takav diskurs organiziran da bi izgledao činjeničan, doslovan, objektivan, autoritativan i neovisan o samom autoru diskursa a ne da izgleda kao da se izlaže sa određene tačke gledišta. (Partington, 2003: 5) I Hardt-Mautner tvrdi da se kvalitativna i kvantitativna analiza moraju nadopunjavati a ne isključivati jedna drugu. (Hardt-Mautner, 1995: 2)

Budući da sam se ja odlučila da pored eksplicitne analiziram i implicitnu negaciju, koja je u mnogim slučajevima bitnija za diskurs i razotkrivanje različitih slojeva značenja od eksplicitne a koja se često izražava toliko implicitno da je potrebno veliko znanje sudionika u diskursu kako bi se takve implikature interpretirale, upotreba kvantitativne analize korpusa bila bi nemoguća. Ona je vrlo limitirajuća, pa su se sve korpusne analize negacije dosad morale ograničiti na analizu isključivo eksplicitne negacije. Na taj način došlo se do mnogih bitnih otkrića o prirodi negacije (usp. npr. Tottie, 1991 ili Biber *et al.*, 1999), ali su izostali ostali aspekti koji su možda čak i važniji za objašnjenje fenomena negacije u prirodnom jeziku. Stoga sam se ja odlučila za kvalitativnu analizu korpusa, svjesno ulazeći u rizik da mi se predbaci relativno mali uzorak korišten u istraživanju ali također svjesna da jedino takvom analizom mogu istražiti što više slojeva značenja i funkcioniranja negacije, kao i da jedino tako mogu uzeti u obzir sve gore navedene faktore koji doprinose stvaranju značenja.

Izabrani korpus spada u institucionalni žanr, tako da je na ovom mjestu potrebno definirati i šta je žanr u odnosu na registar i diskurs i koje su odlike institucionalnog žanra. Prema Johnstonevoj, registar je jezični varijetet povezan sa komunikativnom situacijom koja se ponavlja ili sa skupom komunikacijskih uloga. Kako bismo funkcionirali u određenom registru bitno je poznavati načine interakcije i generalne strategije interpretacije koje su karakteristične za određenu situaciju (npr. poseban registar predstavlja jezik koji se koristi u pisanju oporuka, zatim u naučnom, akademskom, medicinskom diskursu, itd.).¹² Žanr je prema ovoj autorici tip teksta koji se ponavlja a koji je povezan sa određenom svrhom ili aktivnošću koja se ponavlja, npr. istraživački izvještaji, esejska pitanja, medicinske konsultacije, itd. Kako bi se opisao žanr potrebno je opisati formu teksta žanra, kontekste u kojima je taj žanr relevantan i u kojem sudionici mogu koristiti žanr kako bi organizirali i objasnili šta rade i kako, aktivnosti pomoću kojih ljudi stvaraju i dijele znanje nepohodno da bi se proizvodili tekstovi u određenom žanru, kako žanr funkcionira u interakciji: kako ljudi koriste generičke konvencije kako bi stvarali

¹² O terminu *stil* u sličnoj upotrebi kao što je ova opisana za termin registar v. opširnije Katnić-Bakaršić, 2001.

nove tekstove, kako koriste žanr da klasificiraju određenu situaciju, kako žanr služi za održavanje *statusa quo* i kako žanr omogućava promjenu. (Johnstone, 2002: 148, 158)

Bhatia definira žanr kao konvencionalizirano diskursivno činjenje u kojem sudionici, bilo da se radi o pojedincima ili o institucijama, dijele percepciju komunikativnih namjera kao i percepciju ograničenja tih namjera u smislu njihovog kreiranja, interpretacije i uvjeta upotrebe. U tom smislu, žanrovi su društveno uvjetovani – društvo kreira žanrove, interpretira ih i upotrebljava u specifičnim akademskim, društvenim, institucionalnim i profesionalnim kontekstima. (Bhatia, 2004: 87) Žanrovi su često hibridne tvorevine, ili kako Bhatia kaže postoje kolonije žanrova gdje se srodni žanrovi grupiraju i imaju slične komunikativne namjere, premda i zadržavaju mnoge od svojih individualnih osobina. On navodi primjer reklame kao žanra koja uspješno zadire u teritorij drugih žanrova kao što su profesionalni žanrovi uključujući akademski, korporativni, politički ili novinski žanr i kolonizira ih. (Bhatia, 2004: 88)

Korpus izabran za analizu u ovoj knjizi pripada institucionalnom žanru, mada se za intervju i članke može reći da imaju karakteristike i medijskog odn. novinskog žanra. Partington definira institucionalni žanr kao razgovor između profesionalaca i laika, ali kaže da se ta definicija može proširiti tako da obuhvati i razgovor između dvije grupe profesionalaca gdje postoji publika koja se sastoji od laika. (Partington, 2003: 30) Tako se za izvještaje koje Visoki predstavnik šalje Generalnom sekretaru UN-a može reći da je to diskurs između dva profesionalca, dok su indirektni učesnici te komunikacije svi koji te izvještaje pročitaju na Internetu, bilo da su laici bilo političari profesionalci koji nisu direktno uključeni u taj diskurs. U institucionalnom žanru opći ciljevi se definiraju prirodom posla koji se obavlja i institucijom kojoj se služi. Institucionalno okruženje također nameće određena ograničenja na vrstu jezičnog ponašanja kao i na sudionike u smislu mogućih uloga koje oni vrše u toj komunikaciji. Prava i obaveze koji su povezani s tim ulogama su često određeni konvencijama ili su čak pravno determinirani. Uloge sudionika u diskursu su nerijetko asimetrične, dakle sudionici u diskursu imaju različit pristup diskursnim resursima, oni svojim govorom čine različite stvari i interveniraju u različitim momentima. Često taj asimetričan odnos sudionika u diskursu reflektira razliku u statusu pa čak i moći. (Partington, 2003: 30-32) Što se tiče izvještaja Visokog predstavnika, tu je odnos moći veoma interesantan. Naime, Visoki predstavnik šalje izvještaje svom pretpostavljenom, koji je u institucionalnoj hijerarhiji na višem položaju i ima veću moć. Međutim, u literaturi se često spominje da u diskursu onaj ko ima veću moć ima i bolji pristup diskursu i često je on taj koji govori i postavlja pitanja a ovaj koji je po tome na nižem stepenu hijerarhijski ima manje šansi da govori. Ovdje je došlo do interesantnog odnosa moći – Visoki predstavnik, koji je ustvari niži na hijerarhijskoj skali od Generalnog sekretara UN-a, preuzima moć koju mu daje mogućnost da govori, u ovom slučaju piše, i da na taj način daje svoje viđenje odn. svoj mentalni model realne stvarnosti koju onda plasira Ujedinjenim narodima i Generalnom sekretaru. Na taj način njemu se otvaraju ogromne mogućnosti vrlo suptilne manipulacije stvarnim događajima na terenu, i od njegovog mentalnog ili kontekstnog modela, kako ga naziva van Dijk, ovisi politika međunarodne zajednice prema BiH. Međutim, kako u diskursu i životu ništa nije tako jednostavno niti jednosmjerno, tako ni ovdje vjerovatno nije taj mentalni model Visokog predstavnika jedini faktor u određivanju globalne i lokalne politike prema BiH. Sigurna sam da postoje drugi diskursi, nedostupni javnosti, koji su ipak odlučujući u takvim odnosima, ali diskurs Visokog predstavnika je nesumnjivo jedan od či-

nilaca u toj konstelaciji odnosa koji nije nerelevantan. I kako Partington (2003: 129) kaže, odnosi moći i društvene udaljenosti (što je društvena varijabla u teoriji učtivosti Brownove i Levinsona) su u većini slučajeva nestabilni i podložni pregovaranju i natjecanju. Taj odnos je rijetko stabilan i fiksni, i moramo biti vrlo oprezni pri analizi u određivanju toga ko ima moć a ko ne, jer to nije apsolutna kategorija i vrlo često diskurs koji zaista određuje i kontrolira stvarnost je skriven i nedostupan osim isključivo društvenim elitama.

Kad su u pitanju politički intervjui, i tu je odnos moći vrlo zanimljiv. Tu je novinar, kao predstavnik javnosti, taj koji postavlja pitanja i naizgled preuzima ulogu vratara (eng. *gatekeeper* = onaj koji kontrolira pristup raznim dobrima, između ostalog i informacijama) i onog koji ima moć jer je on zajedno s „običnim ljudima“ koje predstavlja izabrao te političare, koji su onda „dužni“ da nam podnose račune. Međutim, i političar koji je intervjuiran dobiva prostor da govori i da plasira svoj mentalni model stvarne situacije i da s te pozicije posredno utječe na svoje slušatelje i čitatelje, tako da i politički intervju možemo posmatrati kao arenu u kojoj se vodi borba za moć, ali to će svakako ovisiti od vrste intervjuja, same ličnosti novinara i medijske kuće za koju radi i njene politike, ličnosti političara i njegove stvarne moći i mnogo drugih faktora. Specifična situacija se dešava kod intervjuja sa Visokim predstavnikom. On je političar kojeg nisu izabrali građani BiH na izborima, on je neko ko je nametnut da vlada Bosnom i Hercegovinom poslije rata.¹³ Međutim, to ne mijenja odnos između njega i novinara. Novinar se prema njemu može ponijeti krajnje servilno, kao i prema bilo kojem bosanskohercegovačkom političaru, ali ga isto tako kao i svakog bosanskohercegovačkog političara pozivati na odgovornost baš zato što je nametnut poslije rata da vlada Bosnom i Hercegovinom i zbog obećanja koje je međunarodna zajednica dala prilikom preuzimanja te vladavine – to će ovisiti o faktorima koje smo gore naveli, prije svega o medijskoj kući za koju novinar radi i njene politike i stvarne moći. Kad su u pitanju članci Visokog predstavnika, on se putem njih direktno obraća bosanskohercegovačkoj i svjetskoj javnosti. Međutim, ni ovdje ne možemo reći da je komunikacija u potpunosti jednostrana, jer pri pisanju Visoki predstavnik ima na umu trenutni diskurs koji se odvija u Bosni i Hercegovini, intertekstualnost, dakle sve one diskurse koji su prethodili trenutnom diskursu i one za koje se pretpostavlja da će uslijediti. Tako Visoki predstavnik u svojim člancima možda ima i najveću moć da svojim diskursom nameće mentalni model objektivne stvarnosti. Analiza će pokazati koliko je ova hipoteza ispravna, te ukoliko jeste, koliko suptilna mora da budu sredstva kojima se može vršiti utjecaj ili čak manipulacija čitatelja tih članaka, jer ne smijemo smetnuti s uma da sudionici u komunikaciji, bilo direktni bilo indirektni, nisu pasivni primaoci informacija nego aktivni učesnici u komunikativnom procesu sa svojim mentalnim modelima realnosti i sposobnostima zdravorazumskog razmišljanja i logičkog zaključivanja. Da li je moć onih koji kontroliraju javni diskurs tolika da blokira ovo zdravorazumsko razmišljanje i logičko zaključivanje ostaje da se vidi nakon provedene analize.¹⁴

¹³ O Bosni i Hercegovini kao protektoratu v. Bilbija (recenzija Majstorović, 2007a); Majstorović, 2007a: 10-15.

¹⁴ Chilton čak stavlja pod upitnik postojanje CDA uzimajući u obzir saznanja do kojih se došlo u kognitivnoj psihologiji i kognitivnoj lingvistici, a to je da ljudi u svakom slučaju imaju urođenu „teoriju uma“ i metareprezentacijski modul (termin metareprezentacija je preuzet iz pragmatičko-kognitivne teorije relevantnosti). Ako prihvatimo pretpostavku nekih teoretičara da su ljudska bića urođeno makijavelistička, onda bi ona trebala imati urođenu sposobnost da prepoznaju i da se nose s mahinacijama drugih. Ako je za ovu sposobnost i aktivnost od ključnog značaja jezik, onda bi ljudi trebali imati i urođenu sposobnost ne samo da upotrebljavaju jezik u makijavelističke svrhe nego i da prepoznaju i da se nose sa makijavelističkom

U dodatku na kraju knjige dat je jedan izvještaj Visokog predstavnika kao ilustracija tog tipa teksta, dok ilustracija intervjua ili članka nije bila potrebna jer je izgled tih tipova teksta dobro poznat svima. Izvještaji Visokog predstavnika su podijeljeni na tačke u kojima je data neka zaokružena informacija, a na globalnom nivou teksta ili makro-planu, izvještaj je podijeljen na tematske cjeline, kao što je npr. opće stanje u BiH, stanje u Federaciji BiH, stanje u Republici Srpskoj, povratak izbjeglica i raseljenih lica, razminiravanje, donatorske konferencije i slično. Prilikom ekscerpiranja primjera za analizu iz izvještaja, uzimana je cijela tačka pod kojom se nalazi dati primjer, što je dovoljno za razumijevanje tekstualnog konteksta u kojem je negacija upotrijebljena, dok će podaci vezani za društveni kontekst biti dati pri analizi. Kad su u pitanju intervjui, zajedno s odgovorom u kojem se nalazi relevantna negacija za analizu bit će ekscerpirano i pitanje, dok će ostali podaci relevantni za analizu biti uključeni pri samoj analizi. Što se tiče članaka, i tu će se voditi računa o širem tekstualnom kontekstu uz navođenje ostalih relevantnih podataka iz društvenog konteksta.

Na ovome je mjestu bitno napomenuti i jezik kojim se koristi međunarodna zajednica u BiH a i Visoki predstavnik, barem u tekstovima koji će biti analizirani u ovoj knjizi, a to je engleski. Bilbija smatra da upotreba engleskog kod predstavnika EU u javnom diskursu BiH „otkriva da oni koji imaju moć često odlučuju kako će način na koji oni taj diskurs lingvistički pakuju odraziti njihove političke stavove prema nekim pitanjima ili Bosni i Hercegovini kao zemlji u cjelini“. (Bilbija, 2002: 6) Također, engleski kojeg upotrebljavaju članovi međunarodne zajednice i institucija Evropske unije može se okarakterizirati lingvistički kao jedan od engleskih svjetskih jezika. Većini govornika taj engleski nije maternji jezik i on je razvio neke svoje karakteristike neovisno od ostalih varijeteta standardnog engleskog jezika, pa ga mnogi nazivaju *Eurospeak* (James, 2000: 24). James smatra da ovaj engleski ima više karakteristike registra (varijetet definiran na osnovu upotrebe) nego dijalekta (varijetet definiran na osnovu korisnika). (James, 2000: 33) Na nekim mjestima u korpusu nailazila sam na sintaksičke kombinacije koje odstupaju od standardnog engleskog jezika i koje su vjerovatno odraz jezičke interferencije s maternjim jezikom govornika (ili prevodioca), ali ih nisam okarakterizirala kao grešku nego kao obilježje tog varijeteta engleskog jezika, jer on sasvim dobro funkcioniše na komunikativnom planu i sasvim je razumljiv.

Na kraju, potrebno je reći nekoliko riječi o pisanom diskursu, kao i o političkom diskursu u koji spada ovaj institucionalni žanr koji sam odabrala za analizu. Korpus na kome će se vršiti analiza u ovoj knjizi sastoji se od pisanog diskursa, osim u slučajevima kad je radijski ili televizijski intervjui transkribiran za potrebe objavljivanja na službenoj web stranici OHR-a. U takvom slučaju, transkripcija koja se koristi ne pripada nijednom usvojenom modelu transkripcije koji se koristi u lingvistici, preciznije u analizi konverzacije, tako da tu nemamo označene pauze u govoru, preklapanja dvaju govornika, upadanje jedno drugom u riječ, uzvike, ograde, zamuckivanja, intonaciju, nedovršene rečenice, dakle ništa od onoga što čini sastavni dio konverzacije, pa i političkog intervjua, i vrlo je vjerovatno da je takav intervjui modificiran u određenom smislu za pisanu formu. Također, vjerovatno se pitanja za takve intervjue prethodno šalju Visokom predstavniku tako da on može da pripremi odgovore na njih. Što se tiče intervjua objavljenim u dnevnim novinama i časopisima, i njih su transkribi-

upotrebom jezika drugih. Chilton s razlogom postavlja pitanje: „What is CDA for if people can do it anyway?“ (Chilton, 2005: 31)

rali sami novinari i urednici novina, i vjerovatno se i u tim slučajevima radi o pripremljenim pitanjima i odgovorima. Kad uzmemo sve to u obzir, obje vrste intervjuja u korpusu možemo po tim karakteristikama svrstati u pisani diskurs – dakle, oni posjeduju ono što je najkarakterističnije za pisani diskurs a to je da su planirani. Pisani diskurs je, kako ga definira van Dijk, eksplicitno planirani diskurs i zbog toga možemo reći da ga je lakše kontrolirati. Van Dijk smatra da ova karakteristika pisanog diskursa ima implikacije po izražavanje moći. Pisani diskurs je u principu javan i zbog toga se autori tog diskursa mogu pozivati na odgovornost za ono što je napisano u tim tekstovima. Ta javnost pisanog diskursa može imati za posljedicu da u pisanom tekstu moć mora biti izražena i formulirana na indirektniji, uvijeniji i formaliziraniji način. Drugi faktor koji utječe na to da se moć u pisanom diskursu izražava na manje direktan način jeste činjenica da autore institucionalnih tekstova ne možemo poistovijetiti s javnim govornicima, pošiljaocima ili izvorima takvog diskursa. Javni pisani diskurs je stoga često oblik kolektivnog, institucionalnog diskursa, kao što je i moć koju taj diskurs izražava. (van Dijk, 2008: 54) Vidjet ćemo da je to do određene mjere slučaj i sa diskursom Visokog predstavnika, koji je u tom smislu „bezličan“ i institucionaliziran u izvještajima, pa čak i u intervjuima, ali da ima prostora i za iznošenje ličnih stavova i viđenja. Koliki je omjer između te dvije karakteristike diskursa Visokog predstavnika, pokazat će sama analiza, ali pretpostavka je da je njegov diskurs u većoj mjeri ipak javan pa samim tim i kolektivan, odnosno predstavlja diskurs međunarodne zajednice kao posjednika vrhovne političke moći u datom trenutku u Bosni i Hercegovini koja se ogleda prije svega u legitimnosti postupaka Visokog predstavnika kao što je mogućnost smjenjivanja političara u BiH, predlaganja ili čak nametanja zakona i odlučivanja o njihovom sprovođenju i slično, što je legitimizirano ovlastima koje su mu date Bonskom deklaracijom sa Konferencije o implementaciji mira održane 9. i 10. decembra 1997. u Bonnu. Ta Konferencija je „pozdravila moju namjeru da upotrijebim svoj konačni autoritet na terenu što se tiče implementacije Mirovnog sporazuma kako bi ubrzali rješenje poteškoća tako što su donesene obvezujuće odluke o određenim specifičnim pitanjima.“ (Visoki predstavnik Carlos Westendorp, Izvještaj 8, tačka 11, 16.1.1998.)¹⁵ Također, politička moć Visokog predstavnika definirana je i članovima 27 i 28 Rezolucije UN-a od 15. decembra 1995., a u kojima se potvrđuje da je „Visoki predstavnik konačni autoritet na terenu što se tiče interpretacije Aneksa 10 o civilnoj implementaciji Mirovnog sporazuma“ i donosi odluka da „će sve zainteresirane države, a pogotovo one u kojima će Visoki predstavnik otvoriti svoje urede, omogućiti da Visoki predstavnik uživa takve zakonske ovlasti potrebne za obavljanje njegovih funkcija, uključujući i ovlasti da sklapa ugovore, prisvaja i raspolaže stvarnom i ličnom imovinom.“ (Članovi 27 i 28, Rezolucija UN-a S/RES/1031)¹⁶ Međutim, stvarna politička moć institucija međunarodne zajednice i Visokog predstavnika ogleda se u tome što oni ovakve ovlasti koriste odnosno ne koriste zavisno od specifičnog političkog momenta i trenutne političke konstelacije odnosa u svijetu.

¹⁵“The Conference welcomed my intention to use my final authority in theatre regarding interpretation of the Peace Agreement in order to facilitate the resolution of difficulties by making binding decisions on certain specific issues.” (High Representative Carlos Westendorp, 8th Report, 11, 16 January 1998)

¹⁶“Confirms that the High Representative is the final authority in theatre regarding interpretation of Annex 10 on the civilian implementation of the Peace Agreement.”, and “Decides that all States concerned, and in particular those where the High Representative establishes offices, shall ensure that the High Representative enjoys such legal capacity as may be necessary for the exercise of his functions, including the capacity to contract and to acquire and dispose of real and personal property” (Acts 27, 28, UN Resolution S/RES/1031 (1995).

Da bismo zaokružili ovaj opširan uvod, potrebno je još definirati šta je politički diskurs i koje su njegove karakteristike kao i to na koji način je najproduktivnije takav diskurs analizirati. Kao što smo vidjeli iz konkretnog primjera u prethodnom pasusu, diskurs je najmoćniji onda kada je podržan zakonom, u našem slučaju rezolucijom koja je obvezujuća. U demokratskim društvima zakoni nastaju iz čitavog niza političkih diskursa, koji zajedno sa zakonom služe kako bi se stvarale „zdravorazumske“ realnosti za koje se smatra da su očigledne. Tako Blackledge tvrdi da politički diskurs i zakon djeluju sinhronizirano kako bi stvorili društveni svijet koji je očigledan, prirodan, koji se uzima zdravo za gotovo i koji reproducira društveni red. Političari spadaju u društvene elite koje imaju pristup medijima, samim tim i javnom diskursu i na taj način su u poziciji da taj diskurs stvaraju i da ga kontroliraju. Njihovi stavovi prodiru tako u javnu domenu, dolaze do javnosti i često se shvaćaju i prihvaćaju kao zdravorazumski argumenti. (Blackledge, 2005: 123-124) Holly kaže da je u političkom diskursu način izražavanja zamračen i da namjere govornika nisu eksplicitne. (Holly, 1989: 116) Po njemu postoji jedan skoro univerzalan princip u političkom jeziku a to je da svaki iskaz treba biti tako formuliran da sadrži što je moguće više dodatnog materijala u propagandne svrhe, a najefektnije mjesto za pohranjivanje tog materijala je u referencijalnim izrazima, presupozicijama i, kako ih Holly naziva, implikacijama (ili implikaturama u modernoj pragmatičkoj terminologiji). (Holly, 1989: 124) Ovo o čemu Holly govori je formalizirano u pristupu analizi političkog diskursa kako je predstavljen u van Dijk, 2002, Chilton i Schäffner, 2002, i Chilton, 2004, i taj teorijski okvir će biti uzet kao model za analizu u ovoj knjizi. Naime, van Dijkov teorijski model, koji je dalje razrađen u Chilton i Schäffner, 2002 i Chilton, 2004, insistira na kognitivno-društvenom pristupu analizi diskursa uopće, pa tako i analizi političkog diskursa kao jednom od najmoćnijih javnih diskursa u današnjem društvu. Kako Chilton kaže, u potrazi za teorijom jezika i politike i njihove povezanosti nije više dovoljno tvrditi da je jezik u službi moći, a to je nedovoljno zato što politika uključuje saradnju isto tako kao i konflikt i zato što ne treba samo da postavljamo pitanje šta je „moć“ nego i kako se manifestacije moći, jezika, konflikta i saradnje ostvaruju. Mnogi su se teoretičari analize diskursa zadovoljili konstatacijom da ove fenomene posmatraju kao da postoje „negdje tamo, u društvu“. Ali samo društvo je međusobna interakcija pojedinaca, a akcija i interakcija ljudi se motivira, planira i izvodi mrežama neurona u ljudskim glavama. Teoretičari koji se bave kognitivnim znanostima počinju da shvaćaju i objašnjavaju ova kompleksna pitanja, i ne bi bilo pametno od analitičara diskursa da stoje po strani i ne uzimaju ih u obzir. (Chilton, 2004: 198) Pošto je politički diskurs u svojoj suštini diskurs u kojem jedna manja grupa ljudi nastoji ubijediti veću grupu ljudi u ispravnost svojih stavova, u svoju sposobnost da vlada tom većom grupom ljudi, pokušava im nametnuti svoje viđenje stvarnosti kao jedino ispravno, moramo probati objasniti na koji način se to ubjeđivanje razvija, šta je to zbog čega ljudi dozvoljavaju drugima da „vladaju“ njima, kako se procesuiraju jezične i nejezične informacije i kako to procesuiranje utječe na viđenje svijeta, a to se može barem donekle ostvariti samo ako se uzmu u obzir i društveni i kognitivni aspekti, zajedno s lingvističkim „alatkama“. Chilton i Schäffner počinju predstavljanje svog analitičkog modela tvrdnjom da se pretpostavlja da ljudi međusobno komuniciraju pomoću mentalnih reprezentacija o sebi, o grupi kojoj pripadaju i o formama djelovanja. Oni za potrebe objašnjenja teorije i primjene tog teorijskog modela za analizu raščlanjuju dva načina na koji se može posmatrati jezik u upotrebi, odn. diskurs. To su kognitivna perspektiva i perspektiva sa koje se posmatra i objašnjava interakcija. I iako su te dvije perspektive

međusobno isprepletene, one su za potrebe analize razdvojene i posebno opisane. (Chilton, Schäffner, 2002: 25) Van Dijkov teorijski okvir kao svoj ključni element predlaže koncept mentalnog modela za objašnjavanje komunikacije među ljudima generalno, kao i utjecaja koji politički diskurs može imati na „obične ljude“. Mentalni modeli služe kao posrednik između političkih spoznaja koje su zajedničke jednom društvu i ličnih uvjerenja. Ova teorija pokušava objasniti kako je znanje o politici, političkom diskursu i političkim ideologijama pohranjeno u kratkotrajnoj i dugotrajnoj memoriji. Procesuiranje informacije se odvija u kratkotrajnoj memoriji, a upotreba informacije, npr. znanje, se pohranjuje u dugotrajnoj memoriji. Dugotrajna memorija se dijeli na epizodnu memoriju (pohranjuje lična iskustva koja su rezultat procesuiranja u kratkotrajnoj memoriji) i semantičku ili društvenu memoriju (pohranjuje općenitu, apstraktnu i društveno dijeljenu informaciju, kao što su znanje jezika i znanje o svijetu). (van Dijk, 2002: 207-208) Dakle, kratkotrajna memorija je uključena u konkretne procese procesuiranja diskursa (produkcija i razumijevanje), stvarajući mentalne modele sadržaja i konteksta. Ti modeli međutim predstavljaju funkciju dugotrajnog znanja pohranjenog kao društvena informacija o idejama, vrijednostima i praksi kao i o prošlim ličnim iskustvima s idejama, vrijednostima i praksom. O znanju pohranjenom u dugotrajnoj memoriji se često u teoriji govori kao o znanju pohranjenom u vidu *shema*. Iako se u različitim teorijama koriste i drugi termini (npr. planovi, scenariji, scene, konceptualni modeli), Chilton i Schäffner predlažu da se termin sheme uzme kao opća kategorija koja onda karakterizira *skripte* i *okvire* (eng. *scripts and frames*). Može se reći da su skripte i okviri mentalne reprezentacije pohranjene u dugotrajnoj memoriji na osnovu iskustva fizičkih, društvenih i lingvističkih svjetova. Skripte se mogu definirati kao proceduralne. One su pohranjeno znanje o procedurama i učesnicima u tim procedurama, kao što je npr. parlamentarna procedura, vođenje sjednica različitih odbora, pa i pisanje političkih izvještaja. Okviri se mogu definirati kao područje iskustva u određenoj kulturi. Oni su teorijski konstrukt – pretpostavlja se da imaju osnovu baziranu na kognitivnoj, neuralnoj stvarnosti. Njihova struktura je čisto spekulativna, zasnovana na analizi jezika, odn. diskursa. Najrecentnija razmišljanja pretpostavljaju da su okviri strukture koje su povezane s konceptualizacijom tipova situacija i njihovim izražavanjem u diskursu. Tipovi situacija su konceptualne strukture u koje su uključeni entiteti (kao što su npr. živi i neživi, apstraktni i konkretni, ljudski i ne-ljudski) u određeno vrijeme, mjesto, između kojih postoje određeni odnosi i koji imaju određena svojstva. Ta svojstva uključuju kulturloško znanje o stvarima kao što je status, vrijednosti, i slično. Određena svojstva pobliže označavaju prototipske uloge u odnosu na druge entitete, npr. da li neki sudionik ima ulogu aktera ili primaoca i slično. Te uloge nisu nužno inherentne, i zapravo od ključnog značaja je kako određeni tip diskursa „kodira“ uloge entiteta za konkretnu priliku.¹⁷ (Chilton, Schäffner, 2002: 26)

¹⁷ O skriptama i okvirima, kao i o scenarijima, shemama i mentalnim modelima v. i Brown, Yule, 1983: 237-253. Sheme su po njima kompleksne strukture znanja višeg reda koje funkcioniraju kao ideacijske skele u organizaciji i interpretaciji iskustva. U jačoj verziji, smatra se da su sheme determinističke, da su one predispozicija za pojedinca da interpretira svoje iskustvo na utvrđen način. Za primjer navode rasne predrasude kao manifestaciju fiksnog načina razmišljanja o strancima kojima se pripisuju nepoželjni atributi i motivi na osnovu postojećih shema za pripadnike te rase. U slabijoj verziji, smatra se da su sheme organizirano prethodno znanje koje nam pomaže da očekujemo i predvidamo aspekte naše interpretacije diskursa. Različito kulturno porijeklo može rezultirati različitim shemama za opis događaja kojima smo svjedoci. Pored kulturološkog porijekla stvaranju shema višeg reda doprinose i lične historije i interesi ljudi, koje dovode do toga da ljudi shvaćaju poruke na određeni način. (Brown, Yule, 1983: 247-249)

U političkom diskursu veliku ulogu igra i upotreba metafore, presupozicija, implikatura, Gri-ceov princip kooperativnosti, strategije učtivosti, i analiza korpusa u ovoj knjizi namjerava da pokaže u kakvoj je interakciji negacija s ovim fenomenima i kako u toj interakciji ona funkcionira. Van Dijk tvrdi da je za politički diskurs tipično da negativna informacija o nama, odn. grupi kojoj mi pripadamo neće biti topikalizirana, dok naše pozitivne karakteristike hoće. S predstavljanjem Drugog će biti drugačije – negativna značenja o Drugom će biti izabrana, naglašena, eksplicitna, specifična i direktna, dok su ublažavanja, opovrgavanja (eng. *disclaimers*) i poricanja u funkciji pozitivnog predstavljanja sebe. (van Dijk, 2002: 228; 231) U ovoj knjizi pokušat ću analizirati kako se eksplicitna i implicitna negacija ponašaju kad se uzme u obzir van Dijkova strategija pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja Drugog i kad se uzmu u obzir lingvistička sredstva koja se pritom koriste.

1.5 Negacija u psiholingvističkim istraživanjima

Iz gore opisanog teorijskog modela analize jasno je da je za uspješno funkcioniranje političkog diskursa veoma važno istražiti kako se pojedine informacije procesuiraju od strane primaoca informacije, pa je stoga na ovome mjestu potrebno još samo kratko obratiti pažnju i na značaj psiholingvističkih istraživanja kako za razumijevanje funkcije negacije u diskursu tako i za razumijevanje općih principa na kojima počiva diskurs. I premda analitičari diskursa mogu da imaju samo ograničenu korist od psiholingvističkih istraživanja zbog njihove kontekstualne ograničenosti (Brown, Yule, 1983: 265), takva istraživanja se naime najčešće baziraju na tekstovima od najviše dvije rečenice prezentiranim izdvojeno od komunikacijskog konteksta, smatram da se i rezultati dobiveni takvim putem mogu uključiti u analizu diskursa bez obzira što se samo na njima ne mogu izvesti validni zaključci o procesuiranju diskursa uopće. Oni mogu biti komplementarni rezultatima drugih vrsta istraživanja diskursa kako bismo dobili što je moguće potpuniju sliku o tome kako ljudi procesuiraju jezik. Naročito su zanimljivi radovi iz psiholingvistike koji se bave procesuiranjem negacije. U posljednje dvije decenije može se pratiti znatan napredak na tom području, pogotovo kad se radi o kombiniranim psiholingvističkim i pragmatičkim istraživanjima jer to omogućava kombiniranje tehnika psiholingvistike (eksperimenti koji se rade s ograničenim brojem ispitanika i na manjim uzorcima teksta) i pragmatike ili čak analize diskursa, gdje se vrši analiza većih tekstova u kontekstu i gdje se često u obzir uzima i intuicija istraživača kao polazna tačka. U eksperimentima se koriste i tehnike mjerenja pokreta očiju (eng. *eye movement*) i ERP-ja pri procesuiranju negativnih rečenica (ERP je skraćenica za *event related potential*, a odnosi se na mjerenje elektrofiziološke reakcije na neki unutrašnji ili vanjski podražaj. To je ustvari svako mjerenje reakcije mozga koja je direktni rezultat mišljenja ili percepcije, koji spadaju u „više“ procese u koje ulazi memorija, očekivanja, pažnja, ili promjene mentalnog stanja.).¹⁸

Također, interesantna su istraživanja koja se bave proučavanjem procesuiranja negacije kod ljudi koji boluju od visoko funkcionalnog autizma i Aspergerove bolesti, jer takvi ljudi nemaju poteškoća sa sintaktičkim ili semantičkim aspektima procesuiranja jezika, nego se njihovo stanje reflektira uglavnom na pragmatičke aspekte jezika, tako da oni kod razumijevanja imaju

¹⁸ V. između ostalog i Ferguson, Sanford, 2008; Ferguson, Sanford, Leuthold, 2008.

problema u onim slučajevima u kojima se moraju uzeti u obzir namjere govornika, reinterpretacije značenja ili integriranje informacija iz različitih izvora kako bi se pravilno interpretirao iskaz. (Schindele, Lüdtke, Kaup, 2008: 424) Ovakva istraživanja empirijski potvrđuju teorijska istraživanja u pragmatici i analizi diskursa kao i istraživačku intuiciju da je za procesuiranje negacije i razumijevanje njene funkcije u diskursu potreban širi kontekst, i to ne samo kontekst u užem smislu situacijskog konteksta nego u smislu kako ga definira van Dijk, čija je definicija konteksta uzeta kao jedan od parametara koje je potrebno uzeti u obzir pri analizi negacije u političkom diskursu.

1.6 Organizacija daljeg izlaganja u knjizi

U drugom poglavlju knjige predstavljeni su različiti aspekti negacije, a to su eksplicitna i implicitna negacija, afiksalna negacija, dupla negacija, antonimija, podizanje negacije i metalingvistička negacija.

Treće i četvrto poglavlje predstavljaju središnji dio knjige. U trećem poglavlju predstavljena je analiza negacije na odabranom korpusu. Prvo će biti data osnovna klasifikacija negacije na eksplicitnu i implicitnu, zatim potklasifikacija ovih kategorija bazirana na klasifikaciji kako je daju Huddleston i Pullum (2002: 787-840). U četvrtom poglavlju bit će analizirana funkcija negacije na korpusu izvještaja s jedne i intervjua i članka Visokog predstavnika i njegovih saradnika s druge strane uz već opisanu metodologiju rada i uz uzimanje u obzir svih spomenutih parametara. U istom poglavlju bit će uspoređene funkcije koje negacija može imati u ta dva podžanra političkog diskursa da bi se vidjelo da li se u njima negacija upotrebljava u slične ili različite svrhe i da li ona služi kao jedna od strategija manipuliranja čitatelja ili slušatelja. Posljednje poglavlje sadrži zaključke koje možemo donijeti nakon sprovedene analize. U dodatku na kraju knjige nalazi se primjer izvještaja Visokog predstavnika Generalnom sekretaru UN-a, kao i spisak izvještaja, članka i intervjua koji se poslužili kao korpus za analizu.

2.0 Različiti aspekti negacije

The understanding of communicative intent is essential to an understanding of the properties of negation in natural language.

(Horn, 1978a: 205)

2.1 Eksplicitna i implicitna (inherentna) negacija

Eksplicitna negacija u engleskom izražava se negativnim riječima *not, no, never, nothing, no one* itd., ili negativnim afiksima kao što su *un-, in-, -less*, dok je implicitna negacija sadržana u značenju pojedinih leksičkih jedinica, kao što su *absent, fail, lack* itd. Mnogi su autori pisali o implicitnoj negaciji, no malo je monografija koje se bave korpusnom analizom implicitne negacije, budući da je kvantitativna analiza takvih leksičkih jedinica veoma komplicirana jer je teško izlistati sve leksičke jedinice koje imaju inherentno negativno značenje, mada tako nešto nije nemoguće. U ovom potpoglavlju dat ću kraći pregled dosadašnjih klasifikacija eksplicitne i implicitne negacije, i detaljnije predstaviti klasifikaciju koju su dali Huddleston i Pullum (2002) u svojoj gramatici jer će se klasifikacija u ovoj knjizi bazirati na tome.

Jespersen (1917) odvojeno raspravlja s jedne strane o indirektnoj negaciji, u koju uključuje pitanja (npr. *Am I the guardian of my brother?* u značenju „I am not the guardian of my brother“), izraze kao što je *God knows* („I don't know“), hipotetske rečenice (kao npr. *If I were rich* u značenju „I'm not rich“), i nekompletnoj negaciji, u koju ubraja priloge i kvantifikatore koje on još naziva aproksimativnim negativima (eng. *approximate negatives*) a to su *hardly, scarcely, little, few*, a s druge strane o inherentnoj negaciji, dakle o riječima sa inherentnim negativnim značenjem ali pozitivnom formom, kao što su *absent, fail, lack, forget, exclude*. I premda, smatra on, mi prirodno razumijevamo ove riječi u njihovim parovima (npr. *absent – present*) kao negativne (npr. *fail = not succeed*), ništa nas ne sprečava da logički obrnemo redosljed (*succeed = not fail*), pa ih prema tome ne treba klasificirati zajedno sa formalno negativnim riječima kao što je *unhappy*. (Jespersen, 1917: 22-43) Međutim, kasnije kada govori o duploj negaciji, on izjednačava slučajeve u kojima imamo dvije eksplicitne negacije, kao naprimjer *not uncommon*, i slučajeve u kojima se nalazi eksplicitna i implicitna negacija, npr. *I do not deny*, priznajući tako indirektno inherentno negativno značenje ovakvih riječi. (Jespersen, 1917: 63-64) Kasnije u ovom poglavlju vidjet ćemo da su psiholingvistička istraživanja pokazala da ipak postoje objektivni razlozi zašto ove inherentno negativne riječi klasificiramo u negaciju, dok njihove pozitivne parove ne.

Fodor *et al.* (1975) smatraju da postoje četiri različita izvora za element „negativno“ u semantičkoj reprezentaciji, odnosno da postoje četiri vrste leksičkog formanta koji semantičkoj

reprezentaciji rečenice u kojoj se pojavljuju daju negaciju. Ta su četiri izvora negativnog elementa u semantičkoj reprezentaciji sljedeća: eksplicitno negativni morfem *not*; vezani morfem, npr. *in-*, *un-*; implicitno negativni morfem, koji je negativan po značenju i u čijem se rasponu pojavljuju takvi tipični refleksi negacije (jedinice negativnog polariteta) kao što su *any*, *much*, *give a damn* itd., ali koji nema takvu očiglednu morfološku dekompoziciju u smislu negacije, a to su *doubt*, *deny*, *fail* itd.; i četvrta klasa u koju spadaju riječi koje imaju „negativno“ kao element u svojim definicijama ali koje ne sadrže negativni morfem niti stvaraju sintaktičku okolinu za pojavu jedinica negativnog polariteta, pa prema tom kriteriju nisu implicitno negativni. U tu klasu spadaju riječi kao što su *bachelor* („man who has not ever been married“) ili *kill* („cause to become not alive“). Fodor *et al.* ove riječi nazivaju čisto definicijskim negativima (eng. *pure definitional negatives*, PDN) zato što ako se „negativno“ uopće pojavljuje u njihovim lingvističkim reprezentacijama, to se dešava samo na nivou gdje definicije zamjenjuju leksičke elemente, odnosno element „negativno“ pojavljuje se samo u definicijama tih riječi. Po njima, leksička reprezentacija ovih riječi ne sadrži negativ. (Fodor *et al.*, 1975: 520)

Psiholingvistika se dosta bavila implicitnom negacijom, a jedna od najdetaljnijih analiza jeste Clark (1976), kao i nešto opširnija i sistematiziranija verzija Clark i Clark (1977). Clark (1976) u implicitnu negaciju ubraja one leksičke jedinice sa inherentnim negativnim značenjem koje ne prolaze Klimine testove za negaciju, ali koje su bez obzira na to negativne. Po njemu, to su riječi kao što su *lack*, *absent*, *fail*, ili riječi sa negativnim afiksima kao što je naprimjer *unsuccessful* (afiksalna negacija prema većini drugih autora spada u eksplicitnu negaciju zato što ima na površini iskazan negativni vezani morfem). Prema Clarku, Klimini testovi služe da se napravi distinkcija između eksplicitne i implicitne negacije. Te dvije vrste negacije razlikuju se sintaktički, ali ono što je mnogo bitnije, one se razlikuju po različitim vrstama presupozicije koju sagovornici dijele. Dakle, eksplicitni negativni služe da poriču pozitivnu presupoziciju govornika i slušatelja, dok implicitni negativni samo potvrđuju negativnu presupoziciju. (Clark, 1976: 32-34) Clark tvrdi da su i svi leksički markirani pridjevi (kao što su *bad*, *little*, *slow*) implicitni negativni zato što su pozitivni pridjevi koji su s njima u paru u svojoj komparativnoj formi lakši za razumijevanje nego negativni pridjevi. Također, Clark klasificira i određene prijedloge kao implicitne negative, a to su *from*, *out*, *off*, *below*, *behind* i *in back of*. (Clark, 1976: 45) Clark i Clark (1977) tvrde da je negativnost u antonimima često povezana s fenomenom markiranosti pridjeva. Tako naprimjer u određenim kontekstima *long* neutralizira svoje značenje kako bi označavao cijelu skalu dužine, dok *short* nikad ne neutralizira svoje značenje. To je ilustrirano sljedećim primjerima:

- (1) (a) How long is the movie? NEUTRAL
(b) How short is the movie? NON-NEUTRAL

Rečenica (b) presuponira da je film kratak i pita koliko je kratak.

- (c) Puna skala: length
(d) Pola skale: shortness

Riječ *length* daje naziv punoj skali na kojoj se nalaze *long* i *short*, dok *shortness* daje ime samo negativnom dijelu skale.

(e) Moguće: Two hours long.

(f) Nemoguće: Two hours short.

(Clark, Clark, 1977: 427)

Upravo zato što *long* može neutralizirati svoje značenje, kaže se da je nemarkiran, dok je *short* markiran u odnosu na *long*. *Long* implicira mjerenje u normalnom, pozitivnom smjeru, dok *short* implicira mjerenje u „ne-normalnom“, negativnom smjeru. (Clark, Clark, 1977: 427) Clarkovim (1976) implicitnim negativnim glagolima, pridjevima i prijedlozima Clark i Clark dodaju još i i veznik *but* koji je negativan u odnosu na *and*. Kao ilustraciju, ovo dvoje autora nude sljedeće primjere:

(2) (a) Max is old and handsome.

(b) Max is old but handsome.

And u primjeru (2a) može se semantički predstaviti kao *And (X, Y)*, gdje je *X* *Max is old*, a *Y* *Max is handsome*. *But* je povezano sa *and*, jer i rečenica (2b) kaže da je Max star i zgodan. *But* međutim ima i dodatno značenje – on implicira da Maxova starost sugerira da Max ne bi trebao biti zgodan, odnosno da starost isključuje dobar izgled. Dakle, *but* ima dodatnu semantičku proceduru u odnosu na *and* – *Suggest (X, Not (Y))*. Također, Clark i Clark klasificiraju i kondicionalni veznik *unless* kao implicitno negativan. (Clark, Clark, 1977: 456-457) Kao dodatni argument ovakvoj klasifikaciji lingvističkih elemenata, Clark i Clark kažu da, premda se podjela domena na dvije polovice od kojih je jedna pozitivna a druga negativna čini arbitrarnom, između tih polovica gotovo uvijek postoji konceptualna asimetrija. Jezici često posežu za tom asimetrijom kako bi mogli jednu polovicu izraziti pozitivno a drugu negativno. To se dešava s terminima koji izražavaju različite dimenzije kao što su *high/low*, *deep/shallow* itd. U svim se jezicima veličina (eng. *extent*) smatra pozitivnom kvalitetom a nedostatak veličine negativnom. Također, sličan fenomen možemo primijetiti i kod termina koji izražavaju vrednovanje čega, npr. *good/bad*. Oni zaključuju da se normalna stanja gotovo uvijek poimaju kao pozitivna, a abnormalna stanja kao nedostatak normalnog stanja, dakle kao negativna. Sama dobrota se poima kao normalno stanje, dok se loše poima kao abnormalno. (Clark, Clark, 1977: 538-539)

Givón (1979) ponavlja tezu Clarka (1976) i Clark i Clark (1977) da je u parovima antonima pozitivni član lakši za razumijevanje i da ga djeca ranije usvajaju. Ovdje nije u pitanju strukturalna ili sintaktičko-percepcijska složenost nego samo konceptualna složenost. (Givón, 1979: 130) S logičke tačke gledišta, dodjeljivanje pozitivne i negativne vrijednosti članovima parova antonima potpuno je arbitrarno. Prema logici, obrtanje ovih vrijednosti dalo bi podjednako dobro formirane parove antonima. Međutim, tvrdi Givón, s tačke gledišta prirodnog jezika, to dodjeljivanje nije nimalo arbitrarno nego odražava duboke pragmatičke i ontološke činjenice o načinu na koji ljudski organizam percipira i shvaća svemir. Dodjeljivanje negativnih odnosno pozitivnih vrijednosti motivirano je perceptualnom opozicijom figure i tla.¹ U

¹ Zašto jednom članu antonimijskog para pripisujemo pozitivnu vrijednost a ne obrnuto? Odgovor na to pitanje zasniva se na percepcijskoj ontologiji negacije figura/tlo (eng. *figure/ground*). Član antonimijskog para kojem se pripisuje pozitivna vrijednost daje samom svojstvu njegovo generičko ime, ima mnogo širu distribuciju i po svim drugim kriterijima ponaša se kao nemarkirani član para. Pozitivni član para je perceptualno prominentniji. (Givón, 1978: 104-105) Givón daje sljedeće

antonimijskim parovima svojstava, pozitivni član se smatra nemarkiranim jer tome svojstvu daje njegov generički naziv (npr. dugačko, veliko, široko itd.) i ima mnogo širu distribuciju. Pozitivni član para je percepcijski istaknutiji. Tako prema Givónu sljedeći pridjevi imaju negativnu vrijednost u svome paru antonima: *small, short, narrow, thin, low, dark, slow, quiet, dull, cold* i *light* (u paru sa *heavy*). (Givón, 1979: 131-133)

Givón (1978) u svom objašnjavanju negacije u jeziku spominje naizgled nepovezane činjenice koje konvergiraju prema jedinstvenom objašnjenju.² Jedna od tih činjenica je i dijahronija u jeziku. Naime, Givón tvrdi da se negativni markeri u jeziku dijahronijski najčešće razvijaju iz prvobitno negativnih glavnih glagola kao što su *refuse, deny, reject, avoid, fail* i *lack*. (Givón, 1978: 89) I mada on nigdje direktno ne spominje implicitnu ili inherentnu negaciju, ovom tvrdnjom on nam daje još jedan dodatni argument za podjelu negacije na eksplicitnu i implicitnu.

Horn (1978a) u jednom dijelu ovoga rada govori o interakciji između negacije i drugih logičkih operatora, kao što su kvantifikatori i modalnost. On citira Jespersenovu trodijelnu podjelu vrijednosti koje su poredane po negativnosti i stepenu kad su pitanju kvantifikatori:

A: all	everything	everybody	always	everywhere
B: some/a	something	somebody	sometimes	somewhere
C: none/no	nothing	nobody	never	nowhere

(Horn, 1978a: 138)

Prema Jespersenu modalni i deontički pojmovi (oni koji su bazirani na obligaciji) mogu se smatrati posebnim slučajem ove trodijelne podjele:

A: necessity	must/need	command	must
B: possibility	can/may	permission	may
C: impossibility	cannot	prohibition	must not/may not

(Horn, 1978a: 138)

postulate o negaciji u prirodnom jeziku: negacija u jeziku ima, pored svog striktno logičkog aspekta, značajnu pragmatičku komponentu koju logika ne može predvidjeti; negacija predstavlja drugačiji govorni čin od afirmacije; dok se afirmativne rečenice koriste da izraze novu informaciju pretpostavljajući slušateljevo neznanje, negacija se koristi kako bi se ispravila zabluda pretpostavljajući slušateljevu grešku; negacija je više markirana u smislu diskursno-pragmatičke presupozicije; negacija se koristi u kontekstima gdje se o odgovarajućim afirmativnim rečenicama već razgovaralo ili u kontekstima gdje govornik pretpostavlja slušateljevo vjerovanje i njegovo znanje o odgovarajućoj afirmativnoj rečenici; pretpostavlja se da je sama supstanca markiranosti negacije, tj. pragmatičke presupozicije koja je povezana s negacijom, ta koja motivira njenu markiranost; ontologija negacije je čvrsto utemeljena na percepcijskom principu figure/tla gdje perceptualno prominentniji kraj antonimijskog svojstva određuje pozitivan kraj ili prisustvo tog svojstva, dok njegov perceptualno manje prominentan antonim određuje odsustvo tog svojstva; postoji jedinstvo u proučavanju ljudske percepcije i formiranja koncepta – u smislu teorije komunikacije, informacija se definira kao „iznenađenje“ ili „rušenje norme“; u smislu percepcije dešava se potpuno ista stvar: naša pažnja je usmjerena na figuru u odnosu na tlo, na promjenu u odnosu na normu. Budući da komunikacija uključuje znanje pa tako i naš konceptualni sistem, čini se razumnim pretpostaviti da, barem dijelom, slični principi upravljaju našim konceptualnim strategijama i našom percepcijom. (Givón, 1978: 109)

² Polazeći od jedne jake tendencije koja se ogleda u jeziku, a to je da se zaštiti referentnost kao i određenost rečeničnog subjekta, Givón daje jedinstveno objašnjenje negacije uzimajući u obzir nekoliko naizgled nepovezanih činjenica: funkcionalnost – rečenični subjekt je gotovo uvijek referencijalan i određen zato što funkcionira kao veza između te rečenice i prethodnog diskursa u kontekstu u kojem se daje nova tvrdnja. Subjekt funkcionira kao tema (eng. *topic*); sintaksa – u logici se smatra da je negacija najčešće rečenična negacija, u sintaksi prirodnog jezika negacija je najčešće predikatski operator, isključujući subjekt iz svog opsega; semantika – negacija je u jeziku pretežno unutrašnja; vanjska ili metalingvistička negacija je najčešće markirana; dijahronija – markeri negacije u jeziku najčešće dijahronijski nastaju iz prvotno negativnih glavnih glagola kao što su *refuse, deny, reject, avoid, fail, lack*. (Givón, 1978: 89)

U vezi s Jespersenovim trodijelnim sistemom jeste i ključna asimetrija u potencijalnoj leksikalizaciji: dok praktički svi jezici imaju leksičke predstavnike od jedne riječi kad su u pitanju pozitivne vrijednosti A i B i dok mnogi, ako ne i svi, jezici leksikaliziraju univerzalne negativne tipa C (npr. *none, never, nobody*), nijedan jezik ne sadrži leksičke izraze negativnog univerzala, ili partikularnog negativa, kvantifikatora ili kvantifikatorskog priloga (npr. *not all, not always*). U tom smislu, Horn spominje i leksikalizaciju koja uključuje modalne komplekse (*no, impossible, forbidden*) pod kauzalnošću, koja je vrlo raširena u engleskom i drugim jezicima, dok je leksikalizacija modalnih kompleksa kao što su *some not/not all; possible not/not necessary; permitted not/not obligatory* mnogo rjeđa. Pod prvom leksikalizacijom Horn spominje izraze kao što su *ban, bar, deter, disallow, enjoin, exclude, forbid, inhibit, interdict, preclude, prevent, prohibit, proscribe, refuse, veto, withhold*, koji znače ‘cause something to be/become impossible, illegal, immoral’. U drugu leksikalizaciju on ubraja sljedeće izraze: *excuse (someone from something), exempt*, koji znače ‘cause something to be/become unnecessary’, ‘cause it to be possible (legal, moral) for something not to be’. (Horn, 1978a: 141-143)

Horn (1989) u svojoj monografiji daje poseban osvrt na inherentnu negaciju i na tvrdnju psiholingvisti (Wason, 1972; Johnson-Laird, Tridgell, 1972; Clark, 1976; Clark, Clark, 1977) da je inherentna negacija manje teška za razumijevanje nego eksplicitna negacija. (Horn, 1989: 521-524) Ako inherentni negativni kao što su *dissuade, discourage, prevent, deny* i *doubt* mogu biti prikladno upotrijebljeni samo onda kada je njihova pretpostavka (eng. *supposition*) eksplicitno ustanovljena i koja se zbog toga može pronaći u kontekstu diskursa, čitatelju ili slušatelju nije potrebno dodatno vrijeme za obradu informacije kako bi rekonstruirao pretpostavku. U slučajevima manje ograničenih izraza u kojima nema inkorporirane negacije (kao što su npr. *persuade not to, encourage not to, cause not to, assert that not-p, believe that not-p*), čitatelj ili slušatelj mora sam ugraditi pretpostavku u kontekst. Vrijeme koje je potrebno za to može se uzeti kao razlika u brzini razumijevanja eksplicitne i implicitne negacije. Tako je eksplicitna negacija psihološki teža ili sporija zato što je semantički i/ili pragmatički manje složena nego njen implicitni ekvivalent. (Horn, 1978a: 523-524)

Giora (1995) smatra ironiju implicitnom negacijom, zato što je prilikom ironije afirmativni izraz, mnogo češće nego negativni, upotrijebljen kako bi implicirao da je dato stanje stvari različito ili daleko od onoga što se uzima zdravo za gotovo ili što se očekuje, a što je eksplicitno izraženo istim afirmativnim izrazom. (Giora, 1995: 240) Jedan od efekata eksplicitne negacije jeste skalarna interpretacija. Drugi efekt je povezan s markiranošću eksplicitne negacije. Negacija je markirana i lingvistički (negacija ima dodatni morfološki marker i teža je za usvajanje i razumijevanje od afirmacije) i psihološki (negacija je povezana sa zabranom). Ironija, kao implicitna negacija, nema nijedan od spomenutih efekata eksplicitne negacije. Naime, ironija izbjegava skalarnu interpretaciju i nema to psihološki neugodno značenje koje se povezuje sa zabranama. (Giora, 1995: 242) Pored toga, ironija se može posmatrati kao strategija učtivosti koja omogućava govorniku da negira (to jest da poriče, da se suprotstavlja, da se ne slaže, da implicira suprotnost ili interpretaciju ‘manje od’) koristeći pozitivan izraz. Direktno negativne izjave ili uvrede se smatraju agresivnijima od njihovih ironičnih ekvivalenata. (Giora, 1995: 260)³

³ O ironiji kao indirektnoj negaciji v. i Giora, Fein, Schwartz, 1998.

Horn (2001) opisuje zanimljivu klasu inherentno negativnih izraza koji služe kao okidači za pojavljivanje jedinica negativnog polariteta (eng. *negative polarity items*, *NPIs*) a za koje on uvodi zanimljiv naziv *okidači Flaubert* (eng. *Flaubert triggers*).⁴ To su izrazi koji ne impliciraju prema dolje (eng. *downward entailing*) ali koji ipak uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta u diskursu u kojem je negativno značenje sasvim uvjerljivo.⁵ Prema Hornu u okidače *Flaubert* spada ironična upotreba izraza kao što su *as often as*, *a fat lot of*, *small thanks*, *anything but*, leksički glagol *betray*. Primjeri koji ih ilustriraju su sljedeći:

- (3) San Francisco is beating anyone these days as often as the Atlantic City Seagulls beat the Harlem Globetrotters.
- (4) A fat lot of good THAT ever did me.
- (5) She seemed to think I might be betraying sisterhood by showing that it was ever any different.
- (6) Small thanks you get for THAT, either.
- (7) I'm anything but happy with THAT analysis, either.

(Horn, 2001: 177-178)

U primjeru (3) okidač *as often as* uzrokuje pojavljivanje NPI *anyone* u ovoj rečenici. Horn tvrdi da je značenje koje *as often as* ima u ovom primjeru „never“ i da se zato u rečenici pojavljuje NPI *anyone*. Naime, *Harlem Globetrotters* su poznati po tome da pobjeđuju u svakoj utakmici u kojoj igraju, tako da je nemoguće da ih *Atlantic City Seagulls* često pobjeđuju. (Horn, 2001: 178) Međutim, ja mislim da značenje „nikad“ nije konvencionalno značenje *as often as* nego smo do njega došli putem partikularizirane konverzacijske implikature budući da naše zaključivanje o tom značenju podrazumijeva izvanlingvističko znanje o tome da *Globetrotters* uvijek pobjeđuju. Horn za idiomatski izraz *a fat lot of* u primjeru (4) tvrdi da ima značenje „no“ (Horn, 2001: 178), što bi se moglo nazvati institucionaliziranim značenjem ove fraze, jer ona ima takvo značenje u svim kontekstima. Glagol *betray* u primjeru (5) u

⁴To su „negativni“ elementi čija se negativnost ne može „vidjeti“ na površini, nego samo osjetiti. Horn ih je nazvao okidačima *Flaubert* zato što je Flaubert vjerovao da pisac mora pisati na takav način da čitatelj ne vidi nego samo osjeti.

⁵Impliciranje prema dolje (eng. *downward entailing*) predstavlja jedan od smjerova u kojima neki izraz može semantički implicirati druge izraze (drugi smjer je prema gore, eng. *upward entailing*, a pozitivni kvantifikatori su neki od izraza koji sadrže druge izraze prema gore, kao npr. *most*). Tako naprimjer negativni kvantifikator *no one* spada u izraze koji impliciraju druge izraze prema dolje i to možemo ilustrirati primjerima iz Huddleston i Pullum (2002):

i No one would deliberately injure an animal.
 ii No one would deliberately injure a mammal.
 iii No one would deliberately injure a horse.
 iv No one would deliberately injure a racehorse.
 (Huddleston, Pullum, 2002: 817)

Smjer impliciranja u ovom primjeru je prema dolje – dakle, ako je (i) istinit iskaz, onda su sve rečenice ispod njega istiniti iskazi. Svaki od ovih primjera implicira bilo koji od primjera koji su ispod njega na skali ali ne implicira nijedan primjer koji je iznad njega. Ako niko ne bi namjerno povrijedio sisara, onda niko ne bi namjerno povrijedio ni konja. Međutim, iz ovoga ne slijedi da ako niko ne bi namjerno povrijedio konja da ne bi namjerno povrijedio nekog drugog sisara, naprimjer svinju. (Huddleston, Pullum, 2002: 818) Smatra se da je test impliciranja prema dolje dokaz da je neki izraz negativan i da će uzrokovati pojavljivanje jedinica negativnog polariteta. Međutim, danas je već dokazana činjenica da impliciranje prema dolje nije dovoljan uvjet za licenciranje ovih jedinica. (v. između ostalog van der Wouden, 1997: 117; Huddleston, Pullum, 2002: 818) Tako vidimo da Hornovi okidači *Flaubert* nisu izrazi koji spadaju u one koji impliciraju druge izraze prema dolje a ipak funkcioniraju kao okidači jedinica negativnog polariteta.

sebi nosi negativnu komponentu značenja, ili skriveni negativ kako kaže Horn, što uzrokuje pojavu jedinica negativnog polariteta *ever* i *any* u ovom primjeru. (Horn, 2001: 178) Za *small thanks* i *anything but* u primjerima (6) i (7) Horn kaže da imaju negativnu implikaturu ili da impliciraju (eng. *entail*) negaciju, dajući značenje „not at all“, baš kao i standardni inherentno negativni prilozi *hardly* i *scarcely*. (Horn, 2001: 178) Moje mišljenje je da se negativno značenje izraza *small thanks* može izvesti preko inherentno negativnog značenja pridjeva *small* (v. Clark, 1976, Clark i Clark, 1977 i Givón, 1979) – dakle „no thanks at all“, dok je u izrazu *anything but* izvor negativnog značenja *but* („except“), što cijeloj frazi daje značenje „sve osim toga“, u primjeru (7) „sve ostalo osim zadovoljna“, dakle „nije uopće zadovoljna“. Prema tome, izrazi koje Horn naziva okidači *Flaubert* ne čine homogenu klasu, nego su po svojim karakteristikama vrlo heterogeni. Od *as often as*, koji samo uz naše izvanlingvističko znanje dobija negativno značenje, do *small thanks* ili *anything but*, koji u sebi nose inherentno negativno značenje. Možemo zaključiti da se negativno značenje ponekad može izvesti iz izvanlingvističkog konteksta i da ono ne mora biti inherentno ugrađeno u leksičko značenje izraza, dakle ne mora biti konvencionalizirano.

Iyeiri (2009) dijahronijski posmatra razvoj glagola *doubt* i različite modele njegove komplementacije. Glagol *doubt* je bitan za moju analizu zato što on spada u riječi koje su inherentno negativne. On je u savremenom engleskom dopunjen rečenicama s veznikom *whether* koji imaju potvrdno značenje, ili rečenicama s veznikom *that* koje imaju negativno značenje. Međutim, *doubt* se nije uvijek ponašao tako kroz historiju engleskog jezika. U periodu od kasnog srednjoengleskog do ranog modernog engleskog ovaj isti glagol je bio dopunjen različitim konstrukcijama kao što su infinitivi, gerundi, rečenice s negativnim veznikom *lest* i s veznikom *but*. Štaviše, prateći historijski razvoj ovog glagola možemo uočiti razvoj fraze *I doubt* kao epistemičke fraze. Za razliku od toga, razvoj epistemičke upotrebe nije karakterističan za negativne rečenice (*I do not doubt*), što je verovatno povezano sa razvojem fraze *no doubt* kao i istovremenim razvojem pomoćnog glagola *do*. (Iyeiri, 2009: 153) *Doubt* spada, prema Huddlestonu i Pullumu (2002), u inherentno negativne leksičke jedinice (eng. *covertly negative lexical phrases*) (Huddleston, Pullum, 2002: 835), dok Iyeiri za njih koristi naziv adverzativni predikati. Jedna od karakteristika adverzativnih predikata u ranom engleskom jeste da su oni često upravljali *that* rečenicama u kojima se nalazila ekspletivna negacija (nepotrebna negacija), koja se često u literaturi naziva i parataktičkom negacijom. Iyeiri parataktičku negaciju iza glagola *doubt* ilustrira sljedećim primjerom:

(8) They moche doubted that they shold not fynde theyr counte ne tale.

(Iyeiri, 2009: 154)

Upotreba parataktičke negacije ovog tipa je opala nakon kasnog srednjoengleskog perioda, i to je jedna od glavnih promjena koje su se desile adverzativnim predikatima u njihovom historijskom razvoju. (Iyeiri, 2009: 154) U savremenom engleskom glagol *doubt* u potvrdnim i isti glagol u negativnim rečenicama obično imaju različite tipove zavisnih rečenica kao komplemente. U potvrdnim rečenicama uobičajeni tip su *whether* rečenice, premda se mogu uočiti i *that* rečenice. Međutim, u negativnim rečenicama uobičajeni tip su *that* rečenice, osim u slučajevima upitnih negativnih rečenica gdje se mogu naći i *whether* komplementi. Iyeiri daje sljedeće primjere kao ilustraciju:

- (9) At first sight, the reader might doubt wheher even people without brain injury usually possess significant lip-reading skills.
- (10) Now I do not doubt that Mr Neighbours had good organizational skills; he did, I understand, mastermind a number of large occasions with conspicuous style.

(Iyeiri, 2009: 155)

Iz ovih primjera vidimo da je afirmativni glagol *doubt* dopunjen rečenicom sa *whether* (9), dok je negirani glagol *doubt* dopunjen rečenicom sa *that* (10). Također, ono što se može primijetiti kad je značenje u pitanju, o kojem Iyeiri ne govori, jeste da rečenica koja slijedi iza potvrdnog *doubt* ima negativno značenje („perhaps even people without brain injury do not possess lip-reading skills“), dok rečenica koja slijedi iza negiranog *doubt* ima pozitivno značenje („Mr Neighbours did have good organizational skills“), što potvrđuje tezu da je *doubt* inherentno negativan glagol. Nadalje, *that* rečenice su u porastu iza potvrdnog glagola *doubt*, skoro uvijek u značenju „think it unlikely“. Tako rečenica

- (11) I doubt that he'll come.

(Iyeiri, 2009: 155)

implicira „I think he will not come“. Iyeiri spominje i rečenice koje se uvode sa *but* ili *but that* a koje dopunjuju glagol *doubt*. Ona daje primjer iz savremenog engleskog, i tvrdi da se ove rečenice danas pojavljuju iza negiranog glagola *doubt* ili pitanja sa *doubt*:

- (12) She did not doubt but that somewhere amongst the records and corporate memory of the Society would be someone who knew Hereward Marr very well indeed.

(Iyeiri, 2009: 156)

Kad je afirmativno *doubt* u pitanju, rečenice koje ga komplementiraju odražavaju nivo vjerovatnoće propozicije komplementarne rečenice. Tako upotreba veznika *that* naznačava da je sadržaj zavisne rečenice nevjerovatan, dok upotreba veznika *whether* signalizira istinsku nesigurnost. (Iyeiri, 2009: 156-157) Jedan od važnih aspekata u razvoju glagola *doubt* iza kojeg slijedi *that* rečenica jeste postepeni razvoj epistemičke upotrebe izraza *I doubt*, što je povezano s izostavljanjem veznika *that* iz zavisne rečenice:

- (13) This, I doubt, will prove an Utopian conceit.

(Iyeiri, 2009: 161)

U ovoj upotrebi, izraz *I doubt* funkcionira gotovo kao epistemički prilog, dok je originalna zavisna klauza postala glavna klauza. (Iyeiri, 2009: 161) Iyeiri tvrdi da se pri upotrebi negiranog glagola *doubt* (npr. *I do not doubt*) nije razvila epistemička funkcija, između ostalog i zato što se u historiji engleskog fraza *no doubt* (koja je nastala iz imenice *doubt*) čvrsto ustoličila kao idiomatski izraz. Budući da je fraza *no doubt* često funkcionirala kao rečnični prilog nije bilo potrebe da negirani glagol *doubt* preuzme tu funkciju na rečničnom nivou. (Iyeiri, 2009: 166)

Seuren (2009) implicitnu negaciju naziva leksički inkorporiranom negacijom. On tvrdi da još uvijek ne postoje tačno definirani kriteriji pomoću kojih možemo odrediti negativnost nekog izraza. Svi kriteriji koji su se dosad pojavljivali u literaturi mogu samo donekle da se primijene pri određivanju da li je neki izraz negativan ili ne. Tako naprimjer kriterij impliciranja

prema dolje (eng. *downward entailing*), kao što smo već vidjeli, nije apsolutno primjenjiv na sve negativne izraze kako bi se dokazala njihova negativnost. Seuren daje primjer inherentno negativnog priloga *hardly*:

- (14) (a) She hardly noticed any change ↓|= small change/big change
 (b) She hardly bought anything ↓|≠ any flowers ⁶

(Seuren, 2009: 318)

U primjeru (14a) impliciranje prema dolje postoji za imenicu *change*, dok *anything* u (14b) ne podrazumijeva takvu implikaciju zato što je sasvim moguće da bez obzira što ona jedva da je išta kupila ipak kupila veliki buket cvijeća. (Seuren, 2009: 318) Sljedeći kriterij koji možemo koristiti pri određivanju negativnosti nekog izraza jeste negativni morfem, u engleskom je to najčešće negativni prefiks kao što su *un-*, *in-* ili *dis-*, ali ni taj kriterij nije apsolutan. Kao prvo, često postoji određeni oblik semantičke specijalizacije, Seuren spominje pridjev *uneasy*, koji ne znači ni „not easy“ niti „difficult“ i koji ne pokazuje jasne znakove negativnosti. Kao drugo, negativni prefiks se često kombinira s elementom koji nema nezavisan status, kao što su *dissent*, *discomfort*, *difficult*, *impervious*, *uncouth*, *discrimination*, *disperse* itd.⁷ Kao treće, ponekad prvobitni negativni element gubi svu svoju semantičku negativnost, kao što je slučaj s riječima *atom* (etimološki „nerazdvojiv“ = unsplittable) ili *anecdote* (etimološki „ne smije se javno obznaniti“ = not to be made public). Sljedeći kriterij koji se može primijeniti u nedostatku jasnih morfoloških kriterija jeste markiranost negativnog elementa u parovima pozitivan-negativan.⁸ Tako obično kažemo *They came out, one after the other*, a ne *They came out, one before the other*, bez obzira što su obje rečenice ekvivalentne što se tiče istinostnih uvjeta. Prema ovome, *before* bi se trebao ubrajati u negative. Kriterij koji mnogi autori do danas uzimaju kao test negativnosti različitih leksičkih izraza kao i sintaktičkih struktura jeste njihova mogućnost da budu okidači (eng. *triggers*) za jedinice negativnog polariteta. (Seuren, 2009: 319) Seuren ovaj kriterij ilustrira sljedećim primjerima:

- (15) (a) She left before (*after) anything untoward happened.
 (b) It is hard (*easy) for her to admit that she did anything wrong.
 (c) She is far from (*close to) admitting that she did anything wrong.
 (d) This is different from (*the same as) anything I've seen so far.
 (e) She denied (*asserted) that she had done anything wrong.
 (f) She doubts (*believes) that she has done anything wrong.
 (g) She ignored (*acknowledged) any hecklers.
 (h) She came without (*with) any children.
 (i) She lacks (*has) any charm.

(Seuren, 2009: 319-320)

⁶ Simbol ↓|= označava sadržavanje prema dolje, dok simbol ↓|≠ označava nesadržavanje prema dolje.

⁷ Tottie (1991) ovaj fenomen naziva leksičkim prazninama (eng. *lexical gaps*), i daje primjere *unflagging* i *incessant*, gdje ne postoje potvrdni ekvivalenti ovih riječi, **flagging*, **cessant*. Ona, međutim, spominje i leksičke praznine u obrnutom smjeru, dakle gdje ne postoje afiksni negativni ekvivalenti potvrdnih riječi, kao naprimjer **untiny*, **unbad*, **ununique* itd. (Tottie, 1991: 66; 70-71)

⁸ Kao što sam već spomenula, o tome su detaljno pisali Clark (1976) i Clark, Clark (1977). V. i prethodni dio ovog poglavlja.

Pa ipak, iako uzrokovanje pojavljivanja jedinica negativnog polariteta izgleda kao dovoljan kriterij, ni on nije neophodan uvjet za ustanovljavanje negativnosti, kao što sljedeći Seurenov primjer pokazuje:

(16) *She missed any train.

(Seuren, 2009: 320)

Iz primjera (16) vidimo da bez obzira što je glagol *miss* negativan i može se analizirati kao „not hit“ ili „not catch“, on ne služi kao okidač za jedinice negativnog polariteta i ne može se parafrazirati kao „She did not catch any train“. (Seuren, 2009: 320) Međutim, može se parafrazirati kao „She did not catch *the* train“, jer *miss* u svom značenju presuponira postojanje određenog objekta koji je propušten. Dakle, ovdje se negativnost u značenju jednog leksičkog izraza „sudara“ s njegovom presupozicijom, koja ga sprečava da uzrokuje pojavljivanje jedinice negativnog polariteta u ovom konkretnom slučaju. Kad su u pitanju glagoli u kojima je inkorporirana negacija, kao što su *deny*, *lack*, *lose* itd., Seuren smatra da se oni mogu podijeliti u dvije grupe, ovisno o tome gdje se negacija nalazi. Naime, kod glagola kao što su *deny*, *dissuade*, *disbelieve* itd. negacija slijedi glavni glagol (*deny*, *dissuade* i sl.) i tako pod svojim opsegom ima zavisnu komplementarnu klauzu, dakle negira sadržaj te klauze a ne sami glagol. Tako glagol *deny* možemo parafrazirati kao „assert that not“, *dissuade* kao „persuade not to“ i *disbelieve* kao „believe that not“.⁹ U drugu grupu spadaju glagoli kao što su *lose* ili *forget*, gdje negacija ima opseg nad samim glagolom, dakle negirani su sami glagoli u kojima je inkorporirana negacija. Tako *lose* možemo parafrazirati kao „no longer have“, a *forget* kao „no longer know“. (Seuren, 2009: 320-321)

2.1.1 Eksplicitna negacija kod Huddlestona i Pulluma

Huddleston i Pullum (2002) daju vrlo detaljnu klasifikaciju eksplicitne i implicitne negacije, koja će najvećim dijelom biti korištena u ovoj knjizi ali koja će biti donekle proširena kako bi se u obzir uzeli i pragmatički aspekti negacije kao i djelovanje konteksta kako je definiran u uvodu. Huddleston i Pullum (2002) daju opći okvir unutar kojeg opisuju eksplicitnu negaciju u engleskom, a koji podrazumijeva četiri osnovna kontrasta: glagolska vs neglagolska negacija; analitička vs sintetička negacija; rečenična vs podrečenična negacija; i obična vs metalingvistička negacija. Sljedeći primjeri ilustriraju ova četiri kontrasta:

(17) (a) He doesn't dine out. (glagolska negacija)

(b) He never dines out. (neglagolska negacija)

(18) (a) Not many people liked it. (analitička negacija)

(b) Nobody liked it. (sintetička negacija)

⁹ Iako se *dissuade* može parafrazirati kao „persuade not to“, ipak se ta dva glagola razlikuju po implikaturi. Prema Hornu (1978c) *dissuade* ima konvencionalnu implikaturu (to je prema Hornu ustvari konverzacijska implikatura koja je u slučaju inkorporacije negativnog elementa u leksički element konvencionalizirana) čvrste namjere ovoga drugog da nešto uradi od čega ga treba odgovoriti, dok *persuade not to* nema takvu implikaturu, odn., kako Horn kaže, *persuade* ne implicira odsustvo čvrste namjere onoga drugog, nego je jednostavno ovaj glagol neodređen što se toga tiče. Zbog te razlike u implikaturi ovi parovi glagola se često ne mogu upotrebljavati jedan umjesto drugog u istom kontekstu i u istom značenju. (Horn, 1978c: 204)

- (19) (a) We were friends at no time. (rečenična negacija)
 (b) We were friends in no time. (podrečenična negacija)
- (20) (a) She didn't have lunch with my old man: he couldn't make it. (obična negacija)
 (b) She didn't have lunch with your 'old man': she had lunch with your father. (metalingvistička negacija)

(Huddleston, Pullum, 2002: 787-788)

Prva su dva kontrasta povezana s formom negacije, dok su druga dva povezana sa značenjem, odnosno s interpretacijom negacije. O metalingvističkoj negaciji bit će govora u posebnom odjeljku ovoga poglavlja, kao i o afiksnoj negaciji, koja je uvijek podrečenična, tako da će se ovdje najvećim dijelom skoncentrirati na prva dva kontrasta. Kod glagolske negacije, negativni marker je gramatički povezan s glagolom, dok je kod neglagolske negacije on povezan sa nekim drugim elementom unutar rečenice, kao što je naprimjer adjunkt ili objekt. Glagolsku negaciju Huddleston i Pullum dijele na primarnu glagolsku negaciju (negiran je lični glagolski oblik u rečenici), imperativnu glagolsku negaciju (negativne imperativne rečenice) i sekundarnu glagolsku negaciju (negiran je konjunktiv ili bezlični glagolski oblik kao što su infinitivi, gerundi, participi). Analitička negacija označava se riječima čija je jedina sintaktička funkcija da označe negaciju, npr. *not*, ili *no* u negativnom odgovoru na pitanje. Sintetička negacija označava se riječima koje pored negacije imaju i neku drugu sintaktičku funkciju. Analitička glagolska negacija označena je flektivno (npr. *The report isn't complete*), dok je sintetička neglagolska negacija označena različitim riječima kao što su *no*, *never*, *few* itd. (Huddleston, Pullum, 2002: 788)

O primarnoj i imperativnoj glagolskoj negaciji neće biti dalje govora u nastavku ovoga dijela poglavlja zato što su to prilično jednostavni oblici negacije. Sekundarna negacija podrazumijeva negaciju konjunktiva i bezličnih glagolskih oblika, kao što je ilustrirano u sljedećim primjerima:

- (21) (a) It is vital [that he not be told]. (negacija konjunktiva)
 (b) [Not locking the doors] is unwise. (negacija gerunda)
 (c) a plan [not approved by the board] (negacija participa prošlog)
 (d) It looks bad [for them not to smile]. (negacija infinitiva s *to* uz *for* koji uvodi subjekt u infinitivnu klauzu)
 (e) They let me [not wear high heels]. (negacija infinitiva bez *to*)

(Huddleston, Pullum, 2002: 803)

Neglagolska negacija je kod Huddlestona i Pulluma klasificirana na sljedeći način. U prvu klasu spada *not* kao marker neglagolske negacije, a takvu funkciju *not* možemo naći u sljedećim konstrukcijama:

- *Not* + kvantifikator – takve negativne fraze mogu doći unutar subjekta ili prije subjekta, ali su isključene iz postglagolske ili centralne pozicije u rečenici. Kvantifikatori koji mogu da se nađu u ovakvoj negativnoj frazi jesu: *all*, *every*, *many*, *much*, *often*

itd. (Huddleston, Pullum, 2002: 807) Sljedeće dvije rečenice ilustriraju funkciju *not* kao markera neglagolske negacije:

- (22) (a) Not all people have had the opportunities you have had.
 (b) Not often do we see her lose her cool like that.¹⁰
- *Not one* – ova fraza može da se nađe u postglagolskoj poziciji, za razliku od onih iz prethodne grupe. *Not* se može kombinirati i sa *a* ili *a single*. (Huddleston, Pullum 2002: 808)
- (23) (a) Not one person supported the proposal.
 (b) They had found not one mistake.
 (c) They had found not a single mistake.
- *Not two*, itd. = „less than“ – *not* se u ovakvim frazama drugačije ponaša od *not* u frazi *not one*. Fraze kao što je *not two* uglavnom se koriste za mjerenje vremena, udaljenosti itd., a *not* u ovim frazama spada u podrečeničnu negaciju zato što negira samo frazu u kojoj se nalazi a ne i cijelu rečenicu, kao što se može vidjeti iz sljedećih primjera (Huddleston, Pullum, 2002: 808):
- (24) (a) Not two years ago this company was ranked in the top ten.
 (b) He was here not ten minutes ago.

Značenje *not* u ovim frazama je „manje od“, a to značenje se može naći i u frazama *not an hour ago*, *not long before his death*, *not far from the post office* itd.

- *Not a little*, *not a few* – ove fraze imaju paukavno značenje, a uloga *not* je da negira nižu gornju granicu (eng. *low upper bound*) kvantifikacije dajući značenje „prilično velika količina/broj“. (Huddleston, Pullum, 2002: 808-809)
- (25) His speech had caused not a little confusion.
- *Not even*, *not only* – *not even* uglavnom označava rečeničnu negaciju, dok je rečenica u kojoj se nalazi *not only* pozitivna jer *not* u toj frazi negira samo *only*, dok je ostatak rečenice pozitivan. (Huddleston, Pullum, 2002: 809) To možemo vidjeti u sljedećim primjerima:
- (26) (a) Not even Ed approved of the plan.
 (b) Not only Ed approved of the plan.

Rečenica (26a) znači da Ed nije odobrio plan, dok (26b) znači da je on odobrio plan, i to ne samo on nego i drugi. *Not only* može označavati rečeničnu negaciju kada funkcioniра samostalno kao rečenični adjunkt, što vidimo iz sljedećeg primjera gdje *not only* uzrokuje inverziju subjekta i glagola:

- (27) Not only was the acting appalling, the movie was far too long.

¹⁰ Svi primjeri koji se tiču *not* kao markera neglagolske negacije uzeti su iz Huddleston, Pullum, 2002: 807-812.

Također, *not even* može označavati podrečeničnu negaciju kada je u njenom fokusu fraza kojom nešto mjerimo. (Huddleston, Pullum, 2002: 809, fusnota 10)

(28) Not even two years ago this company was ranked in the top ten, wasn't it?

- *Not very, not quite, itd.* – ovdje se *not* kombinira sa različitim intenzifikatorima. Većina tih fraza označava podrečeničnu negaciju, osim *not very many*, koji označava rečeničnu negaciju. (Huddleston, Pullum, 2002: 809)

(29) (a) We had a [not very amicable discussion].

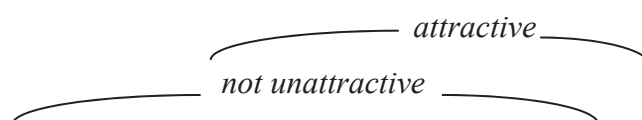
(b) It somehow sounded [not quite right].

(c) I found his story [not wholly convincing].

(d) He spoke [not very confidently].

(e) [Not very many of them] had been damaged.

- *Not s afiksarno negiranim pridjevima* – Huddleston i Pullum tvrde da se *not* u ovoj kombinaciji može naći samo uz graduabilne pridjeve. Također, ovakva kombinacija, npr. *not unattractive*, ne označava gornju pozitivnu granicu skale, dakle *attractive*, nego ove dvije fraze imaju sasvim različito značenje. Pridjev *attractive* označava izgled koji ide prema pozitivnom kraju skale gdje se nalazi ljepota, dok se na negativnom kraju ove skale nalazi ružnoća. Prefiks *un-* obrće orijentaciju skale tako da se pridjev koji označava nečiji izgled orijentira prema donjem dijelu skale. *Not* ispred pridjeva s negativnim prefiksom negira pozicioniranje pridjeva na donjem dijelu skale i označava izgled koji naginje opet više prema pozitivnom dijelu skale, ali vrlo oprezno zato što sredina skale nije isključena i govornik ne želi da ukaže na visoki stepen ljepote. (Huddleston, Pullum, 2002: 809-810) Huddleston i Pullum ovu skalu ljepote predstavljaju shematski na sljedeći način:

UGLINESS

INTERMEDIATE LOOKS

BEAUTY

(Huddleston, Pullum, 2002: 810)

- *Not s negiranim priložima* – i ovdje prilozima moraju biti graduabilni, a *not* ima raspon samo nad priložima s kojima je u kombinaciji, ne nad cijelom rečenicom. (Huddleston, Pullum, 2002: 810) U sljedećim primjerima vidimo da se *not* kombinira s priložima koji imaju negativni prefiks ili su po svom značenju inherentno negativni kao *surprisingly*:

(30) (a) Not unexpectedly, Charles was late for the meeting.

(b) Not unreasonably, he asked for payment in advance.

(c) Not surprisingly, they didn't want any part of it.

- *Not s prijedloškim frazama – not se može kombinirati s ograničenim brojem prijedloških fraza rezultirajući ili rečeničnom ili podrečeničnom negacijom, kao u sljedećim primjerima (Huddleston, Pullum, 2002: 810):*
- (31) (a) Not at any stage of the proceedings did she contemplate giving up.
 (b) Not for the first time, she felt utterly betrayed.
- *Not u bezglagolskim rečenicama (eng. verbless clauses) – u ovakvim kombinacijama, not ima opseg samo nad zavisnom klauzom u kojoj se nalazi, glavna klauza ostaje pozitivna. (Huddleston, Pullum, 2002: 811)*
- (32) Not an accomplished dancer, he moved rather clumsily.
- *Not s that-klauzom – ova konstrukcija može se interpretirati kao „This is not, however, to say/suggest that...“. Not ovdje priziva propoziciju koja se prirodno očekuje u datom kontekstu, a onda poriče činjenicu da je ta propozicija ustvari tačna, ali na implicitan način kao što vidimo iz sljedećeg primjera (Huddleston, Pullum, 2002: 811):*
- (33) I don't think they should be allowed to use our public health services – not that I have anything against immigrants, of course.

U podvučenom dijelu rečenice govornik poriče da ima ksenofobičan stav, što bi se moglo zaključiti iz prethodne rečenice *I don't think...*

- *Not u koordinaciji – u većini ovih slučajeva, not označava podrečeničnu negaciju, dakle ima opseg samo nad onim koordiniranim elementom u kojem se nalazi. (Huddleston, Pullum, 2002: 811-812)*
- (34) (a) They are now leaving [not on Friday but on Saturday].
 (b) They've invited [you and your brother, but not me].
 (c) The night turned viciously cold under a sky crowded with stars that [shone, not twinkled,] in the diamond-clear air.
- *Neintegrirano finalno not – ova se konstrukcija može naći u govoru mlađe generacije, ali ponekad se može čuti i u novijem novinskom žargonu. Not u ovoj konstrukciji implicira ironiju ili neiskrenost. (Huddleston, Pullum, 2002: 812)*
- (35) (a) I'm so glad those old people came to the party ... not!
 (b) Obviously the government is going to tell us the whole truth ... not!

U drugu klasu neglagolske negacije spadaju sintetički apsolutni negatori, a to su *no, none, nobody, no one, nothing, nowhere, no place* (u neformalnom američkom engleskom), *neither, not, never*. Sintetički apsolutni negatori mogu biti rečenični i podrečenični, kao što se vidi iz sljedećih primjera:

- (36) (a) They showed no remorse.
 (b) Kim regretted having married someone with no ambition.

(Huddleston, Pullum, 2002: 813; 815)

Treća klasa neglagolske negacije obuhvaća aproksimativne negatore, u koje spadaju determinatori *few* i *little* i prilozi *rarely*, *seldom*, *barely*, *hardly*, *scarcely*. *Few* i *little* funkcioniraju u strukturi imeničke fraze kao determinatori (*Few people liked it*) ili kao spojeni determinator-jezgro (eng. *head*) (npr. *Few of them liked it*). Pored determinatorske funkcije, *little* može funkcionirati i kao intenzifikator koji modificira glagole ili komparative (npr. *He little understood the implications of what he had done; He felt little better*). Komparativne i superlativne forme *few* i *little* (*fewer*, *fewest*, *less*, *least*) ne ponašaju se sintaktički kao negatori. (Huddleston, Pullum, 2002: 815-816) *Rarely* i *seldom* su prilozi učestalosti, dok su *barely*, *hardly*, *scarcely* intenzifikatori koji mogu modificirati glagole (npr. *She hardly moved*), pridjeve (npr. *He was barely intelligible*) i ograničen broj determinatora (npr. *There was scarcely any food left*). Huddleston i Pullum ih nazivaju aproksimativnim zato što označavaju nepreciznu kvantifikaciju, koja je blizu nule ili je aproksimativna nuli, za razliku od apsolutnih negatora ili glagolske negacije, koji označavaju nulu. (Huddleston, Pullum, 2002: 816) Ovi autori ilustriraju kontrast između aproksimativnih negatora s jedne i apsolutnih negatora i glagolske negacije s druge strane sljedećim primjerima:

- (37) (a) Few of them will survive.
 (b) None of them will survive.
- (38) (a) Ed rarely leaves the house.
 (b) Ed never leaves the house.
- (39) (a) She had hardly moved.
 (b) She hadn't moved.

(Huddleston, Pullum, 2002: 816)

I dok primjeri pod (b) označavaju apsolutnu nulu, ovi pod (a) označavaju aproksimativnu negaciju. Aproksimativni negatori tako imaju ponešto dvosmislen status u odnosu na kontrast pozitivno-negativno. Tako naprimjer (38a) implicira da Ed ne napušta kuću često, da ne napušta kuću češće nego povremeno, i u ovom smislu ova rečenica ima negativno značenje. S druge strane, ona ima implikaturu da on ponekad ipak napušta kuću, i u tom se smislu rečenica (38a) razlikuje od (38b) i ima do određenog stepena pozitivan karakter. (Huddleston, Pullum, 2002: 816)

Huddleston i Pullum pokušavaju da rasvijetle status aproksimativnih negatora uzimajući u obzir tri kriterija: prirodu implikature „ne nula“, smjer impliciranja i sintaktičke testove negativnog polariteta. Ako krenemo od prvog kriterija, implikature „ne nula“, možemo reći da aproksimativni negatori pokrivaju cijeli niz relevantne skale kvantifikacije. Oni impliciraju da gornja granica te skale nije visoko ali imaju samo implikaturu da donja granica nije nula. Ako usporedimo pozitivni kvantifikator *a few* s aproksimativno negativnim *few*, vidimo da rečenica *A few have resigned* ima implikaturu da je rečenica *Many have resigned* neistinita i implicira da je rečenica *None have resigned* također neistinita. Ako mi znamo da je mnogo ljudi dalo otkaz, onda nećemo upotrijebiti rečenicu sa *a few* zato što će *many* niti mnogo informativnije. Ali iskaz sa *a few* ne bi bio neistinit u sljedećem kontekstu: ako je mnogo ljudi dalo otkaz, onda to podrazumijeva da je i nekoliko ljudi dalo otkaz. A ako mi ne znamo da je

mного ljudi dalo otkaz (bez obzira što jeste), onda bismo još uvijek mogli upotrijebiti rečenicu sa *a few* ne isključujući mogućnost da bi jači iskaz sa *many* mogao također biti istinit. S *few* imamo obrnutu situaciju. *Few have resigned* implicira da je rečenica *Many have resigned* neistinita a ima implikaturu da je rečenica *None have resigned* također neistinita. Ovo je vrlo jaka implikatura, zato što je malo vjerovatno da bismo izrekli rečenicu *Few have resigned* osim ako ne bismo znali da je barem nekolicina dala otkaz. Međutim u nekim slučajevima implikatura može biti manje jaka. Rečenica *Few of you will have experienced the kind of intimidation which our colleague Kim Jones has had to endure over the last several months* može podrazumijevati da ustvari niko od vas to nije iskusio. U ovom slučaju upotrebljavamo *few* a ne *none* ne zato što bi ovo posljednje bilo neistinito, nego zato što nemamo dovoljno znanja o tome kako bismo opravdali jaču tvrdnju s *none*. U nekim slučajevima implikatura „ne nula“ može čak biti i poništena, kao u sljedećem primjeru:

(40) Few of them, *if any*, will find the proposal offensive.

(Huddleston, Pullum, 2002: 817)

U primjeru (40) *if any* poništava implikaturu „ne nula“ koju ima *few*.

Međutim, u nekim slučajevima postoje određene karakteristike rečenice koje pojačavaju implikaturu „ne nula“ u implikaciju (eng. *entailment*), kao naprimjer u rečenicama gdje iza *barely*, *scarcely* ili *hardly* slijedi *when*:

(41) I had hardly arrived at the office *when* I was summoned to see the boss.

(Huddleston, Pullum, 2002: 817)

Značenje ove rečenice jeste da me je šef pozvao neposredno nakon što sam stigla u ured. Ova rečenica implicira, a ne samo da ima implikaturu, da sam stigla u ured.

Smjer impliciranja prema dolje često se uzima kao jedan od kriterija kojim se dokazuje da je neka konstrukcija negativna i da će uzrokovati pojavljivanje jedinica negativnog polariteta. Način na koji funkcioniра ovaj fenomen objašnjen je u fusnoti 5 ovoga poglavlja. Ako testiramo *few* na ovaj način, vidjet ćemo da se ovaj kvantifikator ponaša kao *no*, dakle kao negativan izraz. Huddleston i Pullum daju sljedeći primjer:

(42) (a) Few good drivers ignore signs.

(b) Few good drivers ignore big signs.

(Huddleston, Pullum, 2002: 818)

Predikat *ignore big signs* predstavlja veće ograničenje od predikata *ignore signs*, prema tome možemo reći da (42a) implicira (42b), iz čega slijedi da je *few good drivers* kvantificirana imenička fraza koja sadrži druge fraze prema dolje. (Huddleston, Pullum, 2002: 818) Ovaj test dokazuje da se i drugi aproksimativni negatori ponašaju kao *no*. Huddleston i Pullum ilustriraju ovu činjenicu aproksimativnim negatorom *seldom*:

(43) (a) I had seldom seen such birds.

(b) I had seldom clearly seen such birds.

(c) I had seldom clearly seen such birds through binoculars.

(d) I had seldom clearly seen such birds through really powerful binoculars.

(Huddleston, Pullum, 2002: 819)

Kriterij impliciranja prema dolje zadovoljen je kada ako je (a) istinito, onda je i (b) istinito; ako su (a) i (b) istiniti, onda je i (c) istinito, i tako dalje prema dolje u sve specifičnije tvrdnje. Ovo svojstvo impliciranja prema dolje karakteristično je za *seldom*. Ako bismo iz ovih rečenica izbacili *seldom*, ovo svojstvo bi nestalo: nije nužno da ako je rečenica *I had clearly seen such birds* istinita mora i rečenica *I had clearly seen such bird through binoculars* biti istinita. (Huddleston, Pullum, 2002: 819)

Sintaktički testovi za dokazivanje negativnog polariteta jesu testovi koje je još Klima (1964) predložio, a to su, ukratko, veznici *either* i *neither*, privjesak *not even* i upitni privjesak (eng. *question tag*).¹¹ Aproximativni negatori prolaze i ove testove, kao i test inverzije kada se nalaze na početnom mjestu u rečenici. Međutim, kad su aproksimativni negatori u pitanju, treba obratiti pažnju na sljedeće: aproksimativni se negatori bolje ponašaju kao rečenični negatori kad se nalaze bliže početku rečenice. Huddleston i Pullum daju sljedeću ilustraciju:

(44) (a) Few of the boys had shown any interest in the proposal.

(b) He had so far shown the visitors few of the sights of London.

(Huddleston, Pullum, 2002: 820)

Huddleston i Pullum tvrde da rečenica (44a) sasvim prirodno prihvaća upitni privjesak *had they?*, dok je upitni privjesak *had he?* u rečenici (44b) u najboljem slučaju marginalno prihvatljiv. Također, rečenica (44a) dozvoljava nastavak *and nor indeed had many of the girls*, dok je za rečenicu (44b) nastavak *and nor indeed had his colleagues* upitan. (Huddleston, Pullum, 2002: 820)

Drugi fenomen koji može utjecati na rečenični polaritet jeste implikatura „ne nula“. Huddleston i Pullum ovaj problem ilustriraju sljedećim primjerima:

(45) (a) He's probably lying. It's barely conceivable that he could have done it himself.

(b) She's barely alive.

(Huddleston, Pullum, 2002: 820)

¹¹ Klima daje niz od četiri sintaktička testa za dokazivanje da negativna partikula *not* pripada istoj paradigmi kao *never*, *scarcely* itd., i da svi članovi te paradigme daju rečeničnu negaciju. Ti su testovi postali općeprihvaćeni u lingvističkoj teoriji, posebno u sintaktičkim analizama negacije. Oni su sljedeći:

- veznik *either*: koordinativna veza strukture *S1-and S2-either* je samo onda gramatična kada je kod negativne S1 predglagolski prilog u S2 element koji pripada istoj klasi kao *not* – Klima ih označava kao predglagol.
 - (1) (a) John will **not/never/hardly** eat caviare, and Tom will **not/never/hardly** eat caviare either.
(b) *John will **usually/always/often/surely** eat caviare, and Tom will **usually/always/often/surely** eat caviare either.
 - dodatak ili privjesak (eng. *tag*) *not even*: predglagolski prilog u jednoj rečenici je negativan kada se na tu rečenicu može dodati *not even*.
 - (2) (a) John will **not/never/hardly** eat caviare, not even Russian.
(b) *John will **always/often/surely** eat caviare, not even Russian.
 - upitni privjesci (eng. *question tags*): predglagolski prilog u jednoj rečenici je negativan kada je upitni privjesak pozitivan.
 - (3) (a) John will **not/never/hardly** eat German caviare, *won't he/will he?
(b) John will **always/often/surely** eat German caviare, *will he/won't he?
 - privjesak *neither*
 - (4) (a) John will **not/never** eat caviare, and neither will Tom
(b) *John will **always/often/surely** eat German caviare, and neither will Tom.
- (Welte, 1978: 94-95)

Pozitivni upitni privjesak prihvatljiviji je za (45a) nego za (45b). Huddleston i Pullum tvrde da je to zbog toga što (45a) ima jače negativno značenje nego (45b): (45a) znači da je govornik sklon vjerovati da on to nije mogao sam uraditi, dok (45b) znači da je ona još uvijek živa, pa barem jedva.

Treći problematičan kriterij vezan za aproksimativne negatore jeste činjenica da oni ne čine homogenu klasu. Naime, *rarely* i *seldom* su malo slabiji markeri rečenične negacije nego ostali. Ova dva priloga mogu biti u fokusu priloga *only*, dok ostali ne mogu. Huddleston i Pullum daju sljedeće primjere:

- (46) (a) She visits her parents only rarely.
 (b) *She had read only few of the letters.
 (c) *She had done only hardly anything about it.

(Huddleston, Pullum, 2002: 820)

Huddleston i Pullum primjećuju da bi (46b) bila prihvatljiva ako bi *few* zamijenili sa *a few*. *Only* zahtijeva interpretaciju prema kojoj ona posjećuje svoje roditelje barem ponekad. Također, kako tvrde Huddleston i Pullum, pozitivan upitni privjesak *does she?* kao i nastavak rečenica *and neither does her brother* bili bi potpuno neprihvatljivi za ovu rečenicu. Za mnoge se govornike *rarely* može čak pojaviti i na početku rečenice a da ne uzrokuje inverziju subjekt – pomoćni glagol. U takvim slučajevima *rarely* znači „ponekad, u rijetkim prilikama“. Huddleston i Pullum daju sljedeći primjer:

- (47) Rarely, the possum emerges before dusk.

(Huddleston, Pullum, 2002: 820)

U četvrtu grupu neglagolske negacije spadaju afiksadni negatori, a to su negativni prefiksi i sufixi. O njima će biti više riječi u sljedećem potpoglavlju, tako da se ovdje neću zadržavati na tome.

2.1.2 Implicitna negacija kod Huddlestona i Pulluma

Implicitnu negaciju Huddleston i Pullum spominju u okviru neafirmativnih konteksta unutar kojih mogu da se pojavljuju jedinice negativnog polariteta. Ti konteksti su: svi negatori, bez obzira da li označavaju rečeničnu ili podrečeničnu negaciju; upitne rečenice; inherentno negativne leksičke jedinice (eng. *covertly negative lexical items*); sve kvantificirane imeničke fraze koje impliciraju prema dolje; intenzifikator *too* (Huddleston i Pullum upotrebljavaju termin *degree adverb*); prijedlozi *against*, *before*, *without*; *only*; komparativne i superlativne konstrukcije; eksplicitni i implicitni kondicionali. (Huddleston, Pullum, 2002: 834-838) Budući da je u prethodnom potpoglavlju bilo govora o eksplicitnoj negaciji i njenoj klasifikaciji u gramatici Huddlestona i Pulluma, ovdje se ona neće više spominjati. Također, upitne rečenice, premda predstavljaju neafirmativni kontekst, neće biti uzete u obzir ovdje zato što one i sintaktički i pragmatički predstavljaju fenomen za sebe.

Mnogi glagoli i pridjevi koji su dopunjeni rečenicama kao komplementima spadaju u grupu inherentno negativnih leksičkih jedinica, kako ih nazivaju Huddleston i Pullum. Ove se leksičke jedinice još nazivaju i implicitnom negacijom zato što predstavljaju okidače za implikacije ili implikature koje uključuju negaciju zavisne klauze, i to je dovoljno da uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta u tim klauzama. Neki od ovih leksičkih elemenata dozvoljavaju komplemente u obliku imeničkih ili prijedložkih fraza koje međutim mogu da budu interpretirane kao klauze i u kojima se također pojavljuju jedinice negativnog polariteta. U nekim slučajevima zavisna klauza (ili njen ekvivalent) može funkcionirati kao subjekt, i tom slučaju jedinica negativnog polariteta koja se pojavljuje u toj klauzi prethodi elementu koji služi kao njen okidač. Huddleston i Pullum ove elemente grupiraju u šest klasa: leksičke jedinice koje označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust (eng. *failure, avoidance, and omission*); izrazi koji označavaju sprečavanje i zabranu (eng. *prevention and prohibition*); izrazi poricanja (eng. *denial*); izrazi sumnje (eng. *doubt*); izrazi suprotnog očekivanja (eng. *counter-expectation*); izrazi nepovoljne evaluacije (eng. *unfavourable evaluation*). (Huddleston, Pullum, 2002: 835) Mada će u ovoj knjizi doći do određenih promjena u ovoj klasifikaciji kako bi se uzeli u obzir rezultati do kojih su došli drugi autori kad su ovi leksički elementi u pitanju kao i konkretni primjeri iz korpusa, ovdje ću predstaviti ovu klasifikaciju kako je daju Huddleston i Pullum.

U prvu klasu spadaju izrazi koji označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust (eng. *expressions of failure, avoidance, and omission*). Prema Seurenu (2009), to su glagoli koji su inherentno negativni sami po sebi, dakle ne izazivaju negaciju zavisne rečenice. Huddleston i Pullum u ovu klasu svstavaju sljedeće glagole: *avoid, decline, fail, forget, neglect, omit, refrain*:

- (48) (a) The authorities failed to do a thing to ensure the child's safety.
 (b) Lee forgot to take a blind bit of notice when they were giving directions.
 (c) I want you to refrain from moving a muscle until you're completely recovered.
 (d) We managed to avoid any further delays.

(Huddleston, Pullum, 2002: 835)

Huddleston i Pullum smatraju da se ovdje radi o odnosu impliciranja negacije, pa tako (48a) implicira da vlasti nisu ništa učinile da obezbijede sigurnost djeteta. (Huddleston, Pullum, 2002: 835)

U drugu grupu spadaju glagoli koji označavaju sprečavanje i zabranu, a to su: *ban, hinder, keep, prevent, prohibit, stop*. Ovi glagoli, prema Seurenu (2009), uzrokuju negaciju u konstrukciji kojom su dopunjeni.

- (49) (a) We kept him from telephoning anyone before the police arrived.
 (b) I am prohibited from so much as naming any of the principals in this case.

(Huddleston, Pullum, 2002: 836)

I ovdje se radi o negativnim implikacijama: (49a) implicira da on nije telefonirao nikome prije nego što je stigla policija.

U treću grupu spadaju glagoli koji izražavaju poricanje. Huddleston i Pullum ovdje svrstavaju *deny* i *reject*, kao i ostale glagole koji označavaju odbijanje ili odbacivanje. Na ovome mjestu potrebno je reći da ću ja ovu grupu u mojoj klasifikaciji razdvojiti u dvije u podgrupe: glagoli/izrazi poricanja (npr. *deny*) i glagoli/izrazi odbijanja i odbacivanja (npr. *refuse*, *reject*). Ova moja intervencija u klasifikaciji potaknuta je istraživanjima usvajanja negacije kod djece koje je provodila Bloomova (1970), i koja je tada uočila tri tipa negacije a to su: nepostojanje (eng. *nonexistence*), poricanje (eng. *denial*) i odbijanje (eng. *refusal*). (Bloom, 1970: 189) Također, Tottie (1991) je u svojoj vrlo detaljnoj korpusnoj analizi negacije ustanovila dva osnovna tipa, a to su odbacivanje (što uključuje i odbijanje) i poricanje. (Tottie, 1991: 16) Budući da su ova istraživanja jasno pokazala da su poricanje i odbijanje ili odbacivanje dva odijeljena tipa negacije, moja dalja potklasifikacija ove grupe u analitičkim poglavljima sadržavat će poricanje s jedne i odbijanje i odbacivanje s druge strane. Huddleston i Pullum daju sljedeće primjere:

(50) (a) My client denies that he ever said any such thing.

(b) My client completely rejects the notion that he ever said any such thing.

(Huddleston, Pullum, 2002: 836)

Huddleston i Pullum parafraziraju rečenicu (49a) kao „My client says that he never said any such thing“. (Huddleston, Pullum 2002: 836)

U četvrtu grupu spadaju glagoli, pridjevi i imenice koji izražavaju sumnju: *doubt*, *doubtful*, *dubious*, *sceptical*, *scepticism*.

(51) (a) I doubt that Lee has been to the theatre in ages.

(b) That they will ever have a better opporinuty is very much to be doubted.

(c) I'm doubtful about the value of pursuing the matter any further.

(d) She expressed scepticism about there being any point in continuing.

(Huddleston, Pullum, 2002: 836)

Postoji jasna veza između sumnje i negacije, tvrde Huddleston i Pullum: sumnjati znači izražavati mogućnost da je neka propozicija neistinita. (Huddleston, Pullum, 2002: 836)

U petu grupu spadaju riječi koje izražavaju ono što se protivi našem očekivanju. Iskaz *I'm surprised that the car started* izražava reakciju na činjenicu da je auto krenuo zato što je to protivno očekivanju: ovaj iskaz ima implikaturu da je govornik očekivao da auto neće krenuti. (Huddleston, Pullum, 2002: 836) Ovakve implikature su dovoljne da uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta. Glagoli ili glagolski idiomi koji spadaju u ovu grupu su: *amaze*, *astonish*, *astound*, *bowl over*, *flabbergast*, *shock*, *surprise*, *take aback* i njima odgovorajući pridjevi.

(52) (a) It astounds me that they took any notice of him.

(b) It's surprising he lifted a finger, considerin he's a total stranger.

(c) We were all amazed that he had been able to write anything during that time.

(Huddleston, Pullum, 2002: 836)

U šestu grupu spadaju riječi koje izražavaju nepovoljnu evaluaciju, a to su: *absurd, excessive, foolish, monstrous, ridiculous, silly, stupid, unacceptable, unwise*. Vidimo da su Huddleston i Pullum u ovu grupu uvrstili i pridjeve koji imaju negativan prefiks, dakle samim tim uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta u svojoj okolini.

- (53) (a) It would be foolish to take any unnecessary risks.
 (b) Any more pudding would be quite excessive.
 (c) It was stupid of Basil ever to have mentioned the war.

(Huddleston, Pullum, 2002: 836)

Implikatura u (53a) jeste da ne bismo trebali riskirati više nego što je apsolutni minimum, u (53b) da ne bismo trebali jesti više pudinga, a u (53c) da Basil nije trebao spominjati rat. (Huddleston, Pullum, 2002: 836-837) Ovim bi bio završen opis negativnog konteksta kojeg uzrokuju inherentno negativni leksički elementi.

U sljedeći neafirmativni kontekst spadaju negativno kvantificirane imeničke fraze, kao što su npr. fraze koje počinju sa kvantifikatorima *few, little* ili *at most*:

- (54) (a) Few of the bees stung anyone.
 (b) At most ten students did any work.

(Huddleston, Pullum, 2002: 837)

Few i *little* spadaju u aproksimativne negatore i već su spominjani u tom kontekstu, dok fraza *at most* sama po sebi nije negativna ali ipak spada u fraze koje impliciraju rečenice ispod sebe. Tako Huddleston i Pullum kažu da *At most ten of thirty students worked* implicira da ostalih dvadeset (većina) nije ništa radilo. Za razliku od toga, fraza *at least* nema takvu negativnu implikaciju. *At least ten of the thirty students worked* ustvari znači da su možda i neki od preostalih dvadeset studenata radili. (Huddleston, Pullum, 2002: 837)

U sljedeći neafirmativni kontekst spada i intenzifikator *too*:

- (55) (a) By that time I was too tired to budge.
 (b) It was too difficult for anyone else.

(Huddleston, Pullum, 2002: 837)

Rečenica (55a) može se parafrazirati kao „I was so tired that I couldn't budge“, a rečenica (55b) kao „It was so difficult that no one else could do it“. (Huddleston, Pullum, 2002: 837)

U neafirmativne kontekste spadaju i konteksti u kojima se pojavljuju prijedlozi *against, before* i *without*:

- (56) (a) She did it without any difficulty.
 (b) He left before anyone noticed it.
 (c) I argued against taking any more.

(Huddleston, Pullum, 2002: 837)

Ove rečenice označavaju negativne propozicije: da ona nije imala poteškoća prilikom toga, da niko nije primijetio da je on otišao i da je govornik tvrdio da ne bismo trebali više uzimati. Huddleston i Pullum smatraju da *without* i *before* uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta prilično uobičajeno, dok *against* to čini samo u posebnom smislu, koji je prisutan i u primjeru (56c). (Huddleston, Pullum, 2002: 837)

Only također čini neafirmativni kontekst u kojem se mogu pojavljivati jedinice negativnog polariteta:

(57) (a) Only then did she realise she had any chance of winning.

(b) She remained the only one capable of making any sense of it.

(Huddleston, Pullum, 2002: 838)

Primjer (57a) implicira da ona dotad nije shvaćala da ima šanse za pobjedu, dok (57b) implicira da niko drugi nije sposoban da u tome vidi ikakvog smisla. (Huddleston, Pullum, 2002: 838)

Komparativne i superlativne konstrukcije također predstavljaju neafirmativne kontekste. Jedinice negativnog polariteta najčešće se pojavljuju u komplementu komparativnih riječi *than* ili *as*, i u relativnim klauzama i partitivnim prijedloškim frazama u konstrukcijama sa superlativom:

(58) (a) She ran faster than she had ever run before.

(b) The performance was as good as any you could hope to see.

(c) It was the biggest fish I had ever seen.

(Huddleston, Pullum, 2002: 838)

Rečenica (58a) implicira da ona nikad prije nije tako brzo trčala, rečenica (58b) da nijedna predstava ne bi bila bolja od ove, a (58c) da govornik nikada prije nije vidio veću ribu. (Huddleston, Pullum, 2002: 838)

Kondicionalne rečenice, bilo da su eksplicitne ili implicitne, također predstavljaju neafirmativni kontekst:

(59) (a) If you want anything, just call.

(b) If I'd ever seen anything like that, I'd have reported it.

(c) I would read your review, if I gave a damn about your opinion.

(d) Drink any more and you'll have to get a taxi home.

(Huddleston, Pullum, 2002: 838)

Rečenica (59a) predstavlja otvoreni kondicional. Ona predviđa da ti možeš nešto željeti ili ne, bez davanja prednosti nijednoj od ovih mogućnosti. Samo odsustvo pozitivne afirmacije dovoljno je da se pojavi jedinica negativnog polariteta kao što je *any*. Ostale su kondicionalne konstrukcije u (59b-d) mnogo više povezane s negacijom: (59b) ima implikaturu da govornik nikada nije vidio tako nešto, a (59c) da je govornika baš briga za sagovornikovo mišljenje.

Imperativ u (59d) možemo interpretirati kao „If you drink any more“. (Huddleston, Pullum, 2002: 838) Tu se radi o implicitnom otvorenom kondicionalu, koji nije toliko povezan s negacijom kao hipotetski kondicional drugog i trećeg tipa.

2. 2 Afiksalna negacija

Afiksalna negacija jeste negacija pomoću prefiksa ili sufiksa koji se dodaju najčešće na pridjeve ali i na ostale vrste riječi. Ova se negacija često naziva i morfološka ili podrečenična (Huddleston, Pullum, 2002) negacija kako bi se razlikovala od rečenične negacije. Zimmer (1964) spominje sljedeće negativne prefikse u engleskom (zanimljivo je da ne spominje negativne sufikse, koji su, istina, rijetki u engleskom), a to su: *a-/an-*, *dis-*, *in-/il-/im-/ir-*, *non-* i *un-*. (Zimmer, 1964: 26-35) Negacija koja je uzrokovana negativnim afiksom ne podliježe Kliminim testovima negacije, a to su veznik *either*, apozitivni privjesak *not even*, upitni privjesak i *neither*:

(60) *(a) Publishers will unintentionally reject suggestions, and writers will unintentionally reject them, either.

*(b) Writers are unreceptive to suggestions, not even good ones.

*(c) Writers unfortunately reject suggestions, do they?

(Klima, 1964: 270-271)

*(d) Writers are unreceptive to suggestions, and neither are publishers.

(Primjer (60d) vlastita parafraza)

Kao što sam već spomenula u prvom dijelu ovog poglavlja, Clark (1976) smatra da se Kliminim testovima testira eksplicitna negacija u odnosu na implicitnu (po njemu je afiksalna negacija implicitna), i ta razlika nije toliko sintaktička nego više presupozicionalna. Naime, eksplicitna negacija služi za poricanje pozitivne presupozicije slušatelja, dok implicitna negacija samo potvrđuje negativnu presupoziciju. (Clark, 1976: 32-34)

Verhagen (2005) objašnjava razliku između rečenične i afiksalne negacije u okviru svoje teorije intersubjektivnosti. Intersubjektivnost ima dva smisla: u prvom smislu, intersubjektivnost podrazumijeva da se značenje mnogih leksičkih jedinica ne odnosi direktno na model svijeta, nego na ličnu procjenu ili konstrukciju određene situacije; u drugom smislu, intersubjektivnost podrazumijeva da su razmišljanja i vjerovanja pojedinaca različita i to je u osnovi ono što intersubjektivnost jeste – međusobno povezivanje kognitivnih sistema. (Verhagen, 2005: 28) Verhagen tako i negaciju posmatra kao kognitivno povezivanje, ali ne kao povezivanje jezika i svijeta, pa čak ni kao povezivanje govornika i svijeta, nego kao povezivanje odvojenih mentalnih prostora (eng. *mental spaces*).¹² Tako naprimjer sljedeća rečenica postavlja konfiguraciju dva mentalna prostora:

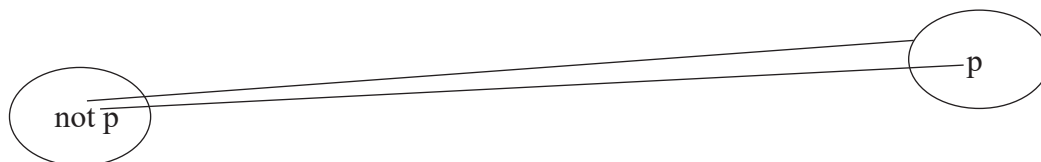
¹² Više o konceptu mentalnih prostora v. Fauconnier, 1994; Sweetser, Fauconnier, 1996; Fauconnier, Turner, 2002, a o primjeni ovog koncepta u analizi diskursa v. Hougaard, Oakley, 2008; Chilton, 2008.

- (61) This time, there was no such communication [about the plans]. It's a pity because it could have resulted in greater participation by employers.

(Verhagen, 2005: 29)

SPACE 1

SPACE 2

Prvo *it* iz rečenice *It's a pity...* odnosi se na mentalni prostor *not p*, dok se drugo *it* (*...it could have resulted...*) odnosi na mentalni prostor *p*. Negacija ovdje ima funkciju reguliranja kognitivne koordinacije slušatelja ili čitatelja s ostalim viđenjima. Slušatelj ili čitatelj se poziva da prihvati određeni epistemički stav prema nekoj ideji i da odbaci drugi stav koji nije konzistentan s njim. (Verhagen, 2005: 30) Dakle, osnovna funkcija rečenične negacije jeste da odbacuje zaključke a ne da nas informira o svijetu. Rečenična negacija uzima u obzir slušateljeve ili čitateljeve zaključke koji se baziraju na kontekstu koji neposredno prethodi negaciji, dok morfološka negacija to ne uzima u obzir. (Verhagen, 2005: 72) Afiksalna negacija ne projicira dva mentalna prostora sa različitim epistemičkim stavovima prema istoj propoziciji kao rečenična negacija. Zato afiksalna negacija ne prolazi Klimine testove negacije, i zato su ove dvije vrste negacije različite:

- (62) (a) Mary is not happy. On the contrary, she is feeling rather depressed.
 (b) #Mary is unhappy. On the contrary, she is feeling rather depressed.

(Verhagen, 2005: 31)

Morfološka negacija je, prema Verhagenu, instrument koji služi za obrtanje skale koja je povezana s pridjevom kojem je dodat afiks. (Verhagen, 2005: 33) Ovakva analiza morfološke negacije, smatra Verhagen, predstavlja značajan korak naprijed u rješavanju problema duple negacije ili litote. Dupla negacija se najčešće (ali ne isključivo) pojavljuje u kombinaciji rečenične i morfološke negacije, npr. *not unhappy* ili *not impossible*. Pitanje na koje su mnogi autori pokušavali dati odgovor jeste kako objasniti upotrebu i efekte ovakve kombinacije. *Not unhappy* i *not impossible* razlikuju se po prirodi pridjeva kojem je dodat afiks i koji je potom negiran negativnom riječom *not*. Naime, pridjev *happy* spada u graduabilne ili skalarne pridjeve (antonime), dakle pridjeve čije se značenje može stepenovati na skali čiji jedan kraj predstavlja sreća a drugi nesreća. Kao što smo već vidjeli i kod Huddlestona i Pulluma (2002), na ovakvoj skali postoji jedna posebna „niša“, neisključena sredina, gdje možemo smjestiti nekoga ko nije ni sretan ni nesretan. Morfološka negativna forma izražava suprotnost pozitivnoj formi a ne njenu kontradikciju. Kontradikcija, koja je izražena riječju *not*, i suprotnost, koja je izražena negativnim prefiksom, ne isključuju jedna drugu u potpunosti, što čini njihovu kombinaciju primjenjivom na posebne „neutralne“ zone aspraktne skale sreće. Ovakav efekt je ustvari rezultat različite semantike rečenične i morfološke negacije. Naime, dok morfološka negacija obrće skalu koja je povezana s predikatom kojem je dodat afiks, rečenična negacija poziva slušatelja ili čitatelja da razmotri i odbaci ideju o primjeni tog predi-

kata na nekoga, a poseban slučaj koji zadovoljava ovo „uputstvo“ jeste da se zauzme neutralni položaj. (Verhagen, 2005: 33) Ali šta je s neskalarnim pridjevima poput *possible*? Horn kaže da „ako nešto *nije pojmljivo* ili *nije nemoguće*, šta drugo može biti do *pojmljivo* ili *moгуće*?“ (Horn, 1989: 298) Zašto dakle ova dupla negacija kao što je *not impossible* ne rezultira potpunom redundantnošću ako je logički *not impossible* isto kao i *possible*? Ako uzmemo u obzir kontekst, onda vidimo da upotreba fraze *not impossible* nije samo nešto što je malo više od tautologije, nego je praktički obavezna. Verhagen u isti kontekst smješta *possible* i *not impossible* kako bi objasnio da ipak postoji razlika između ovo dvoje:

- (63) (a) It is always hard to find a common denominator for uniting people who are in favor of change, because they are likely to wish for different kinds of change. But finding such a common denominator is not impossible.
- (b) It is always hard to find a common denominator for uniting people who are in favor of change, because they are likely to wish for different kinds of change. But finding such a common denominator is possible.

(Verhagen, 2005: 33-34; primjeri koji su ovdje dati jesu Verhagenov prijevod na engleski holandskih primjera)

Kako Verhagen primjećuje, primjer (63a) je mnogo koherentniji i lakši za čitanje od primjera (63b) zato što primjer (63b) eksplicitno ne poziva na razmatranje dva suprotna epistemička stava premda je takva konfiguracija potrebna kako bi se povezala posljednja rečenica s diskursom koji joj prethodi. Drugim riječima, tvrdi Verhagen, *not impossible*, baš kao i *not happy*, priziva dva mentalna prostora, dok *possible*, baš kao i *unhappy* i *impossible* ne. Ovo donekle objašnjava zašto je diskurs (63a) lakši za razumijevanje. Taj tekst se razumijeva kao predstavljanje dva različita mentalna prostora, prvi mentalni prostor sa negativnim stavom prema pokušaju da se ljudi ujedine u korist promjene, dok drugi mentalni prostor sadrži pozitivan stav. Opozicija između ta dva stava prema istom problemu jeste ono što ovaj tekst čini koherentnim, i ta se konceptualna konfiguracija aktivira upotrebom rečenične negacije *not*. (Verhagen, 2005: 34)

Razlika između antonima i kontradiktornih pridjeva (obje grupe spadaju u graduabilne pridjeve, s tim što su antonimi graduabilni suprotni pridjevi dok su kontradiktorni pridjevi graduabilni komplementarni pridjevi) s jedne i negraduabilnih pridjeva s druge strane, i negacija takvih pridjeva dodavanjem afiksa nužno zahtijeva uočavanje distinkcije između kontradiktorne i suprotne negacije. Mnogi autori se slažu da afiksalna negacija može imati i kontradiktornu i suprotnu interpretaciju, ali da je ova posljednja mnogo češća kod ovog tipe negacije. Tako Jespersen smatra da je modifikacija dodavanjem negativnog afiksa općenito identična prostoju negaciji, npr. *unworthy* je jednako „not worthy“, pa možemo reći da su termini *worthy* i *unworthy* kontradiktorni. Međutim, tvrdi dalje Jespersen, negativni prefiks vrlo često proizvodi suprotan termin. Tako naprimjer *unjust* generalno implicira svojstvo suprotno od *just*, *unwise* znači više nego *not wise* i približava se značenju *foolish*, itd. (Jespersen, 1917: 144) Razlika između suprotne i kontradiktorne negacije jednako je proporcionalna razlici između antonima (graduabilnih suprotnosti) i graduabilnih komplementarnih pridjeva (kontradiktornih termina). Kod antonima ne postoje apsolutne vrijednosti, nego samo stepeni prisustva određenog svojstva. Tako naprimjer ne postoji apsolutna sreća ili apsolutna visina, nego samo

prisustvo ili odsustvo takvih svojstava relativno u odnosu na neku tačku komparacije. Zato možemo reći *She is not happy but she is not unhappy either*, implicirajući da je određena osoba u rasponu sredine skale kad je sreća u pitanju, pri tom uzimajući u obzir kulturološke i društvene kriterije koji sreću definiraju različito, zavisno od društvenog konteksta, koji naravno podrazumijeva i druge fenomene kao što su psihološki faktori, religijski faktori i sl. Kod graduabilnih komplementarnih termina ne postoji sredina, i nemarkirani termin označava odsustvo nekog negativnog ili nepoželjnog svojstva (npr. *clean* naprema *dirty*, *safe* naprema *dangerous*), i skalarnu krajnju tačku koja se može modificirati intenzifikatorom *absolutely*, npr. *absolutely clean/#absolutely dirty*, *absolutely safe/#absolutely dangerous*. (Horn, 1989: 275)

Horn u svojoj knjizi *A Natural History of Negation* (1989) sumira rezultate istraživanja o negaciji mnogih deskriptivnih lingvista do toga vremena i kaže da se negativni prefiksi *un-* i *iN-* (veliko *N* stoji kao znak da se umjesto *-n* na tom mjestu mogu naći i drugi konsonanti, a to su *-l*, *-r* i *-m*) upotrebljavaju da negiraju emocionalna značenja osnove na koju se dodaju, dok *non-* i u manjoj mjeri opet *un-* negiraju objektivni ili deskriptivni sadržaj osnove. Neki od minimalnih parova koji ilustriraju ovaj kontrast jesu *immoral/nonmoral*; *irrational/nonrational*; *un-American/non-American*; *un-Christian/non-Christian* itd. Tako naprimjer *non-Christian* označava nekog ko ne pripada kršćanskoj vjeri, dok *un-Christian* označava ponašanje kršćanina koje nije u duhu kršćanske vjere.¹³ (Horn, 1989: 280-281) Također, pridjevi negirani prefiksima *iN-* i (u manjoj mjeri) *un-* spadaju u skalarne ili graduabilne pridjeve, dok se pridjevi negirani prefiksom *non-* ne mogu smatrati skalarnima. Horn kaže da tako pridjev *un-Christian* možemo modificirati intenzifikatorom *very*, dok *non-Christian* ne možemo (npr. *very un-Christian*, # *very non-Christian*). (Horn, 1989: 281) Tako se prefiks *un-* ne može uopće dodavati negraduabilnim pridjevima, kao što su *male*, *female*, *odd* itd. (**unmale*, **unfemale*, **unodd*). (Horn, 1989: 282) Horn ovako sumira značenja i relacije negativnih prefiksa *iN-*, *non-* i *un-*: *iN-* se obično kombinira sa skalarnim predikatima u njihovom evaluativnom tumačenju; derivirane forme su leksikalizirane, semantički i fonološki netransparentne i obično imaju suprotno ili općenito potcjenjivačko značenje ili konotacije i često uključuju suprotnost nekoj očekivanoj ili ustaljenoj normi; *non-* je prefiks koji je mnogo slobodniji u svojim kombinacijama, dobivene derivacije su općenito neleksikalizirane, one su semantički i fonološki transparentne i uključuju formalnu i/ili opisnu dimenziju značenja, a ne emocionalnu ili evaluativnu kao *iN-*; *un-* derivacije se nalaze između *iN-* i *non-* derivacija kad su navedeni kriteriji u pitanju, zavisno od toga koliko se produktivno ili slobodno prefiks kombinira sa datom osnovom: što je to kombiniranje manje produktivno, *un-* se ponaša više kao *iN-*, a što je produktivnije, onda se *un-* ponaša više kao *non-*. (Horn, 1989: 282-283)

Ostali negativni prefiksi kao što su *a-/an-* i *dis-/de-* manje su produktivni u savremenom engleskom od prefiksa *un-*, *iN-* i *non-*. Što se tiče prefiksa *a-* ili *an-*, Zimmer kaže da on vodi porijeklo iz grčke posuđenice *alpha privatum*. Mnogi pridjevi u kojima je ovaj prefiks etimološki prisutan posuđeni su iz grčkog već u deriviranom obliku i često nemaju pozitivnog para u engleskom, kao naprimjer *anomalous*. Također, prefiks *dis-* je prema Zimmeru marginalno sinhronijski produktivan, a pojavljuje se i u kontradiktornoj i suprotnoj opoziciji sa svojim pozitivnim parovima (npr. kontradiktornu opoziciju možemo vidjeti kod para *con-*

¹³ V. o ovoj razlici i Zimmer, 1964: 32-33; Horn, 1978a: 132. Oba autora tvrde da prefiks *non-* općenito izražava kontradiktornu opoziciju a *un-* i *iN-* suprotnu.

tinuous/discontinuous, a suprotnu kod para *agreeable/disagreeable*). (Zimmer, 1964: 26-28) Pored negativnih značenja, gore navedeni prefiksi u engleskom mogu imati i reverzativno (značenje obrnuto onom koje je izraženo riječju na koju se dodaje prefiks, npr. *deelectrify*) i privativno značenje (ovo značenje u sebi uključuje udaljavanje ili odstranjivanje onoga što je označeno osnovom, npr. *defrost*). (Markus, 1992: 663) Kod Horna (1989) možemo vidjeti da se reverzativno i privativno značenje preklapaju, a kao primjere on navodi prefiks *un-* u tom značenju kod glagola koji su derivacijom nastali od drugih glagola ili imenica a to su: *unbend, uncage, uncover, undo, unfasten, unfold, unlock*. Kada iz ovih glagola derivacijom pomoću sufiksa *-ing, -able, -ed* dobijemo pridjeve, oni mogu imati i negativno i privativno, odnosno reverzativno značenje, npr. *unbending, uncoiled, unfoldable, unlockable, unwrapped*. (Horn, 1989: 287)

Prema Zimmeru, afiksalna negacija se najčešće interpretira kao jaka negacija, dok negacija sa *not* može biti i slaba i jaka. On ovu razliku ilustrira sljedećim primjerom:

- (64) (a) Triangles are not intelligent.
 (b) Triangles are unintelligent.

(Zimmer, 1964: 24)

Za neke govornike rečenica (64a) je istinita dok (64b) nije. Oni ovu tvrdnju baziraju na činjenici da svojstvo inteligencije nije primjenjivo na trokute. Tako *unintelligent* označava tačku na dimenziji inteligencije i može se upotrijebiti samo za inteligentno biće, dok se *not intelligent* može interpretirati dvojako: ili tako kao da označava područje na dimenziji inteligencije koje nije pokriveno značenjem *intelligent*, ili kao da označava neprimjenjivost te dimenzije na dati subjekt. (Zimmer, 1964: 25)

Markus (1992) navodi prefikse koji imaju pejorativno značenje, a to su *mis-*, *mal-* i *pseudo-*. Ti prefiksi imaju negativno značenje samo onda kada osnovne riječi imaju pragmatičko svojstvo „pozitivno vrednovanje“. Tako naprimjer prefiks *pseudo-* negira svojstvo istinitosti ili autentičnosti koje se asocira s osnovnom riječju kao što je *Christian – pseudo-Christian*. (Markus, 1992: 667)

Tottie (1980) je na korpusu ispitala afiksalsnu i neafiksalsnu negaciju u engleskom i došla je do zaključka da se te varijante nalaze u gotovo komplementarnoj distribuciji kako bi se zadovoljile različite potrebe komunikacije. (Tottie, 1980: 122) Istražujući distribuciju ove dvije vrste negacije u engleskom, ova je autorica ustvrdila da različita upotreba afiksalsne i neafiksalsne negacije predstavlja dijahronijski stabilnu varijaciju, tj. da su se ove dvije vrste negacije kroz historiju engleskog jezika upotrebljavale u različite komunikacijske svrhe. (Tottie, 1998: 262) Tottie (1980) navodi sintaktičke i druge faktore koji utječu na upotrebu afiksalsne negacije umjesto neafiksalsne. To su: predmodifikacijska funkcija pridjeva koji se negira; adverbijalna modifikacija pridjeva koji se negira (npr. *It was absolutely illogical* naprema *It was not absolutely logical* – razlika između ove dvije rečenice leži u tome da li je prilog unutar opsega negacije ili je negativni element, Neg, unutar opsega priloga); koordinacija (npr. *That's a crude and inaccurate way of putting it*); leksičke praznine – slučajevi kada pridjevi sa afiksom nemaju svog ekvivalenta bez afiksa, npr. *unflagging, intact, incessant* itd.; konstrukcijske restrikcije na upotrebu neafiksalsne varijante (npr. *Yes and everybody notices that she's unusual*;

također, konstrukcije s objekatskim komplementom zahtijevaju afiksalsnu negaciju, npr. *Too much CO2 could make cities uninhabitable*); ponavljanje (npr. *Everybody in any particular field at the moment seems to be unhappy, the educationalists are unhappy, the journalists are unhappy*); litota (npr. *It is not inevitable anymore in schools and colleges than at university*); negirani pridjevi kao jezgro imeničke fraze moraju imati afiks (npr. *Because that title may only be given to what has been written objectively by the uncommitted*); afiksalsna negacije je ponekad neophodna kako bi se zadržala ispravna presupozicija (npr. *If people remain uninvolved*) i elipsa (npr. *A: if you listen to Herman Kahn # Germany will be eclipsed by France # B: indeed # - unbelievable # ... A: distant future*). (Tottie, 1980: 105-107) Neafiksalsna negacija je obavezna u sljedećim slučajevima: kad postoji leksička praznina, tj. kad ne postoji afiksalni ekvivalent pridjevu, npr. **untiny*; nepostojanje semantičke ekvivalencije između afiksalsne i neafiksalsne varijante (npr. *if you discuss cricket with an American for example he won't know what you're talking about because there is no common area of experience* – ovdje ne postoji semantička ekvivalencija između pridjeva *common* i *uncommon*); konstrukcijska ograničenja (npr. *This is not confined to purely parochial matters...*); opseg negacije i adverbijalni modifikator (npr. *if it's not too expensive*); kada je opseg negacije ograničen na glavni glagol (npr. *I haven't got any saleable skill*); sintaktički paralelizam (npr. *it's quite a responsibility I mean not a personal responsibility but a corporate responsibility*); elipsa, kada naprimjer *not* funkcionira kao pro-forma (npr. *With this discussion and controversy there comes a realisation of what is feasible and what is not*); kada rečenica počinje sa *neither* ili *nor* (npr. *Nor is it possible to escape the great historical controversies which split politics and shake the world*). (Tottie, 1980: 109)¹⁴

2.3 Dupla negacija

U ovom potpoglavlju bit će riječi samo o onoj varijanti duple negacije gdje svaki negativni marker, kako Horn kaže, zadržava svoj semantički identitet i tako u principu, ali ne uvijek, dokida jedan drugog, a ne pojačava jedan drugog kao što je to slučaj s negativnim slaganjem (eng. *negative concord*). (Horn, 1989: 296) Ukratko, negativno slaganje je fenomen kada se u jednoj rečenici pojavljuju dvije ili više negacija koje ne dokidaju jedna drugu nego samo pojačavaju značenje negacije. Negativno slaganje je bilo prisutno u engleskom kroz njegovu historiju da bi se u savremenom jeziku ograničilo na različite nestandardne dijalekte, dok je u mnogim jezicima (npr. slavenski i romanski jezici) ono prisutno u standardnoj varijanti.¹⁵

I Jespersen (1917) spominje mnoge vrste višestruke negacije, među njima i duplu negaciju o kojoj će ovdje biti govora. On kaže da premda u logici dvije negacije čine pozitivnu vrijednost

¹⁴ Isti rezultati ponovljeni su i u Tottie, 1991: 63-70.

¹⁵ Jespersen (1917: 71-72) smatra da je negativno slaganje u standardnim dijalektima prisutno u onim jezicima u kojima je uobičajeni negativni element prilično mali u odnosu na fonetski opseg, kao što je to bio *ne* i *n-* u staroengleskom, ili *ne* u ruskom i drugim slavenskim jezicima. Nenaglašenost ovog elementa dovodi do toga da se negacija multiplicira da ne bi došlo do njegovog previđanja. Više o negativnom slaganju u historiji engleskog v. Jespersen, 1940: 450-451; Coombs, 1976: 173-178; Ukaji, 1998: 269; Rissanen, 1999: 272; Traugott, 1992: 268; Fischer, 1992: 280-283; Nevalainen, 2006. O negativnom slaganju u različitim nestandardnim dijalektima savremenog engleskog jezika v. Labov, 1972a: 131; Labov, 1972b; Dowty, 1994: 129; Anderwald, 2002: 103-115; Palacios Martínez, 2010: 16-18.

($\sim(\sim\alpha) \equiv \alpha$)¹⁶, prirodni jezici ne potvrđuju to pravilo u cjelosti (kao što sam već rekla, u mnogim jezicima postoji negativno slaganje, kao i parataksička negacija).¹⁷ Međutim, ponekad u prirodnim jezicima dvije negacije čine pozitivnu vrijednost, ali takav izraz skoro nikad nije u potpunosti ekvivalentan prostom pozitivnom izrazu. Tako je naprimjer *not unhandsome* slabije od pozitivnog izraza *handsome*. Jespersen to objašnjava psihološki – naime, zaobilaznica kroz dvije negacije koje se međusobno poništavaju slabi mentalnu energiju slušatelja i od strane govornika implicira određeno oklijevanje koje nije prisutno kod pozitivnog izraza kao što je *handsome*. (Jespersen, 1917: 63) Horn (1978a) tvrdi da činjenica da je izraz sa dvije negacije slabiji od svog pozitivnog ekvivalenta (npr. *I don't deny* je slabije od *I assert*) nije posljedica „uzurpiranja mentalne energije“, kako to objašnjava Jespersen, nego više činjenice da poništavanje dvaju negativa rezultira izražavanjem odgovarajućeg duala, možda *I suggest* u izrazu *I don't deny*. (Horn, 1978a: 164) Seright kaže da se dupla negacija upotrebljava iz želje govornika da sebi ostavi svojevrsni „izlaz“, jer je mnogo lakše izvući se iz situacije ako je govornik rekao *It is not unlikely* nego *It is not likely* ili *It is likely*. Imajući to na umu, govornik opisuje nešto kao *not unX* u kontekstu u kojem ne bi bilo korektno, mudro ili politički opisati to kao X. (Seright, 1966: 123-124)

Horn (1991) upotrebu duple negacije naziva „podjelom pragmatičkog rada“ (eng. *division of pragmatic labour*) – upotreba dužeg, markiranog izraza umjesto kraćeg izraza koji zahtijeva manje napora od strane govornika signalizira da govornik jednostavno nije u prilici da upotrijebi jednostavniju verziju na prikladan način (eng. *feliculously*). (Horn, 1991: 85) Jedna od najčešćih upotreba duple negacije jeste retorička figura litota, čija definicija prema *Rječniku stilskih figura* glasi: „Svjesno slabljenje ili umanjivanje izraza s ciljem da se naglasi i pojača kakva ideja, misao, predodžba, emocija i sl. Govoreći manje, sugerira se više. Rabi se izraz koji je slabiji ili suprotan mišljenomiu; tvrdnja se izriče odbacivanjem njoj suprotne tvrdnje. Litota je obratna hiperbola – pretjerivanje prema dlje“. (Bagić, 2012: 183). Kod upotrebe litote, tvrdi Horn, imamo u začetku Griceov kontrast između onoga što je izgovoreno i onoga što se podrazumijeva.¹⁸ (Horn, 1991: 89) Hornova (neograjsijanska) interpretacija Griceovih konverzacijskih maksima, a koja je bitna za objašnjavanje njegove pragmatičke podjele rada koja leži u osnovi upotrebe duple negacije, glasi ovako: Maksima istinitosti (eng. *Maxim of quality*) je bazična i primarna maksima Griceovog principa i nije podložna reduciranju kao ostale maksime; ostale maksime mogu se reducirati na dva fundamentalna principa koja odgovaraju dvjema bazičnim silama (sila unifikacije, ili govornikove ekonomije, potreba za pojednostavljuvanjem ili minimizacijom, koja bi, ako bi funkcionirala samostalno, rezultirala totalnom homonimijom; sila koja djeluje kao antiteza ovoj jeste sila diverzifikacije, ili slušateljeve ekonomije, proširuje inventar kako bi osigurala postojanje vokabulara koji se sastoji

¹⁶ V. Horn, 1991.

¹⁷ Kod parataksičke negacije negativ se nalazi u klauzi koja je komplement glagola s negativnim značenjem kao što su *deny*, *forbid*, *hinder*, *doubt*. Prema Jespersenu, ta se klauza na neki način tretira kao nezavisna rečenica u kojoj je negativ izražen kao da glavna rečenica koja prethodi toj klauzi ne postoji. Jedan od primjera koje daje Jespersen glasi:

We have forbidden... that they doe not shew any naturall worke.

(Jespersen, 1917: 75)

¹⁸ Prema Griceu (1975), litota, i općenito sve figure koje označavaju umanjivanje ili ublažavanje, krši prvu podmaksimu istinitosti koja glasi „Ne govorite ono što smatrate neistinitim“. Grice navodi primjer rečenice *He was a little intoxicated*, kojom se naprimjer opisuje čovjek koji je skršio sav namještaj. (Grice, 1975: 53) O litoti u okviru teorije relevantnosti v. Osmankadić, 2005.

od m različitih riječi s jednim zasebnim značenjem za svaku riječ; govornikova ekonomija tako postavlja gornju granicu na formu poruke, dok slušateljeva ekonomija postavlja donju granicu na informacijski sadržaj poruke), a to su Q-princip i R-princip. (Horn, 1989: 192) Horn kaže da se Q odnosi na Maksimu informativnosti (eng. *Maxim of quantity*), a R na Maksimu relevantnosti (eng. *Maxim of relation*), ali da ta dva principa nisu doslovni ekvivalenti Griceovim maksimama pod istim imenom. (Horn, 1989: 194) Ova dva principa glase ovako:

Q-princip (orijentiran na slušatelja)	R-princip (orijentiran na govornika)
Iskaz bi trebalo da bude DOVOLJAN;	Iskaz bi trebalo da bude OBAVEZAN;
Govorite onoliko koliko možete (uzimajući u obzir i INFORMATIVNOST i R).	Ne govorite više nego što morate (uzimajući u obzir Q).
Princip koji postavlja DONJU GRANICU, uzrokujući implikature GORNJE GRANICE	Princip koji postavlja GORNJU GRANICU uzrokujući implikature DONJE GRANICE
Obuhvaća Griceove maksime INFORMATIVNOSTI ₁ i JASNOSTI _{1,2}	Obuhvaća Griceove maksime RELEVANTNOSTI, INFORMATIVNOSTI ₂ i JASNOSTI _{3,4}

(Horn, 1989: 194)

Funkcionalna tenzija između ova dva osnovna pragmatička principa upravlja širokim spektrom lingvističkih fenomena, od implikature i strategija učtivosti do interpretacije zamjenica i elipse, od leksičkih promjena do indirektnih govornih činova, od pragmatičkog pojačavanja kontradiktorne negacije do efekta slabljenja duple negacije, i motivira taj spektar. (Horn, 1989: 194) Ova dva principa nisu suprotna nego uzajamno djeluju u hegelijanskom dijalektičkom procesu u kojem svaki nužno pribjegava onom drugom i ograničava ga. (Horn, 1989: 195) Opozicija između ova dva principa može rezultirati sudarom maksima, ali i rješenjem konflikta putem **PODJELE PRAGMATIČKOG RADA**. U slučaju duple negacije, podjela pragmatičkog rada funkcionira na sljedeći način: postoji korelacija između stilske prirodnosti date forme, njene relativne kratkoće i jednostavnosti s jedne i njene upotrebe u stereotipnim situacijama s druge strane, i to odražava R-princip. Odgovarajuće perifrastičke forme, koje su stilski manje prirodne, duže i kompleksnije, ograničene su, putem implikature koja je bazirana na Q, na one situacije koje su izvan stereotipa i u kojima se nemarkirani izraz ne bi mogao primjereno upotrijebiti. Litota, i naročito „logička“ dupla negacija, gdje se dvije negacije ne isključuju funkcionalno ili retorički, čak i kad se isključuju logički, ilustrira istu ravnotežu. (Horn, 1989: 304)

Horn (1991) smatra da se ne može ustanoviti „paradigmatičko“ značenje duple negacije, nego samo semantičko-pragmatičko-retorički popis motiva za njenu upotrebu. (Horn, 1991: 100) Ti motivi su, prema Hornu, sljedeći:

- Kvalitet – govornik nije siguran da je određena propozicija tačna ili je siguran da nije; ovdje imamo slučaj negacije suprotnosti koja je epistemički uzrokovana i gdje govornik mora prekršiti kratkoću i informativnost zato što je obavezan da poštuje istinitost. Tako naprimjer ako govornik nije siguran da je druga osoba sretna, najbolje što može reći za njega jeste *He's not unhappy*;
- Učtivost – govornik zna ili čvrsto vjeruje da je određena propozicija tačna, ali je previše učtiv, skroman ili oprezan da to direktno spomene; ovaj motiv obuhvaća duplu negaciju koja se koristi kao izlaz iz neke neugodne situacije; govornik naime pokušava izbjeći direktno izražavanje čina koji ugrožava obraz. Konteksti u kojima se ovakva dupla negacija najčešće upotrebljava jesu politika, religija i književna kritika;
- Ironija – govornik djeluje kao da je nesiguran, skroman ili kao da oklijeva, čak i ako je to preuzeto samo za tu priliku; ironična upotreba duple negacije ovisi o pretpostavkama koje se baziraju na zajedničkom znanju;
- Težina ili dojmljivost stila – ovdje dupla negacija krši kratkoću upravo kako bi se izbjegla kratkoća i kako bi se postigao uzvišen, impresivan ili ekspresivan stil; ovakva dupla negacija može rezultirati stilskom uzvišenošću, ili, s negativne strane, dokazivanjem vlastitog značaja, pretvaranjem i stilskim prenapuhivanjem;
- Nepostojanje odgovarajućeg pozitivnog izraza – ili nemogućnost da se pozitivni izraz primjereno upotrijebi u datom kontekstu, npr. *not undeserved*, *not unfounded*, *not unthinkable*;
- Paralelizam struktura – izraz sa duplom negacijom je u jukstapoziciji s drugim izrazom koji je afiksarno negiran, npr. *unexpected but not unwelcome*, *unlikely if not impossible*.
- Minimizacija vremena za obradu informacije – u kontekstima direktnog opovrgavanja ili kontradikcije; tako je naprimjer govornikova dupla negacija (*X is not unA*) motivirana ranijom tvrdnjom *x is unA*.

(Horn, 1991: 90-91)

Horn (1991) spominje i upotrebu trostruke negacije (eng. *triplex negation*) kako bi se izrazila pozitivna propozicija. U takvim primjerima imamo učinak pojačavajuće duple negacije kako bi se poništila obična negacija, dajući pozitivan rezultat:

(65) There was none too poor or too remote not to feel an interest.

(66) No detail was too small to overlook.

(Horn, 1991: 98)

U primjerima (65) i (66) pored eksplicitne negacije (*none*, *not*, *no*) imamo i leksički inkorporiranu negaciju u prilogu *too* i glagolu *overlook*.

Dupla negacija se najčešće u jeziku postiže kombinacijom negatora *not* i afiksalne negacije (npr. *not unhappy*), međutim sličan efekt se dobiva i kada imamo implicitnu (ili leksički inkorporiranu negaciju) i eksplicitnu negaciju. Rezultat koji se dobije takvim kombinacijama je

okvirno pozitivan, s mogućim nijansama u značenju i komunikativnoj namjeri, kao što smo vidjeli kod Horna (1991).

Baker (1970) daje primjere u kojima se jedna negacija nalazi u glavnoj a druga u zavisnoj klauzi i te dvije negacije uzrokuju pojavljivanje jedinica pozitivnog polariteta (eng. *positive polarity items, PPIs*), koje se inače mogu nalaziti samo u pozitivnim kontekstima. (Baker, 1970: 171) On daje sljedeće primjere:

(67) There isn't anyone in this camp who **wouldn't rather** be in Montpelier.

(67a) „Everybody in this camp **would rather** be in Montpelier.“

(68) You can't convince me that **someone isn't still** holed up in this cave.

(68a) „**Someone** is **still** holed up in this cave.“

(69) George has never come across anyone who couldn't do **pretty well** on that exam.

(69a) „Everyone George has ever come across could do **pretty well** on that exam.“

(Baker, 1970: 171)

U gornjim primjerima negacije su podvučene a jedinice pozitivnog polariteta napisane su masnim slovima, i vjerovatno se pojavljuju u ovim zavisnim rečenicama zbog pozitivnog značenja cijele konstrukcije.

Van der Wouden (1997) tvrdi da dvije negacije oslabljuju jedna drugu, a rezultat toga je manje negativan nego što bi bio u slučaju samo jedne negacije, ali više negativan nego bez ikakve negacije. Tako rečenica *His new book is not bad* znači da knjiga nije ni dobra ni loša nego nešto između. Nezavisni pragmatički mehanizmi kao što su ublažavanje i ironija mogu ovakvoj rečenici podariti dodatne mogućnosti upotrebe. Tako naprimjer ta rečenica može da se upotrijebi kako bi se izrazila ideja da je knjiga veoma dobra ili veoma loša, i rečenica može imati nastavak kao naprimjer *The book is not bad, it's brilliant*, ili *The book is not bad, it's terrible*, bez ikakve kontradikcije termina (podsjećam da je ovo već primjer metalingvističke negacije o kojoj će biti govora malo kasnije u poglavlju). (van der Wouden, 1997: 179)

Da dupla negacija u smislu u kojem se o njoj raspravlja u ovom poglavlju postoji i u jezicima sa negativnim slaganjem, kao što je bosanski, mogu potvrditi svi izvorni govornici tog jezika, a naučnu analizu tog fenomena ponudio je Kovačević (2004). On duplu negaciju analizira u okviru tipova konstrukcija s množenjem negacija, kao što su naprimjer negacija negacije unutar predikata (npr. *Njegovo pričanje nije nezanimljivo*; *Ne mogu da budem nezadovoljan remijem protiv ovakve ekipe* i sl.) i negacija negacije u polipredikatskim rečenicama.¹⁹ (Kovačević, 2004: 169-174; 183)

Kad je razumijevanje duple negacije u pitanju, Kaup i Lüdtke (2008) koriste model mentalne simulacije opisanog stanja stvari. Pri razumijevanju negativne rečenice (rečenice s jednom negacijom, ili rečenice s negativnim značenjem) pretpostavlja se da slušatelj ili čitatelj kreira simulaciju negiranog stanja stvari koju drži odvojeno od simulacije stvarnog stanja stvari. Negacija je zatim implicitno zadržana u devijaciji između dvije simulacije. Tako naprimjer

¹⁹ O negaciji u srpskom jeziku v. još i Kovačević, 2002a, 2002b.

pri razumijevanju rečenice *Carl does not have a sister*, pretpostavlja se da čitatelj ili slušatelj simulira Carla sa sestrom (što je negirano stanje stvari) kao i Carla bez sestre (što odgovara stvarnom stanju stvari). Simulacija stvarnog stanja stvari zadržava informaciju da Carl nema sestru udaljavajući se u tom smislu od simulacije negiranog stanja stvari. Kod duple negacije situacija je kompleksnija. Pri procesuiranju rečenice *It is not true that Carl does not have a sister* informacija iz zavisne klauze (*Carl does not have a sister*) vodi do reprezentacije Carla sa sestrom i Carla bez sestre. Za negaciju glavne klauze (*It is not true*) ova reprezentacija s dvije simulacije odgovara negiranom stanju stvari. Stvarno stanje stvari sadrži Carla sa sestrom. Dakle, slušatelji ili čitatelji spontano rješavaju duplu negaciju tako što umetnuti diskursni entiteti koji postoje u opisanom svijetu postaju dostupni u simulaciji stvarnog stanja stvari. (Kaup, Lüdtke, 2008: 175-176)

2.4 Antonimija

Jezički fenomen veoma blizak afiksnoj i duploj negaciji jeste antonimija. Croft i Cruse (2004) tvrde da je odnos suprotnosti, kao i svi značenjski odnosi, podložan kognitivnim, konvencionalnim i kontekstualnim ograničenjima. Postoji nekoliko tipova suprotnosti, a to su komplementarne suprotnosti (npr. *dead:alive*, *open:shut*, *true:false*), koje dijele određene domene u dvije poddomene; antonimi (npr. *long:short*), u koje spadaju graduabilni pridjevi i stativni glagoli i označavaju stepen nekog svojstva koji značajno odstupa od neke referentne vrijednosti; reverzativi (npr. *rise:fall*, *dress:undress*), a tu spadaju glagoli koji označavaju promjene u obrnutim smjerovima između dva stanja. (Croft, Cruse, 2004: 164-165) Prema ovoj dvojici autora, postoje dva načina gledanja na svojstva i oba uključuju osnovne slikovne sheme (eng. *image schemas*). Prvi način je da svojstva posmatramo kao prisutna ili odsutna i u tom slučaju najprirodniji lingvistički izraz takvih odnosa bit će par komplementarnih pridjeva. Drugi način je da presuponiramo prisustvo i razmišljamo u smislu da je to prisustvo manje ili veće. U tom slučaju konstruirat ćemo kontinuiranu skalu koja predstavlja vrijednosti određenog svojstva, a najprirodniji lingvistički izraz takvih odnosa bit će par antonima. Koja je upotreba prirodnija za izražavanje određenih odnosa varira od domene do domene. Međutim, postoje svojstva koja se mogu posmatrati na oba načina. Tako naprimjer domena *clean:-dirty* može biti konstruirana ili kao binarna podjela ili kao skala. (Croft, Cruse, 2004: 167) Croft i Cruse tvrde da komplementarnost nije odnos između leksičkih jedinica nego između interpretacija (eng. *construal*). U mnogim slučajevima svojstva mogu biti interpretirana ili u apsolutnom smislu ili u graduabilnom smislu. Tako naprimjer jedan član komplementarnog para može biti interpretiran kao apsolutan a drugi kao graduabilan:

(70) A: Is John dead?

B: No, he's very much alive.

(Croft, Cruse, 2004: 168)

U primjeru (70) *dead* se interpretira kao apsolutan a *alive* kao graduabilan pridjev. Te dvije interpretacije pridjeva *alive* kao graduabilnog i apsolutnog ne predstavljaju dva različita značenja tog pridjeva. Čini se da je moguće da apsolutni termini funkcioniraju kao nulta tačka

na skali za neki drugi termin. U primjeru (70) *dead* se interpretira kao „nulta živost“. Ova činjenica međutim ne utječe na logički odnos između dva komplementarna termina, jer su ona još uvijek komplementarna prema kriteriju „neX implicira Y“. (Croft, Cruse, 2004: 169) Kognitivna lingvistika je pronašla način na koji se može teorijski formulirati ovaj fenomen kada je jedan član komplementarnog para modificiran intenzifikatorom kao da je graduabilan, što je u semantici dugo bilo neobjašnjeno. Naime, semantika je dugo pokušavala da objasni tu diskrepanciju između logičkih odnosa i stvarnog stanja u prirodnom jeziku, ali tek je kognitivnim lingvistima pošlo za rukom da formaliziraju ta zapažanja. Kad su antonimi u pitanju, Croft i Cruse kažu da su to pridjevi ili stativni glagoli, da označavaju svojstva koja variraju u stepenu i da imaju to svojstvo da kada je jedan termin intenziviran on označava višu vrijednost datog svojstva, dok drugi termin kad je intenziviran označava nižu vrijednost. Antonimija se ovdje tretira kao relacija između interpretacija i podrazumijeva stvaranje sadržajnih domena (eng. *content domain*) pomoću jedne slikovne sheme. Osnovna slikovna shema u slučaju ovakve teorijske postavke o antonimiji jeste skala, koja svojstvo interpretira u smislu manje ili više. Antonimi se prema Croftu i Crusu dijele na antonime koji podrazumijevaju jednu skalu (monoskalarni sistem) i antonime koji podrazumijevaju dvije odvojene skale koje zajedno funkcioniraju (biskalarni sistem). Primjer monoskalarnog sistema jeste svojstvo dužine, koje predstavlja jedno svojstvo. Što se tiče biskalarnog sistema, postoje tri osnovna tipa, ovisno o relativnom razmještaju dviju skala. Prvi tip su ekvivalentne skale, gdje su svojstva obje skale potpuno simetrična (npr. u opoziciji *hot:cold* imamo dvije skale – jedna je skala hladnoće a druga toplote). Drugom tipu pripadaju paralelne skale, koje su paralelne jedna s drugom cijelom svojom dužinom (npr. u opoziciji *hard:soft* imamo paralelne skale tvrdoće i mekoće). I treći tip su skale koje se djelomično preklapaju, ali nisu jednake. Tako naprimjer postoji glavna skala, npr. vrlina (eng. *merit*), i sporedna skala, npr. mana (eng. *badness*). (Croft, Cruse, 2004: 169-170) Neki antonimi funkcioniraju po monoskalarnom sistemu a drugi po biskalarnom zato što različiti slikovno-shematski kompleksi pokazuju različite afinite prema različitim sadržajnim domenama. (Croft, Cruse, 2004: 172)

Kako se antonimi ponašaju u konkretnom diskursu i zašto se koriste pokušala su da objasne mnoga kombinirana psiholingvistička i pragmatička istraživanja. Jedno od takvih istraživanja je i Colstonovo (1999), gdje je on pokušao da ispita tri teorijska objašnjenja zašto govornici izabiru relativno složene negirane forme u izražavanju kada imaju na raspolaganju jednostavnije direktne oblike. Rezultati četiri eksperimenta pokazali su da događaji za koje se očekuje da će biti pozitivni proizvode asimetriju negacije: direktni negativni termin (npr. *the food was bad*) ima isto značenje kao i negirani pozitivni termin (npr. *the food was not good*), ali direktni pozitivni termin (npr. *the food was good*) nema isto značenje kao negirani negativni termin (npr. *the food was not bad*). Kada se očekuje da će događaj biti negativan, ta asimetrija nije primijećena – direktni negativni termini su naime identični negiranim pozitivnim terminima, a direktni pozitivni termini identični su negiranim negativnim terminima. (Colston, 1999: 237; 252-253) Ovi rezultati se objašnjavaju na osnovu teorije relevantnosti i učtivosti. Teorija relevantnosti predviđa asimetriju i za pozitivna i za negativna očekivanja. Međutim, kad su u pitanju događaji za koje postoje negativna očekivanja, fenomen učtivosti postaje bitniji od kontekstualnog efekta da negirani negativni termini (npr. *not bad*) izražavaju umjerenu negativnost, i to rezultira time da su ti termini identični direktnim negativnim terminima (npr.

bad). Strategija učtivosti se prema Colstonu sasvim dobro uklapa u objašnjenje negacije u teoriji relevantnosti. Učtivost se tako može posmatrati kao kontekstualna pretpostavka koja se uzima u obzir kada sagovornici razgovaraju o događajima za koje se očekuje da će biti negativni. (Colston, 1999: 253)

I Paradis i Wilners (2006) potvrđuju tezu da se negator *not* drugačije ponaša kada se kombinira s graduabilnim strukturama nego kad se kombinira s kontradiktornim elementima. Dakle, *not* u kombinaciji s graduabilnim elementom nema značenje apsolutne suprotnosti nego se interpretira kao da ima ublažavajući efekat. (Paradis, Wilners, 2006: 1063) Što se tiče kontradiktornih termina i njihove negacije, u eksperimentu kojeg su proveli Paradis i Wilners samo je jedan par pokazao simetriju pozitivnog i negiranog termina, a to je par *dead:alive*. Kod svih ostalih kontradiktornih parova (npr. *right:wrong*; *full:empty*; *free:bounded*) simetrija nije dokazana. (Paradis, Wilners, 2006: 1069) Sudionici u eksperimentu ocijenili su značenja kontradiktornih termina kao prilagodljive djelomičnim konfiguracijama. Skoro uvijek je moguće kondenzirati kontradiktorno značenje u skalarno značenje. Tako naprimjer, prema rezultatima eksperimenata predstavljenih u ovome radu, *wrong* znači *not right*, ali *right* ne znači *not wrong*. Govornici upotrebljavaju *not right* umjesto *wrong* kako bi zvučali manje uvredljivo. (Paradis, Wilners, 2006: 1074-1075)

Fraenkel i Schul (2008) daju sveobuhvatan pregled značenja negiranih pridjeva, preciznije, antonima. Oni sumiraju razloge zbog čega se koristi negacija u komunikaciji: prvo, negaciju možemo posmatrati kao strategiju učtivosti, jer je mnogo uvredljivije reći za nekoga *He is stupid* nego *He is not smart*; negacija se zatim koristi kako bi se proturiječilo nekom zajedničkom očekivanju ili vjerovanju čitatelja ili slušatelja; negacija se ponekad koristi kako bi se izrazilo ublažavanje ili umjereni iskaz (eng. *understatement*) ili ironija; prema hipotezi ublažavanja (eng. *mitigation*) koju je prije devedesetak godina formalizirao Jespersen, kada je jedan član para antonima (npr. *hot/cold*) negiran (npr. *not hot*), on izražava oslabljeno značenje antonima (*cold*) – dakle kad ljudi žele da izraze ublaženo značenje pridjeva, onda negiraju antonim toga pridjeva. (Fraenkel, Schul, 2008: 518) Hipoteza ublažavanja može se pripisati dvama fundamentalno različitim mehanizmima: mehanizmu dekodiranja negiranog pridjeva i mehanizmu interpretacije toga pridjeva u međusobnoj komunikaciji. Dekodiranje negiranog pridjeva protječe u dvije faze – u prvoj fazi razumijevanja, primalac informacije aktivira asocijacije svakog lingvističkog elementa u poruci (npr. prilikom dekodiranja iskaza *The coffee is not hot*, čitatelj ili slušatelj aktivira zaključke koji su povezani sa *coffee*, *hot* i sa operatorom *not*), međutim u drugoj fazi on integrira različite riječi u datom iskazu i na taj način aktivira zaključke koji su kongruentni sa *not hot* ili *cold*. Istovremeno prisustvo asocijacija sa *hot* i *cold* može potaknuti ublaženo značenje negiranog koncepta gdje se *not hot* može interpretirati kao nešto što nije ni veoma vruće niti veoma hladno. Drugi mehanizam koji stoji iza ublažavanja značenja negiranog koncepta jesu pragmatički zaključci koje slušatelji prave tokom komunikacije. Prema Griceu i Hornu, učesnici u komunikaciji preferiraju izraze koji sadrže svu informaciju koju žele izraziti a koji su u isto vrijeme dosta sažeti. Kao rezultat toga, nakon što čuju komunikativni element kao što je negacija, koji nije sažet, tj. duži je od afirmacije, slušatelji često pretpostave da je takav izraz izabran iz određenog razloga. Te konverzacijske implikature nam dozvoljavaju da tražimo dalje od doslovnog značenja iskaza i daju široku lepezu nijansi u značenju. Nako što čuje iskaz *The coffee is not hot*, slušatelj se može zapitati

zašto nije uporijebljena jednostavnija pozitivna forma *The coffee is cold*. Nakon toga može doći do zaključka da je negacija upotrijebljena iz određenog razloga, a to je da se izrazi oslabljeno značenje. Tako se *not hot* ne interpretira ni kao vruće ni hladno, nego nešto između. Oba ova mehanizma, tvrde Fraenkel i Schul, funkcioniraju zajedno, dovodeći do ublaženog značenja koje je usklađeno sa negiranim konceptima. (Fraenkel i Schul, 2008: 518-519) Budući da, kao što smo već vidjeli u prvom dijelu ovoga potpoglavlja, postoje različite vrste parova pridjeva, priroda negiranog pridjeva i stepen njegove markiranosti nužno utječu na opseg ublažavanja. Ako je negirani pridjev član suprotnog para (npr. *hot/cold*) stepen ublaženosti je veći nego kod negiranog pridjeva koji pripada kontradiktornom paru (npr. *open/closed*). Također, negacija markiranog člana para pridjeva vodi do većeg ublažavanja značenja nego kada je negiran nemarkirani član (npr. *good* je nemarkirani član para *good/bad*, tako da će *not good* više naginjati značenju *bad* nego što će *not bad* naginjati značenju *good*; drugim riječima, značenje izraza *not bad* je mnogo više ublaženo nego značenje izraza *not good*). Negirani markirani pridjev ima mnogo uži i specifičniji raspon značenja nego nemarkirani pridjev. Ova činjenica ima dvije posljedice: zbog većeg opsega potencijalnih značenja koja su povezana s nemarkiranim pridjevom, kada je takav pridjev negiran, njegovo značenje je podložno većim promjenama nego kod markiranog pridjeva; budući da je markirani pridjev uglavnom suprotan svom nemarkiranom antonimu, on bi trebao biti bliži negaciji nemarkiranog pridjeva, dok budući da nemarkirani pridjev ima šire značenje (jer ne predstavlja samo negaciju markiranog antonima) trebao bi biti manje blizak negaciji markiranog antonima. (Fraenkel, Schul, 2008: 521) Dva eksperimenta, čije su rezultate ovi autori predstavili u svom radu (2008) i u kojima je kontekst bio minimalan, podržavaju hipotezu da je nivo ublaženosti pri negaciji pridjeva pod utjecajem činjenice da li taj pridjev pripada suprotnom ili kontradiktornom paru, dok je učinak markiranosti na ublažavanje manje vidljiv i pojavljuje se samo kod suprotnih pridjeva. Treći eksperiment, u kojem je dat mnogo širi kontekst, pokazao je da kontekst može ponekad dovesti i do pojačavanja značenja a ne ublažavanja kod negiranih pridjeva, možda zbog efekta kontrasta. Kad uzmemo u obzir rezultate sva tri eksperimenta, jasno je da kontekst igra veoma značajnu ulogu u interpretaciji negacije. Naime, negacija se općenito interpretira kao da ima ublaženo značenje alternative, dakle označava kvalitetu koja nije tako ekstremna kao značenje antonima. Međutim, stepen ublažavanja varira kao funkcija svojstava koja se negiraju (markirano naprema nemarkiranom), odnosa između negirane informacije i alternative (suprotni ili kontradiktorni parovi) i konteksta u kojem se nalazi negirani koncept. (Fraenkel, Schul, 2008: 537) Kako kažu i Fraenkel i Schul, kontekst je možda najutjecajniji faktor, ali najmanje istražen. (Fraenkel, Schul, 2008: 537) Budući da sam, vodeći se intuicijom, na početku ove knjige i postavila hipotezu u tom smislu, ovdje, kao i kod većine drugih autora, našla sam na potvrdu svoje intuicije, koja će, nadam se, biti potvrđena i analizom korpusa i konteksta u koji je taj korpus smješten.

2.5 Podizanje negacije

Podizanje negacije prema Hornu (1978b) odražava sintaktički, semantički i pragmatički proces koji se manifestira u različitim ali ipak sistematski povezanim klasama predikata u potpuno odvojenim jezičkim familijama. (Horn, 1978b: 130) Premda se o podizanju negacije dosta

govorilo u okviru postojećih sintaktičkih teorija, Horn (1978b) je mišljenja da se unutrašnji mehanizmi fenomena podizanja negacije opiru njenoj formalnoj inkorporaciji unutar savremenog teorijskog aparata za sintaktičku i semantičku strukturu. (Horn, 1978b: 208) Tako i Moskovljević (1996), koja podizanje negacije u srpskom jeziku analizira unutar sintaktičke teorije i koja smatra da je ono prevashodno sintaktičke prirode, priznaje da je informacija o uslovima podizanja negacije prije svega data u vidu leksičkog pravila i da je to leksički determiniran proces jer se za podizanje negacije ne može dati jedinstveno gramatičko pravilo (u užem smislu transformacijsko pravilo) budući da tu postoji mnoštvo idiosinkratičnih i leksički determiniranih izuzetaka, što je u potpunosti protivno definiciji gramatičkih pravila. (Moskovljević, 1996: 96)

Horn (1978b) identificira dva principa vezana za podizanje negacije – negativna snaga slabi s udaljenošću negativnog elementa od konstituenta s kojim je logički povezan; i negativna snaga jača sa stepenom inkorporacije (ili morfološke apsorpcije) negativnog elementa. (Horn, 1978b: 132-133) On predikate koji služe kao okidači za podizanje negacije klasificira u semantičke klase, iako priznaje da se ne može predvidjeti da li će određena leksička jedinica unutar jedne od ovih klasa u datom jeziku ili idiolektu služiti kao okidač. Semantičke klase predikata koji služe kao okidač za podizanje negacije jesu sljedeće: predikati koji izražavaju mišljenje (*think, believe, suppose, imagine, expect, reckon*); predikati koji izražavaju percepciju (*seem, appear, look like, sound like, feel like*); predikati koji izražavaju vjerovatnoću (*be probable, be likely, figure to*); predikati koji izražavaju namjeru/volju (*want, intend, choose, plan*) i predikati koji izražavaju prosuđivanje/(slabu) obavezu (*be supposed to, ought, should, be desirable, advise, suggest*). (Horn, 1978b: 187) Prema Hornu (1978b), svi ovi predikati služe kao okidači za podizanje negacije u svom oslabljenom, metaforičkom značenju „imati mišljenje“. (Horn, 1978b: 193) Također, Horn je mišljenja da je podizanje negacije funkcionalno uvjetovano, tj. da je efekt slabljenja koji podizanje negacije ima povezan s pragmatikom učtivosti i davanja mišljenja. Kada se ovi pragmatički principi sudare s potrebom izbjegavanja sistematičnog komunikacijskog haosa, koji bi mogao rezultirati iz prirode dvosmislenosti koja bi nastala ako bi se negacija mogla podizati preko slabih i jakih skalarnih predikata ili preko nestatičnih glagola koji izražavaju napor ili komunikaciju, tada prevladava princip potrebe izbjegavanja komunikacijskog haosa i ne dolazi do podizanja negacije. (Horn, 1978b: 215) Prema Hornu, podizanje negacije je funkcionalno sredstvo za signaliziranje negativne snage što je moguće ranije u rečenici. Određivanje koliko je to ranije moguće ovisit će o interakciji pragmatičkih, sintaktičkih, semantičkih i idiosinkratičkih faktora. On smatra da je podizanje negacije primjer pragmatičkog procesa koji je postao gramatikaliziran. (Horn, 1978b: 216)

Sheintuch i Wise (1976) analiziraju podizanje negacije (npr. *I don't think I saw anyone in the room*) i privlačenje negacije (eng. *negative attraction*) (npr. *I think I saw no one in the room*) kao dva povezana pragmatička fenomena (neutralna verzija, dakle rečenica bez podizanja ili privlačenja negacije, glasi ovako: *I think I didn't see anyone*). Pragmatički faktori koji su uključeni u ova dva fenomena jesu: sigurnost/nesigurnost od strane govornika, što je relevantno za semantičku klasu glagola koji izražavaju mišljenje (*believe, think, imagine*); kontrola/nedostatak kontrole od strane subjekta glavne klauze nad stanjem stvari u komplementarnoj klauzi, što odgovara klasi glagola koji izražavaju namjeru (*want, intend*); indirektna/direktna

percepcija stanja stvari u komplementu od strane govornika (*seem, appear, turn out*). (Sheintuch, Wise, 1976: 548) Sheintuch i Wise (1976) prvi pragmatički faktor – sigurnost/nesigurnost govornika – ilustriraju na sljedeći način:

(71) (a) Mary doesn't think that Jane likes Bill.

(b) Mary thinks that Jane doesn't like Bill.

(Sheintuch, Wise, 1976: 549)

Negativna je snaga u primjeru (71a), dakle u rečenici s podignutom negacijom, slabija nego u primjeru (71b). U primjeru (71a) postoji veći stepen nesigurnosti kod govornika o negiranom stanju stvari u komplementarnoj klauzi, i ovaj stepen nesigurnosti povezan je direktno s udaljenošću negacije nalijevo od njene neutralne pozicije ispred glagola u komplementarnoj klauzi. Kad je u pitanju privlačenje negacije, prvi faktor djeluje na sljedeći način:

(72) (a) I missed no one.

(b) I didn't miss anyone.

(Sheintuch, Wise, 1976: 549)

Rečenica (72a), koja ilustrira privlačenje negacije, izražava određeni stepen sigurnosti govornika, koji je direktno povezan sa pomjeranjem negacije nadesno od njene neutralne pozicije ispred glagola.²⁰ (Sheintuch, Wise, 1976: 549) Sheintuch i Wise tvrde da pravila podizanje negacije i privlačenje negacije rezultiraju rečenicama koje izražavaju suprotne vrijednosti istog niza pragmatičkih faktora. Međutim, u stvarnim situacijama, različiti pragmatički faktori mogu biti u interakciji tako da je često vrlo teško odvojiti ova tri pragmatička faktora jedne od drugih. Općenito se može reći da je efekt podizanja negacije slabljenje snage negacije, bez obzira da li ona uključuje izražavanje mišljenja, namjere ili percepcije, dok je efekt privlačenja negacije jačanje snage negacije, dakle jače izraženo mišljenje, namjera ili percepcija govornika.²¹

Shnukal (1980) također naglašava pragmatičku prirodu podizanja negacije, i smatra da se ona ne upotrebljava nasumce nego je njena upotreba određena stavom kojeg govornik želi da izrazi. Prema Shnukal, podizanje negacije je sredstvo ograde (eng. *hedging device*). (Shnukal, 1980: 294) Ovakva razmišljanja podupiru dijahronijska istraživanja negacije. Fischer (1998) tako navodi prisustvo višestruke negacije (negativnog slaganja) i prisustvo konjunktiva (koji vrši sličnu pragmatičku ulogu kao i podizanje negacije) kao sintaktičke prepreke podizanju negacije, dok su faktori koji su potpomogli pojavi podizanja negacije prema njoj sljedeći: gubitak višestruke negacije, polagani nestanak konjunktiva, razvoj epistemičkih modala, pojava podizanja subjekta, promjena rečenične pozicije priloga *not*, uvođenje pomoćnog glagola *do*, semantičko izbljeđivanje (eng. *semantic bleaching*) glagola koji izražavaju mišljenje u ograde (na taj način ovi glagoli ulaze u domenu modalnosti). (Fischer, 1998: 85) Fischer dalje tvrdi da su konjunktiv i podizanje negacije pragmatički povezani zato što oboje služe da se ublaži

²⁰ Treba primijetiti da ovi pragmatički faktori nisu primjenjivi kad je privlačenje negacije u pitanju u onim dijalektima engleskog u kojima se koristi negativno slaganje, jer bi tada rečenice (72a) i (72b) glasile *I didn't miss no one*.

²¹ Usp. Horn (1978b), koji sve semantičke klase predikata koji služe kao okidači za podizanje negacije svodi na zajedničko značenje „imati mišljenje“, bilo da je to značenje doslovno ili metaforičko. (Horn, 1978b: 193)

značenje čvrstog uvjerenja. Ona na neki način potvrđuje tentativno mišljenje Horna (1978b: 216) da se kod podizanja negacije radi o gramatikalizaciji. Naime, stalna potreba da se iznalaze novi i svježiji načini izražavanja učtivosti uzrokuje jedan neprekidni proces u kojem se upotrebljavaju nova sredstva za izražavanje iste stvari, počevši od morfološkog konjunktiva, preko epistemičkih modala do metaforičkih izraza *I think* ili *It is probably so*. (Fischer, 1998: 86) Također, u „negativnom“ procesu tu ulogu su vršili i drugi, više čisto lingvistički faktori, kao što je fonetsko slabljenje nastavaka za konjunktiv u kasnom staroengleskom i ranom srednjoengleskom. Kad se posmatra razvoj podizanja negacije u kasnijem periodu, može se vidjeti da postoji veza između podizanja negacije i razvoja glagola koji joj služe kao okidači u ograde. Veza je uspostavljena između pojave podizanja negacije i razvoja oslabljenog leksičkog značenja proto-glagola kao okidača podizanja negacije, što je bilo posebno jasno u slučaju glagola *seem*. U slučajevima gdje se glagol *seem* koristio kao puni leksički glagol, nije dolazilo do pojave podizanja negacije. (Fischer, 1998: 87)

2.6 Metalingvistička negacija

Termin „metalingvistička negacija“ potječe od Horna (1985), koji ga upotrebljava kako bi označio vrstu negacije koja se razlikuje od unutrašnje ili propozicione negacije, i koju mnogi autori nazivaju vanjska negacija.²² Po njemu se metalingvistička negacija ne može svesti na obični istinostno-funkcionalni operator. (Horn, 1985: 132) Ona služi za poricanje ili protivljenje bilo kojem aspektu prethodnog iskaza – od konvencionalnih i konverzacijskih implikatura do njegove sintaktičke, morfološke ili fonetske forme. Metalingvistička negacija ne utječe direktno na istinostne uvjete. (Horn, 1985: 144) Horn daje sljedeći primjer metalingvističke negacije konverzacijske implikature:

(73) A: Who was that lady I saw you with last night?

B: That was no lady, that was my wife.

(Horn, 1985: 134)

Govornik B ne poriče da njegova supruga nije dama, nego implikaturu govornika A da žena s kojom ga je vidio nije njegova supruga. (Horn, 1985: 134) Jedna od čestih upotreba metalingvističke negacije predstavlja način da se prekine veza s impliciranom gornjom granicom slabih skalarnih predikata, kao u sljedećem primjeru:

²² O metalingvističkoj ili vanjskoj negaciji u kognitivnoj lingvistici v. Langacker, 1991. Kada govori o negaciji općenito, Langacker kaže da je negacija pojmovno zavisna, zato što čini istaknutom unutrašnju referencu na situaciju čije postojanje poriče. Također, budući da postojanje uvijek povezujemo s nekom lokacijom u prostoru, iz toga slijedi da je nepostojanje uvijek nepostojanje na nekoj lokaciji, tako da možemo zaključiti da je funkcija negacije da odredi odsustvo određenog entiteta iz nekog mentalnog prostora. (Langacker, 1991: 132-133; fusnota 14) Kad je međutim riječ o vanjskoj (metalingvističkoj) negaciji, ona mentalni prostor ne identificira sa sadašnjom ili prošlom realnošću nego sa shvaćanjem dobro oblikovanog (eng. *well-formed*) diskursa u kojem je svaki iskaz kontekstualno i lingvistički primjeren (korespondencija s realnošću je samo jedan aspekt primjerenosti). Entitet koji je isključen iz tog prostora zato što je kontekstualno ili lingvistički neprimjeren na neki način jeste bipolarna struktura koja predstavlja govornikovo tumačenje iskaza na koji odgovara. Semantički, to tumačenje ne uključuje samo propoziciju nego i čitav niz presupozicija i drugih pozadinskih (eng. *background*) pretpostavki; fonološki, ono uključuje onoliko fonetskih detalja koliko govornik smatra relevantnim pod pretpostavkom da neprimjerenost može da leži i u nijansama samog izgovora. (Langacker, 1991: 135-136)

(74) Around here we don't LIKE coffee – we LOVE it.

(Horn, 1985: 139; Lauren Bacall u reklamama za dekofeiniziranu kafu)

Horn (1989) tvrdi da metalingvističku negaciju možemo razlikovati od deskriptivne na osnovu toga što metalingvistička negacija ne može da bude morfološki inkorporirana kao negativni prefiks ili sufiks, ne može da bude okidač za jedinice negativnog polariteta i najčešće se nalazi u kontrastivnom okruženju, a glavni kontrastivni veznik u engleskom jeste *but* (bosanski *nego* ili njemački *sondern*). Prema Hornu (1989), to su tri glavna testa pomoću kojih možemo razlučiti ove dvije vrste negacije. Kadgod se negacija koristi metalingvistički kako bi se porekla primjerenost upotrebe predikata koji bi dao istinitu ali zavaravajuću tvrdnju (dakle tvrdnju koja bi uzrokovala pogrešnu konvencionalnu ili konverzacijsku implikaturu), onda ona funkcioniše na potpuno drugom nivou od onoga na kojem funkcioniše ostatak rečenice u kojoj je ta negacija površinski smještena. (Horn, 1989: 392) Otuda proizlazi njena nemogućnost da bude morfološki inkorporirana u negativni afiks, što možemo vidjeti u sljedećem primjeru:

(75) (a) It is not possible for you to leave now – it's necessary.

(b) # It's impossible for you to leave now – it's necessary.

(Horn, 1989: 392)

Kao drugi test uzima se nemogućnost pojavljivanja negativnih jedinica polariteta u opsegu metalingvističke negacije, dok se u isto vrijeme jedinice pozitivnog polariteta (npr. *already*, *would rather*, *ADVpretty*, *sometimes* itd.), koje se pod uobičajenim okolnostima ne pojavljuju unutar opsega negacije, mogu naći u rečenici s metalingvističkom negacijom.²³ (Horn, 1989: 397) Tako je u sljedećem primjeru jedinica pozitivnog polariteta *sometimes* stavljena pod navodnike kako bi se potvrdila intuicija da se u takvim slučajevima radi o kontradikciji, što se u govoru postiže intonacijom:

(76) Chlamydia is not „sometimes“ misdiagnosed, it's frequently misdiagnosed.

(Horn, 1989: 398)

U primjeru (76) metalingvistička negacija se koristi kako bi se odbacila slaba skalarna jedinica za implikaturu na gornjem kraju skale koju bi uzrokovala, i u tom kontekstu prihvatljive su jedino jedinice pozitivnog polariteta. Tako bi upotreba jedinice negativnog polariteta *ever* bila neprihvatljiva u ovom kontekstu:

(76a) # Chlamydia is not ever misdiagnosed, it's frequently misdiagnosed.

(Horn, 1989: 398)

Treći test po kojem se mogu razlikovati deskriptivna i metalingvistička negacija jeste razlika između dva veznika *but* u engleskom, a ta razlika je vidljiva posebno u nekim drugim jezicima, npr. u bosanskom ili njemačkom, koji imaju dvije različite lekseme za te dvije funkcije, a to su u bosanskom *ali* i *nego*, i u njemačkom *aber* i *sondern*. Prva funkcija *but* (*ali*; *aber*) je da modificira ili ograniči ideju koja je izložena u prethodnoj rečenici koja može ali i ne mora biti negativna. Druga funkcija *but* (*nego*; *sondern*) je da isključi ili potisne ideju izloženu u

²³ V. međutim Carston, 2002b, gdje ona daje primjer metalingvističke negacije u kojoj se pojavljuje jedinica negativnog polariteta: *I haven't seen mon GEESE anywhere; I have seen monGOOSES.* (Carston, 2002b: 300)

prethodnoj rečenici, koja u ovom slučaju mora da sadrži negaciju. (Horn, 1989: 406) Negacija koja može biti prisutna u rečenici koja prethodi *but*₁ jeste deskriptivna negacija, dok je negacija koja je obavezno prisutna u rečenici koja prethodi *but*₂ metalingvistička negacija. Sljedeća dva primjera ilustriraju ove dvije funkcije *but* kao i deskriptivnu i metalingvističku negaciju:

- (77) (a) They had heard, but₁ not seen, the intruder.
 (b) They had not walked, but₂ run, to the station.

(Horn, 1989: 405)

Ako primjere (77a) i (77b) prevedemo na bosanski, dobijemo:

- (78) (a) Oni su čuli ali nisu vidjeli uljeza.
 (b) Oni nisu hodali nego trčali do stanice. (M. O.)

Prema Hornu, postoje dva alternativna oblika za ispravljanje metalingvističke negacije, i jedna kanonska forma koja to ne može činiti. Pogledajmo sljedeće primjere:

- (79) (a) It isn't hot, but scalding.
 (b) It isn't hot – it's scalding.
 (c) #It isn't hot, but it's scalding.

(Horn, 1989: 404)

Hot se u ovim rečenicama odbacuje zato što bi ta predikacija bila preslaba, a ne zato što je neistinita. Ovakva interpretacija je moguća s *but* (79a), s punom rečenicom (79b), ali ne s oba ova elementa (79c). Prema Hornu, sintaksa primjera (79c) nameće interpretaciju po kojoj *but* funkcioniše kao pravi rečenični veznik (a ne kao ispravka, ili ispravljač (eng. *rectifier*) kao u (79a) i (79b)), a negacija kao obični deskriptivni operator. (Horn, 1989: 404)

Burton-Roberts (1989) na jednom mjestu obuhvaća Hornove primjere metalingvističke negacije, a to su:

- (80) I'm not his daughter – he's my father.
 (81) The bottle isn't half empty, you pessimist, it's half full!
 (82) Granny isn't feeling lousy, Johnny, she's badly indisposed!
 (83) I didn't eat the [t^həmeɪDəz], I ate the [t^həma:təuz]!
 (84) I didn't trap two mongeese, I trapped two mongooses!
 (85) I didn't read the paper and get up, I got up and read the paper!
 (86) I'm not happy, I'm ecstatic!
 (87) Max didn't buy two cars, he bought seven cars!
 (88) Some men aren't chauvinists, all men are chauvinists!
 (89) Maggie isn't either patriotic or quixotic, she's both!
 (90) I'm not meeting a woman this evening, I'm meeting my wife!

- (91) John didn't manage to solve the problem – it was quite easy for him to solve!
 (92) The next Prime Minister won't be Wilson, it'll be Heath or Wilson!
 (93) Max isn't not very tall, he's a dwarf!

(Burton-Roberts, 1989: 109)

Za Burton-Roberts (1989) svi gornji primjeri, osim primjera (80), predstavljaju semantičke, odnosno logičke kontradikcije. Tako, ako je flaša poluprazna, onda je i polupuna – otuda logička kontradikcija primjera (81). Primjer (82) je semantički kontradiktoran pod pretpostavkom da su izrazi „feel lousy“ i „be badly indisposed“ semantički ekvivalenti. Ovi izrazi se ne razlikuju po svojoj semantici nego po svom stilskom registru. U primjeru (83) imamo dva različita izgovora iste riječi. Ova razlika je nebitna za semantiku, pa je stoga po Burton-Robertsu i ovaj primjer kontradiktoran. Primjer (84) ima dvije različite morfološke analize množine jedne te iste riječi „mongoose“, što je također irelevantno za semantiku, pa je prema tome i ovaj primjer kontradiktoran. Primjer (85) je kontradiktoran pod pretpostavkom da se značenje operatora 'and' može poistovijetiti sa simetričnom istinostnom funkcijom '&', gdje je $(p \& q) \equiv (q \& p)$, i da se svaka neistinostno funkcionalna asimetrija koja uključuje vremenski tok i/ili kauzalnost može objasniti pomoću pragmatike u smislu Griceovih naloga za red i/ili relevantnost u kooperativnom razgovoru. Primjeri (86) do (90) mogu se tentativno svrstati zajedno. Ako uzmemo da je ekstaza vrsta intenzivne sreće, to znači da biti ekstatičan znači (u najmanju ruku) biti sretan, pa je u tom smislu rečenica (86) kontradiktorna. Rečenica (87) je kontradiktorna pod pretpostavkom da kupiti sedam auta znači kupiti (barem) dva (tj. dva plus još pet). Što se tiče primjera (88), ako pretpostavimo da rečenice koje sadrže *all* (semantički, univerzalni kvantifikator), jako impliciraju inače identične rečenice koje sadrže *some* (semantički, egzistencijalni kvantifikator), tada je '...all...' kontradiktorno '...(some...)'. Također, $(p \& q)$ jako implicira $(p \vee q)$, pa je prema tome primjer (89) kontradiktoran zato što je njegova semantička forma $((\sim(p \vee q)) \& (p \& q))$, gdje je $\sim(p \vee q) \equiv ((\sim p) \& (\sim q))$. Ovi primjeri se mogu svrstati zajedno zato što semantička analiza svakog od njih ovisi o davanju pragmatičkog objašnjenja (u smislu konverzacijske kvantitativne implikature) diskrepancije između ove semantičke analize i načina kako se ti izrazi mogu shvatiti u običnom diskursu. I primjer (90) spada u tu grupu primjera, jer je on kontradiktoran ako pretpostavimo da, iako bi muškarac koji izgovara prvu rečenicu dao naslutiti da žena sa kojom se nalazi nije njegova supruga, ova implikacija nije semantička, nego poseban slučaj konverzacijske kvantitativne implikature. Dakle, ako se muškarac nalazi sa svojom suprugom on se nužno nalazi i sa ženom. Primjer (91) razlikuje se od prethodnog niza rečenica. Karttunen i Peters (1979) tvrde da su rečenice koje sadrže glagol *manage* pod istinostnim uvjetima ekvivalentne klauzi koja funkcionira kao komplement tog glagola (tako je rečenica 'John managed to solve the problem' istinita ako i samo ako je rečenica 'John solved the problem' istinita), ali da semantika toga glagola dodatno uključuje i element konvencije koji ne spada u kategoriju istinostnih uvjeta sa značenjem da u postignuću onoga što je „managed“ postoji neka poteškoća. Ako je tako, onda rečenica (91) predstavlja kontradikciju zato što je prva klauza logički ekvivalentna rečenici „John didn't solve the problem“, dok druga jako implicira da ga je on riješio. Ako bi se ovaj primjer tretirao semantički, odnosno kao standardna jaka implikacija (eng. *entailment*), onda on ne bi bio logička kontradikcija, nego bi bio ekvivalentan rečenici „John didn't solve the problem

with difficulty, he solved it with ease“. Primjer (92) ustvari uopće nije kontradiktoran. Ali mi odmah shvaćamo tu rečenicu kao kontradiktornu ako uzmemo u obzir očiglednu namjeru iza iskaza te rečenice. Ta rečenica ima logičku formu $((\sim p) \& (p \vee q))$, iz čega bismo trebali zaključiti q , tj. da će Heath biti premijer. Ali to nije ono što se mislilo izricanjem te rečenice. Ne-logička, epistemološka poenta govornika bila bi jasna kada bi iza primjera (92) slijedio sljedeći dijalog: *B: Are you saying it'll be Heath? A: Certainly not! I'm simply pointing out you can't be so sure it'll definitely be Wilson.* U primjeru (93), prema duploj negaciji, prva klauza implicira da je Max veoma visok, što je kontradiktorno tvrdnji da je on patuljak. (Burton-Roberts, 1989: 115-117) Burton-Roberts smatra da semantička analiza ovih primjera kao doslovnih kontradikcija nije samo tačna nego i neophodna ako želimo objasniti šta govornik namjerava izricanjem ovih rečenica i ako želimo objasniti ekstremnu lakoću s kojom slušatelj ovu namjeru prepoznaje. Tako je naprimjer u rečenici (93) jasno da je izricanje druge rečenice koja uvodi kontradikciju ono što sprečava kooperativnog slušatelja da se drži semantičke analize prema kojoj 'not not very tall' znači 'very tall', odn. bolje rečeno sprečava ga da analizira govornikovu upotrebu 'isn't not very tall' u smislu 'is very tall', jer ovdje nije riječ o rečeničnom značenju nego o govornikovom značenju. Suočen sa tako eklatantnim kontradikcijama, kooperativni slušatelj mora izvršiti ponovnu analizu kako bi iz ovih kontradikcija prepoznao namjeru da se izrazi neka druga, nekontradiktorna ideja. (Burton-Roberts, 1989: 117)

McCawley (1991) pravi razliku između kontrastivne i metalingvističke negacije. I on za metalingvističku negaciju tvrdi da nije negacija propozicije koja je izražena negiranom rečenicom nego takvu negaciju moramo shvatiti prije kao odbijanje načina na koji je sadržaj te rečenice izražen. Kako bi ilustrirao razliku između kontrastivne i metalingvističke negacije, McCawley daje sljedeće primjere:

(94) I came to bury Caesar, not to praise him.

(95) I came to bury Caesar, not to inter him.

(McCawley, 1991: 191)

Primjer (94) ilustrira kontrastivnu negaciju, dok primjer (95) ilustrira metalingvističku negaciju i implicira da je govornik ipak došao da ukopa (eng. *inter*) Cezara, premda on to ne bi nazvao tako, nego bi upotrijebio drugu riječ, a to je u ovom slučaju *bury*. (McCawley, 1991: 191) Kontrastivna negacija prema tome ne mora nužno biti metalingvistička, baš kao što nekontrastivne negativne konstrukcije mogu biti upotrijebljene metalingvistički, kao u sljedećem primjeru:

(96) There are no niggers in this town, Mr. Smith – my neighbours both black and white are respected members of our community.

(McCawley, 1991: 204)

U ovom primjeru imamo metalingvističku negaciju, jer se odbacuje ponižavajući izraz za Afroamerikance „niggers“ a ne činjenica da u tom kvartu žive i crnci, ali nemamo kontrastne rečenice koja obično slijedi metalingvističku negaciju, osim ako pod kontrastnom rečenicom ne podrazumijevamo objašnjavajuću rečenicu koja slijedi metalingvističku negaciju u ovom primjeru i koja predstavlja konverzacijsku implikaturu da govornik odbacuje izraz „niggers“

zato što smatra da su i crnci i bijeci jednaki i da predstavljaju poštovane članove zajednice. (McCawley, 1991: 204)

McCawley (1991) smatra da „metalingvistički“ nije forma negacije nego jedna od funkcija koju negacija može da vrši i da jedina veza između kontrastivne negacije i metalingvističke upotrebe negacije leži u prirodosti upotrebe kontrastivne negacije kada govornik ima neki metalingvistički cilj u komunikaciji. (McCawley, 1991: 204)

Van der Sandt razlikuje poricanje, što je koncept iz teorije govornih činova, dakle pragmatički koncept, od negacije, što je semantička pojava. Osnovna funkcija poricanja jeste suprotstavljanje prethodnom iskazu, koji može biti pozitivan ili negativan, tako da u ovisnosti od polariteta prethodnog iskaza poricanje može biti i pozitivno i negativno. Negacija je logička operacija nad rečenicama koja, pretpostavljajući bivalentnu logiku, jednostavno obrće istinostne vrijednosti. Negativna rečenica, po van der Sandtu, uvijek sadrži neki marker negacije i ona tada može, ovisno o njenoj upotrebi u razgovoru, funkcionirati ili kao potvrda negativne ili kao poricanje pozitivne rečenice. Van der Sandt naglašava još jednu važnu distinkciju, a to je ona između tvrdnje, ili potvrđivanja, i poricanja. Tvrdnja se uvijek odnosi na rečenice. Dakle, rečenice ili propozicije koje rečenice izražavaju jesu ono što se tvrdi. Poricanje se odnosi na iskaze (eng. *utterances*), a iskaz na koji se poricanje odnosi mora uvijek da prethodi poricanju. (van der Sandt, 1991: 331) Van der Sandt ovdje previđa veoma važnu činjenicu, na koju međutim konstantno ukazuju Horn i Givón, a to je da se poricati može i presupozicija, dakle nešto što ne mora biti uopće izrečeno nego se smatra sastavnim dijelom vjerovanja ili zajedničkog znanja. Ono što van der Sandt ima slično s Givónom jeste to što van der Sandt također tvrdi da je glavna funkcija tvrdnje uvođenje nove informacije, dok je poricanje uglavnom reakcija na prethodnu izjavu. Poricanje se uglavnom pojavljuje u dijalozima i njegova osnovna funkcija jeste da otkloni prethodno uvedeni materijal iz nečega što je općepoznato.²⁴ Dva osnovna razloga za poricanje prethodne izjave jesu neistinitost izražene propozicije i smatranje da presupozicija ne stoji (eng. *presupposition failure*). (van der Sandt, 1991: 332) Ova druga vrsta poricanja može se izjednačiti s Hornovom metalingvističkom negacijom.

Van der Sandt u svom kasnijem radu uvodi pojam eho-operator (eng. *echo-operator*), koji predstavlja preteču tumačenja metalingvističke negacije u okviru teorije relevantnosti, prije svega tumačenja Carstonove (1996; 1999a; 2002b), a koji je po njemu prisutan u svakom reakcijskom iskazu s obrnutim polaritetom. To vrijedi i za pozitivne i za negativne reakcije:

(97) A: It doesn't matter.

B: It does matter.

(Foolen, 1991: 221)

Funkcija eho-operatora jeste da „uveze“ (pozitivni) sadržaj iz prethodnog iskaza u trenutni iskaz. U slučaju da takav iskaz ima negativni polaritet, uvezeni sadržaj dovodi se pod opseg negacije. Prema van der Sandtu, uvezeni sadržaj predstavlja puni informacijski sadržaj, što znači da nije uvezen samo propozicioni sadržaj prethodnog iskaza nego i presupozicije, kon-

²⁴ O većoj frekventnosti negacije u govoru u odnosu na pisani jezik v. detaljno Tottie, 1991 i Biber *et al.*, 1999: 159.

verzacijske implikature i druga neistinosno-funkcionalna zaključivanja povezana s propozicionim sadržajem. (Foolen, 1991: 221)

Foolen (1991) preuzima van der Sandtovu terminologiju i koristi njegov termin eho-operator kako bi napravio razliku između deskriptivne i metalingvističke negacije. Ako negacija sadrži u svome opsegu ponovljeni (eng. *echoed*) materijal (zajedno sa svojim značenjem i interpretacijom), onda se radi o metalingvističkoj negaciji. (Foolen, 1991: 222) Prema Hornu, deskriptivna i metalingvistička negacija razlikuju se i po tome što je ova prva istinostno-funkcionalna, dakle ima funkciju obrtanja istinostne vrijednosti pozitivne propozicije, dok metalingvistička negacija to nije. Kod metalingvističke negacije istinostna funkcionalnost ne igra nikakvu ulogu, njena jedini funkcija jeste diskursna funkcija odbijanja ili poricanja. Foolen odbacuje ovakvo objašnjenje i smatra da metalingvistička negacija, pored svoje funkcije ponavljanja i odbijanja ima i istinostnu funkciju. Razlika između deskriptivne i metalingvističke negacije je u tom slučaju u tome što je kod deskriptivne negacije pitanje istinitosti tvrdnje direktno relevantno, dok je kod metalingvističke negacije primarno odjekivanje (eng. *echoing*). Metalingvistička negacija nasljeđuje istinostnu vrijednost iz prethodne pozitivne rečenice i obrće je, što dovodi do konačne istinostne vrijednosti metalingvističkog iskaza kao cjeline. (Foolen, 1991: 225) Foolen koristi Hornov primjer kako bi objasnio svoju poziciju kad je u pitanju istinostna vrijednost metalingvističke negacije:

(98) A: Some men are chauvinists.

B: Some men aren't chauvinists – all are chauvinists.

(Foolen, 1991: 226)

Prema Hornu, negacija u ovom primjeru metalingvistički odbacuje iskaz koji joj prethodi, ne zbog neistinitosti propozicionog sadržaja nego zbog konverzacijske implikature prvog iskaza koju govornik B smatra netačnom. Činjenica da se ovdje radi o konverzacijskoj implikaturi koja se odbacuje, a koja je pragmatički fenomen, predstavlja za Horna dodatni argument za tvrdnju da metalingvistička negacija nema istinostno-funkcionalnu ulogu u ovakvim slučajevima. Naime, istinostno-funkcionalni operatori mogu kao svoj argument uzeti samo semantički materijal, odn. propozicioni sadržaj. (Foolen, 1991: 226) Međutim, Foolen se naslanja na teoriju relevantnosti, tačnije na njene glavne predstavnike Sperbera i Wilsonovu, kako bi se suprotstavio Hornovom argumentu. Sperber i Wilson naime prave razliku između rečeničnog sadržaja i sadržaja uvjeta istinitosti. Sadržaj uvjeta istinitosti jeste rezultat pragmatičke interpretacije rečeničnog sadržaja. Pragmatička komponenta uzima prilično apstraktan rečenični sadržaj kao ulaz, dodaje eksplikature i daje propoziciju formu, „ono što je rečeno“, kao izlaz. (Foolen, 1991: 227) Foolen u teoriji relevantnosti vidi potporu za svoje argumente kad je metalingvistička negacija u pitanju. Tako, prema Foolenu, u primjeru (98) sadržaj uvjeta istinitosti bi zvučao ovako: „Some but not all men are chauvinists“. Negativni operator može se primijeniti na ovaj sadržaj, fokusirajući se na dio „not all“ bez kontradikcije s iskazom koji slijedi neposredno nakon toga da su svi muškarci šovinisti. Ako je odbačeni prethodni iskaz bio neistinit, onda metalingvistički iskaz može automatski da dobije vrijednost „istinit“. Dakle istina je da neki ljudi nisu šovinisti. (Foolen, 1991: 227)

Carston (1996) smatra da se metalingvistička negacija može svesti na glosu „Ja prigovaram I“ (eng. „*I object to U*“), gdje je I lingvistički iskaz, i po tome se metalingvistička negacija razlikuje od deskriptivne negacije koja operira nad propozicijom. Prigovarati se može izgovoru riječi, skalarnoj implikaturi, itd., dakle svemu onome što je već Horn primijetio. (Carston, 1996: 309-310) Svojstva metalingvističke negacije jesu: intonacijska kontura koja nagovještava kontradikciju (finalno podizanje unutar negativne klauze) a iza koje slijedi rečenica koja ispravlja kao i kontrastivni naglasak na elementu koji se odbacuje i na njegovoj zamjeni; metalingvistička negacija se obično pojavljuje u replikama na odgovarajuće pozitivne iskaze; metalingvistički iskazi su dvosmisleni (eng. *garden-path*) iskazi koji zahtijevaju dvostruku obradu (odn. pragmatičku ponovnu analizu) kako bi bile ispravno shvaćene; ako iskaze u metalingvističkoj negaciji shvatimo doslovno a ne metalingvistički, onda oni tvore logičku kontradikciju; materijal koji spada u opseg operatora *not* je spomenut (eng. *mentioned*) (on se metapredstavlja, citira ili odjekuje) a ne upotrijebljen (eng. *used*). (Carston, 1996: 311) Prema Carstonovoj, samo je ovo posljednje svojstvo metalingvističke negacije bitno. Određena reprezentacija se koristi kao odjek kada neke aspekte svoje forme ili sadržaja pripisuje nekome drugom a ne samom govorniku u tom momentu i izražava stav prema tom aspektu. Takvo pripisivanje može biti otvoreno (kodirano) ili prešutno (koje se mora zaključiti), a isto tako i izražavanje stava može biti otvoreno ili prešutno. Citiranja, odjek i druge reprezentacije koje se koriste u druge svrhe a ne za upućivanje ili opisivanje aspekata situacija u svijetu veoma su uobičajeni elementi verbalne komunikacije općenito. (Carston, 2002b: 298-299) Carstonova također tvrdi da se funkcija koju inače ima metalingvistička negacija može postići i bez upotrebe negatora *not*:

(99) A: Would you like some tom [eiDouz]?

B: I'd rather have some tom [a: touz].

B: Sorry, I only eat tom [a: touz].

(Carston, 2002b: 300)

Prema Carstonovoj, ono što razlikuje deskriptivnu od metalingvističke negacije nije način na koji funkcionira operator *not* niti način na koji se on razumijeva u komunikaciji, nego prisustvo metapredstavljenih oblika ili sadržaja unutar opsega negatora *not*.²⁵ (Carston, 2002b: 301)

Davis (2011) donosi novu hipotezu kad je u pitanju metalingvistička negacija. On smatra da su slučajevi metalingvističke negacije ustvari idiomi. Naime, poricanje skalarne implikature, poricanje metalingvističke implikature kao i poricanje presupozicije bili su u početku poput poricanja evaluativne implikature, ali su postali idiomi istim procesom kojim metafore umiru i postaju idiomi. Ova hipoteza objašnjava posebnu dvosmislenost negacije, koja nije ni leksička ni sintaksička, kao i djelomičnu kompozicionalnost nepravilnih negacija. Nepravilne negacije su, prema Davisu, neobični idiomi zato što su po svojoj sintaktičkoj strukturi rečenice i zato što su produktivne. (Davis, 2011: 2575) Ono što Davis izdvaja kao specifično za ove idiome (nepravilne negacije) jeste da oni postoje na osnovu tri nivoa konvencije. Konvencije prvog reda određuju leksička značenja, sintaksu i sva kompoziciona značenja. Konvencije drugog reda određuju implikature rečenica s određenim kompozicionim značenjem. Konvencije trećeg reda dodjeljuju idiomatska značenja negacijama čiji korijeni imaju specifične implikature.

²⁵ V. i Noh (2000), gdje se u osnovi ponavlja teza Carstonove.

Kako Davis kaže, ovdje na djelu imamo semantiku koja ovisi o pragmatici koja ovisi o semantici. Jako svojstvo odjeka koje nalazimo kod markiranih nepravilnih negacija rezultat je konvencije četvrtog reda, koja je opet pragmatica: upotreba tih negacija samo u određenim kontekstima, što ih čini neprikladnim (eng. *infelicitous*) bilo gdje drugo. (Davis, 2011: 2575)

Chapman (1996) smatra da je metalingvistička negacija šaljiva po prirodi, što je rezultat efekta dvostrukog obrađivanja. I poput drugih šala, iskazi koji sadrže metalingvističku negaciju predstavljaju za slušatelja problem koji se treba riješiti, a govornik može izabrati da ne oda niti jedan trag koji bi pomogao slušatelju da riješi problem. (Chapman, 1996: 395) Chapman navodi Hornov primjer, gdje se akcent ne stavlja na ono mjesto gdje bi bio najviše od pomoći za razumijevanje metalingvističke negacije, nego tamo gdje se najmanje očekuje.²⁶ Taj primjer predstavlja tekst na spoljašnjoj (a) i unutrašnjoj (b) strani rođendanske čestitke:

(100) (a) This birthday card is **not** from one of your admirers!

(b) It's from **two** of your admirers. Happy Birthday from both of **us**!

(Chapman, 1996: 395)

Ako bi govornik htio da slušatelj odmah shvati metalingvističku negaciju, naglasak bi stavio na *one*, a ne na *not*, kao što je ovdje slučaj. Upravo zato što se želi postići efekt iznenađenja i šaljivosti, naglasak se stavlja na ono mjesto u rečenici gdje se najmanje očekuje. Ovaj stilski efekt iznenađenja i šaljivosti može biti jedan od razloga zašto je metalingvistička negacija ograničena na neformalne kontekste i zašto sam u svom korpusu, koji se sastoji od službenih izvještaja Visokog Predstavnik Generalnom sekretaru UN-a i od intervjua i članaka predstavnika međunarodne zajednice u BiH, našla vrlo malo primjera metalingvističke negacije. Chapman dalje tvrdi da iako se smatra da je govornikov glavni cilj jasnoća komunikacijskih namjera, kod metalingvističke negacije nailazimo na nešto sasvim suprotno – naime, govornikova je namjera pri upotrebi metalingvističke negacije, barem u početku, da mu značenje bude nejasno, i zbog toga on formulira svoj iskaz uz pomoć metalingvističke negacije na takav način da slušatelj mora da se posebno potruži kako bi došao do ispravne interpretacije. (Chapman, 1996: 402) Metalingvistička negacija je ustvari vrlo slična stilskim figurama zato što počiva na dvostrukom obrađivanju i zato što ima za cilj da iznenadi slušatelja ili čitatelja. Taj efekt iznenađenja sastoji se od toga da rečenica koja slijedi iza metalingvističke negacije, a koja se u literaturi naziva rečenica koja ispravlja (eng. *correction clause*), pobija slušateljevo ili čitateljevo očekivanje da se tu ustvari radi o deskriptivnoj negaciji. U slučajevima kada iza negacije ne slijedi rečenica koja ispravlja, taj efekt iznenađenja je još veći jer se razumijevanje usložnjava zbog nedostatka pojašnjenja, pa slušatelj ili čitatelj mora biti veoma skoncentriran da bi razumio da se radi o metalingvističkoj a ne deskriptivnoj negaciji, kao u sljedećem primjeru iz Noh (2000):

(101) [After proceeding just one mile in two hours, a driver sees a road sign which reads: „ROADWORKS AHEAD, DELAYS POSSIBLE“ and says:]

Delays are not possible.

(Noh, 2000: 114)

²⁶ Hornov rad na koji se Chapman referira jeste Horn, L. (1992) The said and the unsaid. *Ohio State University Working Papers in Linguistics* 40: 163-192.

Samo ako uzmemo u obzir situaciju u kojoj je ova negacija izrečena možemo shvatiti da se radi o metalingvističkoj negaciji, koja ovdje znači da riječ *possible* nije dovoljno jaka da opiše grozne zastoje koji su uzrokovani radovima na putu.

U zaključku možemo reći da lingvistika još nije odgovorila na sva pitanja u vezi s metalingvističkom negacijom, niti je rasvijetlila sve primjere koji se u literaturi mogu naći. Kada kažem da lingvistika još nije rasvijetlila sve probleme vezane uz metalingvističku negaciju, pod tim prvenstveno podrazumijevam slučajeve kada se poriče presupozicija, a što je jedna od osnovnih funkcija negacije. Naime, još uvijek nisu uspostavljeni jasni kriteriji kada ćemo negaciju koja poriče presupoziciju posmatrati kao deskriptivnu a kada kao metalingvističku negaciju. Možda je jedan od bitnijih kriterija koji bi mogao poslužiti u tu svrhu kontekst – naime, metalingvističku negaciju upotrijebit ćemo kada želimo da postignemo poseban efekat na slušatelja ili čitatelja, kada želimo da ga navedemo na pogrešan trag kako bismo postigli efekt iznenađenja, kao što to objašnjava Chapmanova (1996), dok ćemo deskriptivnu negaciju upotrijebiti u svakodnevnim kontekstima, bilo formalnim bilo neformalnim, gdje nam taj stilski efekat nije bitan. Zašto bismo naprimjer u svakodnevnom diskursu upotrijebili metalingvističku negaciju *Some men aren't chauvinists – all are chauvinists*, kada to možemo sasvim jasno izraziti tako što ćemo upotrijebiti pozitivnu rečenicu *All men are chauvinists*. Dakle, možemo ustvrditi da je metalingvistička negacija markirana u odnosu na deskriptivnu i da uvijek ima za cilj određeni stilski efekat na slušatelja ili čitatelja.

3.0 Analiza korpusa: Formalno-sintaktička klasifikacija negacije

Negation enables the speaker to imply without asserting.

(Giora, 1994: 111)

3.1 Izvještaji Visokog predstavnika

Kao što je već rečeno u uvodu, korpus koji je analiziran u ovoj knjizi sastoji se od izvještaja Visokog predstavnika u BiH Generalnom sekretaru UN-a i od intervju a i članaka pripadnika međunarodne zajednice u BiH. Ovaj korpus pokriva period od decembra 1995. do 2001. godine. U tom periodu poslano je 20 izvještaja, a Visoki predstavnici bili su Carl Bildt (1995-1997.), Carlos Westendorp (1997-1999.) i Wolfgang Petritsch (1999-2002.). Carl Bildt je u svom mandatu poslao šest izvještaja (1-6), Carlos Westendorp osam (7-14), a Wolfgang Petritsch također osam (15-22), od čega je u knjizi analizirano šest njegovih izvještaja (15-20). Ukupan broj riječi u analiziranim izvještajima iznosi 187 926. Svi izvještaji imaju isti naslov, osim što se mijenja broj izvještaja i datum, kao i preambulu kojom se počinje svaki izvještaj. Mada ta preambula nije doslovno identična u svakom izvještaju, ona ima isti smisao i veoma je važna jer cijelom tekstu daje pečat pravovaljanog dokumenta. (Bilbija, 2005: 53). Tako preambula može biti formulirana na sljedeće načine (u zaglavlju je dat naslov i datum izvještaja, koji prethode preambuli):

- (1) 1st Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

14/3/1996

In its resolution 1031 (of 15 December 1995), the Security Council endorsed my nomination as High Representative to “monitor the implementation of the Peace Agreement and mobilize and, as appropriate, give guidance to, and coordinate the activities of, the civilian organizations and agencies involved” in the implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina.

The Security Council also requested the Secretary General to submit reports from the High Representative, in accordance with Annex 10 of the Peace Agreement and the conclusions of the London Peace Implementation Conference, on the implementation of the Peace Agreement. I herewith submit my first report.

This report covers the period from the signature of the Peace Agreement in Paris on 14 December 1995 to the beginning of March 1996. I intend to submit reports at regular intervals on developments the areas indicated below.

- (2) 2nd Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

10/7/1996

Pursuant to the Security Council resolution 1031 of 15 December 1995, which endorsed my appointment as High Representative to “monitor the implementation of the Peace Agreement and mobilize and, as appropriate, give guidance to, and coordinate the activities of, the civilian organizations and agencies involved in the implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina, I submit hereby my second report envisaged by Annex 10 of the Peace Agreement and the Conclusions of the London Peace Implementation Conference of 8-9 December 1995.”

This report covers developments in the areas listed below during the period from the beginning of March to the end of June 1996.

- (3) 6th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

11/7/1997

By its resolution 1112 (1997) of 12 June 1997, the Security Council endorsed my appointment as High Representative and reaffirmed the importance of the role of the High Representative “in monitoring the implementation of the Peace Agreement and giving guidance to and coordinating the activities of the civilian organizations and agencies involved in assisting the parties to implement the Peace Agreement”.

Pursuant to Security Council resolution 1031 (1995) of 15 December 1995, in which the Council requested the Secretary-General to submit reports from the High Representative in accordance with Annex 10 of the Peace Agreement and Conclusions of the London Conference of 8 and 9 December 1995, I herewith present the present report to the Council.

The report covers developments in the areas listed below during the period from the beginning of April 1997 to the end of June 1997.

- (4) 7th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

16/10/1997

Pursuant to Security Council resolution 1031 (1995) of 15 December 1995, in which the Council endorsed the appointment of a High Representative to monitor the implementation of the Peace Agreement and mobilize and, as appropriate, give guidance to, and coordinate the activities of, the civilian organizations and agencies involved in the implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina, I submit hereby the seventh report envisaged by Annex 10 of the Peace Agreement and the Conclusions of the London Peace Implementation Conference of 8 and 9 December 1995.

The report covers the activities of the Office of the High Representative and developments in the areas listed below during the period from the beginning of July 1997 to the end of September 1997.

- (5) 11th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

14/10/1998

Pursuant to Security Council Resolution 1031 of 15 December 1995, which requested the Secretary General to submit reports from the High Representative in accordance with Annex 10 of the Peace Agreement and the Conclusions of the London Peace Implementation Conference of 8-9 December 1995, I herewith present the eleventh report to the Council

The Report covers the activities of the Office of the High Representative and developments in the areas listed below during the period from the beginning of July 1998 to the end of September 1998.

- (6) 20th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations

13/9/2001

Pursuant to Security Council Resolution 1031 of 15 December 1995, which requested the Secretary General to submit reports from the High Representative in accordance with Annex 10 of the Peace Agreement and the Conclusions of the London Peace Implementation Conference of 8-9 December 1995, I herewith present the twentieth report to the Council.

The Report covers the activities of the Office of the High Representative and developments in Bosnia and Herzegovina during the period from 12 June 2001 until 25 August 2001.

Može se primijetiti da forma koju je preambula poprimila u 11. izvještaju ostaje identična do 20. izvještaja (analizirani korpus), ali je interesantno da od 28. izvještaja preambule više nema:

- (7) 28th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations

17/11/2005

U ovim kasnijim izvještajima (od 28. nadalje) nakon naslova i datuma slijede datumi koji pokazuju koji period izvještaj pokriva a zatim odmah tekst izvještaja. Da li ovo znači da tekst izvještaja prestaje da bude pravovaljan dokument, ili možda da uloga međunarodne zajednice u BiH prestaje biti suštinska i poprima više samo formalni karakter ostaje da se utvrdi nekim drugim istraživanjem. U svakom slučaju, za period iz kojeg su analizirani dokumenti u ovoj knjizi možemo reći da su izvještaji predstavljali legitimni dokument.

Budući da je detaljan opis oba potkorpusa i žanra kojem pripadaju dat u uvodnom poglavlju, ovdje mogu samo još dodati da je, kao što je već rečeno, format izvještaja sličan u svim slučajevima, mada nije identičan kako bi se moglo očekivati, a sami jezik koji se koristi u njima je formalan i definiran konvencijama institucionalnog političkog žanra. Ta definicija

podrazumijeva da jezik Visokog predstavnika ne smije da odražava njegove lične stavove, nego stavove institucije koju on predstavlja, kao i da izražavanje određenih govornih činova, kao što su molbe i zahtjevi, bude što više indirektno. Dakle, sami format izvještaja zahtijeva da ono što je napisano u njima više podrazumijeva određene stvari, ili implicira, nego što ih otvoreno tvrdi. Također, tu je i publika koja ima pristup ovim izvještajima i koja također može biti razlogom zašto se u ovim izvještajima više implicira nego tvrdi. Naime, kako su i mnogi autori već više puta potvrdili, lakše je pobiti i poreći ono što je samo implicirano nego ono što je jasno ustvrđeno u tekstu. Odnos negacije i implikature, presupozicije i indirektnih govornih činova bit će detaljno analiziran kasnije u ovom poglavlju.

3.2 Članci i intervjui

Drugi dio koprusa sastoji se od članaka i intervjua ne samo Visokog predstavnika u BiH nego i drugih članova međunarodne zajednice, prvenstveno OHR-a, kao što su zamjenici Visokog predstavnika u periodu 1995-2001. Gerd Wagner, Hanns Schumacher, Jacques Klein, Simon Haselock, Donald Hays i Matthias Sonn, supervizor za Distrikt Brčko Robert Farrand, kao i glasnogovornica OHR-a Alexandra Stiglmayer. Ti članci i intervjui bili su objavljeni u različitim medijima, uglavnom printanim, ali i na radio i televizijskim stanicama, u BiH i u svijetu i onda skupljani na službenoj stranici OHR-a www.ohr.int, odakle su preuzeti za analizu u ovoj knjizi. Kad je u pitanju ovaj dio korpusa, analizirani su svi članci i intervjui koji su objavljeni 1995-2000. (osim nekoliko članaka koji su na francuskom i njemačkom), dok 2001. godina nije analizirana u cjelosti nego samo 30 članaka i intervjua od ukupno 61 koliko ih je objavljeno te godine, kako bi se izjednačio broj riječi u ovom potkorpusu s brojem riječi u izvještajima zbog validne usporedbe. Carl Bildt napisao je 16 članaka (uključujući i dnevničke Visokog predstavnika koji su povremeno objavljeni u *Dnevnom avazu*) i dao 3 intervjua. Carlos Westendorp napisao je 4 članka (također uključujući i dnevnik u *Dnevnom avazu*) i dao 15 intervjua, dok je Wolfgang Petritsch u analiziranom periodu napisao 12 članaka i dao 30 intervjua (također uključujući i dnevničke u spomenutim dnevnim novinama; do kraja mandata dao je i napisao još 40 intervjua i članaka zajedno). Broj članaka i intervjua njihovih saradnika jeste sljedeći: A. Stiglmayer – 4 članka, D. Hays – 1 intervju, G. Wagner – 2 intervjua, H. Schumacher – 9 intervjua, J. Klein – 2 članka i 6 intervjua, M. Sonn – 2 intervjua, R. Farrand – 2 intervjua, S. Haselock – 3 članka. Ukupan broj riječi u analiziranim intervjuima i člancima iznosi 182 655 (da podsjetim, ukupan broj riječi u analiziranim izvještajima je 187 926). Dakle, ukupan broj riječi u korpusu iznosi 370 581.

Članci i intervjui također spadaju u institucionalni žanr, s tim da imaju karakteristike i medijskog odn. novinskog žanra. Pripadaju javnom diskursu jer je javnost direktni primalac informacije (što je slučaj s člancima) ili indirektni u slučaju intervjua. Jedinu iznimku kad su intervjui u pitanju čini intervju kojeg je Carl Bildt dao novinaru Iliji Guzini na TV Pale u oktobru 1996. godine, prvo zato što je to jedini televizijski intervju koji je analiziran u mome korpusu i koji je transkribiran i postavljen na službenu stranicu OHR-a, a drugo zato što je tu publika i direktni učesnik u diskursu jer je gledateljima data prilika da postavljaju pitanja Visokom predstavniku tokom emisije. Taj intervju predstavlja iznimku u još jednom smislu.

Naime, Ilija Guzina je bio poznati ratni i postratni srpski televizijski novinar koji je otvoreno iznosio ultranacionalističke stavove vladajuće srpske stranke tog vremena u Bosni i Hercegovini, SDS-a, i čija je televizija bila javni poligon za provođenje politike te stranke.

3.3 Klasifikacija negacije u korpusu prema formalno-sintaktičkim kriterijima

U drugom poglavlju data je formalna klasifikacija eksplicitne i implicitne negacije kako je predstavljena u *The Cambridge Grammar of the English Language* Huddlestona i Pulluma (2002). U ovome poglavlju data klasifikacija bit će primijenjena na primjere ekscerpirane iz korpusa. Osnovna distinkcija koju primjenjuju Huddleston i Pullum jeste distinkcija između glagolske i neglagolske negacije. U glagolskoj negaciji marker negacije je gramatički povezan s glagolom, dok je u neglagolskoj negaciji on povezan s nekim drugim rečeničnim elementom, kao što je adjunkt ili objekt. Druga bitna distinkcija jeste ona između analitičke i sintetičke negacije. Analitička negacija označena je riječima čija je jedina sintaktička funkcija negacija, kao što su *not*, ili *no* kao odgovor na pitanje. Sintetička negacija označena je riječima koji osim negacije imaju i neku drugu funkciju, kao što su determinator *no*, kvantifikator *few*, ili negativni prefiks kao što je *un-*. Kada se radi o sintetičkoj glagolskoj negaciji, ona je označena flektivnim glagolskim oblicima kao što su *isn't*, *doesn't*, *haven't* i slično. (Huddleston, Pullum, 2002: 788-789)

3.3.1 Eksplicitna negacija

3.3.1.1 Glagolska negacija

Huddleston i Pullum (2002) glagolsku negaciju dalje dijele na primarnu, imperativnu i sekundarnu glagolsku negaciju. Kod primarne glagolske negacije, negiran je glavni lični glagolski oblik u rečenici, pri čemu se, ako nema drugog pomoćnog glagola u glagolskoj frazi, uvodi odgovarajući oblik pomoćnog glagola *do*. U imperativnoj glagolskoj negaciji, pomoćni glagol *do* je obavezan. Sekundarna glagolska negacija podrazumijeva negiranje sekundarnog glagolskog oblika kao što su konjunktiv, infinitiv, gerund ili participi. (Huddleston, Pullum, 2002: 788) U izvještajima je pronađeno 347 primjera glagolske negacije, što čini 13,77% od ukupnog broja primjera negacije u tom dijelu korpusa (ukupan broj primjera negacije u izvještajima jeste 2 519). U intervjuima i člancima broj primjera glagolske negacije je puno veći – 1 487 primjer – što čini 31,56% od ukupnog broja primjera negacije u intervjuima i člancima (4 711 primjera).

Ovako veliku razliku u ukupnom broju primjera negacije u ova dva potkorpusa možemo tumačiti činjenicom da su intervjui, a donekle i članci, žanr u kojima se odvija dvosmjerna komunikacija. Intervjui spadaju u govorni registar gdje su sagovornici u prilici da proturiječe jedan drugom, da pobijaju jedan drugog, da odbacuju ili poriču ustvrđene propozicije, ali i presupozicije, mnogo češće nego što je to slučaj u pisanom registru. Već spomenute korpusne

analize negacije (Tottie, 1991, Biber *et al.*, 1999) statistički su dokazale da je eksplicitna negacija, u koju spada i glagolska negacija, zastupljenija u govornom jeziku nego u pisanom, i ova analiza to potvrđuje. Što se tiče članaka, oni spadaju u pisani registar, ali u njima pisac, osim što iznosi svoje stavove, može da polemizira sa drugim autorima koji u tom trenutku pišu o sličnoj temi, dakle u poziciji je da proturiječi tim stavovima, pobija ih, poriče presupozicije i suprotstavlja se elementima intertekstualnog konteksta. On u tom trenutku ima određene diskurse na umu, određene stavove koji se u tom trenutku u određenom prostoru uzimaju zdravo za gotovo, dakle presuponirani su, i na taj način polemizira ustvari s elementima intertekstualnog konteksta a ne s nekim konkretnim sagovornikom. Rezultati ove analize također potvrđuju više puta ponavljaju tvrdnju u literaturi da je osnovna funkcija negacija da poriče ustvrđene propozicije ali i presupozicije. Dakle, i presupozicije se mogu poricati ili odbacivati jer upotreba negacije uvijek za sobom povlači pitanje zašto je ona upotrijebljena ako za to nema povoda u samom diskursu ili u intertekstualnom kontekstu. Negacija se u jeziku koristi i za tvrđenje, ali mnogo rjeđe, i to se vidi iz rezultata ove analize.

Primjeri primarne glagolske negacije iz korpusa jesu sljedeći:

- (8) 19. The situation in Mostar has not seen any significant improvement, due to obstruction on both sides. Since early April Phase I returns (to empty and damaged private property) and assessment visits involving both Bosniaks and Serbs have gathered pace. Croats still show a marked reluctance to return. (...)

(Carlos Westendorp, izvještaj 14, 16.07.1999.)¹

- (9) 3. **P:** During the establishment of the multi-ethnic administration, Serb employees were laid off in the Brcko Municipality. How do you see this problem?

O: There are certain misunderstandings, misinformation about what happened when Serbs were laid off so that Bosniaks and Croats could be employed in the multi-ethnic administration in Brcko. One of misunderstandings was that those laid off were thrown out on the street, without salaries or any kind of compensation and left to their fate. But, on the contrary, that didn't happen, a careful agreement was reached between representatives of the Trade Union who are responsible for the workers in this Municipality and the RS Government, and on the basis of that agreement the problem of salaries was resolved, so they will be paid until a satisfactory job is found for them. I was a witness to the signing of this Agreement. The RS Government has put in a lot of effort in order to retrain those people for other jobs, such as computer training, so that they are qualified to find a good new job in the future.

(Robert Farrand, intervju 02, *Glas srpski*, 10.08.1998.)²

¹ Broj pored primjera iz izvještaja, u ovom konkretnom slučaju broj 19, označava broj tačke pod kojom se dati primjer nalazi u samom izvještaju.

² „Intervju 02“ označava da se radi o drugom po redu intervjuu kojeg je dao supervisor za Brčko Robert Farrand, a koji se može pronaći na stranici www.ohr.org i koji je dio analiziranog korpusa. To vrijedi i za numeriranje članaka iz korpusa. Numeriranje je vršeno za svakog Visokog predstavnika i za svakog saradnika posebno. Broj pored primjera iz članka ili intervju a određenog Visokog predstavnika ili njegovog saradnika označava broj pasusa u članku odnosno broj para pitanje-odgovor u intervjuu. Skraćenice P i O odnose se na „pitanje“ i „odgovor“ u intervjuu.

Primjer (8) predstavlja ilustraciju analitičke primarne glagolske negacije, dok primjer (9) ilustrira sintetičku primarnu glagolsku negaciju.

U korpusu izvještaja Visokog predstavnika nema nijednog primjera imperativne glagolske negacije, dok u korpusu članaka i intervjua ima 18 primjera takve negacije. Ovaj mali broj imperativne negacije u oba korpusa može se objasniti formalnim karakterom oba korpusa, gdje bi imperativna negacija bila krajnje neprimjerena osim ako se ne radi o savjetu. Sljedeći primjeri ilustriraju ovu formu glagolske negacije:

- (10) 7. **P:** Another Sintra deadline is expiring - a design of the flag. Does the Office do anything about it?

O: We have our own ideas regarding the design of the flag and we have talked about that with BiH Presidency. However, we have realised that BiH authorities are not ready to talk about it yet. This is the issue which could be solved. However, our position is that the symbols which would bother or disturb any of the parties should not be put on the flag. Let's be normal and neutral as much as possible and do not allow the flag to be an insult.

(Gerd Wagner, intervju 02, *Dnevni avaz*, 09.08.1997.)

- (11) 6. **P:** Yes, but how should the results be implemented ?

(12) **O:** Well, that will be hard. You see, I had the same problem in Vukovar. That was a Serb town with the Croatian mayor. My first task was the security, the second one - to solve the issue of what the Croatian mayor can do in the town with the Serb population only. Will they listen to him? How much they will be able to achieve, how they will achieve it, and many other issues. All that needs a lot of money and good ideas in order to show the people that the person is available and can offer a better future. But, anyhow, the implementation of the election results is much more difficult than the election itself, and OSCE has prepared a special plan for that. Generally, we have to impose a special tactic. You should say: 'we expect you to do this', and to monitor the realisation. Do not say anything in advance, and especially, do not promise anything you don't believe or mean. You have to especially watch out for endless meetings.

(Jacques Klein, intervju 01, *Dnevni avaz*, 23.09.1997.)

- (13) **NASLOV:** "Don't Abandon the Balkans"

(Wolfgang Petritsch, članak 11, *New York Times*, 25.03.2001.)

U sva tri gornja primjera, imperativ je samo forma u kojoj je upotrijebljena negacija. Diskursna funkcija ove negacije međutim, ili govorni čin koji je izražen ovom formom, predstavlja savjet u primjeru (10), opis taktike, kako Klein kaže, na koji način treba da se ponašaju članovi međunarodne zajednice u zemljama bivše Jugoslavije nakon rata, što u konačnici opet ima funkciju savjeta, u primjeru (11), ili neka vrsta molbe upućena međunarodnoj zajednici (primjer 12).

Zastupljenost sekundarne glagolske negacije u dva analizirana korpusa jeste sljedeća: u izvještajima je pronađeno 19 primjera sekundarne glagolske negacije, dok je u člancima i intervjuima pronađeno 49 primjera ovog tipa negacije:

- (14) 20. The Ministerial Donors Conference sponsored by the World Bank and the European Commission was held in Brussels on 12 - 13 April. Although funding pledges necessary to meet the target of 1.8 billion US dollars for 1996 were said to have been made, subsequent review has noted that part of this refers to non- reconstruction efforts, bilateral programs not co-ordinated with the priority efforts or funds not yet committed.

(Carl Bildt, izvještaj 02, 10.07.1996.)

- (15) 2. **P:** Why are You afraid of a protectorate?

O: My deepest conviction is that a protectorate would never be able to solve the problems that this country has. The International Community will try not to impose its own solutions.

(Hanns Schumacher, intervju 01, *Dnevni avaz*, 27.11.1997.)

U primjeru (13) negirani su prošli participi (*co-ordinated* i *committed*), dok je u primjeru (14) negiran infinitiv (*to impose*).

3.3.1.2 Neglagolska negacija

Huddleston i Pullum (2002) u neglagolsku negaciju svrstavaju negaciju u kojoj je *not* marker analitičke neglagolske negacije, zatim sintetičke apsolutne negatore, aproksimativne negatore i afiksalsku negaciju. (Huddleston, Pullum, 2002: 806)

U izvještajima Visokog predstavnika pronađeno je 573 primjera neglagolske negacije (22,74%), dok je i intervjuima i člancima pronađeno 1 110 primjera (23,56%) ove vrste negacije.³

3.3.1.2.1 *Not* kao marker neglagolske negacije

U prvi tip negacije gdje *not* funkcionira kao marker neglagolske negacije spada *not all type*, gdje *not* stoji ispred kvantifikatora (osim *all*, tu spadaju i *every* i složenice s *every* kao što je npr. *everybody*, zatim *many* i dr.). Kvantifikator u ovom tipu ulazi u opseg negacije. Primjer iz korpusa koji ilustrira ovaj tip negacije jeste sljedeći:

- (16) 1. **Sullivan:** Critics say that little has been done to solidify peace in Bosnia. Are you satisfied with what you've been able to accomplish ?

Bildt: Of course not everything has been implemented. But a lot has been happening. I think there a small miracles happening more or less every day in terms of contacts and meetings that were absolutely inconceivable only months ago. Still, the sum of

³ Postoci su izračunati na osnovu ukupnog broja primjera negacije u oba potkorpusa, a ne na osnovu ukupnog broja riječi.

these things do not as yet add up to a self-sustaining peace process. The international community has to stay actively committed to Bosnia to make this process work.

(Carl Bildt, intervju 03, *Newsweek*, 26.05.1996.)

U primjeru (15) *not* stoji ispred kvantifikatora *everything*, tako da negacija ima opseg nad kvantifikacijom u ovom slučaju. Takve konstrukcije su mnogo jasnije od slučajeva kada kvantifikacija ima opseg nad negacijom. Kada se kvantifikator nalazi ispred negacije, tada negacija ulazi u opseg kvantifikatora i to uzrokuje dvosmislenost takvih rečenica, jer se one i dalje mogu interpretirati kao da je kvantifikator u opsegu negacije. Međutim, tekstualni ili situacijski kontekst vrlo brzo uklanja dvosmislenost, kao što je slučaj u sljedećem primjeru:

(17) 19. P: Annex 7 of the DPA is still on hold. Does the death of Annex 7 mean the death of Dayton?

(18) O: No, I don't think so. First of all, all refugees do not want to return, and for those who intend to plan their future in BiH we must create all economic, social, and political preconditions so that they could fulfil their plans. Some of them might choose to stay in foreign countries, although I hope that many of them will still choose BiH. In any case, a situation favourable for return must be created.

(Carl Bildt, intervju 02, *Vecernje novine*, 12.04.1997.)

Rečenica *All refugees do not want to return* može biti dvosmislena i značiti (a) "Niko od izbjeglica ne želi da se vrati", ili (b) "Ne žele sve izbjeglice da se vrate, neke žele, neke ne". Međutim, lokalni i globalni izvanlingvistički kontekst jasno čitatelju daje do znanja da je moguća samo druga interpretacija, jer bi se prva kosila s našim poznavanjem tadašnje situacije kao i sa zdravorazumskim zaključivanjem.

Drugi tip neglagolske negacije gdje je *not* marker te negacije jeste *not one*. Ova konstrukcija negira čitavu rečenicu, i ima implikaciju "nobody, nothing", kao u sljedećem primjeru:

(19) 11. P: Your Office has been coping with the Federal Government for more than a year to change the Housing Law, which would return apartments to their refugee owners. A few days ago, the Government accepted only one of the demands of your office. Do you plan to resolve this matter? There are more than 200,000 people waiting for this solution, for Sarajevo only?

(20) O: Not one person can be thrown out from an apartment or house before adequate accommodation is found. Solving this problem will be very complicated. For example, Brcko. We are trying to bring the Moslems back into Brcko; this procedure is on-going.

(Jacques Klein, intervju 02, *Nedjeljna Dalmacija*, 21.11.1997.)

Implikacija koja proističe iz ove konstrukcije bazira se na logičkom zaključivanju da ako jedna osoba neće biti izbačena iz stana ili kuće, onda neće niko. Naravno, pri razumijevanju ove konstrukcije recipijent neće svaki put vršiti logičku kalkulaciju u glavi kako bi došao do ispravne implikacije, nego je ta implikacija konvencionalizirana i logičko zaključivanje je automatizirano.

Huddleston i Pullum navode i tip *not two, etc.* u značenju “less than”. (Huddleston, Pullum, 2002: 808) Ovaj tip negacije je uglavnom vezan za mjerne jedinice, koje izražavaju mjerenje vremena, udaljenosti i sl. U ovakvim konstrukcijama rečenica ostaje pozitivna jer se radi o podređeničnoj negaciji:

- (21) 7. **REPORTER:** Not so long ago, you had the role of transitional UN Administrator for Eastern Slavonia. The UNTAES mandate is completed. Do you consider it successful and have you heard anything about an increased departure of Serbs from the region?
- (22) **KLEIN:** I heard that the Croats have just brought some law by which refugees are forced to leave certain apartments by March. The IC believe that the peace-keeping forces had to withdraw after the expiration of the mandate. The success of the mission reflects in several things. Firstly, no one got killed. Secondly, by stabilising Eastern Slavonia, we enabled Belgrade and Zagreb to establish diplomatic relations.

(Jacques Klein, intervju 03, *Reporter*, 12.02.1998.)

U primjeru (17), *not* negira samo frazu *long ago*, dok je ostatak rečenice pozitivan.

Kombinacija u tipu *not a little, not a few* ima paukalno značenje, a *not* negira nižu gornju granicu kvantifikacije i daje implikaturu “a fairly large amount/number”. (Huddleston, Pullum, 2002: 809) U korpusu je pronađeno nekoliko primjera gdje se negira superlativ kvantifikatora *a little, least*. I takva konstrukcija ima implikaturu “very much”:

- (23) 55. Owing not least to efforts by my Office, in close cooperation with SFOR and IPTF, the election of the new Government did not lead to a much feared split of the Republika Srpska into western and eastern parts nor to any active resistance to it on the ground. With appropriate persuasion applied by my Office, both SDS (which lost power for the first time since its establishment almost eight years ago) and SRS decided not to opt for confrontation, but to assume the role of opposition parties.

(Carlos Westendorp, izvještaj 09, 09.04.1998.)

Implikatura koju iščitavamo iz fraze *not least* u primjeru (19) jeste “The efforts by my Office were rather great indeed, and thanks to these efforts there was no split of the RS”.

Kada je *not* kao marker neglagolske negacije u pitanju, u korpusu se on najčešće koristi u kombinaciji s *only*, gdje daje konstrukciju *not only... (but also)*. Sljedeći primjer ilustrira ovu konstrukciju:

- (24) 77. OHR has also begun to organise a series of round tables on the issue of a joint/framework/co-ordinated curriculum to which were invited not only representatives from political parties but also representatives from civil society organisations such as: trade unions, teachers’ associations, parent-teacher associations, student councils, youth organisations, religious bodies, and NGOs. The objective of these meetings is to show that the citizens of BiH support the reform of education in order to shape a brighter future for their children. The first such round table resulted in a broad consensus on the urgent need for some form of framework curriculum, which at this stage is totally rejected by the HDZ and the SDS.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 15, 1.11.1999.)

Not u ovakvim konstrukcijama ne negira propoziciju izraženu u rečenici, nego samo presupoziciju da su na okrugle stolove pozvani samo predstavnici iz političkih partija. Huddleston i Pullum uz ovu konstrukciju vezuju i konstrukciju *not even*, koja se razlikuje od *not only* po tome što negira cijelu rečenicu:

- (25) 3. Dayton, it should never be forgotten, was primarily an agreement to stop a war between groups that were bent on each other's destruction. It was the worst ethnic conflict Europe has witnessed in half a century. And as a cease-fire, Dayton has been an unqualified success. Not even NATO's campaign in Kosovo could stir the Bosnian Serbs into insurrection. And at the end of July, soon after the NATO air campaign ended, Sarajevo was stable enough to host a successful 28-nation Stability Pact Summit where the future of the entire region was discussed.

(Wolfgang Petritsch, članak 01, *Wall Street Journal Europe*, 17.09.1999.)

Not even u primjeru (21) implicira (eng. *entails*) "NATO's campaign in Kosovo could not stir the Bosnian Serbs into insurrection", a ima implikaturu da se očekivalo da će barem vojna intervencija NATO-a na Kosovu uzrokovati pobunu bosanskih Srba, odnosno da ako ta intervencija nije uzrokovala njihovu pobunu, neće ni ništa drugo.

Not se može kombinirati s različitim intenzifikatorima (npr. *not very*, *not quite*, *not too*) kako bi modificirao pridjeve, priloge ili određene determinatore. Sljedeći primjeri iz korpusa ilustriraju ovu konstrukciju:

- (26) 14. **P:** How do you co-operate with the Croats?
- (27) **O:** Not very easily, but... I have met many Croats, most of them are not difficult. The main problem are some Bosnian Croats, mostly from Herzegovina, those who hold and draw the strings of power. They use messages which say that Croats have no future in BiH, that they are a minority, not only in Central Bosnia, that the IC does not like them and treats them inadequately. This is about treatment. When you are a "difficult" person and I am mild towards you, we do not solve anything. If I strike back by also being difficult, then you explain it to people - you see how they treat us.

(Carlos Westendorp, intervju 11, *Večernji list*, 03.02.1999.)

- (28) 5. **P:** It is stated that 62% of young people in BiH intend to leave BiH. Do you really think that that many wish to leave and how can this be prevented?
- (29) **O:** It is not the first time I've heard this figure, although I'm not sure how accurate it is. From the meetings I've had with students and young people I'm sure that a significant number of them do not see any future in BiH currently. (...)

Furthermore, by creating a single economic space and working with European experts BiH can develop new telecommunications and information technology industries. Develop these now and BiH will be able to compete on an equal footing in the region in the not too distant future.

(Wolfgang Petritsch, intervju 09, *Start*, 10.10.2000.)

Konstrukcije ovog tipa imaju funkciju ublažavanja tvrdnje, zato što se ustvari negira intenzifikator, a ne pridjev ili prilog koji je modificiran. Tako u primjerima (22) i (23) govornici izbjegavaju direktnu negaciju priloga *easily* odnosno pridjeva *distant* jer ne žele da zvuče defetistički u procesu u kojem su i sami glavni učesnici. Konstrukcija *not very easily* ima implikaturu da govornik ne želi da saradnju s Hrvatima okarakterizira kao “ne laganu”, jer bi to bio isuviše negativan opis, i zato pored ublažavanja negativnog opisa saradnje negiranjem intenzifikatora *very*, on još dodaje i poricatelj *but* (eng. *disclaimer*) kako bi se ogradio od eventualnih optužbi da ne voli Hrvate općenito.⁴ U primjeru (23), konstrukcija *not too distant future* ima sličnu funkciju - govornik se ograđuje od odgovornosti koju sa sobom donosi izjava *not distant future*, ili još više *near future*, i tako sprečava svaku eventualnu kasniju optužbu da je obećao da će BiH biti sposobna da se ravnopravno nosi sa zemljama regiona u bliskoj budućnosti. Ova indirektnost omogućava govorniku da saopšti nešto bez preuzimanja odgovornosti koju sa sobom nosi direktna tvrdnja. Na svaku eventualnu kasniju optužbu da je rekao kako kako će BiH u bliskoj budućnosti postati ravnopravan partner on može odgovoriti poricanjem da je tako nešto ikada ustvrdio.

Huddleston i Pullum u neglagolsku negaciju gdje je *not* marker te negacije ubrajaju i konstrukcije gdje se *not* kombinira s afiksarno negiranim pridjevima, što u principu predstavlja duplu negaciju kako je definirana u ovoj knjizi. Takve konstrukcije nemaju uvijek čisto logičko pozitivno značenje, pogotovo kada se radi o graduabilnom pridjevu, nego mogu izražavati čitavu lepezu značenja. O ovome će se detaljnije govoriti u poglavlju o funkcijama negacije u samom diskursu. Konkretna konstrukcija gdje je *not* marker neglagolske negacije veoma je rijetka u korpusu, dok su drugi oblici duple negacije (naprimjer gdje je *not* marker glagolske negacije) nešto češći. Huddleston i Pullum tvrde da općenito uzevši atributivni pridjevi ne mogu biti neposredno negirano s *not* (**a not large house*).⁵ Ova konstrukcija je prihvatljiva samo kada se pridjev sastoji od osnove i produktivnog i transparentno negativnog prefiksa. Također, pridjev u takvoj konstrukciji mora biti graduabilan. (Huddleston, Pullum, 2002: 809-810) Sljedeći primjer iz korpusa ilustrira navedenu konstrukciju:

- (30) 57. Progress on the exhumation of mass graves also proceeded slowly. As a result of an agreement reached on September 4, the Parties undertook to exhume jointly several sites on a priority basis. Three of those sites have been completed. This is a not inconsiderable accomplishment. Unfortunately, however, political difficulties and severely constrained resources resulted in the incomplete collection of mortal remains on the surface of the ground at the two other sites which had been given the highest priority by the Parties.

(Carl Bildt, izvještaj 04, 10.12.1996.)

Konstrukcija *not inconsiderable* iz primjera (24), mada logički daje pozitivno značenje *considerable*, ne znači isto što i *considerable*. Ako zamislimo skalu na čijem se pozitivnom polu nalazi značenje “mnogo”, na negativnom kraju značenje “malo”, značenje “considerable” nalazilo bi se pri vrhu pozitivnog pola skale. Negativni prefix *in-* obrće orijentaciju skale, kako

⁴Usp. van Dijk (1992) o *but* u ovoj upotrebi.

⁵ O ovakvim konstrukcijama i njihovoj „negramatičnosti“ ali i „prihvatljivosti“ v. Langendoen, Bever (1973), Aitchison, Bailey (1979) i Bolinger (1980).

bi pridjevu *considerable* dalo značenje koje je bliže donjem polu skale. *Not* negira to značenje koje je bliže donjem polu skale i dobivamo značenje koje je opet bliže gornjem polu skale, ali to pozitivno značenje moramo uzeti s rezervom jer sredina skale nije isključena. Tako fraza *not inconsiderable* nema potpuno pozitivno značenje. Da je govornik htio upotrijebiti pridjev *considerable*, to bi i učinio. Govornik ovdje ustvari krši Griceovu treću podmaksimu maksime jasnosti (“Budite koncizni (izbjegavajte nepotrebnu opširnost)”), jer je konstrukcija *a not inconsiderable accomplishment* duža i kompleksnija od fraze *a considerable accomplishment*. Recipijent, poštujući princip kooperativnosti u komunikaciji, pravilno interpretira govornikovu namjeru i značenje *not inconsiderable* kao nešto što je manje značajno od *considerable*. Govornik se ovdje također ograđuje od odgovornosti izricanja suda da je nešto “a considerable accomplishment”, pogotovo što dalje u tekstu slijedi koncesivna konstrukcija koja iznosi negativne ocjene o konkretnom slučaju iskopavanja posmrtnih ostataka.

Sljedeći tip upotrebe *not* kao markera neglagolske negacije jeste tip *not unnaturally* (negacija priloga), gdje možemo imati prilog negiran afiksom kao u prethodnoj grupi (pridjev negiran afiksom), ali i prilog koji ima značenje suprotnog očekivanja (npr. *surprisingly*). Ovi prilozi funkcioniraju kao rečenični prilozi (ili disjunktivi prema terminologiji koju koriste Quirk *et al.*, 1985). Prilozi, kao ni pridjevi, ne mogu u principu biti neposredno negirani sa *not* (npr. *not stupidly). I ovdje važe isti izuzeci kao kod pridjeva, s tim da se ovdje pojavljuje i prilog *surprisingly*, koji nema negativni prefix, ali ima značenje suprotnog očekivanja i može se parafrazirati sa “unexpectedly”. U korpusu je pronađeno nekoliko primjera konstrukcije *not surprisingly*, dok primjera u kojima se pojavljuje *not* i prefiksarno negirani prilog u korpusu nema:

- (31) 6. The same year when IMC was created, in 1998, we also began the process of establishing genuine public broadcasting. Since public broadcasting is intended to serve the public as the name indicates, and nobody else, it has been an effort conducted in co-operation with this very public, which is represented by the members of the boards of Federation RTV, PBS and RTRS. Not surprisingly, it has been a protracted and difficult process, which is far from being completed.

(Alexandra Stiglmayer, članak 01, *Ljiljan*, 10.09.2001.)

Ovakava konstrukcija ima pozitivan učinak na rečenicu koja slijedi, i cijela rečenica ima implikaturu “We expected that it would be a protracted and difficult process”. Kada se izrazi suprotnog očekivanja pojavljuju bez negacije *not*, onda oni imaju negativnu implikaturu. Tako naprimjer rečenica *I am surprised that the car started* ima implikaturu “I expected that the car wouldn’t start”. (Huddleston, Pullum, 2002: 836) Činjenica da izrazi suprotnog očekivanja u kombinaciji s negatorom *not* imaju pozitivnu implikaturu govori u prilog tvrdnji (koja je zastupljena i u ovoj knjizi) da su ti izrazi implicitno negativni, jer u kombinaciji s eksplicitnom negacijom *not* daju neko od pozitivnih značenja, kao što je slučaj s duplom negacijom, gdje se javljaju dvije eksplicitne negacije, npr. *not inconsiderable* iz primjera (24).

Not kao marker neglagolske negacije može negirati i prijedložku frazu. Primjer iz korpusa jeste sljedeći:

- (32) 15. Dayton certainly has its faults and its flaws - but it is the agreement which we have. The civil war which Dr. Kissinger fears will come not from sticking with the Peace Agreement, but from giving it up before it was given a chance.

(Carl Bildt, članak 11, *The Washington Post*, 14.09.1996.)

U ovom primjeru negacija negira samo prijedložku frazu, dok hipotetska pretpostavka da može doći do građanskog rata nije negirana, jer se dalje u rečenici kaže da bi uzrok takvog rata bio upravo odustajanje od Dejtonskog sporazuma. Negacija ovdje služi da se poricanjem presupozicije da bi mirovni sporazum mogao biti uzrokom građanskog rata naglasi važnost toga sporazuma.

Not kao marker neglagolske negacije pojavljuje se i u neglagolskim rečenicama (eng. *verbless clauses*). U korpusu je pronađeno nekoliko primjera, od kojih ovdje dajem jedan:

- (33) 86. Though not the object of the Peace Agreement, the Federation is an indispensable building block for its successful implementation. My staff in Sarajevo have devoted considerable time and effort to its preservation and promotion. This work has not been in vain though much remains to be consolidated. There has been some progress in the implementation of the Dayton Federation Agreement of 10 November 1995.

(Carl Bildt, izvještaj 01, 14.03.1996.)

Ovakva konstrukcija je ekvivalentna glagolskim rečenicama “Though not being the object of the Peace Agreement” ili “Though it is not the object of the Peace Agreement”, i negacija u svim ovim konstrukcijama ima opseg samo nad zavisnom klauzom, dok glavna klauza ostaje izvan opsega i utjecaja negacije.

Not kao marker neglagolske negacije pojavljuje se i u koordiniranim rečenicama i ima opseg samo nad onom koordiniranom strukturom u kojoj se pojavljuje:

- (34) 1. **P:** Most attention has lately been drawn by the announcement of the FTV reconstruction. How has this process been conceived?
- (35) **O:** As you know, our wish to have the RTV BiH restructured originates from the desire for the Croat people in BiH to have ensured all the rights in BiH. We want to introduce a Western type TV that would belong to the people, and not to the political parties. And naturally, we want the Croats to have ensured the rights of expressing their language, their culture and tradition within that TV. That is why we have been thinking about and working on the RTV BiH restructuring, preparing a Law. There will be two channels. One will be predominantly Croat, the other one predominantly Bosniac so that these two peoples are equally represented and presented on the TV.

(Carlos Westendorp, intervju 12, *Slobodna Bosna*, 16.02.1999.)

U ovakvim konstrukcijama koordinator ne mora da se pojavi u rečenici, i tada imamo asident-sku koordinaciju:

- (36) 1. I read with much concern Fareed Zakaria’s column advocating the redrawing of borders in the Balkans (“Breathing Room in the Balkans,” *WORLD VIEW*, April 2). It will take much more than “a few new chairs” at the United Nations to establish a

lasting peace in that region, and changing borders there would be disastrous-as it was when the Great Powers did so in 1878 and when dictators like Slobodan Milosevic set about creating a "Greater Serbia" in the 1990s. I cannot think of any state in Europe that is-or has ever been-"monoethnic," or why this is desirable. Multiethnicity in a society is a strength, not a weakness, as a dynamic country like the United States so clearly shows.

(Wolfgang Petritsch, članak 12, *Newsweek International*, 07.05.2001.)

Rečenica iz primjera (29) gdje se pojavljuje negacija poriče presupoziciju da je multietničnost slabost i nedostatak.

U korpusu nije pronađen nijedan primjer konstrukcije *not* + *klauza that*, koju Huddleston i Pullum također klasificiraju u ovu grupu (npr. *There are spare blankets here, not that you'll have any need of them*). (Huddleston, Pullum, 2002: 811). Također, u korpusu nije pronađen nijedan primjer neintegriiranog *not*, za kojeg Huddleston i Pullum kažu da se može naći u govoru mlađe generacije i koji izražava ironiju ili neiskrenost, a kojeg ovi autori ilustriraju primjerom *I'm so glad those old people came to the party...not!* Ova konstrukcija se, prema Huddlestonu u Pullumu, može u zadnje vrijeme naći i u novinskom registru, npr. *Obviously the government is going to tell us the whole truth...not!* (Huddleston, Pullum, 2002: 812)

Međutim, u korpusu su pronađeni primjeri konstrukcije *not* kao markera neglagolske negacije koja nije klasificirana u Huddlestonu i Pullumu, a to je konstrukcija *not* + zavisna klauza. Sljedeći primjeri iz korpusa ilustriraju tu konstrukciju:

(37) 16. **P:** Yet, some people think of you as the sole ruler, especially when it comes to Croats.

(38) **O:** That is one perception. I receive terrible letters from Associations of War Veterans, various petitions etc. I don't know what to do with it. I behave equally towards all the sides in BiH, not because I like it or because I have sadistic instincts, but because it is my job. I really believe that, if there is no balance in cultures, if Croats were to leave Bosnia and if Serbs were to leave it too, Muslims who would stay here would not be the normal people we would want to see here, so that there would be some kind of Gaza in Central Europe here. That's why the only solution is that these cultures live together and accept each other, and I am not thinking only of Bosnia-Herzegovina, but the entire region.

(Carlos Westendorp, intervju 13, *Slobodna Bosna*, 17.02.1999.)

(39) 17. **P:** So, there is no fear of islamization of BiH?

(40) **O:** Not if Croats and Serbs do not emigrate.

(Carlos Westendorp, intervju 13, *Slobodna Bosna*, 17.02.1999.)

Iako u oba slučaja imamo konstrukciju *not* + zavisna klauza, *not* negira različite konstrukcije i propozicije u ove dvije rečenice. U primjeru (30), *not because I like it or because I have sadistic instincts*, *not* negira uzročnu rečenicu, odnosno negira razlog iz kojeg se prema svim stranama u BiH ponaša jednako – ponaša se prema svima jednako ne zato što mu se to sviđa

niti zato što ima sadističke instinkte. U primjeru (31) *not* potvrđuje propoziciju iz pitanja da nema straha od islamizacije, odnosno negira da postoji strah od islamizacije ali pod uvjetom da Srbi i Hrvati ne emigriraju. Dakle u primjeru (30) *not* negira zavisnu kaluzu, a u primjeru (31) ne.

Not kao marker neglagolske negacije može funkcionirati i kao pro-forma, odnosno kao elipsa, zavisno od toga kako koji lingvisti interpretiraju *not* u takvim konstrukcijama. Sljedeći primjer ilustrira ovu upotrebu:

- (41) 6. **P:** Many laws are waiting to be enacted and time is ticking away. The Council of Europe is further away than ever, will you have to impose key laws?
- (42) **O:** I hope not. If the citizens of BiH realise that they have the power to make a significant change on November 11th then this may no longer be necessary.

(Wolfgang Petritsch, intervju 09, *Start*, 10.10.2000.)

U primjeru (32), prema jednoj interpretaciji, *not* funkcionira kao pro-forma koja zamjenjuje rečenicu *I will not have to impose key laws*. Prema drugoj interpretaciji, ovdje se radi o elipsi, pri čemu je elidirana rečenica *I will have to impose key laws*, dok je negator *not* zadržan.

Not se pojavljuje, zajedno s *no*, u idiomatskim negativnim frazama koje izražavaju emfatički odgovor na pitanje ili neki drugi govorni čin (npr. *not likely*, *not in a million years*, *not at all*, *no chance*, *no way*). (Huddleston, Pullum, 2002: 849) U intervjuima u korpusu pronađeno je nekoliko takvih primjera:

- (43) 9. **P:** Are you afraid of the consequences of your possible decision to remove Jelavic?
- (44) **O:** Absolutely not! I am aware of my responsibility and do not wish to make hasty decisions. This is a very hard decision and it calls for a great deal of caution and responsibility. When I make these decisions I want to be utterly convinced that I am doing the right thing. I want the same from my associates.

(Wolfgang Petritsch, intervju 19, *Slobodna Bosna*, 08.03.2001.)

- (45) 2. **P:** Do you feel like the president of BiH?
- (46) **O:** No, not at all. It is a sad fact that all too often the Presidency of BiH seems to act in a way that is not in the best interests of the very people who elected them, then, according to the requirements placed on my position, I am forced to act, - though this is never something I enjoy doing, or do lightly. The BiH electorate, the Presidency and all other elected officials in BiH must remember that it is the electorate that has to power to remove them if they feel that the people who they placed in these positions of responsibility are not acting with their best interests at heart.

(Wolfgang Petritsch, intervju 09, *Start*, 10.10.2000.)

- (47) 1., 2., 3. George Soros has done a great deal of good for Bosnia through his Foundation. But he makes the mistake of shooting at the pianist when he expresses his anger that implementation of the Dayton Peace Agreement has not yet brought Mr. Karadzic to the Hague.

I was hoodwinked by Karadzic, he says, when Karadzic handed over all his presidential powers and functions to the woman who is now the Acting President of Republika Srpska. In no way. As I have made it clear time after time, I will not be satisfied until Mr. Karadzic one way or the other turns up in the Hague to answer the charges against him.

(Carl Bildt, članak 08, *The Wall Street Journal*, 22.07.1996.)

U primjeru (35) Carl Bildt poriče ne prethodno ustvrđenu propoziciju, nego propoziciju koja je izražena u drugom tekstu i na taj način poriče element iz intertekstualnog konteksta. Pri tome on koristi isti emfatički oblik kakav nalazimo u poricanju propozicije izražene u pitanju ili tvrdnji koji direktno prethode poricanju, kao što je to slučaj u primjerima (33) i (34).

3.3.1.2.2 Sintetički apsolutni negatori

U sintetičke apsolutne negatore spadaju *no, none, nobody, no one, nothing, nowhere, no place* (neformalni AmE), *neither, nor, never*. U većini slučajeva ovi negatori označavaju rečeničnu negaciju. Sljedeći primjeri iz korpusa ilustriraju ovu formu negacije:

- (48) 10. The only possible solution for Kosovo, once those ethnically-cleansed have been returned to their homes, is the eventual establishment of an autonomous state within Serbia (or Yugoslavia). Autonomy is a necessary condition for a lasting peace, though it cannot bring peace on its own. There is a paradox here: It is both too late and too soon for an autonomous Kosovo. Too late because, after this Spring's ethnic cleansing, it will be years before Serbs and Kosovar Albanians will wish to live together again; and too soon because there is still no real democracy in the region.

(Carlos Westendorp, članak 03, *Wall Street Journal*, 19.05.1999.)

- (49) 20. The Presidency held only two working sessions, but met frequently with high-ranking international visitors and delegations during the reporting period. After having agreed on the distribution of ambassadorial posts in August, only 28 out of 33 ambassadors have been nominated and none of them have taken up their positions.

(Carlos Westendorp, izvještaj 08, 16.01.1998.)

- (50) 2, 3, 4. This, together with the decision on the same day not to award the disputed town of Brcko to the Serbs but to turn it into a neutral district, inevitably sparked a degree of turbulence in Republika Srpska.

Slobodan Milosevic sought to capitalize on all this by accusing me of acting outside my mandate. He fooled nobody.

The destiny of the Bosnian Serbs is no longer controlled by Belgrade. Nor would the great majority of the Serbs who live in Republika Srpska wish it to be.

(Carlos Westendorp, članak 01, *International Herald Tribune*, 15.03.1999.)

- (51) 26. **Ilija Guzina:** I think you have realised the complexity of our problem. Are the people you met aware that without Brcko there will be no Republika Srpska, as it was envisaged in the Dayton Peace Agreement, and that it will represent a new catastrophe especially for the Serb people? When I go out at 10 pm and I head towards Banja Luka

I want to feel safe, the same as inhabitants of the federation want to feel safe travelling from Tuzla to Sarajevo. If Brcko is not Serb, no one will stay in the Western parts of the RS. Who will be responsible for that?

- (52) **Mr. Bildt:** I think that practically everyone, in the international community is aware of the problem of this area. And you need, as I have said, is to combine RS interests and the interests of the federation side. And one day I hope you will find that there is a far easier way to get to Banja Luka than to go all the way up through Brcko. I think some good things are happening up there. You have probably seen the Arizona Market up there, people up there meeting, talking, trading, exchanging goods. There should be a possibility of finding a solution, I hope.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

- (53) 12. My office is engaged in an information campaign to explain the complexities of the Brcko neutral district. We are reassuring Bosnian Serbs that the territory of Republika Srpska remains contiguous, that nothing has changed overnight, and that they have nothing to fear. That message is getting through.

(Carlos Westendorp, članak 01, *International Herald Tribune*, 15.03.1999.)

- (54) 24. **P:** From your last six months of negotiating experience, can you tell us who are your favourite politicians on the BiH scene?

- (55) **O:** Sadly, there are very few of them. But I enjoyed talking with Mrs. Svjetlana Siljegovic, the Minister of Information in the RS. She is very friendly. Krajisnik is in some ways a very good politician. But, we two do not agree that much. I do not think that he is serving the interests of his people, but I personally have nothing against him. You know, I like people who want what is good for the nation. Such politicians do exist in this country. For example, I like, as a politician, Mr. Izetbegovic. I also have very good co-operation with Mr. Zubak. But, I have to tell you something: I like politicians who are really pluralists, who accept the ideas of others, and do not monopolise power. That is why my favourite politician is the Mayor of Tuzla, Mr. Beslagic.

(Carlos Westendorp, intervju 02, *Slobodna Bosna*, 30.11.1997.)

- (56) 8. **HR:** Could an action such as that in Hercegovacka Bank happen in Western Europe?

WP: (...) This could happen nowhere in the Western world, and a report about an incident of this sort in the Western world would be completely out of place.

(Wolfgang Petritsch, intervju 30, *Hrvatska riječ*, 21.05.2001.)

- (57) 1. It is always useful to read criticism of our work here in Bosnia and Herzegovina but Stephen Schwartz's op-ed piece in *The Wall Street Journal Europe* ("The Great Balkan Botch-UP", Feb.15) was neither constructive nor informative.

(Wolfgang Petritsch, članak 09, *Wall Street Journal Europe*, 20.02.2001.)

- (58) 1. I was still a little tired following yesterday's long flight back from Washington via Munich, but the Office of the High Representative never sleeps. There was a three-ho-

ur meeting with representatives from the Council of Europe. Everybody, it seems, is anxious for BiH to join the CoE, the ante-room to the club of nations known as the European Union. But the list of conditions for CoE membership is long, and it is evident that a great deal more progress must be made before BiH can join, particularly when it comes to the functioning of the State institutions. But all in all I am quite confident.

(Wolfgang Petritsch, dnevnik 01, *Dnevni avaz*, 20.11.1999.)

3.3.1.2.3 Aproksimativni negatori

Klasa aproksimativnih negatora obuhvaća determinatore *few* i *little*, kao i priloge *rarely*, *seldom*, *barely*, *hardly*, *scarcely*. Huddelston i Pullum nazivaju ove negatore aproksimativnima zato što označavaju nepreciznu kvantifikaciju koja je aproksimativna nuli ali ne označava nulu. U drugom poglavlju detaljno je opisana ova klasa negatora prema Huddlestonu i Pullumu (2002: 815-821), tako da se ovdje neću zadržavati na konkretnom opisu, ali ću se pri tumačenju primjera pozivati na taj opis. Interesantno je da se u izvještajima pojavljuje samo jedan primjer aproksimativnog negatora u formi priloga (*hardly*), dok svi ostali primjeri (ukupno 33 u izvještajima) sadrže samo *few* i *little*. U intervjuima i člancima pojavljuju se svi aproksimativni negatori, ali ipak najčešće *few* i *little*. Od aproksimativnih priloga u formi priloga najčešći je *hardly*. Iz ovoga možemo zaključiti da se aproksimativni negatori u formi priloga rijetko javljaju u formalnom diskursu. Sljedeći primjer iz korpusa ilustrira upotrebu aproksimativnog negatora *few*:

- (59) 19. The Presidency held few working sessions between July and September, but met frequently with high-ranking international delegations. Working sessions focused primarily on routine issues such as appointment of Ambassadors, agreement of Ambassadors to Bosnia and Herzegovina, and ratification of international agreements. The Council of Ministers held several “extraordinary” sessions. The Council adopted draft legislation covering telecommunications and customs. The draft Immigration and Refugee Law was submitted to the Council on 10 July. Although it has not yet been adopted, the Council did, at the urging of the UNHCR and my Office, adopt an Instruction on the Temporary Admission of Kosovo Refugees on 24 September.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

U primjeru (45) aproksimativni negator *few* implicira (eng. *entails*) da je Predsjedništvo održalo malo radnih sastanaka, manje nego što bi se očekivalo, i u tom smislu ima negativno značenje, ali *few* ima i implikaturu da je ono ipak održalo barem jedan sastanak, i ta implikatura je dosta jaka u ovom slučaju. Međutim, implikatura “ne nula” (eng. *not zero*) može biti i slabija, tako da se ponekad može i poništiti, kao što je slučaj sa sljedećim primjerom:

- (60) 94. Recognising that the missing are - with very few, if any, exceptions - deceased, the local authorities, my Office and other members of the international community, have focused efforts on the exhumation of mass graves and the clearing of unburied mortal remains. After the winter delay, the parties met on 31 March under the auspices of my Office and agreed to resume inter-entity exhumations on 10 April. Work will begin simultaneously at two sites on that date.

(Carl Bildt, izvještaj 05, 16.04.1997.)

U primjeru (46) implikatura “ne nula” je poništena s *if any*, što pojačava negativnu implikaciju (smjer impliciranja prema dolje, eng. *downward entailment*) aproksimativnog negatora *few*. To znači da je govornik prilično siguran da nije bilo iznimaka, i da među nestalima nema živih. Međutim, bez obzira na pojačavanje negativne implikacije pomoću poništavanja implikature “ne nula”, recipijent ima osjećaj ublažavanja direktne negacije (“with no exceptions”) zato što se umjesto jednostavnog izraza *no* koristi kompleksniji izraz *very few if any*.

Sljedeći primjer također ilustrira poništavanje implikature „ne nula“, ovaj put sa frazom *or no*:

- (61) 6. The recent performance of the BiH Presidency has some constructive elements: it reached agreement on a number of important areas, including support to the State Border Service documents and financial plan, and transformation of the RTV. In addition, it ratified several agreements and treaties, and agreed on the Rule Book on Internal Organization of the Auditing office for the BiH Institutions. There has been little or no progress in other areas. The Presidency Secretariat has still not been fully established as was called for in the New York Declaration last year because adequate funding is missing. In addition, I am not satisfied with the method by which the staff of the Secretariat was recruited and I continue demanding full adoption of the principles set out in the draft Civil Service law.⁶

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 17, 17.10.2000.)

U ovom primjeru upotreba aproksimativnog negatora bez poništavanja implikature “ne nula” (“There has been little progress in other areas”) dala bi nadu da ipak ipak ima nekog, pa makar i veoma malog napretka u drugim političkim sferama. Međutim, poništavanje implikature “ne nula” pojačava negativno značenje aproksimativnog negatora i ne ostavlja prostora nadi. Međutim, kao i u prethodnom primjeru, zbog kompleksnosti izraza u odnosu na jednostavno *no* (“There has been no progress”), recipijent doživljava ovaj iskaz kao ublažen.

Sljedeći primjeri ilustriraju upotrebu aproksimativnih negatora u formi priloga:

- (62) 9. Of course a self-regulatory system has its problems. The British press’s “hounding to death” of Princess Diana that Mr. Schwartz mentions may or may not be a case in point, though it is a bit rich for an American to point the finger. Domestic coverage of Lewinsky scandal, I think even he would agree, was hardly an example of press moderation. In Bosnia, we aim to help the media to do a lot better.

(Simon Haselock, članak 03, *The Wall Street Journal*, 07.09.1999.)

⁶ Na ovome mjestu potrebno je istaći da se ustvari radi o negramatičnoj konstrukciji u standardnom engleskom, jer se u standardnom engleskom pri poništavanju implikature „ne nula“ koristi isključivo jedinica negativnog polariteta *any*, pa bi tako u standardnom engleskom ova konstrukcija trebala glasiti „There has been little or any progress in other areas.“ Na ovu grešku ukazao mi je lično Geoffrey Pullum na konferenciji CELLS 1 koja je održana 2013. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci. Naime, Pullum je toj konferenciji prisustvovao kao plenarni govornik, dok sam ja imala izlaganje u jednoj od sesija. Pullum je slušao moje izlaganje i u diskusiji nakon izlaganja skrenuo mi je pažnju na negramatičnost upotrebe negatora *no* u poništavanju implikature „ne nula“. Tom prilikom je analiziran drugi primjer (Few if no areas in BiH can now be deemed inaccessible due to security considerations, and local police now play the key role in ensuring the security of minority returns. W. Petritsch, Report 17, 17/10/2000), ali iz istog korpusa koji je predmetom analize u ovoj knjizi, pa se negramatičnost može objasniti činjenicom da se u korpusu ne radi o izvornim govornicima engleskog i da je u pitanju varijetet engleskog koji se već i u lingvističkoj literaturi naziva Eurospeak, usp. James, 2000.

U primjeru (48) aproksimativno negativni prilog *hardly* upotrijebljen je samo kao ublaživač umjesto negatora *not*, i implikatura “ne nula” ovdje je sigurno poništena izvantekstualnim kontekstom. Medijsko praćenje skandala Lewinsky, čiji je glavni protagonist bio tadašnji američki predsjednik Bill Clinton, svakako se ne može uzeti kao primjer “umjerenog novinarstva”, što je i razumljivo ako uzmemo u obzir da je u njega bio uključen američki predsjednik i da novinari od svakog koraka takvih ličnosti pokušavaju da naprave vijest, a kamoli neće kada je u pitanju njihova uključenost u različite nemoralne afere. Negativnost priloga *hardly* u ovom slučaju može se dokazati i sintaktički, pomoću Kliminih testova negativnosti. Ja ću ovdje uzeti u obzir samo testove s pozitivnim upitnim privjeskom (eng. *question tag*) i inverzijom subjekta i pomoćnog glagola koju uzrokuje negativna riječ na početku rečenice, uz nešto reduciran i izmijenjen rečenični sadržaj kako bi rečenice zvučale što prirodnije:

(48a) Domestic coverage of Lewinsky scandal was hardly an example of press moderation, was it?

(48b) Hardly can you call domestic coverage of Lewinsky scandal an example of press moderation.

(63) 11. The National Assembly initially responded with a vote of confidence in President Poplasić. That response, I believe, was in part based on the widely misunderstood (and wholly unrelated) decision on Brčko. The vote took place at an emergency session called on March 7, when delegates had barely had time to read the details of this complex decision. The vote came, in other words, not from the head but from the heart.

(Carlos Westendorp, članak 01, *International Herald Tribune*, 15.03.1999.)

I u ovom primjeru implikatura “ne nula” je jako slaba, a *barely* je upotrijebljeno umjesto *not* samo da bi se izbjegla odgovornost za direktno tvrđenje nečega što govorniku nije u potpunosti poznato.

(64) 16. One of the lessons of my year dealing with Bosnia has been that no European nation acting alone can achieve what European countries might be able to do together. There is scarcely any such thing any more as a national foreign policy that is truly effective.

(Carl Bildt, članak 04, *The Financial Times*, 03.04.1996.)

U primjeru (50) govornik nije siguran da li još postoji u svijetu istinski učinkovita nacionalna politika vanjskih poslova i zbog toga se ne želi obvezivati upotrebom negatora *not*. Međutim, negativna implikacija priloga *scarcely* mnogo je jača od implikatura “ne nula”, tako da recipient cijelu rečenicu razumijeva kao negativnu. I ovdje možemo sintaktičkim testom inverzije pokazati da se radi o negativnoj implikaciji pa time i značenju:

(50a) Scarcely is there any such thing any more as a national foreign policy that is truly effective.

(65) 4. Rarely noticed by the public, the PLIP Cell regularly comes up with new initiatives to accelerate the process of property repossession. Last month, after extensive consultations with the relevant ministries, the PLIP Cell initiated a system for the exchange

of information between municipalities. Whenever somebody succeeds in repossessing his apartment or house, he becomes a double occupant if he has temporary accommodation provided by the authorities elsewhere - and should immediately lose it.

(Alexandra Stiglmayer, članak 03, *Ljiljan*, 24.09.2001.)

- (66) 5. He began with the search for a greater and more powerful Serbia, using the full force of nationalist rhetoric. He is now faced with a Serbian retreat from its neighbours and a political implosion that leaves his country in a position of weakness seldom seen in its history.

(Carl Bildt, članak 14, *The Financial Times*, 10.01.1997.)

U primjerima (51) i (52) pojavljuju se dva aproksimativna negatora koja se donekle razlikuju od ostalih. Naime, Huddleston i Pullum tvrde da su *rarely* i *seldom* slabiji markeri rečenične negacije od ostalih članova ove grupe. Oba ova priloga mogu biti fokusom priloga *only*, dok ostali to ne mogu:

(52a) He is now faced with a Serbian retreat from its neighbours and a political implosion that leaves his country in a position of weakness only seldom seen in its history.

(50b) *There is only scarcely any such thing any more as a national foreign policy that is truly effective.

Upotreba priloga *only* favorizira pozitivnu interpretaciju propozicije iz primjera (52) da je barem u još nekoliko slučajeva viđena takva slabost u historiji Srbije. Stoga možemo reći da *rarely* i *seldom* u primjerima (51) i (52) imaju prilično jaku implikaturu “ne nula”. Ta je implikatura međutim dosta oslabljena tekstualnim kontekstom i namjerom govornika da izraze negaciju a da je ne ustvrde eksplicitno. Oni svojom negativnom implikacijom pojačavaju negativno značenje u kontekstima u kojima se ti aproksimativni negatori pojavljuju. U primjeru (51) Stiglmayerova upotrebljava taj prilog kako bi opravdala postojanje Plana za implementaciju zakona o imovini (eng. *Property Law Implementation Plan*, skraćemo *PLIP*) i činjenicu da su rezultati toga plana nepoznati javnosti – to je zato što “javnost to rijetko primjećuje, odn. ne primjećuje”. *Seldom* u primjeru (52) ima funkciju da svojom negativnom implikacijom pojača ono što govornik želi da naglasi, a to je politička slabost Srbije pod Miloševićevim režimom.

3.3.1.2.4 Afiksalna negacija

Afiksalna negacija je sintaktički uvijek podrečenična, ali semantički može biti ekvivalentna rečeničnoj negaciji. To ovisi o tome da li je pridjev (pridjevi su vrsta riječi koji su najčešće negirani afiksom) graduabilan ili nije. U sljedećem primjeru nalazi se negraduabilni pridjev *acceptable*:

- (67) 5. Such institutions must be based on true power-sharing between the two entities and three communities in Bosnia. Secession by one community is as unacceptable as dominance by one. The power-sharing arrangements which broke down in 1991 and 1992 must now be made to work.

(Carl Bildt, članak 12, 04.10.1996.)

Da bismo usporedili afiksalsnu negaciju s negacijom pomoću *not*, pojednostavit ćemo rečenicu iz primjera (53):

(53a) Secession by one community is unacceptable.

(53b) Secession by one community is not acceptable.

Primjeri (53a) i (53b) su ekvivalentni i oba predstavljaju kontradikciju u odnosu na pozitivnu rečenicu *Secession by one community is acceptable*. Međutim, kada je pridjev graduabilan, kao što je pridjev *convenient* u sljedećem primjeru, tada imamo potpuno drugačiju situaciju:

(68) 13. P: What will this pre-election period be like in comparison with last year's, and do you expect greater participation of the Bosnian Croats in the next elections?

O: Yes, I hope that a greater number of Croats will participate in the next elections because they put themselves into a very inconvenient situation in the last elections. Due to the boycott which took place in Herzeg-Bosna, the Croats in the Posavina suffered. In the Brcko area, which is under Supervision, there are villages which were predominantly populated by the Croats before the war and they are to return now. We expect their larger participation because maybe the New Croatian Initiative can offer a new option which the blind following of the HDZ did not offer, and that was the thing that damaged them.

(Robert Farrand, intervju 02, *Glas srpski*, 10.08.1998.)

Kako bih usporedila afiksalsnu negaciju izraženu pridjevom *inconvenient* i negaciju s *not*, i ovoga puta pojednostavit ću rečenicu iz primjera:

(54a) The situation is inconvenient.

(54b) The situation is not convenient.

Ove dvije negacije nisu ekvivalentne – negacija u primjeru (54b) predstavlja kontradikciju u odnosu na pozitivnu rečenicu *The situation is convenient* (kao i primjeri 53a i 53b), dok afiksalsna negacija u primjeru (54a) predstavlja suprotnost toj pozitivnoj rečenici, a ne njenu kontradikciju. Ova razlika u značenju dviju negacija proizilazi iz graduabilnosti pridjeva, odnosno mogućnosti njegovog gradiranja. Da su ove dvije rečenice različite po značenju pokazuje i činjenica da je sasvim prirodno reći *The situation is not convenient, but it is not inconvenient either*. Tako za pridjeve *convenient* i *inconvenient* možemo reći da se nalaze na suprotnim polovima jedne skale, dok se sredina skale ne može okvalificirati ni kao *convenient* ni kao *inconvenient*, tako da će fraza *not convenient* pokrivati veći dio skale nego *inconvenient*. Ova razlika je još vidljivija ako dodamo intenzifikator *very*, kao što je u originalnom primjeru:

(54c) They put themselves into a very inconvenient situation in the last elections.

(54d) They put themselves into a not very convenient situation in the last elections.

Very convenient označava uže područje na skali nego *convenient*, koje je smješteno na lijevom polu skale, pa tako i *very inconvenient* označava uže područje nego *inconvenient*, koje je smješteno na desnom polu skale. Tako područje između ta dva pola postaje veće, pa je i razlika u značenju vidljivija.

Sljedeći primjer iz korpusa ilustrira u jednoj rečenici prirodu graduabilnih pridjeva i njihovu interakciju s negacijom:

(69) 10. NN: Are you satisfied with what has been done in BiH thus far?

PETRITSCH: I have to say that I am not fully satisfied, but not completely unsatisfied either. People, especially those working in different authorities, are telling me that they are satisfied with what I do. However, I am personally more rigid and I am applying higher standards, so that I expect that this work of mine be better during the year of 2001. But, this work will certainly depend on other players in this game, if I may so describe it, and those are local politicians. My personal interest, therefore, is that the best and the wisest people be brought to power. But I have to say that I am skeptical about whether this is going to happen. Being an Austrian I live so close to the Balkans, and being actually a part of this region I am optimistic.

(Wolfgang Petritsch, intervju 15, *Nezavisne novine*, 27.01.2001.)

Iz ovog primjera se jasno vidi da *not satisfied* i *unsatisfied* nemaju isto značenje, jer bi u suprotnom ova rečenica bila potpuno kontradiktorna. Kako recipijent međutim savršeno dobro razumije ovu rečenicu i ne vidi u njoj nikakvu kontradikciju, zaključujemo da se ovdje radi o graduabilnom pridjevu, koji kada se negira negativnim afiksom ne daje kontradikciju svome pozitivnom ekvivalentu nego samo suprotnost. Tako rečenica iz primjera, *I am not fully satisfied, but not completely unsatisfied either*, ima značenje da govornik za sebe ne može reći ni da je potpuno zadovoljan ni potpuno nezadovoljan nego da se njegovo zadovoljstvo nalazi negdje na sredini skale.

Ovaj primjer nas uvodi u dalju raspravu o graduabilnim pridjevima i njihovoj negaciji eksplicitnim negatorom *not* s jedne i negativnim afiksom s druge strane. Huddleston i Pullum (2002) tvrde da graduabilni predikat kada je negiran rječcom *not* ima specifičnu implikaturu, koja je sadržana u afiksnoj negaciji tog predikata. Tako će se, u praksi, rečenica *The situation is not convenient* najčešće interpretirati kao *The situation is inconvenient*, zato što negativne rečenice općenito imaju implikaturu koja ima mnogo specifičnije značenje od same implikacije negativne rečenice. Tako je „*The situation is inconvenient*“ ustvari implikatura rečenice *The situation is not convenient*. Huddleston i Pullum to objašnjavaju na primjeru sljedećih rečenica:

(70) (a) Mary doesn't like you.

(b) Mary dislikes you.

(Huddleston, Pullum, 2002: 839)

Rečenica (56a) ima vrlo specifičnu implikaturu, koja je data u primjeru (56b). Rečenica (56a) bi bila istinita čak i da Mary nikad nije ni čula za tebe, i u tom slučaju bi rečenica (56b) bila neistinita. Ali pod normalnim oklonostima, bilo bi potpuno besmisleno izgovoriti rečenicu (56a) ako ona nikada nije čula za tebe, tako da se taj scenarij može odbaciti u interpretaciji. Rečenica (56a) bila bi istinita i u slučaju da tebe Mary poznaje ali još nema nikakvo mišljenje o tebi, ni pozitivno ni negativno. Ali u tom slučaju bilo bi normalno reći *Mary doesn't like you, but she doesn't dislike you either*. Prema Huddlestonu i Pullumu, najvjerojatniji scenarij

za interpretaciju rečenice (56a) jeste onaj u kojem Mary osjeća jaku odbojnost prema tebi (eng. *She dislikes you*), pa će u nedostatku indikacija koje bi ukazivale na suprotno, to najčešće i biti njena interpretacija. Ta interpretacija je mnogo specifičnija nego stvarno značenje rečenice (56a) zato što ta interpretacija ne uzima u obzir razne druge okolnosti pod kojima bi (56a) mogla biti istinita. (Huddleston, Pullum, 2002: 839)

Ova specifična implikatura može se vidjeti i u sljedećem primjeru iz korpusa:

- (71) 6. Sadly, the pattern of events in Sarajevo is being repeated around Bosnia. Whether in Mostar or Banja Luka, Bugojno or Stolac the situation on the ground is not encouraging. The forces for ethnic separation are at present proving stronger than the forces of national re-integration. This carries the risk of defeat for the international community in our efforts to consolidate the achievements of the Dayton agreement. But more importantly, the drift of events represents a real threat to the interests of all the people of Bosnia, whatever their ethnic or religious identity.

(Carl Bildt, članak 02, *The Washington Post*, 13.03.1996.)

U primjeru (56) imamo negaciju graduabilnog pridjeva *encouraging* pomoću negatora *not*. I premda je značenje *not encouraging* različito od značenja pridjeva negiranog prefiksom, *discouraging*, što možemo vidjeti iz rečenice *The situation on the ground is not encouraging, but not discouraging either*, implikatura te fraze je upravo *discouraging*, tako da će recipijent ovu rečenicu interpretirati u skladu s ovom implikaturom, dakle kao veoma negativnu.

Ako se vratimo na primjer (55), *I have to say that I am **not fully satisfied**, but **not completely unsatisfied** either*, vidimo da se specifična implikatura negacije *I am not fully satisfied*, koja glasi "I am completely unsatisfied", poništava u nastavku rečenice *but not completely unsatisfied either*. Tako poništavanje specifične implikature daje novu implikaturu cijeloj konstrukciji, koju sam već spomenula u gornjem tekstu, a koja glasi "I am somewhere in the middle on the scale of being satisfied".

3.3.1.2.5 Metalingvistička negacija

U drugom poglavlju detaljno se govori o metalingvističkoj negaciji, tako da se u ovom poglavlju neće ponavljati ono što je već rečeno o njoj. Na ovome mjestu treba samo ponovno istaknuti da Huddleston i Pullum u svojoj klasifikaciji prave razliku i između obične i metalingvističke negacije. Razlika između ova dva kontrasta (deskriptivna naprema metalingvističkoj negaciji) i kontrasta koji je predstavljen ranije u ovom poglavlju (glagolska naprema neglagolskoj negaciji) jeste u tome što je kontrast obična-metalingvistička negacija baziran na značenju, odnosno na interpretaciji negacije, dok je kontrast glagolska-neglagolska negacija baziran na formi koju eksplicitna negacija može da ima. (Huddleston, Pullum, 2002: 788) Zbog toga će se u ovom dijelu govoriti o metalingvističkoj negaciji kao posebnoj klasi negacije, dok će u sljedećem poglavlju, gdje se govori o funkcijama negacije, metalingvistička negacija biti spominjana kada se poklapa s negacijom presupozicije ili implikature (mada se poricanje ili negacija presupozicije i implikature može desiti i neovisno o metalingvističkoj negaciji). Vrlo je teško metalingvističku negaciju smjestiti u određenu taksonomiju jer u literaturi još nema koncenzusa o tome da li je metalingvistička negacija poseban vid negacije u kojem se koristi poseban metalingvistički operator *not*, koji se razlikuje od istinostno-funk-

cionalnog operatora *not* koji se upotrebljava u običnoj negaciji, ili je pak riječ o posebnoj funkciji negacije. Budući da se u metalingvističkoj negaciji može negirati niz aspekata prethodnog iskaza – od implikatura do njegove sintaktičke, morfološke ili fonetske forme, pa čak i nešto što nije dio prethodnog iskaza kao tvrdnje nego dio zajedničkog znanja ili očekivanja sudionika u diskursu (presupozicija), o njoj bi najbolje bilo govoriti neovisno kao o posebnom fenomenu unutar fenomena negacije u prirodnom jeziku. Međutim, budući da se ova knjiga bavi negacijom uopće, odlučila sam da ne izdvajam metalingvističku negaciju, nego da je pokušam uklopiti u postojeći opis negacije, kako s formalne tako i s funkcionalne strane.

U analiziranim izvještajima Visokog predstavnika pronađena su četiri primjera metalingvističke negacije, dok je u intervjuima i člancima, dakle u diskursu koji je manje formalan od izvještaja, pronađeno 23 primjera takve vrste negacije. Sljedeća dva primjera iz dijela korpusa koji se sastoji od intervjua i članaka ilustriraju metalingvističku negaciju:

(72) 13. **P:** You have said that you have often refused to pass some decisions. Have you ever regretted that?

O: I never regret what I have not done, but what I have done. All the decisions I have made were necessary and I have no regrets about them, I only hope that they will be made without me in the future. Sometimes, those are not decisions against one of the constituent peoples, i.e. ethnic groups. Sometimes I make decisions against all.

(Carlos Westendorp, intervju 12, *Slobodna Bosna* 16.02.1999.)

Primjer (58) predstavlja klasičan primjer metalingvističke negacije gdje se ustvari negira skalarna implikatura. Dakle implikatura izraza *one of the constituent peoples* da se ne radi o svim narodima u BiH ovdje se negira jer u sljedećoj rečenici koja ispravljaja kaže se *I make decisions against all*. Ovaj primjer je interesantan i zbog toga što se njime pored skalarne implikature u isto vrijeme negira i presupozicija da Visoki predstavnik donosi odluke koje su protiv jednog od tri konstitutivna naroda.

U sljedećem primjeru rečenica koja ispravljaja slijedi odmah iza rečenice s metalingvističkom negacijom, što je jedno od obilježja te negacije:

(73) 13. Stamping out corruption is not about politics: it is about ensuring the rule of law, establishing a functioning economy for Bosnia Hercegovina, and bettering the lives of ordinary citizens. There are no accurate statistics for how much corruption is costing the BiH public in terms of lost revenue, although it is perhaps significant that, last year, the Federation budget was 40 per cent under-funded. Some observers suggest that the black economy accounts for as much as 70 per cent of Bosnia's GDP.

(Jacques Klein, članak 02, *Dnevni avaz*, 16.06.1999.)

U primjeru (59) vidimo ilustraciju Hornovog trećeg testa metalingvističke negacije, gdje se rečenica koja ispravljaja sastoji od pune rečenice bez veznika *but*, što je znak da se radi o metalingvističkoj negaciji. Rečenica koja ispravljaja mogla bi sadržavati i samo veznik *but*, i dalje bismo imali metalingvističku negaciju:

(59a) 13. Stamping out corruption is not about politics: but about ensuring the rule of law, establishing a functioning economy for Bosnia Hercegovina, and bettering the lives of or-

dinary citizens. There are no accurate statistics for how much corruption is costing the BiH public in terms of lost revenue, although it is perhaps significant that, last year, the Federation budget was 40 per cent under-funded. Some observers suggest that the black economy accounts for as much as 70 per cent of Bosnia's GDP.

Ali ako bi rečenica koja ispravlja u sebi sadržala i *but* i punu klauzu, onda, prema Hornu, to ne bi bila rečenica koja ispravlja i koja je dio metalingvističke negacije (u takvoj rečenici englesko *but* nije suprotni veznik nego veznik koji u bosanskom ima posebnu formu a to je *nego*), nego o rečenici koja sadrži propoziciju koja je suprotna onoj koja je izražena u prethodnoj rečenici jer je *but* u tom slučaju suprotni veznik (koji u bosanskom ima posebnu formu a to je *ali*). Sljedeća parafraza ilustrira takav slučaj:

(59b) 13. # Stamping out corruption is not about politics: but it is about ensuring the rule of law, establishing a functioning economy for Bosnia Hercegovina, and bettering the lives of ordinary citizens. There are no accurate statistics for how much corruption is costing the BiH public in terms of lost revenue, although it is perhaps significant that, last year, the Federation budget was 40 per cent under-funded. Some observers suggest that the black economy accounts for as much as 70 per cent of Bosnia's GDP.

Što se tiče značenja, metalingvistička negacija u primjeru (59) negira presupoziciju da iskorjenjivanje korupcije ima veze s politikom, ili implikaturu s istim sadržajem koju čitatelji mogu izvesti nakon čitanja dijela članka koji prethodi ovom primjeru (u tom dijelu nigdje se eksplicitno ne pojavljuje propozicija koju bi ova metalingvistička negacija mogla negirati). U isto vrijeme Jacques Klein koristi ovu negaciju za pozitivno predstavljanje sebe, odnosno organizacije koju predstavlja, kao boraca za uspostavljanje vladavine prava, funkcionalne ekonomije za BiH kao i za poboljšanje života običnog građanina u BiH.

U sljedećem primjeru možemo vidjeti kako metalingvistička negacija služi za poricanje skalarne implikature:

(74) 6. Tomorrow, I will be in Brussels to address a ministerial conference of the main donor countries to Bosnia-Herzegovina, which is meeting to assess progress of the Dayton peace accords, and to set the agenda for the next 18 months. No doubt Mr Spence's argument for an early withdrawal will be made again. As the chief civilian implementor of the Dayton Peace Agreement, however, I vehemently oppose the idea of withdrawal - for now. At this stage it would not just be premature: it would be a disaster.

(Wolfgang Petritsch, članak 04, *The Wall Street Journal*, 22.05.2000.)

Petritsch ovdje poriče jačinu pridjeva *premature* da opiše povlačenje međunarodne zajednice i njenih vojnih trupa iz BiH, i u rečenici koja ispravlja daje odgovarajući opis takvog poteza – da bi to bila katastrofa. Dakle, on ne poriče da bi povlačenje iz BiH bilo preuranjeno, nego poriče prikladnost pridjeva *premature* za opisivanje takve situacije.

Rezultati analize ovog korpusa pokazuju da je metalingvistička negacija veoma rijetka u formalnom diskursu, i potvrđuju stav Chapmanove (1996) da se tu vrlo često radi o šaljivom načinu izražavanja koji nije prikladan u formalnim kontekstima. Budući da intervjui i članci po-

nekad mogu sadržavati elemente neformalnog diskursa, onda tu možemo potražiti objašnjenje otkud metalingvistička negacija u tom kontekstu uopće. Autori članaka, kao i intervjuirane javne osobe, često pribjegavaju ovakvim stilskim figurama da bi izazvali efekt iznenađenja kod čitatelja ili slušatelja. Međutim, metalingvistička negacija u korpusu koji je predmetom analize u ovoj knjizi ipak se najčešće koristi za poricanje presupozicije i implikature, odnosno kao sredstvo za ispravljanje po mišljenju pisca “pogrešnih” presupozicija i implikatura. Govornik ili pisac ponekad koristi metalingvističku negaciju kao sredstvo za pozitivno predstavljanje sebe (van Dijkov termin *positive self-presentation*) i odbacivanje raznih negativnih presupozicija i implikatura koje se odnose na samog govornika ili pisca (kao što smo vidjeli u primjeru 59).⁷ Sljedeći primjer iz jednog izvještaja također ilustrira upotrebu metalingvističke negacije u tu svrhu:

(75) When I arrived in Sarajevo in the early summer of 1997, my intention was not merely to introduce superficial changes by tackling the minutiae of outstanding small-scale problems. Instead I pledged to identify the structures that underpinned radical nationalism, and to transform those structures into the neutral equivalents that exist in Western-style democracies.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14, *Ocjena razvoja za vrijeme mog mandata*, 16.07.1999.)⁸

Podvučeni dio prve rečenice u primjeru (61) predstavlja metalingvističku negaciju, a druga rečenica koja je podvučena predstavlja rečenicu koja ispravlja. Cijela konstrukcija služi da se porekne “pogrešna” presupozicija i implikatura da je njegova namjera bila da uvede površne promjene baveći se minornim problemima i da se on sam predestavi u pozitivnom svjetlu kao neko ko je došao u BiH da raskrinka strukture radikalnog nacionalizma i transformira ih u neutralne ekvivalente kakvi postoje na Zapadu.

O metalingvističkoj negaciji bit će još govora u sljedećem poglavlju, koje se bavi analizom funkcija negacije u korpusu.

3.3.2 *Implicitna negacija*

U prethodnom dijelu poglavlja bilo je riječi o oblicima eksplicitne negacije, pod kojom podrazumijevamo negaciju koja je izražena nekim eksplicitnim negativnim markerom, bilo da se radi o negatoru *not*, apsolutnim negatorima, koji pored negacijske imaju i druge sintaktičke funkcije, kao što su *never* ili *nobody*, aproksimativnim negatorima kao što su *few* ili *hardly*, ili negativnim afiksima kao što su *un-*, *in-* ili *-less*. U ovom dijelu bit će riječi o implicitnoj negaciji, dakle negaciji koja je izražena implicitno negativnim leksičkim jedinicama ili sintaktičkim strukturama koje imaju negativne implikacije ili implikature. Huddleston i Pullum (2002) govore o implicitnoj negaciji kao o neafirmativnim kontekstima koji uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta (npr. *any*, *yet*, *ever*, *lift a finger* itd.), jer se te jedinice

⁷ O pozitivnom predstavljanju sebe i negativnom predstavljanju drugog (eng. *positive self-presentation* odn. *negative other-presentation*) v. van Dijk 1992.

⁸ 14. izvještaj, kojeg je napisao Visoki predstavnik Carlos Westendorp, sadrži aneks u kojem je data ocjena razvoja u BiH za vrijeme njegovom mandata (eng. *Assessment of Developments During My Tenure*), što nije uobičajeno za ostale izvještaje.

pojavljuju isključivo u onim kontekstima koji su bilo eksplicitno bilo implicitno negativni. Pored leksičkih jedinica i sintaktičkih struktura koje će u ovoj knjizi biti razmatrane kao potklase implicitne negacije, u kontekste koji uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta spadaju još i pitanja. Pitanja u tom smislu neće biti razmatrana u knjizi zato što se radi o zasebnoj vrsti gramatičkog i pragmatičkog fenomena u jeziku. Međutim, ovdje ću dati dva primjera iz korpusa kao ilustraciju upotrebe forme pitanja kako bi se izrazila negacija:

(76) 4. **P:** From one ‘turning point’ to another, the documents of the Council grow larger and larger. The Bonn document is a record one: 40 pages. Who will read it?

O: It is the same with documents as with laws. Who reads the laws except for lawyers and judges? The important thing is that in the Bonn documents, the policy was defined, and that is why they are so big. They consist of all that should be done in the next six months. Some things may be finished in certain terms of a month or two. Some cannot. You cannot set a date to achieve ‘multi-ethnicity’, which is for me one of the main aims. It requires a change of mentality and recovery of trust. (...)

(Carlos Westendorp, intervju 03, *Naša borba*, 12.12.1997.)

U primjeru (62) postavljeno je retoričko pitanje, čija je implikatura “Nobody reads the laws except for lawyers and judges”, a još dublja implikatura glasi da će bonški dokument čitati oni koji će sprovoditi odluke ozvaničene tim dokumentom i da taj dokument, kao uostalom ni zakoni, nije pisan za “obični” narod, koji to svakako ne razumije, nego za “profesionalce” poput Visokog predstavnika samog, koji na osnovu takvih dokumenata i zakona vrše samo svoju dužnost. Stvarna vrijednost poznavanja zakona i različitih pravnih dokumenata jeste u tome što ono ljudima koji posjeduju takvo znanje daje veliku moć.

(77) 11., 12. The Tuzla prosecutors are not doing their job. Indeed, for whatever reason, they are guilty of the grossest negligence. But I have no particular wish to single out the Tuzla prosecutors, nor even to point the finger at a Bosniac-controlled canton. Think of the horse-racing track being built in Sanski Most, with municipal funding but without any competitive tendering. Is this really the best use of public funds in a municipality that is overwhelmed by DPs?

My point is that corruption exist throughout Bosnia Herzegovina. OHR is currently monitoring cases in Sarajevo, Livno, Sanski Most, Bihac, Mostar, Stolac, Banja Luka and elsewhere.

(Jacques Klein, članak 02, *Dnevni avaz*, 16.06.1999.)

Negativna implikatura ovog retoričkog pitanja glasi: “This is not the best use of public funds”.

Nakon ove male digresije, vraćam se klasifikaciji implicitne negacije. Kao lekseme i strukture koje su inherentno negativne bit će razmatrane inherentno negativne leksičke jedinice (eng. *covertly negative lexical items*), kvantificirane imeničke fraze koje impliciraju prema dolje (eng. *downward entailing quantified NPs*), gradacijski prilog ili intenzifikator *too*, prijedlozi *against*, *before*, *without*, *except*, i još neki, veznik *until*, prilog *only*, komparativne i superlativne konstrukcije, eksplicitne i implicitne kondicionalne rečenice. Pored ovih leksičkih jedinica i sintaktičkih struktura koje su preuzete iz Huddlestona i Pulluma (2002: 834-838),

kao implicitna negacija bit će klasificirane i sljedeće konstrukcije: prilog *almost* (čija je uloga u negaciji veoma interesantna), idiomatski izrazi, metafore, konstrukcija *is/has yet/still to do sth/to be done*, modalni glagoli, različite sintaktičke strukture u kojima je negacija implicitno izražena i leksičke jedinice koje imaju pozitivno leksičko značenje stvaranja, implementiranja, uvođenja (npr. *create, improve, implement*). Do ovih se struktura došlo kvalitativnom analizom korpusa i lokalnog i globalnog konteksta u koji je taj diskurs smješten.

3.3.2.1 Inherentno negativne leksičke jedinice

U inherentno negativne leksičke jedinice spadaju glagoli, pridjevi ali i imenice koje su dopunjene klauzama, a čija se negativnost ogleda u tome što predstavljaju okidače za implikacije ili implikature koje uključuju negaciju te zavisne komplementarne klauze. Prema Seurenu (2009) u ovakvim slučajevima negacija ustvari ima opseg nad zavisnom komplementarnom klauzom, dok kod drugih glagola, kao što su naprimjer *lose something* ili *forget* negacija ima opseg nad samim glagolom jer ih možemo parafrazirati kao „not have anymore“ ili „not remember“. U inherentno negativne jedinice možemo ubrojati izraze koji označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust (eng. *expressions of failure, avoidance, and omission*), izraze koji označavaju sprečavanje i zabranu (eng. *expressions of prevention and prohibition*), izraze poricanja (eng. *denial*), izraze odbijanja i odbacivanja (eng. *refusal and rejection*), izraze suprotnog očekivanja (eng. *counter-expectation*), izraze sumnje (eng. *doubt*) i izraze nepovoljne evaluacije (eng. *unfavourable evaluation*). Ja sam u ove izraze klasificirala i leksičke jedinice koje prema Seurenu imaju negaciju sadržanu u svome značenju (npr. *forget, lose, leave, lack*), kao i izraze koji prema psiholingvističkim istraživanjima imaju inherentno negativno značenje kao što su *small, slow, shortfall, delay, resist, downsize*, itd. Huddleston i Pullum izraze odbijanja i odbacivanja klasificiraju kao izraze poricanja. (Huddleston, Pullum, 2002: 836) Ja sam ove izraze razdvojila jer su i psiholingvistička i pragmatička istraživanje pokazala da su poricanje, odbijanje i odbacivanje različite funkcije koje negacija može da ima u prirodnom jeziku, s tim što mnoge klasifikacije predstavljaju odbijanje i odbacivanje kao potklase jedne kategorije.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu izraza koji označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust, u koje možemo ubrojati sljedeće glagole (kao i njihove nominalizacije): *fail, forget, avoid, decline, omit, neglect, refrain*:

- (78) 69. My Office is also extremely concerned by the continued failure of the authorities to ensure that the decisions and recommendations of Human Rights Chamber, the Human Rights Ombudsperson and the Commission for Real Property Claims (CRPC) are implemented. The Republika Srpska authorities have still failed to appoint an agent to the Annex 6 Institutions. While three individuals have been designated at the state level to act as agents, their appointment must be ratified by the Council of Ministers as an urgent priority.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

U primjeru (64) pojavljuje se imenica *failure*, koja implicira da vlasti nisu obezbijedile uslove za implementaciju navedenih odluka i preporuka, i glagolska fraza *have still failed*, koja implicira da vlasti RS-a nisu imenovala agenta u institucije iz aneksa 6.

(79) 1. **P:** Mr. Westendorp, what was the meaning of your last statement made in New York, when you said that the implementation of the Dayton Agreement is “a half filled glass”? What is the filled half and what is the unfilled one?

O: (...) Another important issue is the property laws which should enable returns. I am disappointed because the RS has not solved this issue yet, but I hope that it will be done before the elections. It is a fact that the Dayton Agreement is a law above all laws, however the politicians are using it only in their addressing to the IC. On the other hand, when they are addressing their people, they are still avoiding it and instead they are using strong national emotions.

(Carlos Westendorp, intervju 07, *Glas srpski*, 31.07.1998.)

Glagolska fraza *are still avoiding it* implicira da oni ne koriste Dejtonski sporazum kad se obraćaju svom narodu.

(80) 63. As outlined in the RRTF Action Plan, the primary obstacles to return remain a lack of political will on the part of the authorities, the absence of a sense of personal security for minority returnees, housing shortages, a general lack of employment opportunities, and legal and administrative problems.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

Imenica *lack* implicira da nema političke volje, *absence* da ne postoji osjećaj lične sigurnosti, *shortage* da nema smještajnih kapaciteta i *lack* da nema zapošljavanja.

U izraze koji označavaju sprečavanje i zabranu spadaju sljedeći glagoli i imenice: *ban, block, hinder, keep, obstacle, obstruct, prevent, prohibit, restrict, stop* itd. Ovi izrazi su najčešći inherentno negativni izrazi u korpusu. Sljedeći primjeri ilustriraju upotrebu ovih izraza:

(81) 8. It proved quite difficult for a government to be formed at the state level. After three months, one candidate was finally put forward to be Chairman of the CoM by BiH Presidency. However, he was rejected by the House of Representatives. As I mentioned before, the non-nationalist Alliance parties and moderate parties from the RS voted in the BiH House of Representatives in favour of Mr. Matic. As reported below the HDZ chose to boycott the election implementation process and prevented the selection of delegates from several Cantons to the Federation and BiH House of Peoples (HoP). In order to overcome this blatant disregard for the citizens of the Federation and BiH as a whole and the Croat people in particular I have been forced to intervene. On 9 February 2001 I issued a legal opinion that facilitates the formation of the Federation and BiH HoP.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 18, 12.03.2001.)

Glagol *boycott* implicira da HDZ nije učestvovao u procesu implementacije procesa, dok *prevent* implicira da nije dozvolio izbor delegata iz nekoliko kantona, što podrazumijeva da ti delegati nisu izabrani.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu izraza poricanja u korpusu:

- (82) 8. **P:** The United States recently gave up on arresting Radovan Karadzic and Ratko Mladic. What is this supposed to mean?

O: This has recently been denied by the U.S. Therefore, their position has not changed. My personal opinion, which is not the opinion of those in charge of implementing such plans and whom you are now referring to, which was published in the New York Times, is that the situation has not changed. Last year, Radovan Karadzic still had a lot of influence here and was protected by RS authorities. We know that he was one of the leaders here and that he acted behind the scenes. (...)

(Carlos Westendorp, intervju 07, *Slobodna Bosna*, 31.07.1998.)

Glagol *deny* je samo leksička inkorporacija glavne funkcije negacije a to je poricanje. Podvučena rečenica iz primjera (68) predstavlja leksičko parafraziranje poricanja od strane SAD-a, koje je moglo glasiti “We did not give up on arresting R. Karadžić and R. Mladić”, “It is not true that we gave up on arresting R. Karadžić and R. Mladić” i sl.

Upotreba izraza odbijanja i odbacivanja ilustrirana je u sljedećem primjeru:

- (83) 5. **P:** How much time you think will pass until the agreement is reached with regard to the issues of the Citizenship and Passport?

O: At the beginning of the next weekend, we will propose a clear text to the CoM and they will have to decide. We will be pleased if they accept it. If some of them refuse it, and others don't, we will again, unfortunately, consider further measures. I cannot tell you what kind of measures that will be, but we will not allow some of the issues to be ‘discussed’ for forever. We are ready to undertake all necessary measures against those who do not co-operate.

(Gerd Wagner, intervju 02, *Dnevni avaz*, 09.08.1997.)

Glagol *refuse*, kao i glagol *deny*, predstavlja leksičku inkorporaciju direktnog govornog čina odbijanja, koji je u ovom slučaju postavljen hipotetički i koji bi, između ostalog, mogao glasiti i kao “We don't want to accept that text”, ili čak “We refuse to accept that text”. Direktno odbijanje može glasiti i mnogo indirektnije, npr. “We don't think that the text is appropriate”, i sl.

- (84) 10. **P:** Having mentioned Vienna, I must note that all the decisions about this country are made outside of it. For how much longer will this be the case?

O: Yes, unfortunately. I am working to see that the authority bodies of the country take over decision-making on themselves. However, as it is well known, I was forced to make some decisions by myself, which is not a normal situation. Still, I have also refused to pass many other decisions. Many people come to me asking why I should not do this or that, but I reject their suggestions because I think that the decision-making is up to the authorities of this country. Otherwise, they will never learn to make decisions on their own. (...)

(Carlos Westendorp, intervju 12, *Slobodna Bosna*, 16.02.1999.)

Refuse u primjeru implicira da Westendorp nije donio određene odluke, a *reject* da ne prihvaća njihove sugestije.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu izraza suprotnog očekivanja, u koje spadaju *amaze, astonishing, astound, bowl over, flabbergast, shock, surprise*, i sl. kao i odgovarajući pridjevi:

- (85) 3. **REPORTER:** A new Government of the RS has been formed. It is still early for a more concrete assessment of its work. However, what do you think - to what extent has PM Dodik distanced himself from the isolated way of thinking, and what is the degree of his readiness to fulfill verbal promises given to the IC?

KLEIN: Firstly, the regime in Pale succeed in bringing the RS to the edge of historic suicide. They have sacrificed the Serb people. All that they have achieved here is unemployment, lack of international help, etc. For example, why did a million letters and packages sit in Sarajevo for two damned years, instead of reaching RS citizens. Because people from Pale did not allow that. Personally, I don't have much appreciation for leaders who wrap their private goals in some sort of national interests. Why did only 3% of international help come to the RS? Due to bad leadership. Why is there no "Equip and Train" programme? Because you had a bad leadership. Why didn't RS become part of anything that is worthwhile? Due to the leadership. I am really surprised that some people still follow such leaders. (...)

(Jacques Klein, intervju 03, *Reporter*, 12.02.1998.)

Rečenica *I am really surprised that some people still follow such leaders* u ovom primjeru ima implikaturu da je Kleinovo očekivanje bilo da ljudi više neće slijediti takve lidere. Izrazi suprotnog očekivanja imaju implikaturu da je očekivanje bilo suprotno onome što je izraženo u komplementarnoj klauzi.

Izrazi sumnje (*doubt, doubtful, scepticism*) ilustrirani su sljedećim primjerom:

- (86) 6. **P:** During the past several days there has been talk about an agreement on free trade among all the five states which proceeded from the former Yugoslavia, from Slovenia to Macedonia. What is your view of this?

O: That is a very good idea. A larger area is formed which would, economically speaking, be much more efficient than small, separate units. Thus the life of businessmen, as well as of citizens, would be made easier. I would like to hear what the Croatian authorities think about this, because I doubt that they will accept this.

(Carlos Westendorp, intervju 10, *Jutarnji list*, 02.01.1999.)

Glagol *doubt* u primjeru implicira da Westendorp misli da hrvatske vlasti to neće prihvatiti.

Izrazi nepovoljne evaluacije (*absurd, excessive, foolish, monstrous, ridiculous, silly, stupid, unacceptable, unwise* i dr.) su gotovo nepostojeći u mom korpusu – pronađeno je samo nekoliko primjera. Razlog nepostojanja ovih izraza u analiziranom korpusu jeste taj što su ovi izrazi prilično neformalni, dok korpus predstavlja formalni diskurs gdje bi ovi izrazi bili neprimjereni. Sljedeći primjeri (jedan iz intervjuja, drugi iz izvještaja) ilustriraju negativnu implikaturu ovih izraza:

- (87) 1. **P:** Carlos Westendorp was already criticised by Americans because there was no proper leadership and consultations?

O: I think that such criticism was careless. There were a lot of meetings here with regard to the ambassadorial issue, there were a lot of serious consultations on all three sides and we didn't impose any solutions. It would be stupid and naive to expect the Presidency members alone, or Prlic, Zivalj and Bozanovic to reach an agreement.

(Gerd Wagner, intervju 01, *Oslobođenje*, 07.08.1997.)

- (88) 86. In spite of all the obvious problems that we have to deal with, I remain convinced that the goals of the Peace Agreement can be achieved. It would however be naive to believe that this can be done fully in just one short year, and that it will happen without an active involvement by the international community over time. (...)

(Carl Bildt, izvještaj 02, 10.07.1996)

Rečenica *It would be stupid and naive to expect the Presidency members alone, or Prlic, Zivalj and Bozanovic to reach an agreement* iz primjera (73) ima implikaturu da ne treba da očekujemo da će članovi Predsjedništva sami moći postići dogovor, dok rečenica *It would however be naive to believe that this can be done fully in just one short year, and that it will happen without an active involvement by the international community over time* iz primjera (74) ima implikaturu da ne treba da vjerujemo da se ciljevi Mirovnog sporazuma mogu sprovesti u samo godinu dana niti da će se to desiti bez aktivne uloge međunarodne zajednice. Druga nominalna klauza u koordinaciji, *that it will happen without an active involvement by the international community over time*, sadrži negativni prijedlog *without*, tako da u kombinaciji s izrazom nepovoljne evaluacije *naive* daje duplu negaciju – *It would be naive to believe that it will happen without an active involvement by the international community*, s implikaturom “It will happen only with the active involvement by the international community”. Dupla negacija predstavlja ublažavanje, odnosno daje govorniku mogućnost da se ne obaveže svojom direktnom tvrdnjom.

3.3.2.2 Kvantificirane imeničke fraze koje impliciraju prema dolje

(eng. *Downward entailing quantified NPs*)

Kvantifikatori kao aproksimativni negatori (*few* i *little*) obrađeni su u potpoglavlju o aproksimativnim negatorima, a ovdje ću spomenuti samo kvantifikator *at most*, koji nije negativan ali implicira negaciju. U korpusu nije pronađen nijedan primjer s ovim kvantifikatorom, ali jeste nekoliko primjera sa suprotnim kvantifikatorom *at least*, koji nema negativnu implikaciju. Huddleston i Pullum daju sljedeći primjer za *at most*:

- (89) At most ten od the thiry students worked.

(Huddleston, Pullum, 2002: 837)

Rečenica iz ovog primjera implicira da ostalih dvadeset studenata (većina) nije radila. Usporedimo frazu *at most* s frazom *at least* u sljedećem primjeru:

- (90) 21. The Council of Ministers was again the most active of the common institutions, though meeting on an irregular basis but on average at least once weekly. During the reporting period, the Council made good progress on the issues of civil aviation and telecommunications by signing important agreements in these fields. The priority here

now shifts to implementation of these commitments. Progress on other issues has been less notable.

(Carlos Westendorp, izvještaj 07, 16.10.1997.)

At least u primjeru implicira da se Vijeće ministara sastajalo jednom sedmično u prosjeku, što je mnogo u odnosu na one institucije vlasti koje se nisu sastajale nikako.

3.3.2.3 Intenzifikator *too*

Prilog *too* u značenju „previše, isuviše“ zahtijeva komplement u formi infinitivne klauze. Konstrukcija *too* + infinitivna klauza može se parafrazirati kao *so* + negativna finitna klauza, kao u sljedećem primjeru iz korpusa:

(91) 19. **P:** Do you see a possibility of a multi-ethnic coalition in the new RS parliament?

O: I don't know if this will be possible. Maybe it's too early to come to any conclusions at this moment. One possibility is a coalition of the SDS, Radicals and for example Milosevic's Socialists. This would be very dangerous for the Dayton process. Another possibility would be a so-called big coalition with a technocratic government, which would be good.

(Carlos Westendorp, intervju 03, *Naša borba*, 12.12.1997.)

Podvučena konstrukcija ima implikaturu da se ne mogu donijeti nikakvi zaključci, a parafraza je "It is so early that we cannot come to any conclusions". Infinitivna klauza ne mora biti eksplicitno izražena, nego se može podrazumijevati, baš kao i njena parafraza u vidu negativne finitne klauze, što možemo vidjeti u sljedećem primjeru:

(92) 9. **P:** What could the Serb reply to the proposal on re-cantonisation be?

O: At the moment they are too much preoccupied with Brcko and finding replacement for Poplasen. The only point because of which I always criticise Dodik is the return of refugees. However, I often cannot understand why Sarajevo does not support Dodik more strongly. Sometimes it seems to me that they would rather support Serb hard-liners.

(Jacques Klein, intervju 05, *Jutarnji list*, 15.03.1999.)

U primjeru (78) Klein izbjegava direktan odgovor na pitanje, ali implikatura je sljedeća "The Serbs are too preoccupied with Brcko to think about the proposal on re-cantonisation", odnosno "The Serbs are so preoccupied with Brčko that they do not think about the proposal on re-cantonisation", mada to ne mora biti implikatura koja odgovara istini. Možda Klein zna i direktniji odgovor na postavljeno pitanje ali ne želi da ga iznese, pa odgovara na način da njegovo sagovornik kao i čitatelji izvuku navedenu implikaturu iz tog odgovora.

3.3.2.4 *Prijedlozi* against, before, but, contrary to, except, opposite to, outside, unlike, without i *veznik* until

Huddleston i Pullum spominju samo prijedloge *against*, *before* i *without* kao okidače za jedinice negativnog polariteta (Huddleston, Pullum, 2002: 837), ali ja sam u korpusu naišla i na prijedlog *except*, odnosno veznik *except that*, glagol *except* i imenicu *exception*, zatim i prijedloge *but*, *contrary to*, *opposite (to)* i *unlike*, kao i na veznik *until*. Huddleston i Pullum kažu

da prijedlozi *before* i *without* općenito uzrokuju pojavljivanje jedinica negativnog polariteta, dok prijedlog *against* to čini samo u značenju “not for”. Sljedeći primjer iz korpusa ilustrira negativnu implikaturu prijedloga *against*:

(93) 7. **P:** The Croatian public followed very attentively the disagreements regarding the appointments of the generals.

O: What is being done with the Croats is also done with the Bosniacs and the Serbs. Senior officers, according to the Constitution, are appointed by the BiH Presidency and not by the entities. I emphasise that we are not against the Croats (or the Serbs, or the Bosniacs), but against the politicising of the army. I think that the problem is close to being resolved.

(Carlos Westendorp, intervju 11, *Večernji list*, 03.02.1999.)

Podvučeni prijedlog *against* u primjeru ima sljedeću implikaturu: “We think that the army should not be politicised”.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu prijedloga *before* (ustvari radi se o zavisnom vezniku *before*, ali on je u *The Cambridge Grammar of the English language* klasificiran kao prijedlog) s negativnom implikaturom:

(94) 12. **P:** Before the elections, HDZ leaders committed themselves to Dayton. The situation is now different?

O: Although a returnee lost his life before politicians came to an agreement, I am still encouraged by the good faith shown by both sides in Tasovcici, as well as by all the assurances given by HDZ representatives after the incident. I see a clear intention to calm down the situation in Tasovcici, as well as active support for continuing returns. We have experienced this already in Vitez with Bosniak returns to Ahmici and Gacice. I think it is important to show Croats that the international community works by the principle of equal rights. The examples of returns to Vitez, Busovaca, Brajkovici and Bukovica show that we take both Bosniak and Croat interests into account. (...)

(Hanns Schumacher, intervju 09, *Oslobođenje*, 13.10.1998.)

Before u ovom primjeru ima implikaturu da u vrijeme kada je povratnik izgubio život političari nisu bili sklopili sporazum.

Prijedlog *without* razlikuje se od prethodna dva zato što ima negativnu implikaciju a ne implikaturu, što vidimo iz sljedećeg primjera:

(95) 32. In order to create a single economic space, significant steps have been taken, which either have been completed or most likely will be completed before the end of the year. I would like to highlight some of them: Banks from one Entity can open branches in the other without having to satisfy capital requirements requested from foreign banks, as was the case. Micro-enterprise Bank is the first to have benefited by this new opportunity.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 17, 17.10.2000.)

Without implicira da banke iz jednog entiteta neće morati zadovoljavati zahtjeve o kapitalu kada otvaraju svoje ogranke u drugom entitetu.

But, osim što pripada klasi veznika, može da bude i negativni prijedlog s implikacijom *except*, *apart from*, *other than*. *But* se u toj upotrebi pojavljuje iza apsolutnih negatora *nobody*, *none*, *nowhere*, i dr., i iza kvantifikatora *all*, *everyone*, *anyone*, i dr. Sljedeći primjer ilustrira upotrebu prijedloga *but* s negativnom implikacijom:

- (96) 5. The period under review has seen substantial progress. This includes the consolidation of the position of the Government in the RS, the emergence of greater pluralism in both Entities, and improvement in the economic situation across the country. By the end of the reporting period, one half of the persons indicted for war crimes by the ICTY were in custody; cooperation by Entity justice sectors with the ICTY improved; the results of last September's elections had been implemented in all but one of the 136 municipalities; an MOU on the restructuring of RTV BiH had been signed. Minority returns have started in earnest and there is progress on property legislation. The Konvertible Marka has been introduced, new legislation on privatization adopted by the Council of Ministers, and legislation on foreign investment and State and Entity budgets passed; and an IMF standby agreement has been reached. Common license plates are now the norm rather than the exception on vehicles throughout the country. The Coat of Arms has been introduced.

(Carlos Westendorp, izvještaj 10, 14.07.1998.)

Implikacija koju ima prijedlog *but* u gornjem primjeru jeste sljedeća: "The the results of last September's elections had not been implemented in 1 of the 136 municipalities". Westendorp na ovaj način može naglasiti pozitivnu stranu da su izbori implementirani u svim općinama osim u jednoj. On je ovdje u prilici i da bude sasvim precizan u tome u koliko su općina izbori implementirani, tako da ne koristi prilog *almost* ispred *all*, što bi također imalo dosta pozitivnu implikaturu ali bi odavalo i određenu nepreciznost, odnosno nepoznavanje ili skrivanje konkretnih podataka.

Negativna implikatura prijedloga *contrary to* ilustrirana je u sljedećem primjeru:

- (97) 4. **Sullivan:** Doesn't it appear that both the international community and the parties themselves have reconciled themselves to partition ?

Bildt: Sometimes we in this office are seen as the last vanguards of the idea of a united Bosnia. Because the local parties themselves are acting in a way that is contrary to a united Bosnia.

(Carl Bildt, intervju 03, *Newsweek*, 26.05.1997.)

Implikatura prijedloga *contrary to* glasi da se političke stranke u BiH ne ponašaju i ne djeluju u skladu s idejom jedinstvene BiH.

Prijedlog *except (for)*, kao i *without*, ima negativnu implikaciju:

- (98) 40. Telecommunications: The new Telephone Numbering Plan for BiH has been successfully implemented and inter-connection agreements have been signed. A new

policy for the BiH telecommunications sector was developed with EBRD assistance which will provide guidance for the activities of the Telecommunication Regulatory Authority (TRA). It foresees liberalization of the BiH telecom market, except for international telephone services, to be implemented by December 2000. Major measures to strengthen the role and capability of the TRA have also been underway.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 17, 17.10.2000.)

Except for u gornjem primjeru implicira da za međunarodne telekomunikacijske servise neće biti liberalizacije.

Prijedlog *opposite (to)* ima negativnu implikaturu:

- (99) 13. **P:** Will the German Government allow 80,000 Bosnian refugees to return to Croatia, which bars the return of Croatian Serbs currently in the RS?

Hanns Schumacher: This is clearly opposite Dayton. It is not up to the German Government to decide whether and where the refugees will return. Dayton leaves the decision to the refugees themselves and they have to decide, not the Government. The German Government will not take part in any dirty tricks taken by the Croatian Government. The refugees themselves will decide and I can surely state that no one in Germany will influence refugees to make such a decision. They have to decide where they will go by themselves. I have the impression that most of the refugees in Germany wish to return to their pre-war homes.

(Hanns Schumacher, intervju 06, *Oslobođenje*, 30.05.1998.)

Prijedlog *opposite* u gornjem primjeru ima implikaturu da propozicija koja je izražena u pitanju nije u skladu sa Daytonom. Ovaj prijedlog se u korpusu najčešće i javlja u kolokaciji *opposite (to) Dayton*.

I prijedlog *outside* ima negativnu implikaturu. U sljedećem primjeru, *outside* stoji ispred imeničke fraze koja ima veoma pozitivnu konotaciju, a to je *the fundamental part of the Peace Agreement*:

- (100) 14. **P:** What if the entities still vote for the laws in accordance with the current proposal?

O: In that case it means that the Federation and RS are violating the Peace Agreement, and such an action may be considered that the Federation and RS do not believe in Annex 7 anymore. That would be going outside the fundamental part of the Peace Agreement.

(Carl Bildt, intervju 02, *Večernje novine*, 12.04.1997.)

Fraza *outside the fundamental part of the Peace Agreement* ima implikaturu “that would mean leaving the fundamental part of the Peace Agreement” ili “that would mean not obeying the fundamental part of the Peace Agreement”.

Kod prijedloga *unlike* radi se o derivaciji gdje imamo negativni prefix *un-* i prijedlog *like*. Ovaj prijedlog ima negativnu implikaciju:

- (101) 9. Neither of these interpretations is correct - the peace agreement sets up what is in essence a federal state. It will be a very loose and highly decentralised state with weak central powers for its common institutions - and thus unlike any other state in existence.

(Carl Bildt, članak 09, *The Financial Times*, 02.08.1996.)

Unlike any other state in existence ima implikaciju “not like any other state in existence”. Ovaj primjer ima funkciju implicitnog poređenja (poređi se uređenje BiH s drugim uređenjima u svijetu) i naglašavanja jedinstvenosti državnog uređenja Bosne i Hercegovine, jer takav sistem ne postoji nigdje drugdje na svijetu.

Veznik *until* ima negativnu implikaturu kada se odnosi na budućnost:

- (102) 2. This is of course not the first time that economic reforms were discussed. For years, everybody has demanded them. Nobody disputes that they are necessary, but Bosnia and Herzegovina still has a long way to go until it can claim that it is a country open to and eager for investment both by local and foreign investors. At the same time, time is running out. Most other post-Communist countries in the eastern Europe have already made the transition - BiH has to catch up with 10 years that it lost during the war and post-war period.

(Alexandra Stiglmayer, članak 02, *Ljiljan*, 17.09.2001.)

Negativna implikatura veznika *until* u ovom primjeru jeste: “BiH is not a country open to and eager for investment”.

3.3.2.5 *Only*

Only ima negativnu implikaciju, koja se na sintaktičkom planu osim u licenciranju jedinica negativnog polariteta ogleda i u tome što *only* kada stoji na početku rečenice uzrokuje inverziju subjekta i pomoćnog glagola, što je svojstvo negativnog operatora i ostalih eksplicitno negativnih riječi i fraza u engleskom. Sljedeći primjer ilustrira negativnu implikaciju *only*:

- (103) 2. **Reporter:** How many mistakes has the International Community made in relations with the HDZ? Their position was clear even during the pre-election period but there was no reaction at that time. Later on they became even more radical and again there was no reaction from the IC until total radicalization happened. Would this crisis have been avoided if the IC had reacted sooner?

WP: I do not believe that this would have happened. I think it is very important that the IC showed readiness for compromise and dialogue, to give them one more chance to return to the institutions. When it became clear that Mr. Jelavic and his men were actively involved in work outside the institutions, the only thing that I could do was sign the document on his dismissal. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 29, *Reporter*, 09.05.2001.)

Only ovdje implicira da Visoki predstavnik nije mogao učiniti ništa drugo osim potpisati Jelavićevu ostavku. U sljedećem primjeru vidimo da *only* na početku rečenice uzrokuje inverziju subjekta – pomoćni glagol:

- (104) 10. Suspected war criminals must be brought to justice. For Bosnia this means Radovan Karadzic, the Bosnian Serbs' wartime leader, and General Ratko Mladic, his military commander, now reportedly holed up in Belgrade. Only then can the region reconcile itself with its past and look to the future.

(Wolfgang Petritsch, članak 05, *The Financial Times*, 12.10.2000.)

I ovdje *only* ima negativnu implikaciju: regija se neće moći pomiriti sa svojom prošlošću niti gledati u budućnost dok se ne uhapse Karadžić i Mladić.

3.3.2.6 Komparativne i superlativne konstrukcije

Komparativne i superlativne konstrukcije impliciraju negaciju. To se vidi iz sljedećeg primjera:

- (105) 7 These words are all more abstract and less precise than the words used to ensure military compliance. They are not the stuff of deadlines or headlines. Admiral Leighton Smith can always call for air strikes if the armies he faces do not behave. For my part, I cannot bomb the parties into friendship with one another. Nor can I threaten the international community if it does not give the finance necessary to relaunch the Bosnian economy.

(Carl Bildt, članak 01, *The European*, 09.02.1996.)

Primjer (91) je interesantan zato što su u njemu upotrijebljene dvije vrste komparativa: komparativ *more abstract* i komparativ *less precise*. Negativna implikacija u ova dva komparativa ide u različitim smjerovima. Rečenica *These words are all more abstract than the words used to ensure military compliance* implicira da riječi koje se koriste da se osigura vojno ispunjavanje uvjeta nisu apstraktne kao ove riječi, dok rečenica *These words are all less precise than the words to ensure military compliance* implicira da ove riječi nisu tako precizne kao riječi koje se koriste u osiguravanju vojnog ispunjavanja uvjeta. Dakle komparacija koja u sebi sadrži komparativ koji znači "više" implicira negaciju onog entiteta s kojim se nešto poredi, dok komparacija koja u sebi sadrži komparativ koji znači "manje" implicira negaciju onog entiteta kojeg poredimo.

U sljedećem primjeru možemo vidjeti negativnu implikaciju superlativa:

- (106) 1. It has been more than one year since he took office in Sarajevo. About the work he leads here and the experience he has gained during his 'service' in Bosnia, he says:

"It's the hardest job that I've ever done in my life. I spend many hours working, a lot more than I did before. I also have more responsibility than I've ever had before. My greatest pleasure is talking to ordinary people, those who have already returned, like the Bosniaks I had the opportunity to meet at Kopaci. That is what leaves the strongest impression on me. Their reactions are proof that my associates and myself work for the right cause here in Bosnia and Herzegovina".

(Wolfgang Petritsch, intervju 07, *Slobodna Bosna*, 14.09.2000.)

U gornjem primjeru imamo tri superlativa, i svaki od njih ima negativnu implikaciju. *The hardest job that I've ever done in my life* implicira da on nikada nije imao tako težak posao, *my greatest pleasure* implicira da mu ništa drugo ne predstavlja takvo zadovoljstvo, a *the*

strongest impression implicira da na njega ništa ne ostavlja tako dubok dojam kao susreti s običnim ljudima.

U klasu komparativa i superlativa klasificirala sam i frazu *for the first time*, kao i ostale fraze u kojima se pojavljuje riječ *first*, jer ona implicira negaciju. Naime, ako se nešto dešava po prvi put, to ima implikaciju da se nikad prije tako nešto nije desilo. To možemo vidjeti i iz sljedećeg primjera:

(107) 1. **Q:** Do you possibly have, Mr. Petritsch, also some personal, and not only diplomatic-career motivation for Bosnia and Herzegovina and the Balkans, having in mind your language background, your Southeast European studies etc?

A: Of course. I was always looking for such job with which I could completely identify myself. Of course, one cannot plan in advance this kind of work - one cannot plan to become the High Representative for Bosnia and Herzegovina. However, I can tell with pleasure that, after having worked for 25 years publicly, now I happen to be in the situation for the first time to be able to use the knowledge which I acquired while I was studying the Southeast Europe and Balkans in the 19th century. However, that is, I could say, a good theoretical base for my work here. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 04, *Feral Tribune*, 22.04.2000.)

Implikacija koju fraza *for the first time* ima u ovom primjeru jeste da Petritsch *nije* prije bio u situaciji da koristi znanje stečeno na studiju.

3.3.2.7 Eksplicitne i implicitne kondicionalne rečenice

U engleskom, kontrafaktivne kondicionalne rečenice mogu imati negativnu implikaturu ako u njima nije prisutna negacija. Ako takve rečenice i same sadrže negaciju, onda imaju pozitivnu implikaturu. Sljedeći primjeri ilustriraju ovu razliku:

(108) 17. But the failure in Bosnia before the deal struck in autumn 1995 was as much the failure of the transatlantic relationship, as of Europe or the US individually. There could probably have been peace far earlier, on roughly the terms we see now, if there had been unity of policy and of coherence in action across the Atlantic.

(Carl Bildt, članak 04, *The Financial Times*, 03.04.1996.)

Implikatura podvučene kondicionalne rečenice jeste da nije bilo jedinstva politike i koherenosti u djelovanju. I glavna rečenica ove kondicionalne konstrukcije ima negativnu implikaturu, naime da mira nije bilo prije potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Negativna implikatura kondicionalne rečenice nije uvijek sasvim jasna na prvi pogled, i ponekad se hipotetska kondicionalna rečenica može interpretirati kao mogućnost da nešto i jeste i nije, kao što možemo vidjeti iz sljedećeg primjera:

(109) 44. The problem of dealing with DPs occupying returnees' houses has grown. The tempo of returns from the Federation to the Brcko area could be higher if Serb DPs in Brcko, now living in abandoned Bosniac and Croat houses, were willing to contemplate return to the Federation, where an appropriate security environment, jobs, and other social benefits in the Federation would be made available. Along with some ar-

tifical bureaucratic impediments, the Federation requirement that Serb DPs produce a certification as “to where they have been since 1991” does nothing to reduce anxiety among Serb DPs contemplating returning to the Federation.

(Carlos Westendorp, izvještaj 10, 14.07.1998.)

Podvučena kondicionalna rečenica u primjeru je otvorenog tipa, što znači da se može interpretirati na dvojak način: jedna interpretacija je da srpske izbjeglice u Brčkom nisu voljne da se vrate u Federaciju, a druga interpretacija je da trenutno nisu voljni ali da možda postoji mogućnost da ih se na to privoli. Ova druga interpretacija može predstavljati i zahtjev Visokog predstavnika Generalnom sekretaru UN-a da na neki način omogući tako nešto jer bi to riješilo problem povratka izbeglica u RS, što se naglašava i zadnjim dijelom rečenice u kojem se kaže da bi u tom slučaju srpskim povratnicima u Federaciju bila omogućena sigurnost, posao kao i druge socijalne beneficije. Ovaj dio možemo smatrati indirektnim govornim činom obećanja.

Sljedeći primjer ilustrira kondicionalnu rečenicu u kojoj se nalazi negacija, i koja tada ima pozitivnu implikaturu:

(110) 2. **P:** Having in mind the situation with registration plates (several postponements), can you be sure when claiming that the issuing of passports will begin as scheduled?

Hanns Schumacher: Firstly, I can certainly say that we will definitely not create chaos by issuing the new passports, as it was during the issuing of the registration plates. We would not even have started the presentation if we were not sure that BiH citizens would be able to obtain the new passport. We recommended Peace Implementation Council members to announce former passports invalid as of December 31, 1998. I think that the Law on Travelling Documents is being implemented properly so far, and I think ministers Albijanic, Krizanovic and Recica are doing their work right. I don't see such a problem here as we have had with the registration plates.

(Hanns Schumacher, intervju 06, *Oslobođenje*, 30.05.1998.)

Podvučena kondicionalna rečenica *if we were not sure* ima pozitivnu implikaturu – mi smo sigurni, kao i glavna rečenica te kondicionalne konstrukcije – mi smo ipak počeli s prezentacijom. Kao i kondicionalne rečenice koje ne sadrže negaciju, i kondicionalne rečenice s negacijom mogu biti otvorenog tipa:

(111) 11. (...) If you go to Gorazde, that is close to some places in the RS, you will see this city is recovering. Moving towards prosperity. At the same time, in Foca, for example or Visegrad, the situation is similar to Romania fifty years ago, during the reign of Ceausescu and his wife, or even worse. What the RS is now has to be changed, and if they do not do that by themselves, we will have to do it. (...)

(Carlos Westendorp, intervju 04, *Večernje novine*, 31.12.1997.)

Podvučena kondicionalna rečenica predstavlja otvoreni uvjet: vlasti u RS mogu to uraditi i sami, ali i ne moraju. Hipotetska situacija da ako to ne učine sami predstavlja uvjet za izricanje svojevrstne prijetnje da će onda OHR, odnosno Visoki predstavnik, to morati učiniti

umjesto njih. U korpusu su ovakve hipotetski predstavljene situacije najčešće uzrok različitih vrsta prijetnji, izraženih na direktan ili manje direktan način.

Kondicionalno značenje može biti izraženo i implicitno, bez upotrebe kondicionalnog veznika. Takvo implicitno kondicionalno značenje u korpusu se najčešće sreće u konstrukciji s *without*:

- (112) 75. Relations with the North Atlantic Treaty Organization (NATO)-led Implementation Force (IFOR) have continued to be most constructive. During this phase, military support to civilian agencies has increased. This contribution has been vital to progress in most aspects of civilian activity and the support to the OSCE election management has been essential and extensive. Without this support the elections could not have taken place. Procedures for the emergency protection of civilians have been refined.

(Carl Bildt, izvještaj 03, 01.10.1996.)

Podvučena rečenica implicira “If there were not this support, the elections could not have taken place”, što dalje ima implikaturu da podrška postoji i da je od ključne važnosti. Kondicionalno značenje iz konstrukcije s *without* parafrazira se negativnom kondicionalnom rečenicom, koja opet ima pozitivnu implikaturu. Najčešće međutim takve strukture imaju i dublje implikature, kao što je slučaj s primjerom (98), a to je da je vojna podrška od ključne važnosti i da su vojne snage još uvijek potrebne na terenu u BiH.

Ovdje treba spomenuti i kondicionalni veznik *unless*, kojeg psiholingvisti Clark i Clark (1977) klasificiraju kao inherentno negativnog u antonimijskom paru *if – unless*. Taj veznik jeste negativan i u većini slučajeva uvodi otvoreni kondicional, što znači da se sadržaj rečenice koju on uvodi, odnosno njena propozicija, može interpretirati kao nešto što je potencijalno postojeće. Pogledajmo kako se taj veznik i rečenica koju on uvodi ponašaju u tekstu:

- (113) 6. When the common institutions are set up, they need to prepare the policies to address the pressing economic and social tasks facing Bosnia. These were neglected by most politicians during the backward-looking nationalist election campaign. Unless these tasks receive urgent attention, the country will sink into economic chaos and social despair within the next few years.

(Carl Bildt, članak 12, *The Financial Times*, 04.10.1996.)

Propozicija izražena u podvučenoj rečenici interpretira se kao uvjet da se propozicija izražena u glavnoj rečenici ne desi. Implikatura kondicionalne rečenice u ovom slučaju jeste da ekonomska i društvena pitanja u BiH moraju podhitno da zaokupe pažnju političara. Također, i ovdje imamo izraženu implicitnu prijetnju da će ako se to ne dogodi zemlja zapasti u ekonomski kaos i društveno beznade. Dakle, veznik *unless* sam po sebi ima negativno značenje “ako ne”, ali rečenica koju on uvodi nema negativnu implikaturu.

Postoje hipotetske rečenice koje se ne nalaze u sklopu kondicionalne konstrukcije, ali imaju negativnu implikaturu. Sljedeći primjeri ilustriraju takve hipotetske situacije:

- (114) 31. **Ilija Guzina:** still those who were elected by the people, those are the best.

Mr. Bildt: well, I wish that was the case. I know several other countries where the best were not elected but that is another question. It was the choice of the people, yes, and as such must be respected.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Bildt u ovom primjeru ne odgovara eksplicitnim negativom “They are not”, nego koristi konstrukciju koja ne izražava realnost, nego želju da je takvo nešto istina, s implikaturom da nije. Tako *I wish that was the case* ima implikaturu “That is not the case”. I sljedeći primjer ilustrira negativnu implikaturu kontrafaktivne konstrukcije:

- (115) 7. Earlier this month, with the full agreement of the international community, I removed Ante Jelavic as a member of Bosnia’s joint presidency and as a leader of the nationalist Croat Democratic Union. He had openly supported two war criminals convicted by the Hague tribunal for crimes against humanity. His party had carried out banned campaigning - passed off as a “referendum” - on Election Day last November. The final straw was a declaration of “Croat self-rule,” which would effectively have torn up the Dayton accords and the country’s delicate constitution.

(Wolfgang Petritsch, članak 11, *The New York Times*, 25.03.2001.)

Implikatura podvučene konstrukcije jeste da Dejtonski sporazum nije uništen, ali samo zahvaljujući Visokom predstavniku, mada je postojala velika opasnost da bude, i sve to se može dalje čitati kao Petritschevo pravdanje zbog smjene Jelavića i događaja koji će uslijediti (npr. upad SFOR-a u prostorije Hercegovačke banke itd.). U ovom primjeru imamo ustvari jednu implicitnu kondicionalnu strukturu koja glasi: “If the declaration of Croat self-rule had been officialy proclaimed, it would have torn up the Dayton accords and the country’s delicate constitution”. Većina hipotetskih rečenica (osim konstrukcije *I wish...*) predstavlja implicitne kondicionalne rečenice.

3.3.2.8 *Almost*

Sadock (1981) tvrdi da prilog *almost* predstavlja primjer generalizirane konverzacijske implikature, i da “almost p” ima implikaturu “not p”. Prema Verhagenu (2005) međutim, “almost p” implicira (eng. *entails*) “not p”, ali ne funkcionira kao negacija, za razliku od *barely*, koji se ponaša isto kao negator *not*. Verhagen tvrdi da koja je god asocijacija povezana s konceptom koji je eksplicitno spomenut u iskazu, upotreba *almost* potvrđuje zaključke povezane s višim dijelom skale, dok upotreba priloga *barely* isključuje te zaključke i može stoga da evocira zaključke povezane s donjim dijelom skale. (Verhagen, 2005: 49) Analiza primjera iz korpusa u kojima se pojavljuje *almost* potvrđuje Verhagenovu analizu:

- (116) 81. The elections are the key to setting up the common institutions without which it is almost certain that the country will continue to be partitioned, or perhaps even drift even further apart.

(Carl Bildt, izvještaj 02, 10.07.1996.)

Almost certain iz primjera implicira “not certain”, odnosno da nije sto posto sigurno da će zemlja i dalje biti podijeljena, ali je interpretacija do koje recipijent dolazi prilikom čitanja ove rečenice pozitivna. Dakle, recipijent ovu rečenicu razumijeva kao da pisac ne želi da se

obaveže izjavom da je sasvim sigurno da će zemlja i dalje biti podijeljena, nego ostavlja sebi prostora da kasnije, u slučaju da se to ne ostvari, može poreći da je rekao da će zemlja biti podijeljena. *Almost* služi kao ograda govorniku ili piscu u onim slučajevima kada nisu potpuno sigurni da je ono što tvrde sto posto tako. S druge strane, činjenica da je konvencionalno značenje *almost* povezano s gornjim dijelom skale daje govorniku ili piscu koji upotrebljava *almost* mogućnost da izrazi određenu tvrdnju čija će interpretacija biti sasvim blizu gornjeg dijela skale, kao što vidimo iz primjera (102): mada *almost certain* nije isto što i *certain*, implikatura ovog izraza je vrlo blizu gornjeg dijela skale na kojem je smješteno značenje pridjeva *certain*. I sljedeći primjer potvrđuje ovakvo tumačenje:

- (117) 62. More than 80,000 refugees have repatriated to Bosnia and Herzegovina from countries in Europe since the beginning of the year and numerous displaced persons more have been able to go home. However, almost all have gone to so-called majority areas - parts of the country administered by their own ethnic group - because of continued political, security and administrative obstacles. Successful returns of so-called minorities have been limited, but then such movements have taken place in a more promising environment. (...)

(Carlos Westendorp, izvještaj 07, 16.10.1997.)

U primjeru (103) *almost* modificira kvantifikator *all*. Kao i u prethodnom primjeru, implikatura izraza *almost all* je veoma blizu gornjeg dijela skale gdje je smješten kvantifikator *all*, i tako će taj izraz biti i shvaćen. Ako bismo umjesto *almost* imali *not*, implikatura bi se potpuno promijenila:

- (103a) However, not all have gone to so-called majority areas.

Implikatura izraza *not all* jeste da barem neki nisu otišli u većinska područja, dok je implikatura *almost all* da je velika većina, ako ne i svi, otišla u većinska područja.

Možemo zaključiti da je konvencionalna implikatura priloga *almost* uvijek blizu onog dijela skale na kojem se nalazi koncept koji se modificira, ali da konverzacijska implikatura cijele konstrukcije ovisi i o značenju koncepta koji se modificira. Tako sljedeći primjer ilustrira negativnu konverzacijsku implikaturu koju ima izraz *s almost*:

- (118) 89. Overall, however, the state of the Federation and the relations between its key players remain fragile. This has been illustrated by the events in Mostar at the beginning of February which almost led to an early termination of its EU Administration. The Federation continues to be in need of advice and support. My office is working with the Federation partners, the "Friends of the Federation" as well as other international players with the aim of achieving some more substantial progress.

(Carl Bildt, izvještaj 01, 14.03.1996.)

Implikatura koju ima odnosna klauza *which almost led to an early termination of its EU Administration* jeste da ti događaji ipak nisu doveli do prijevremenog prekida rada administracije Evropske Unije u Mostaru. Ova implikatura je povezana s poznavanjem konteksta, jer se zna da događaji u Mostaru početkom februara 1996. nisu doveli do prekida rada evropske administracije u Mostaru. Ono što je također namjera pisca da izrazi rečenicom *This has been*

illustrated by the events in Mostar at the beginning of February which almost led to an early termination of its EU Administration jeste da naglasi nestabilnost Federacije i opasnost koju po održavanje institucija međunarodne zajednice imaju takvi događaji kakvi su se desili tada u Mostaru (interesantno je da Bildt u izvještaju uopće ne kaže koji su to događaji koji su se desili u Mostaru, a budući da je ovo prvi izvještaj, ne znamo kada je o tome prije mogao da izvijesti Generalnog sekretara UN-a; bez obzira na to, on događaje predstavlja kao poznate recipijentu jer ih determinira određenim članom).

Sljedeći primjer je interesantan zato što *almost* stoji uz apsolutni negativni marker *no* i tako predstavlja duplu negaciju, jer *almost* implicira *not*:

- (119) 6. The same year when IMC was created, in 1998, we also began the process of establishing genuine public broadcasting. Since public broadcasting is intended to serve the public as the name indicates, and nobody else, it has been an effort conducted in co-operation with this very public, which is represented by the members of the boards of Federation RTV, PBS and RTRS. Not surprisingly, it has been a protracted and difficult process, which is far from being completed. At the beginning, the ruling political parties obstructed whenever and wherever they could, including by threatening and buying individuals working in the stations. Then it became obvious that the networks had almost no financial means as they used to rely on generous “donations” from the political parties. (...)

(Alexandra Stiglmayer, članak 01, *Ljiljan*, 10.09.2001.)

Međutim, pozitivna implikacija ove duple negacije (“They had some financial means after all”) nije toliko jaka koliko implikatura da *almost* označava značenje koje je blizu jednog pola skale. Ako zamislimo skalu na čijem je jednom polu “no financial means” a na drugom “financial means”, onda će *almost no financial means* biti shvaćeno sasvim blizu pola gdje se nalazi “no financial means”, a ne blizu onoga na kojem se nalazi “financial means”.

Prilog *nearly* također ima implikaciju “not p” i implikaturu koja je uvijek blizu onog dijela skale na kojem se nalazi koncept koji se modificira. Sljedeći primjer ilustrira upotrebu *nearly*:

- (120) 3. **P**: What would you judge to be your and the OHR’s successes and what as failures?
O: OHR’s successes and failures are BiH’s successes and failures. The situation in BiH today is much improved, a lot of physical reconstruction has been completed, there is freedom of movement across the IEHL, the property laws are being implemented in nearly all municipalities, the police and judiciary are starting to work appropriately, there are many encouraging signs. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 09, *Start*, 10.10.2000.)

Implikacija izraza *in nearly all municipalities* je “not in all municipalities”, ali je implikatura je veoma pozitivna: “Property laws are being implemented in many municipalities, maybe even in all, but I do not know that for certain, and that’s why I’m modifying *all* with *nearly*; or, I know for certain that they are not being implemented in all municipalities, but I want to sound assertive and positive and not defeatist, and that’s why I’m using the phrase *nearly all*”.

3.3.2.9. Idiomatski izrazi

U engleskom postoje idiomatski izrazi koji imaju negativno značenje i koji sadrže u sebi eksplicitnu negaciju (npr. *not for all the tea in China, not be someone's cup of tea, not hold water*, i mnogi drugi). U korpusu je pronađeno nekoliko primjera koji ilustriraju takve idiome:

- (121) 5. The HDZ claims it cannot accept the changed Provisional Electoral Commission (PEC) Rules and Regulations governing the formation of the Federation House of Peoples. This argument does not hold water. Firstly, the HDZ -- like any other party competing in the elections -- signed a declaration respecting the PEC Rules and Regulations and the Dayton Peace Accords. (...)

(Wolfgang Petritsch, članak 08, 12.02.2001.)

Idiom *does not hold water* u primjeru znači da taj argument nije održiv niti realan.

- (122) 5., 6. The main tactical mistake the allies made was not, as has been suggested, the failure to introduce ground troops from the outset. The present humanitarian disaster in Kosovo, set in motion by Milosevic last winter, was always going to escalate in the Spring. Even if the allies had had the necessary political backing, the military command never had enough time to prepare. The big mistake was to discard this option publicly, which led Milosevic to believe that he had a free hand in Kosovo, and that time was on his side.

There's no use, of course, crying over spilled milk. Ground-force intervention is going to be necessary, with or without Milosevic's agreement. We should proceed with the preparation of the necessary troops as fast as possible - though with certain conditions.

(Carlos Westendorp, članak 03, *The Wall Street Journal*, 19.05.1999.)

There's no use crying over spilled milk (ili *it's no use crying over spilt milk*) ima značenje da nema koristi žaliti za nečim što je već učinjeno i što se ne može promijeniti, što se u konkretnom primjeru odnosi na činjenicu da su saveznici javno objavili da na Kosovu neće upotrijebiti kopnene snage, što je navelo Miloševića da vjeruje da ima odriježene ruke da radi na Kosovu šta hoće. Taj idiom također uvodi i sljedeću rečenicu u kojoj Westendorp odlučno najavljuje vojnu intervenciju na Kosovu.

U korpusu je pronađeno i nekoliko idiomatskih izraza koji imaju negativne implikature a koji ne sadrže negativnu riječ. Jedan od najčešćih idiomatskih izraza koji se pojavljuju u korpusu jeste izraz *lose ground*, a najčešće se pojavljuje u kolokaciji *nationalist parties have lost ground*:

- (123) 52. Elections: key points: The following points are worth highlighting:

* In all races, compared to 1996, the nationalist parties have lost ground, in absolute and relative terms.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

Implikatura ove fraze jeste da nacionalne stranke na ovim izborima nisu ostvarile rezultate kakve su ostvarivale ranije.

Idiom *pay lip service to* (činiti nešto samo na papiru, a ne u praksi) pojavljuje se u izvještaju Carla Bildta, kao i u jednom njegovom članku s istom tematikom:

- (124) 155. The third of these options is that of domination of the existing political institutions by one group, namely the Bosniaks, with only lip-service being paid to the concept of power-sharing.

(Carl Bildt, izvještaj 05, 16.04.1997.)

- (125) 12. The third danger is dominance by the Bosniacs, paying only lip-service to the concept of power-sharing and effectively monopolising power for themselves. There are clear indications that the Bosniacs are continuing to finance and operate old mono-ethnic structures and organs which should have been closed down in favour of the new multi-ethnic ones.

(Carl Bildt, članak 15, *The Financial Times*, 11.04.1997.)

Idiom *pay lip service to* u oba primjera ima implikaturu da ni Bošnjaci istinski ne poštuju koncept podjele vlasti, mada tako tvrde na papiru.

U intervjuima i člancima pojavljuju se i prilično neformalni idiomatski izrazi kao što su *out of the question* i *get rid of*:

- (126) 9. **P:** Dayton 2 is frequently mentioned. Is this just the uninformed guessing or does such an option have a chance?

O: No. This is out of the question. As far as I remember, the diplomatic circles had speculated on that last year too. I remember very well that we had also said very clearly then that Dayton shall not be changed - it has to be implemented. This is the position of the international community and its policy in Bosnia. (...)

(Carl Bildt, intervju 02, *Večernje novine*, 12.04.1997.)

- (127) 4. **P:** How will you solve the situation with Serb TV considering the fact that you have authority given by the Sintra declaration, that you have already started realising.

O: My idea is that this country has an open, modern and free media. And we are ready to help with that because it will produce positive aspects. We are ready to help in creating better programmes, the training of journalists, and not only for SRT, but Sarajevo, as well as Mostar. Because my major concern is that the large political parties in this country control the public media, they send messages to one nation only, and the population has the right to hear other opinions too, and therefore we are trying to establish a principal of pluralism in public life through the opening of the media. What we are doing now in the RS and Pale, we will also do in the Federation. But at the moment the situation in the RS is much more serious and urgent. We want professionals who will work in accordance with the rules of independent journalism, TV that would be led by journalists and not by politicians. We have to get rid of the politicians in public TV.

(Carlos Westendorp, intervju 01, *Oslobođenje*, 07.10.1997.)

U primjeru (112) *out of the question* se pojavljuje kao emfatični negativni odgovor uz neutralni negativni odgovor *no*. U primjeru (113) *get rid of* ima implikaturu da političari ne treba da budu uključeni u rad javne televizije. Također, budući da je *get rid of* prilično neformalan i kolokvijalan izraz, u kolokaciji s riječju *politicians* on ima komičan i degradirajući efekt predstavljajući političare kao nešto čega se treba riješiti.

Kolokvijalni idiom *get rid of* u korpusu se javlja i u kolokaciji s *payment bureaux* (zavodi za platni promet), koji se tako predstavljaju kao nešto vrlo negativno čega se treba riješiti pod svaku cijenu, nešto što predstavlja nemile ostatke naše socijalističke prošlosti:

- (128) 1. Wolfgang Petritsch: (...) We need to urgently stimulate the private sector development. I believe the real motor in any market economy are really the small and medium sized businesses and this is unfortunately not yet the case in Bosnia and Herzegovina. There we have to put on an emphasis. And the overall economic reform will also be at the centre of our activities in Bosnia and Herzegovina because of the simple fact that we need to implement a viable banking system. We have to get rid of the so called payment bureaux and put in place a viable commercial banking system. This is also a pre-condition for foreign private investment. No investor will spend his money in Bosnia and Herzegovina as long as there is no reliable banking system in place. This will be within a broader economic reform agenda and emphasis put on putting in place a viable banking system.

(Wolfgang Petritsch, intervju 03, Brussels, 09.02.2000.)⁹

U korpusu uz imenicu *payment bureaux* često stoje i glagoli *abolish*, *dismantle*, *eliminate* i *liquidate*. Najinteresantniji je glagol *abolish* (i imenica *abolition*) koji osim što je inherentno negativan, ima i dublju negativnu konotaciju jer se veoma često nalazi u kolokaciji *abolish slavery* ili *abolish apartheid*, pa se tako zavodi za platni promet opet predstavljaju kao nešto veoma negativno, u ravni s ropstvom ili aparthejdom:

- (129) 14. Perhaps the worst example of bureaucracy from the Communist era is the system of so-called "payment bureaux" - through which all commercial and public bank transfers must pass - that extract a toll for every transaction that passes through their hands. These payment bureaux probably act as a cash cow for the nationalist parties. Consequently I will abolish the payment bureaux in the course of this year using the powers vested in me by the international community.

(Wolfgang Petritsch, članak 04, *The Wall Street Journal*, 22.05.2000.)

- (130) 106. Reform of Payment Bureau: The preparations for the elimination of the Payment Bureau is on track to meet the deadline of December 2000, as required the Madrid Declaration. OHR is a member of the International Advisory Group, led by the USA-ID. A number of amendments to the Law on the Internal Payment System were adopted in the Federation. These facilitate the abolition of the monopoly of the Payment Bureau over domestic financial transactions, and provide a legal basis for the governing board that will guarantee transparency in the transformation process. In the RS,

⁹ U zaglavlju ovoga intervjua nigdje ne piše kojem mediju je intervju dat, nego na mjestu gdje inače piše naziv novina, radija ili televizije stoji samo *Brussels*, pa sam tako i označila primjere iz ovog intervjua.

these amendments were already adopted in an earlier stage. Both in the Federation and in the RS, members of the governing board were appointed.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 15, 01.11.1999.)

Vratimo se idiomatskim izrazima. Kad se posmatra korpus u cjelini, idiomatski izrazi koji imaju negativno značenje ili implikaturu nisu česti, vjerovatno zato što su idiomatski izrazi najčešće kolokvijalni, dok se analizirani diskurs bazira na formalnom stilu. Intervjui i članci predstavljaju neformalniji podžanr od izvještaja, pa to i objašnjava činjenicu da se u njima nalazi veći broj idiomatskih izraza, čak i onih vrlo kolokvijalnih.

3.3.2.10 Metafore

Metafore sam posmatrala odvojeno od idioma, budući da su idiomatski izrazi institucionalizirani, odnosno postali su dio leksikona određenog jezika, dok metafore to ne moraju biti. Sljedeći primjer ilustrira kako negacija može biti izražena metaforom:

- (131) 7. What this means in a society as deeply divided as Bosnia is encouraging reconciliation, often against very long odds. After 42 months of savagery and bitterness, it would be unrealistic to expect Serbs, Croats and Muslims to work together effortlessly. But there were touching scenes early on, as former colleagues and friends met across the divide for the first time since the guns had fallen silent. (...)

(Carl Bildt, *The NATO Review*, 02.09.1996.)

Metafora *the guns had fallen silent* ima implikaturu “there is no more war”, i nema druge funkcije osim želje pisca da se pjesnički izrazi.

- (132) 8. Would peace be possible if we negotiated with Milosevic again? Certainly - but it would just as certainly be a short peace. One does not enlist a pyromaniac into the fire brigade. It may appear that realpolitik requires that the international community deal with Belgrade, but that would be short-term vision. Milosevic will not be able to afford the reconstruction of his bombed country without international help. That help - indeed, the entire agreement that would halt the bombing - must be made conditional on a clear commitment from Belgrade to fully democratize Yugoslavia. This process must be firmly anchored to a closely monitored timetable, and will eventually lead (the sooner the better) to Milosevic's definitive exit from the stage.

(Carlos Westendorp, *The Wall Street Journal*, 19.05.1999.)

U gornjem primjeru politička situacija u regiji predstavljena je kao pozornica koju će Milošević, kao glumac, napustiti. Dakle, implikatura je: “Milošević kao političar više neće biti prisutan u regiji”. Metafore s negativnom implikaturom uglavnom se nalaze u intervjuima i člancima, veoma rijetko u izvještajima. Sljedeći primjer uzet je iz jednog izvještaja:

- (133) 135. But in order to be more than empty shells of little relevance, the common institutions must take decisions on the laws and other issues which will turn the state into a functioning reality. With the support of other members of the international community - most notably the European Commission, the World Bank, the International Monetary Fund and the US Treasury - my office has presented the so-called Quick Start

Package of interim essential legislation to the Council of Ministers. These laws and other measures constitute what we consider the minimum for the state to start functioning in the key areas under its competence.

(Carl Bildt, izvještaj 05, 16.04.1997.)

Zajedničke institucije u BiH ovdje su predstavljene kao prazne školjke s malo značaja, što ima implikaturu da zajedničke institucije nemaju nikakvu suštinsku ulogu u BiH.

3.3.2.11 Konstrukcija *is/has yet/still to do sth/to be done*

Ova konstrukcija se dosta često upotrebljava u izvještajima za izražavanje negacije, dok je u intervjuima i člancima ona rijetko zastupljena. Sljedeći primjer ilustrira upotrebu ove konstrukcije s negativnom implikaturom:

- (134) 102. Although the State Commission for Demining has been established it has yet to receive the funding and resources required to undertake the task. This lack of progress continues to hinder the establishment of a coordinated and effective demining programme. Demining by the entities' armed forces continues to be encouraged by SFOR but with mixed success. (...)

(Carl Bildt, izvještaj 06, 11.07.1997.)

Rečenica *it has yet to receive the funding and resources required to undertake the task* ima implikaturu da ta komisija još nije dobila novčana sredstva za provođenje tog zadatka. U ovoj konstrukciji može da se upotrijebi i glagol *be*:

- (135) 16. The House of Representatives also adopted a National Anthem for Bosnia and Herzegovina. Significantly the new National Anthem secured cross-party support. However, due to a disagreement on the text of the Law regulating the use of the National Anthem it is yet to be adopted by the House of Peoples. I expect this to happen soon.

(Carlos Westendorp, izvještaj 13, 07.05.1999.)

U ovom primjeru rečenica *it is yet to be adopted by the House of Peoples* ima implikaturu da državna himna još nije usvojena od strane Doma naroda. Pored priloga *yet*, u takvoj konstrukciji upotrebljava se i prilog *still*:

- (136) 75. State Budget: The Entities paid their contributions to the State Budget from January to April, 1999, but have not yet paid their contributions for May and June. My Office presented the State Treasury Project (which the International Monetary Fund had prepared) to the Council of Ministers. As a result, the Council of Ministers appointed a commission to work on the project's implementation. The donor community has been informed about the project, but we are still to receive any positive response. The Madrid Document deadline for the creation of the State Treasury (the end of June) was not met.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14, 16.07.1999.)

Rečenica *we are still to receive any positive response* ima implikaturu da oni još nisu dobili pozitivan odgovor. Negativnost konstrukcije može se vidjeti i iz činjenice da je u njoj upotrijebljena jedinica negativnog polariteta *any*, koja se pojavljuje u negativnim kontekstima.

3.3.2.12 Modalni glagoli

Modalni glagoli koji u datom kontekstu najčešće imaju negativnu implikaturu jesu *should*, *ought to*, *must* i *need*. Pored njih negativnu implikaturu mogu imati i leskički glagoli *require*, *need*, fraza *remain to be done*, kao i imenica *need*. Ovakvu upotrebu modalnih glagola uglavnom srećemo u izvještajima. Sljedeći primjeri ilustriraju upotrebu modalnih glagola koji u kontekstu daju negativnu implikaturu:

- (137) 31. The working groups composed of representatives of the interested parties and my office, which are intended to bring the texts of the agreements concerned into line with the Constitution of Bosnia and Herzegovina, need to accomplish their tasks as soon as possible.

(Carlos Westendorp, izvještaj 08, 16.01.1998.)

- (138) 33. The Bosnia and Herzegovina education authorities should cooperate with the entities in the field of higher education, particularly encouraging enrolment of students from throughout Bosnia and Herzegovina and cooperating with the entity authorities on the issue of financing. In this field, they should ensure academic freedom and self-government of institutions, promote the adequate graduation of trained professionals, and encourage the role of universities as a locus of peaceful inter-group dialogue.

(Carlos Westendorp, izvještaj 09, 09.04.1998.)

U primjeru (123) podvučena konstrukcija ima implikaturu da radne grupe još nisu završile svoje zadatke, dok podvučene konstrukcije u (124) imaju implikaturu da državno ministarstvo obrazovanja ne saraduje s entitetima na polju visokog obrazovanja, odnosno da nije osigurana akademska sloboda i samouprava institucija, da se ne promovira adekvatna diploma školovanih profesionalaca i da se ne ohrabruje uloga univerziteta kao mjesta za mirni dijalog između različitih grupa.

Sljedeći primjeri ilustriraju upotrebu leskičkog glagola *require* i konstrukcije *remain to be done*:

- (139) 63. The Steering Board and Contact Group declared the return of refugees and displaced persons to their homes of origin a key priority for 1999. An RRTF Action Plan for 1999 was endorsed by the Madrid PIC. While the principles of the RRTF plan of March 1998 remain valid, a more targeted operational tool is required to make possible the decisive breakthrough in 1999 that is the only hope of facilitating a self-sustaining flow of returns beyond that point. The Plan will require the full commitment of both donors and implementing agencies to ensure that political and material resources are directed, and if necessary re-directed to support and sustain minority return movements. My focus will increasingly be on the application of effective conditionality. In this context the RRTF and the Economic Task Force (ETF) will work even more closely together.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, 12.02.1999.)

- (140) 16., 17. We will also assist with the reform of Bosnia's antiquated economic structures, another root cause of corruption. I will not hesitate to use my powers if need be. Much progress has already been achieved. Much more remains to be done. But the game is up if the elected leadership refuses to act. The Dayton-enshrined principal of returning refugees to their homes is another case in point. We could rebuild destroyed houses almost forever, but why would people want to return if the local economy was moribund? The priority for ordinary Bosnians is jobs and security.

(Wolfgang Petritsch, *The Wall Street Journal Europe*, 17.09.1999.)

U primjeru (125) dvije podvučene konstrukcije imaju sljedeće implikature: "The operational tool is not targeted enough", "Donors and implementing agencies have not been fully committed so far". Podvučena konstrukcija u primjeru (126) ima implikaturu "Not enough has been done".

3.3.2.13 Različite sintaktičke strukture u kojima je negacija implicitno izražena

Najčešće sintaktičke strukture s negativnom implikaturom koje su pronađene u korpusu jesu *rather than*, *instead of*, *far from* i *free from*, ali postoje i druge, koje su mnogo rjeđe, možda se pojavljuju jednom u cijelom korpusu, ali su veoma interesantne za proučavanje negacije u kontekstu. Sljedeći primjeri ilustriraju upotrebu spomenutih najčešćih sintakzičkih konstrukcija koje imaju negativnu implikaturu:

- (141) 15. The lack of a reliable banking system is another important obstacle to private investment, closely connected to the payment bureaux system. There are currently over 50 banks in Bosnia-Herzegovina, but not one of them can play the intermediary role necessary in a market economy. In fact, having a large number of weak banks actually hinders rather than helps economic development. New banking legislation will be in place by the end of the year.

(Wolfgang Petritsch, *The Wall Street Journal*, 22.05.2000.)

Rather than u gornjem primjeru ima implikaturu da veliki broj slabih banaka ne pomaže ekonomskom razvoju.

- (142) 6. **P:** What can you, as the High Representative, do in order to free Croats of their fear for their future in BiH?

O: The fear within the Croat community in BiH was not caused by the rules of the Provisional Election Commission. That fear is an integral part of the HDZ propaganda. Just remember the HDZ pre-election slogan, which was talked about extermination. It was intimidating.

Instead of encouraging the Croats and approaching them with optimism, they were doing completely the opposite. I send this a few days ago to Mr. Covic, and he agreed that such a propaganda is causing the Croats to emigrate, and then the HDZ criticises the International Community and blames it for the emigration. Instead of closely cooperating with the International Community, to the benefit of the Croat people, the HDZ is intimidating them. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 23, *Slobodna Dalmacija*, 19.03.2001.)

Instead of encouraging the Croats ima implikaturu da HDZ ne ohrabruje Hrvate, a *instead of closely cooperating with the International Community* da on ne saraduje s međunarodnom zajednicom. Implikatura koju ova konstrukcija nosi je i da bi HDZ trebao ohrabrivati Hrvate i da bi trebao tijesno saradivati s međunarodnom zajednicom.

- (143) 4., 5. First, the revolution is far from complete. With Stalinist thoroughness, Slobodan Milosevic, the former Yugoslav president, put tens of thousands of his own people in powerful positions. Agitprop workers on the propaganda sheet *Politika* deftly supported the revolution but only after weeks of scurrilous personal attacks on Mr Kostunica. The loyalty of legions of Milosevic cadres is similarly ambiguous. The human suffering during the last decade in the Balkans under Franjo Tudjman, the former Croatian president, and Mr Milosevic remains a deep wound at the heart of the new Europe we want to build.

(Wolfgang Petritsch, članak 05, *The Financial Times*, 12.10.2000.)

Far from complete ima implikaturu “not complete”.

- (144) 8. My predecessor issued a Decision on restructuring the public broadcasting system, to bring it into line with Dayton and international standards. It also requires the Croatian HRT to put its BiH operation on a legal footing. A Decision to promote freedom of information, and legitimate journalistic enquiry, was also issued. The very first Decision I imposed as High Representative seeks to ensure that publicly-funded broadcasting in the RS is free from political bias or interference.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 15, 01.11.1999.)

Implikatura ove fraze glasi: “Politics should not interfere with the publicly-funded broadcasting”, dok cijela rečenica presuponira da su javni servisi pod utjecajem politike.

Sintaktičke strukture koje su pronađene u korpusu a koje također imaju negativnu implikaturu jesu sljedeće: *it is high time, sort of, anything but*, ali o njima će biti više govora u sljedećem poglavlju gdje će se obrađivati funkcije negacije.

3.3.2.14 Leksičke jedinice koje imaju pozitivno leksičko značenje stvaranja, implementiranja, uvođenja

Neke leksičke jedinice koje imaju pozitivno značenje i u leksičkom i u ontološkom smislu (npr. *create, implement, introduce*, itd.) mogu u određenom kontekstu imati negativnu implikaturu. Analizom korpusa utvrđeno je da je kontekst u kojem te lekseme mogu imati negativnu implikaturu apendiks u 12. izvještaju gdje se nalazi Deklaracija Vijeća za implementaciju mira (eng. *Peace Implmentation Council*) od 16. decembra u Madridu, kao i dijelovi izvještaja, intervju a članaka gdje se govori o tome šta međunarodna zajednica u BiH treba učiniti. Tako se naprimjer u Deklaraciji navodi šta u BiH treba implementirati, usvojiti, uvesti itd, što ima implikaturu da to u BiH još ne postoji. Pogledajmo sljedeći primjer koji ilustrira takvu implikaturu ovih leksema:

- (145) 12. Simultaneously, it is also necessary to create the right environment to make returns sustainable, by strengthening the country both internally and externally. A great deal of the physical infrastructure of the country has been repaired. We agree to focus on

inculcating the principles that underpin a self-sustaining free market economy and which are vital to any free and democratic society - the rule of law, above all, and the institutions to uphold it. We are determined to see the inner core of BiH strengthened by building the rule of law, reinforcing the common institutions, creating a self-sustaining market economy and accelerating democratisation.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, Apendiks:
Deklaracija Vijeća za implementaciju mira, 16.12., Madrid, 12.2.1999.)

U prvoj rečenici podvučena infinitivna klauza ima implikaturu da u BiH još uvijek ne postoje povoljni uslovi za održiv povratak izbjeglica. Podvučene gerundske klauze u zadnjoj rečenici ovoga pasusa imaju sljedeće implikature: „nema vladavine prava“, „zajedničke institucije nisu dovoljno jake“, „nema samo-održive tržišne ekonomije“ i „proces demokratizacije nije dovoljno brz“. Ove leksičke jedinice možda i u drugim kontekstima imaju također negativnu implikaturu (npr. ako se nešto stvara, onda se podrazumijeva da to nešto ne postoji, nego tek treba da nastane), ali u ovom kontekstu Deklaracije članova Vijeća za implementaciju mira ta je implikatura pojačana zbog lokalnog i globalnog konteksta u kojem je ona nastala. Naime, oni žele da sebe predstave u što boljem svjetlu, kao ljude koji će u BiH uspostaviti mir, demokraciju, ekonomski održivu zemlju, itd. i tako opravdati velika sredstva koja su se slila u međunarodne organizacije u BiH od strane raznih donatora. U tu svrhu potrebno je i zemlju BiH predstaviti u što lošijem svjetlu, što i nije tako težak zadatak budući da je stanje u BiH zaista loše.

Negativna implikatura ovih leksema može se pronaći i u ostatku korpusa, ali je tamo mnogo rjeđa. Spomenuta Deklaracija je mjesto na kojem se u skoro svakoj tački nalaze ovi izrazi s ovako negativnim implikaturama.

U ovom poglavlju dat je opis korpusa kao i analiza formalno-sintaktičkih struktura koje se mogu smatrati negativnima. Sljedeće poglavlje predstavlja analizu funkcija negacije u diskursu, kao i njenu interakciju s pragmatičkim i semantičkim aspektima značenja.

4.0 Analiza korpusa: Funkcije negacije u diskursu

Messages are politically advantageous if they are easy for the speaker to deny or difficult for the addressee to reject. Politicians in particular but also news reporters know they must develop strategies to avoid commitments to the truth of their expressed statements. They should make sure there are circumstances under which they will be able to deny their assertions or any undesired interpretations of them. The speech acts of the cautious speaker must, therefore, be so formulated as to easily allow a denial in the form of „I deny having said that“.

(Giora, 1994: 104)

4.1 Uvodne napomene

U prethodnom poglavlju data je klasifikacija negacije u korpusu prema formalno-sintaktičkim kriterijima. Međutim, budući da sam u obzir uzela i implicitnu negaciju, formalno-sintaktička klasifikacija nužno je uključivala i semantičko i pragmatičko značenje, naročito implikaciju i implikaturu. U ovom poglavlju bit će predstavljena analiza funkcija negacije u diskursu, i to u političkom diskursu s dva podžanra – službeni izvještaji i članci i intervjui. Kako bi se detaljno opisala funkcija negacije u datom diskursu, neophodno je u obzir uzeti već spomenuto semantičko i pragmatičko značenje, bez kojeg bi bilo nemoguće odrediti ulogu negacije u prirodnom jeziku. Pod tim prije svega podrazumijevam presupoziciju, implikaciju, implikaturu, indirektne govorne činove i strategije učtivosti.

Funkcije negacije neće biti analizirane odvojeno u dva potkorpusa, budući da se one manje-više poklapaju, nego će analiza biti vršena na korpusu u cjelini. Međutim, iako negacija u oba potkorpusa vrši manje-više iste funkcije, postoji razlika u dominantnim funkcijama u svakom od potkorpusa, i ta razlika će biti odvojeno opisana u zadnjem odjeljku ovoga poglavlja.

Budući da je jedan od podciljeva ove analize i izdvajanje negacije kao strategije ubjeđivanja odnosno manipulacije putem stvaranja mentalnog modela stvarnosti i pokušaja nametanja drugom, predzadnji odjeljak ovoga poglavlja bit će posvećen upravo tome.

4.2. Funkcije negacije

4.2.1 Negiranje/poricanje ustvrđene propozicije

Analiza korpusa potvrdila je rezultate dosadašnjih istraživanja negacije da se negacija u prirodnom jeziku najčešće upotrebljava u onim slučajevima kada se nešto poriče. Ona može da poriče propoziciju ustvrđenu u prethodnom tekstu ali i presupoziciju, zajedničko vjerovanje

ili očekivanje, koji nisu ustvrđeni. U ovom odjeljku vidjet ćemo kako se negacija ponaša kada poriče ili negira tvrdnju. Pod prethodnim tekstom podrazumijevam i pisani i govorni jezik, kao i segmente jezika koje su manji od teksta, naime rečenice, replike i sl. Također, prethodni tekst se ne mora odnositi na tekst koji neposredno prethodi negaciji, nego se može naći na bilo kojem mjestu u konkretnom diskursu. Međutim, negacija, kada se koristi za negiranje propozicije, najčešće negira ili poriče tvrdnju iz neposrednog tekstualnog konteksta, kao što je slučaj u sljedećem primjeru.

- (1) 56. For any election to be free and fair, there has to be equitable access to the media by all registered parties both before and during the election campaign especially radio and television. Such access is not the case currently in either the Federation or the Republika Srpska press. In close cooperation with the OSCE, [UNESCO](#), the [Council of Europe](#), the [European Commission](#) and NGOs active in the media field, my offices in Sarajevo and Brussels are trying very actively seeking to improve this situation. A working group on free media has been set up under the JCC in Sarajevo, and my office in Brussels will convene a round table on 12 March to discuss how best to encourage the development of genuinely independent media in Bosnia and Herzegovina and to coordinate the work of those agencies and organizations involved in the promotion of free media.

(Carl Bildt, izvještaj 01, 14.03.1996.)

Podvučena negacija poriče da se prethodna tvrdnja da slobodni i fer izbori podrazumijavaju jednak pristup medijima od strane političkih stranaka koje učestvuju na izborima može primijeniti na štampu bilo u Federaciji bilo u RS-u. U sljedećem primjeru negacija također poriče prethodnu tvrdnju:

- (2) 8., 9. Here, views are very different. On one side, there is the effort to interpret the agreement as a recipe for a unitary Bosnian state, with no real role for the two existing entities. On the other, there is a tendency to see the Bosnian Serb entity as practically independent and its boundary as a state border.

Neither of these interpretations is correct - the peace agreement sets up what is in essence a federal state. It will be a very loose and highly decentralised state with weak central powers for its common institutions - and thus unlike any other state in existence.

(Carl Bildt, članak 9, *The Financial Times*, 02.08.1996.)

Međutim, primjer (2) razlikuje se od primjera (1) po tome što u primjeru (2) u prvom pasusu nemamo pravu tvrdnju, nego opisivanje dvaju oprečnih pogleda na to kako bi BiH trebalo da izgleda. Taj opis ne možemo nazvati pravom tvrdnjom zato što ustvari sažima dva dobro poznata koncepta uređenja BiH, a negacija koja zatim slijedi ustvari poriče više ispravnost takvih pogleda nego tvrdnju i funkcionira kao upozorenje objema stranama da nisu upravu i da je jedino pravo viđenje BiH viđenje OHR-a, odnosno Visokog predstavnika kao glavnog tumača Dejtonskog sporazuma.

Primjer (2) ilustrira način na koji negacija u analiziranom korpusu uglavnom funkcionira – veoma rijetko se poriču tvrdnje, skoro uvijek je u poricanje ili negiranje tvrdnje iz prethodnog

teksta uključeno i poricanje presupozicije, odnosno zajedničkog znanja, očekivanja ili vjerovanja. To možemo vidjeti i u sljedećem primjeru:

- (3) 85. The new constitution of Bosnia and Herzegovina entered into force on 14 December 1995, the day of the signing of the Peace Agreement in Paris. The entities are obliged to amend their respective constitutions to ensure conformity with this constitution within three months of its entry into force, that is by 14 March. At the meeting of the Joint Interim Commission on 24 January the parties confirmed their intention to carry out the necessary changes. At the subsequent JIC on 27 February, they undertook **to provide to my office by 9 March their respective proposals for amendments to their constitutions**, but they have not done this so far.

(Carl Bildt, izvješaj 01, 14.03.1996.)

U ovom primjeru podvučeni dio predstavlja negaciju, boldirana pro-forma *this* u negaciji odnosi se na podnošenje prijedloga amandmana entitetskih ustava uredu OHR-a, što je također boldirano u tekstu. Dakle, negacija se odnosi na prethodni tekst, ali ne možemo reći da se tu radi o tvrdnji nego o indirektnom govornom činu obećanja koji nije ispunjen. Ispunjavanje obećanja jeste ono što se negira u ovom primjeru. Osim toga, ovdje negacija služi za vrlo negativno predstavljanje strana u BiH jer je neispunjavanje obećanja vrlo negativna karakteristika ličnosti i stavlja sam govorni čin obećanja pod upitnik jer nisu zadovoljeni uvjeti prikladnosti za sami čin. Interesantna je i upotreba metonimije u ovom primjeru – naime, entiteti i strane stoje ovdje umjesto živih ljudi, čija se odgovornost na taj način umanjuje.

Možemo zaključiti da se negacija u datom korpusu rijetko koristi za negiranje prethodno izrečene tvrdnje, i da čak i u onim slučajevima kada se odnosi na prethodni tekst ima elementa negiranja presupozicije, očekivanja ili ostvarenja nekog indirektnog govornog čina.

4.2.2 Negiranje/poricanje presupozicije

4.2.2.1 Poricanje zajedničkog znanja/općeg vjerovanja

Najčešća funkcija negacije u diskursu, što je dokazano i ovim istraživanjem, jeste poricanje zajedničkog znanja, općeg vjerovanja ili onoga što se uzima zdravo za gotovo. Takvu funkciju najčešće vrši eksplicitna glagolska negacija i apsolutni negatori. Ta vrsta negacije je zastupljenija u govoru nego u pisanju, i to se pokazalo i analizom korpusa – u intervjuima i člancima mnogo je više zastupljena glagolska i neglagolska negacija (eksplicitna) nego u izvještajima, pa je samim tim i funkcija poricanja presupozicije u tom podžanru češća. To se objašnjava interaktivnim karakterom intervjua, pa i članaka, u kojima autor često polemizira sa drugim autorima, osvrće se na trenutnu političku situaciju u BiH, komentira svoje političke poteze i sl., što samo po sebi podrazumijeva negiranje raznih presupozicija. Presupozicija koja se poriče ne mora biti istinita, ona može sadržavati informaciju koja se prvi put predstavlja recipijentu, ali ne u formi tvrdnje nego u formi presupozicija, dakle nečega što se uzima zdravo za gotovo. “Opasnost” presupozicije i leži u tome da se pomoću nje može plasirati bilo kakva informacija čija se istinitost neće preispitivati zato što nije direktno ustvrđena. Tako negiranjem nečega što se predstavlja kao presupozicija možemo i kreirati presupoziciju, što

će biti razmatrano kao posebna funkcija negacije. Ovdje ćemo se fokusirati na poricanje pre-supozicije. Implicitna negacija također može funkcionirati kao poricanje presupozicije, iako je njena primarna funkcija opisna.

U sljedećem primjeru poriče se presupozicija, odnosno zajedničko znanje i direktnih i indirektnih sudionika u ovom diskursu, da su večernje vijesti na SRT-u emitirale zapaljive političke komentare :

- (4) 65. First Pillar As regards the re-structuring and regulation pillar of my strategy, the restructuring process at Srpska Radio Televizija (SRT) has provided for more balanced reporting of events in the Serb Entity. The new Board of Governors led by the International Administrator continues to function effectively. Since the appointment of the administrator, the evening news program no longer airs inflammatory political commentaries. However, the restructuring process at SRT has been hampered by a lack of financial and technical resources and I urge donor governments not to neglect this important technical part of the restructuring process.

(Carlos Westendorp, izvještaj 10, 14.07.1998.)

Ova negacija ima pozitivnu implikaturu zato što se negira negativna presupozicija (emitiranje politički zapaljivih komentara) i na taj način se u vrlo pozitivnom svjetlu predstavlja sam Visoki predstavnik kao i međunarodna zajednica u cjelini. U primjeru koji slijedi također se negira presupozicija, odnosno zajedničko znanje da je sloboda kretanja osnovni problem u postratnoj BiH:

- (5) 48. Throughout the Federation, the political and security climate continued to improve. Refugee return, including to minority areas, is occurring especially in the Central Bosnia Canton and the Zenica-Doboj Canton. Freedom of movement does not seem to constitute a major problem any more. However, some worrisome developments also occurred, such as the car bombing in West Mostar on 18 September and several attacks on religious objects.

(Carlos Westendorp, izvještaj 07, 16.10.1997.)

Međutim, to poricanje se vrši veoma oprezno, uz upotrebu podizanja negacije (ovdje je negacija podignuta iz infinitivne klauze *to constitute a major problem*, gdje bi, da je ostala, zvučala ovako: *Freedom of movement **does not constitute** a major problem anymore*), čija je glavna funkcija da ublaži određeni iskaz i da govorniku ili piscu otvori mogućnost poricanja da je ikada ustvrdio tako nešto, ako bude potrebno.

Najčešće se poricanje presupozicije može naći u intervjuima, naslovima intervjuja ili članaka, kao u sljedećim primjerima:

- (6) **NASLOV:** “I Can’t Bomb The People of Bosnia Into Friendship”

(Carl Bildt, članak 01, *The European*, 09.02.1996.)

- (7) **NASLOV:** “I Haven’t Legitimized War Criminals”

(Carl Bildt, članak 05, *The Wall Street Journal*, 14.05.1996.)

- (8) **NASLOV:** “Bosnia can’t do it Alone”
(Carl Bildt, članak 12, *The Financial Times*, 04.10.1996.)
- (9) **NASLOV:** I Do Not Know Where Karadzic is Hiding
(Carlos Westendorp, intervju 11, *Večernji list*, 03.02.1999.)
- (10) **NASLOV:** “The winner does not take it all”
(Hanns Schumacher, intervju 09, *Oslobođenje*, 13.10.1998.)
- (11) **NASLOV:** “I don’t care about the ethnic picture”
(Jacques Klein, intervju 03, *Reporter*, 12.02.1998.)
- (12) **NASLOV:** “It is certainly not he who is threatened, because he has made provisions for himself for the rest of his life!”
(Wolfgang Petritsch, intervju 19, *Slobodna Bosna*, 08.03.2001.)
- (13) **NASLOV:** “I don’t want the Croats in a ghetto called third Entity”
(Wolfgang Petritsch, intervju 22, *Novi list*, 10.03.2001.)

Ono što je zajedničko svim ovim primjerima jeste da negiraju presupoziciju, odnosno zajedničko znanje i vjerovanje koje je prisutno u globalnom kontekstu toga trenutka. Najčešće se u tim situacijama poriču optužbe koje se provlače kroz intertekstualni kontekst, kao naprimjer u naslovima *I haven’t legitimized War Criminals*, *I do not know where Karadžić is hiding* i *I don’t want the Croats in a ghetto called Thrid Entity*. Ta poricanja imaju i funkciju odbrane od takvih optužbi. U primjeru (7) Bildt poriče optužbu tadašnjeg ambasadora BiH Muhameda Šaćirbegovića da daje legitimitet Radovanu Karadžiću nazivajući ga predsjednikom; u primjeru (9) Westendorp poriče presupoziciju da on zna gdje se skriva Karadžić, mada ta optužba nigdje u intervjuu nije spomenuta eksplicitno, kao što je slučaj s primjerom (7). Što se tiče primjera (13), on dolazi iz vremena kada je Petritsch smijenio Jelavića kao člana Predsjedništva BiH, kao i neke druge funkcionere HDZ-a, zbog opstrukcija i neimplementiranja rezultata tadašnjih izbora, kao i zbog pokušaja formiranja paralelne vlasti u Hercegovini, i kada je upao sa SFOR-om u prostore Hercegovačke banke u Mostaru i nametnuo prinudnu privremenu upravu. Petritsch u datom naslovu negirajući nešto što mu se zapravo i nije stavljalo na teret stvara presupoziciju da bi stvaranje trećeg entiteta predstavljalo geto za Hrvate u BiH, i na taj način opravdavajući svoje postupke iz tog vremena. U primjeru (13) vidimo stvaranje presupozicije u svrhu stvaranja određenog mentalnog odnosno kontekstnog modela prije svega u glavama građana BiH.

Primjer (6) predstavlja određenu igru riječima – naime u samom članku Bildt poredi svoju misiju u BiH s vojnom misijom IFOR-a, i kaže da je njemu mnogo teže budući da admiral Leighton Smith, tadašnji zapovjednik IFOR-a u BiH, može posegnuti za zračnim udarima ako se zaraćene strane u BiH ne “ponašaju kako treba”, dok on ne može bombardirati narode u BiH da se pomire. To vidimo i u sljedećem primjeru iz samog članka:

- (14) 7. These words are all more abstract and less precise than the words used to ensure military compliance. They are not the stuff of deadlines or headlines. Admiral Leigh-

ton Smith can always call for air strikes if the armies he faces do not behave. For my part, I cannot bomb the parties into friendship with one another. Nor can I threaten the international community if it does not give the finance necessary to relaunch the Bosnian economy.

(Carl Bildt, članak 01, *The European*, 09.02.1996.)

Primjer (8) poriče presupoziciju da Bosna može sama prevladati postratni period, ali implikatura ovog naslova jeste da Bosna treba pomoć međunarodne zajednice. Ovaj primjer predstavlja na neki način i opravdavanje za vojne i civilne misije u BiH.

Naslov u primjeru (10) je također igra riječima, jer se bazira na sloganu, koji je postao fiksni izraz u engleskom, *the winner takes it all*. Ovaj slogan se odnosi da činjenicu da su prije izbora 1998. stranke koje su dobivale većinu na kantonalnom nivou birale svoje predstavnike za Dom naroda Državnog parlamenta, dok negacija u naslovu negira takvu praksu, jer se nakon izbora 1998. ta praksa promijenila i svoje predstavnike za Dom naroda mogle su birati sve stranke na osnovu izbornih rezultata po kantonima u Federaciji. Ovaj primjer predstavlja ilustraciju poricanja presupozicije korištenjem negacije jednog fiksnog, odnosno idiomatskog izraza.

Primjer (11) predstavlja odgovor koji je Klein dao na jedno pitanje u tom intervjuu, a koji izvučen iz konteksta predstavlja poricanje presupozicije da je etnička slika u BiH bitna. Pitanje i ovaj odgovor iz tog intervjua glase:

- (15) 2. **REPORTER:** What is your opinion on the theories which have been circulating from the time of the Conference, that the ethnic picture of Brcko will be significantly changed by the planned return of the Sarajevo Serbs from Brcko to Sarajevo, but there will be very little change to the picture of Sarajevo?

KLEIN: I don't care about the ethnic picture. I am interested in whether the people want to return or not. That attitude of mine makes me different from the great majority of people. I am always interested in what is enabled for every individual and not for some general political theory. I think that Sarajevo can be a model. One place cannot be the seat of the State Government and not represent a multiethnic society as should. I am not fooling myself. We will never succeed in getting the pre-war Sarajevo back. But there should be measures of security for the Serbs and Croats who want to return to Sarajevo.

(Jacques Klein, intervju 03, *Reporter*, 12.02.1998.)

Međutim, ni u odgovoru Klein ne poriče određenu tvrdnju iz pitanja nego presupoziciju da će povratkom Srba iz Brčkog u Sarajevo u Brčkom biti promijenjena etnička slika, tj. u Brčkom će ostati više Bošnjaka, dok se njihovim povratkom u Sarajevo, etnička slika u Sarajevu neće promijeniti, dakle opet će biti više Bošnjaka.

U primjeru (12) negira se tvrdnja da će on (Jelavić) biti taj koji je ugrožen ali se ne negira presupozicija izražena ovom rascijepljenom rečenicom da će neko biti ugrožen, u ovom slučaju obični građani.

Negiranje presupozicije nije ograničeno samo na intervju i članke, ono se javlja i u izvještajima:

- (16) Finally, were it not for the powers I was granted at Bonn and Madrid, there would have been almost no progress. Some Bosnian leaders still seem to see Dayton implementation as a continuation of the war by other means. The proposed downsizing of the SFOR presence will not make things any easier. The High Representative's powers are still indispensable. They should continue to be used without hesitation whenever local institutions and authorities fail to support Dayton or to impede our work to put Bosnia and Herzegovina back on its feet and enable it progress towards European integration.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14,
Ocjena razvoja za vrijeme mog mandata, 16.07.1999.)

Podvučena negacija poriče presupoziciju da će smanjivanje broja vojnika u SFOR-u biti dobro za BiH, ali je također i implicitna kritika prijedloga za smanjivanjem.

4.2.2.2 Poricanje očekivanja

U presupoziciju se može ubrojiti i očekivanje, kao dio intertekstualnog konteksta. Opće očekivanje može se negirati, i to je vrlo čest slučaj, pogotovo u izvještajima, gdje se negacija najčešće upotrebljava upravo u tu svrhu:

- (17) 8. It has been a turbulent few months for BiH. Recent events beyond our control may have slowed the pace of peace implementation; but they have certainly not stopped it in its tracks. My approach is, and will continue to be to the maximum extent possible, to keep the situation calm and under control until such time as moderate forces can renew and speed up their co-operation once the Kosovo conflict is over.

(Carlos Westendorp, izvještaj 13, 17.05.1999.)

U primjeru (17) *recent events* se odnosi na sukob na Kosovu, za koji se moglo očekivati da će zaustaviti implementaciju mira u BiH. Negacija u ovom primjeru poriče to očekivanje. Ovdje imamo i duplu negaciju, budući da glagol *stop* spada u inherentno negativne leksičke izraze koji označavaju sprečavanje i zabranu, tako da ova negacija, osim funkcije poricanja očekivanja, ima i implikaturu da će se process implimentacije mira u BiH nastaviti.

Veoma česta konstrukcija koja se upotrebljava za poricanje očekivanja jeste *not only... but also*:

- (18) 130. Three demining schools are now being established at Banja Luka, Travnik and Mostar. This marks significant progress by the Entity armies towards achieving mine lifting to recognized humanitarian demining standards. This will not only bring valuable resources to stretched clearance programs, but will also widen the choice for donors as to where their investment will be most efficiently used.

(Carlos Westendorp, izvještaj 10, 14.07.1998.)

Negacija u ovom primjeru poriče očekivanje da će otvaranje škola za deminiranje i podizanje načina deminiranja na priznate standarde samo donijeti vrijedna sredstva programima za de-

miniranje, nego će pored toga i donatorima omogućiti širi izbor u smislu gdje da ulože svoje investicije.

Implicitna negacija se također može koristiti u funkciji negiranja očekivanja:

- (19) POLITICAL ISSUES 20. Due to the inability of the Parliamentary Assembly to get important legislation passed, the pace of the European integration progress has been disappointing. A significant number of conditions remain to be fulfilled on the EU's Road Map, among them the adoption of the Civil Service Law. In addition, the most important of the pre-accession criteria for BiH's accession to the Council of Europe, the adoption of an Election Law, remains uncertain.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 19, 18.07.2001.)

Implicitna negacija u ovom primjeru ima implikaturu da značajan broj uvjeta nije ispunjen na mapi puta Evropske Unije, što poriče očekivanje da bi svi uvjeti već trebali biti ispunjeni. U sljedećem primjeru također imamo poricanje očekivanja pomoću prijedloga *without*:

- (20) 7. On April 8th, Bosnia and Herzegovina held its second municipal elections, without significant incident or disruption. The overall participation was relatively high, around 66 % of the total electorate, with a higher turnout in the Republika Srpska despite calls by nationalist Serb Radicals for a boycott of the elections. Party pluralism improved, but nationalist parties continue to dominate in predominantly Croat or Serb municipalities. In Bosniak-majority areas, the multiethnic Social Democratic Party (SDP) made significant breakthroughs, particularly in urban areas. These elections were the first to be held under new Provisional Election Commission rules, which prevented those who illegally occupy apartments from running as candidates and elected officials from simultaneously holding senior positions in public companies.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 16, 03.05.2000.)

Negativni prijedlog *without* implicira da na općinskim izborima nije bilo značajnijih incidenata ili ometanja, što poriče očekivanje da je moglo biti incidenata. U sljedećem primjeru komparativ i afiksalna negacija poriču očekivanje:

- (21) 50. The Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina: Since my last Report, the Constitutional Court of BiH has held two sessions, on 13-14 August, and 24-25 September 1999. At the session held on 13-14 August, the Court decided that certain provisions of the Law on the Council of Ministers of BiH were unconstitutional. The Court established a period of three months during which the Law must be brought in line with the Constitution of BiH. At its session on 24-25 September, the Court decided cases initiated by individual applicants. In two of these, the Court found that decisions of the Entity courts violated the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. During both sessions, the Court referred to another pending case which concerns the adequacy of Entity Constitutions with regard to their classification of the constituent peoples of BiH. The next session of the Court is scheduled for 5 and 6 December 1999, when the Court is expected to establish its budget proposal for the year 2000. This proposal must be presented to the

Presidency and the Parliamentary Assembly of BiH. The financial situation of the Court has improved somewhat since my last Report, because of an increase in its budgetary allocation by the BiH Council of Ministers; however much greater improvement is essential. The Court is still forced to rely on financial support from OHR and the Phare programme. Germany and Sweden have also made much-needed donations to the Court, and France is expected to make a donation in the near future. Unfortunately, the international voluntary fund aimed, at supplementing the Court's budget as provided by the Madrid Declaration, has been so far insufficiently supported.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 15, 01.11.1999.)

Komparativ *much greater* implicira da napredak nije dovoljno velik, pa samim tim poriče i očekivanje da će taj napredak biti veći, dok afiksalna negacija poriče očekivanje da će međunarodni dobrovoljni fond biti podržan.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu inherentno negativnog izraza koji izražava promašaj ili nečinjenje u svrhu poricanja očekivanja:

- (22) 27. Brcko: Although minority returns to the Brcko area of supervision continued, the pace slowed notably. While the onset of both winter and the school season diminished the pace of housing reconstruction and return, a more significant factor was the virtual exhaustion (except in a few volatile neighborhoods) of the stock of destroyed and unoccupied houses for which CRPC claims had been approved. On 3 November, the Supervisor issued two Orders calling for the Brcko municipal government to enable the return of non-Serb members of the assembly, police, judiciary, and municipal administration and to restore full ownership rights to those property owners to whom Article 17 of the now superseded RS Law on Use of Abandoned Property had been applied. These Orders stressed that no Serb DP would be evicted without having sufficient alternative accommodation and further indicated that the municipal government should find space to relocate DPs by resolving cases of illegal occupation of multiple housing units by single families. The municipal government failed to make significant progress on these Orders by the end of 1998. The Federation also failed to make significant progress on the return of Bosnian Serb DPs in Brcko to their pre-war homes in the Federation.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, 12.02.1999.)

Dvije podvučene predikacije impliciraju da općinska vlada nije postigla značajan napredak po pitanju spomenutih odredbi, a očekivalo se da će postići, odnosno da Federacija nije postigla značajan napredak kad je u pitanju povratak bosanskih Srba iz Brčkog u Federaciju, a očekivalo se da će to učiniti.

U zaključku ovoga dijela možemo reći da je poricanje očekivanja, zajedno s poricanjem zajedničkog znanja i vjerovanja, najčešća funkcija negacije u ovom korpusu.

4.2.3 Negiranje/ponišćavanje implikature

Jedno od svojstava implikature jeste da se ona može poništiti. Poništavanje implikature ne mora da se vrši putem negacije (vidjeli smo takve primjere u prethodnom poglavlju), ali se eksplicitna negacija može upotrijebiti u tu svrhu:

- (23) 44. **Ilija Guzina:** we have some other questions but we have another viewer on the line. Shall we first start with this one? First he proposes to you to find some time and visit the Arizona Market and talk with ordinary Serbs about some ordinary topics, and also when you mentioned those crimes and massacres in Srebrenica, he offered to give you a book on some crimes that were done towards Serbs. Since you are a politician, you will not be angry if he says that you spend so much time in Alija Izetbegović's cabinet that all you have talked tonight came from that cabinet, the same ideas, and you have forgotten to mention that Mr. Krajisnik offered 6 possible meeting sites and that you only accepted Izetbegović's site. Second question is related to Brcko: our representative Popovic will start negotiating when they start to negotiate about the real conflict and that means the Inter Entity Boundary Lines and not the city of Brcko itself. And then again he offered you to meet him and talk with him and he said that the international community can stay here for 20 years if they want but after that Muslims will attack us because they want to be masters of the whole of Bosnia-Herzegovina.

Mr. Bildt: it was an interesting proposal to go to the market - yes, I have already been there but I would be happy to come back. But on the other issues I think it would be very good if Mr. Popovic could be active on Brcko. Because if you want to defend the interests of the RS, you must defend them actively within the framework of the tribunal. And of course I am quite used to this and sometimes I find it somewhat amusing when I am sitting here in Pale now that some people are saying that I am spending all my time in Mr. Izetbegović's cabinet and then I go to Sarajevo and of course you know what they are saying there - Mr. Bildt is spending all his time with Mr. Krajisnik, or Mr. Zubak. The truth is of course that I should spend more time with all of them. There are some other things I should do including talk to ordinary people, whether in Arizona Market or in Rogatica or wherever I could be.

But more seriously the questioner asked if Mr. Krajisnik offered six different sites and if I decided what had been proposed by Mr. Izetbegović. This is not true. President Izetbegović wanted a different place and we from the international community, the contact group, when President Izetbegović, President Krajisnik and President Zubak failed to agree, we asked them to come to three meetings - the first one was the hotel Saraj, which not everyone liked as a matter of fact, no-one liked, but they came. The second was the national theatre that not everyone liked either. It was decided by us. And the third meeting was going to be on the territory of the RS in the Sarajevo area. It was not popular with everyone either, so it was venues decided by the contact group, the international community and myself. We did not negotiate that with Mr. Izetbegović, with Mr. Krajisnik, with Mr. Zubak.

(Carl Bildt, intervju, 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Negacija koja je boldirana i podvučena predstavlja poništavanje implikature koju ima konstrukcija *which not everyone liked*. Naime u toj konstrukciji negator *not* stoji ispred kvantifikatora *everyone* i ima implikaturu da se predloženo mjesto ipak svidjelo nekima (zato što kvantifikator ulazi u opseg negacije u ovom slučaju), koja je zatim poništena negacijom *which no one liked*. U sljedeća dva slučaja gdje imamo istu implikaturu (podvučene konstrukcije u tekstu *that not everyone liked either* i *not popular with everyone either*), koja međutim nije poništena, tako da recipijent može da zaključi da se u druga dva slučaja barem jednom od ove trojice svidjelo predloženo mjesto.

U sljedećem primjeru implikatura nije toliko jaka kao u prethodnom primjeru (gdje se radi o konvencionalnoj implikaturi baziranoj na odnosu logičkog operatora *not* i kvantifikacije i njihovom opsegu), ali ipak postoji – možemo reći da je ovdje riječ o konverzacijskoj implikaturi:

- (24) 10. The only possible solution for Kosovo, once those ethnically-cleansed have been returned to their homes, is the eventual establishment of an autonomous state within Serbia (or Yugoslavia). Autonomy is a necessary condition for a lasting peace, though it cannot bring peace on its own. There is a paradox here: It is both too late and too soon for an autonomous Kosovo. Too late because, after this Spring's ethnic cleansing, it will be years before Serbs and Kosovar Albanians will wish to live together again; and too soon because there is still no real democracy in the region.

(Carlos Westendorp, članak 03, *The Wall Street Journal*, 19.05.1999.)

Podvučena negacija poništava slabu implikaturu do koje se može doći čitanjem prethodnog dijela rečenice, a to je da autonomija Kosova može donijeti mir.

4.2.4 Negativna implikatura

Negativnu implikaturu imaju gotovo svi primjeri implicitne negacije, osim onih koji imaju negativnu implikaciju (eng. *entailment*). Sve negativne implikature su ilustrirane u prethodnom poglavlju, osim onih sadržanih u pojedinim sintaktičkim konstrukcijama, koje su samo spomenute ali nisu dati primjeri za njih. To su bile strukture *it is high time*, *sort of*, *but*, *anything but*:

- (25) 127. Following successful return there are still problems of administrative reintegration, such as re-connection to basic utilities, the provision of ID cards, access to documentation, and social services. The July 30, 1999 Decisions on identity cards and telephone reconnection will alleviate some of these problems. It is high time that the authorities take up their responsibilities under Annex 7 and under BiH law and start to look after their citizens without discrimination.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 15, 01.11.1999.)¹

¹ U ovom primjeru, kao i u mnogim drugim u cijelom korpusu, postoji gramatička greška. Naime, iza fraze *it's high time* treba da dođe konjunktiv prošli (eng. *past subjunctive*), tako da bi ispravna rečenica glasila „It is high time the authorities **took up** their responsibilities and **started** to look after their citizens without discrimination“. Međutim, treba imati na umu da se engleski koji se koristi u institucijama međunarodne zajednice u cijelom svijetu razvio, možemo slobodno reći, u poseban varijetet engleskog, jer većini članova on nije matnji jezik. O ovome sam već govorila u knjizi. V. o tome Hoffmann, 2000, James, 2000.

Negativna implikatura podvučene rečenice u kojoj se nalazi fraza *it's high time* glasi: "The authorities are not taking up their responsibilities under Annex 7 and under BiH law, and they do not look after their citizens without discrimination". U implikaturi "they do not look after their citizens without discrimination" nalazi se dupla negacija sa značenjem "they look after their citizens with discrimination". U izrazu *it's high time* možemo čitati još jednu implikaturu, a to je da su vlasti odavno trebale preuzeti svoju odgovornost i brinuti o građanima bez diskriminacije i da se to više neće tolerirati.

U sljedećem primjeru negativna implikatura sadržana je u izrazu *sort of*:

(26) 34. **Ilija Guzina:** I hope that you will help the Serbs to get some money. We here at Pale TV need some money, a billion at least, since we will have better co-operation in the future. Then you should help us.

Mr. Bildt: we are primarily trying to promote independent television.

Ilija Guzina: we are independent television.

Mr. Bildt: well, sort of

Ilija Guzina: we are more independent than others. We are just a little Serb nationalist.

Mr. Bildt: well, that is not quite true, you know that. I remember I have had discussions with your journalists who said that they cannot broadcast anything that is not sanctioned by the political leadership.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Sort of u engleskom uglavnom služi kao ograda, međutim ovdje ima potpuno negativnu implikaturu. Bildt izbjegava da dâ direktan negativan odgovor, pokušavajući da ne ugrozi pozitivan obraz svog sagovornika, ali kad Guzina i u sljedećem pitanju ponavlja istu tvrdnju da je TV Pale nezavisna televizija, Bildt odgovara eksplicitnom negacijom, koja je ipak i ovaj put ublažena intenzifikatorom *quite*, jer tada negacija ne stoji direktno ispred pridjeva koji se negira, *true*, nego ispred *quite*, koji služi kao neka vrsta amortizera između negacije i negiranog pridjeva. U tom slučaju *quite* je riječ koja je negirana, i to ima ublažavajući učinak ne neslaganje izraženo u Bildtovom odgovoru.²

Još su Clark i Clark (1977) veznik *but* klasificirali u implicitno negativne riječi. Mi možemo reći da *but* ima negativnu implikaturu zato što rečenica ili fraza koju uvodi izražava suprotnost onoj rečenici ili frazi s kojom je u koordinaciji i na taj način nešto što ne bismo očekivali.³ Sljedeći primjer ilustrira negativnu implikaturu *but*:

(27) 5. Went to see President Izetbegovic on the issue to tell him that any agreement of this sort was contrary to the spirit and letter of a united Bosnia. Trade must be free. Control is an old communist practice. And he immediately agreed. He and I have not always agreed, but always had good and open conversations.

(Carl Bildt, članak 16, *Dnevni avaz*, 26.05.1997.)

² Ovdje *not* ustvari predstavlja marker neglagolske negacije tipa *not very*, o kojem se raspravlja u prethodnom poglavlju.

³ O klasifikaciji Clark i Clark (1977) v. poglavlje 2.

Negativna implikatura veznika *but* i cijele konstrukcije glasi: “Since he and I have not always agreed, you would not expect that we would have good and open conversations”. U sljedećem primjeru negativna implikatura je još očitija:

(28) 15. **P:** Do you agree with Mr. Klein when it comes to the approach to the HDZ hard liners?

O: I agree with him, but he had to say there is a conflict in this party, and that there is a hard block that obstructs the DPA implementation. This is best shown in Mostar: the authorities are still divided, there is no Canton budget, refugees do not return... Nor is Stolac peaceful, although refugees started to come back after replacement of the Mayor and Police chief. I think that continuing bombing of houses is disgusting. There is no difference between America and Europe, Klein and Schumacher, Gelbard and Westendorp: resistance of the obstructing block in the HDZ will be broken!

(Hanns Schumacher, intervju 05, *Dani*, 11.04.1998.)

Negativna implikatura glasi: “He did not say that there is a conflict in this party” (...). *But* ovdje ima funkciju da govorniku omogući da izrazi svoje mišljenje a da ne ugrozi obraz svome kolegi Kleinu. Ovdje je prisutna implikatura da se Schumacher u principu slaže s Kleinom, budući da to nalaže njihova funkcija u zajedničkoj misiji u istoj organizaciji, ali da je u konkretnom slučaju Klein pogriješio jer nije rekao da u samom HDZ-u postoji sukob između različitih frakcija.

Fraza *anything but* također ima negativnu implikaturu:

(29) 2. Our humanitarian efforts here are anything but “colonial”. Calls to establish a “protectorate” but Bosnian citizens fed up with some of their own political leaders are routinely rebuffed. This is why I came up with the concept of “ownership” that Bosnian citizens themselves must take responsibility for rebuilding their country and own this process.

(Wolfgang Petritsch, članak 09, *The Wall Street Journal Europe*, 20.02.2001.)

Fraza *anything but colonial* ima implikaturu “not colonial”, koja se zasniva na tome da je riječ *colonial* veoma negativna u značenju i implikaciji, čak na vrhu neke skale negativnosti, tako da se sve što nije “colonial” može smatrati manje negativno. Tako i humanitarni naponi OHR-a mogu biti sve ostalo, samo ne “kolonijalni”. Ova implicitna negacija služi kao poricanje optužbe Stephena Schwartza izražene u članku koji je prethodno objavljen u istim novinama (*The Wall Street Journal Europe*) da je uloga OHR-a u BiH kolonijalna. To se vidi iz pasusa koji prethodi pasusu iz primjera (29):

(30) 1. It is always useful to read criticism of our work here in Bosnia and Herzegovina but Stephen Schwartz’s op-ed piece in *The Wall Street Journal Europe* (“The Great Balkan Botch-UP”, Feb.15) was neither constructive nor informative.

(Wolfgang Petritsch, članak 09, *The Wall Street Journal Europe*, 20.02.2001.)

4.2.5 Negativna implikacija

Implikacija (eng. *entailment*) je semantički odnos, dok je konverzacijska implikatura (eng. *implicature*) pragmatički (konvencionalna implikatura je također semantički odnos). (Huddleston, Pullum, 2002: 39) Prema definiciji implikacije, X implicira Y u onim slučajevima kada ako je X istinito, onda nužno slijedi i da je Y istinito. Kod konverzacijske implikature ne moraju biti zadovoljeni ovi istinostni uvjeti (eng. *truth conditions*). U prethodnom poglavlju vidjeli smo da sljedeće leksičke i gramatičke jedinice i sintaktičke strukture imaju negativnu implikaciju: aproksimativni negatori, izrazi koji označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust (npr. *fail, avoid, omit*), izrazi koji označavaju sprečavanje i zabranu (npr. *prevent, prohibit*), izrazi poricanja (npr. *deny*), odbijanja i odbacivanja (npr. *refuse, reject*), izrazi sumnje (npr. *doubt*), *at most, but, unlike, without, except (for), only*, komparativne i superlativne konstrukcije i *almost*.

Budući da su primjeri za sve ove negativne implikacije dati u prethodnom poglavlju, ovdje ćemo samo na jednom primjeru testirati implikaciju da vidimo da li određeni izraz zaista implicira negaciju, tj. da li imaju jednake istinostne uvjete. Budući da su izrazi koji označavaju sprečavanje i zabranu najčešći izrazi s negativnom implikacijom koji se mogu naći u korpusu, pogotovo u podžanru izvještaja, uzet ćemo jedan primjer koji ilustrira upotrebu jednog takvog izraza:

- (31) 88. On a regional note, I welcome, since my last report, the resumption of Croatian consular days in Banja Luka and hope for a rapid opening of the permanent General Consulate on the same site with full working hours. But while consular services provide Croatian citizens in BiH with essential access to travel documents, other obstacles remain. Refugees have difficulty repossessing their property; and discriminatory legislation and unequal access to reconstruction assistance in Croatia continue to obstruct return. I have expressed my concerns to the Croatian government about these problems. My Office will monitor this process carefully and is working closely with the Return Facilitation Group in Croatia to promote cross-border return.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14, 16.07.1999.)

Rečenica *Discriminatory legislation and unequal access to reconstruction assistance in Croatia continue to obstruct return* implicira "Refugees do not return due to discriminatory legislation and unequal access to reconstruction assistance in Croatia", ako je propozicija izražena u drugoj rečenici istinita u onom kontekstu u kojem je istinita i propozicija izražena u prvoj rečenici.

Ako u nekim slučajevima gore navedeni izrazi ili strukture nemaju negativnu implikaciju u striktno logičkom smislu kakav je dat u definiciji implikacije, onda sasvim sigurno imaju vrlo jaku negativnu implikaturu i doprinose stvaranju negativnih mentalnih modela stvarnosti.

4.2.6 Različite implikature izražene negacijom

Kao što mnogi izrazi mogu imati negativnu implikaturu, tako se i negacijom mogu izraziti različite implikature. To su u većini slučajeva partikularizirane konverzacijske implikature, koje se kao takve mogu izvesti samo na osnovu datog konteksta, dok se samo u nekim slučajevima može raditi o generaliziranim konverzacijskim implikaturama.⁴

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu negacije da izrazi partikulariziranu konverzacijsku implikaturu:

- (32) 61. The Defence Policy Document for BiH was forwarded, with a few unresolved issues, to the Standing Committee on Military Matters (SCMM) on 31 January 2001 for approval by the Presidency. There remain only three issues still requiring final agreement: the role of the Presidency in civilian command of the armed forces; the role of the armed forces in defence of the State as well as the Entities; and the precise description to be applied to the two parts of the Federation Army. When completed, and after endorsement by the BiH Parliament, the document will provide a sound basis for further work.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 18, 12.03.2001.)

Only ima implikaciju “There are not many issues left to resolve”, i implikaturu pozitivnog trenda, jer je većina pitanja vezanih za politiku odbrane u BiH riješena.

Generalizirane konverzacijske implikature koje su postignute negacijom klasificirala sam u tri skupine: podizanje negacije, negativna *da/ne* pitanja i duplu negaciju.

4.2.6.1 Podizanje negacije

O podizanju negacije kao specifičnom aspektu negacije bilo je riječi u poglavlju 2. Huddleston i Pullum (2002) podizanje negacije posmatraju u okviru tendencije negativnih rečenica da budu specifično interpretirane. Ovu tendenciju prema specifičnoj implikaturi, koja je jača od implikacije negativnih rečenica, ilustrirala sam u prethodnom poglavlju na primjeru afiksalne i glagolske negacije u slučajevima kada se radi o graduabilnoj predikaciji. Bez obzira na činjenicu da je glagolska negacija takvih predikata slabija od afiksalne, specifična implikatura takve negacije upravo odgovara specifičnoj afiksnoj negaciji (Huddleston i Pullum pokazuju ovu specifičnu implikaturu na primjeru negacije glagola *like – not like* i *dislike*).

Podizanje negacije (mada ovi autori ne koriste ovaj termin uopće u cijeloj gramatici) se također posmatra kao tendencija negativne rečenice prema specifičnoj interpretaciji. U slučaju podizanja negacije dolazi do tzv. “podizanja” negacije iz zavisne klauze u glavnu klauzu, pri

⁴Dok su partikularizirane konverzacijske implikature u potpunosti ovisne o kontekstu, shvaćanje generaliziranih konverzacijskih implikatura nije ovisno o kontekstu, nego se one mogu shvatiti na osnovu nekih drugih karakteristika. Tako naprimjer različite stilske figure izražavaju generalizirane implikature, naročito metafore (npr. *My life is a jail*) i idiomi (npr. *He spilled the beans*), koji se obično mogu interpretirati ispravno i bez konkretnog konteksta. (Holtgraves, 1999: 520) O partikulariziranim i generaliziranim konverzacijskim implikaturama, kao i o implikaturi uopće v. i Grice (1975), Grice (1978), Kempson (1975), Wright (1975), Karttunen, Peters (1979), Gibbs (2002), Levinson (1983), Levinson (2000), Horn (1978c, 1984, 1997b, 2004), Carston (1988, 2002a, 2002b, 2004).

čemu se takva negacija ipak interpretira kao da pripada zavisnoj a ne glavnoj klauzi u koju je “podignuta”. Huddleston i Pullum (2002) daju sljedeći primjer:

(33) (a) I don't want to hear about it. (negacija u glavnoj klauzi)

(b) I want to not hear about it. (negacija u zavisnoj klauzi)

(Huddleston, Pullum, 2002: 839)

Huddleston i Pullum tvrde da je (33b) implikatura rečenice (33a) s ponešto specifičnijim značenjem. Da se radi o implikaturi, a ne o implikaciji, pokazuje i činjenica da se ova implikatura može poništiti: *I don't want to hear about it and I don't want to not hear about it – I'm completely indifferent.* (Huddleston, Pullum, 2002: 840)

Huddleston i Pullum daju sljedeću klasifikaciju leksema koje dozvoljavaju podizanje negacije, a koja je zasnovana na semantičkim kriterijima:⁵

(a) željenje: *choose, intend, mean, plan, want*

(b) savjet: *advisable, advise, had better, be meant, recommend, ?suggest, be supposed*

(c) vjerovatnoća: *likely, ?probable*

(d) mišljenje: *%anticipate, believe, expect, feel, %figure, guess, imagine, reckon, suppose, think*

(e) percepcija: *appear, feel, look, sound, seem*⁶

Sve ove lekseme povezane su s različitim vrstama modalnosti, a zajedničko im je to što imaju srednju vrijednost na skali koju možemo nazvati “jačina” (tako naprimjer glagol *want* kontrastiramo sa slabim predikatom *be willing* i s jakim glagolom *insist*), i samo te lekseme koje imaju srednju vrijednost mogu da imaju specifičnu implikaturu koja je ilustrirana u primjeru (33b).

Kada posmatramo podizanje negaciju u samom diskursu, onda možemo primijetiti da ona ustvari služi kao oprezno izražavanje mišljenja o nečem negativnom, kao ograda i kao strategija učtivosti. To ćemo najbolje vidjeti na primjerima koje sam ekscerpirala iz korpusa. Bitno je napomenuti da je u izvještajima pronađeno samo 3 primjera podizanja negacije, dok je u intervjuima i člancima taj broj 76. Ovo pokazuje da se kod podizanja negacije radi prije svega o strategiji koja se primjenjuje u žanrovima koji su više interaktivni, tj. koji podrazumijevaju više ili manje dijalošku strukturu, kao i u onima u kojima je često davanje mišljenja.

Najčešće lekseme u korpusu koje služe kao okidači podizanja negacije pripadaju klasi leksema koje izražavaju mišljenje, a to su *think* i *believe*, a pronađen je i primjer u kojem se glagol *see* upotrebljava u metaforičkom značenju „razumjeti“:

⁵Usp. Horn (1978b) koji daje vrlo sličnu klasifikaciju, s ponešto drugačijim terminima kojima se označavaju pojedine klase. (Horn, 1978b: 187) Horn također tvrdi da svi ovi predikati služe kao okidači za podizanje negacije u svom oslabljenom, metaforičkom značenju „imati mišljenje“. (Horn, 1978b: 193)

⁶Znak ? pored riječi označava upitnu gramatičnost te lekseme u podizanju negacije, dok znak % označava da je ta leksema u podizanju negacije gramatična samo u nekim dijalektima.

- (34) 5. **Sullivan:** If the parties in Bosnia were to say that they simply could not live together and wanted partition, would that be acceptable?

Bildt: Partition would be an extremely dangerous and potentially bloody process. We have close to a quarter of a million Croats living in pockets in central Bosnia, but no compact Croat territory. Roughly as many Croats live in central Bosnia as in Hercegovina, so you would have a bloody separation between the Muslims and the Croats, and we can't be part of that. I don't think such a situation would be stable. I think (the Muslims) would risk being crushed between the Croats and the Serbs at some point in time.

(Carl Bildt, intervju 03, *Newsweek*, 26.05.1997.)

- (35) 13. **Q:** Do you intend to negotiate with someone from the HDZ leadership in the days coming?

A: I think it does not have any sense any more, because Jelavic throws himself out when it comes to any kind of negotiations. I do not believe we have something to talk about any more. Extremists are losing the battle, but they are trying by all means to keep the status quo, to protect their business interests. It is very unfortunate that the Croats in Hercegovina are getting poorer every day, while their leaders, in only a couple of years, made incredible fortune. Such a system is a tragic mistake. In this state law has to be installed instead of the tribal, Mafia-ridden oligarchies, which, they have shown it from long ago, do not have any respect except for their concerns according to how something affects their pockets.

(Wolfgang Petritsch, intervju 21, *Globus*, 09.03.2001.)

- (36) 12. **Q:** What do you think about the fact that Milosevic's surrender to the ICTY would be close to Serbia admitting its guilt for genocide in Kosovo and justifying NATO air-strikes?

A: The conclusion you draw is incorrect. Guilt is individual, so I don't see why his extradition would amount to admitting a whole nation's responsibility for something, or to justifying the NATO campaign. It is the opposite - in order to avoid the notion of collective guilt, he must be extradited!

(Wolfgang Petritsch, intervju 25, *Reporter*, 11.04.2001.)

Svi ovi primjeri podizanja negacije imaju zajedničku implikaturu, a to je da se izrazi mnogo direktnija negacija, gdje bi negator stajao u zavisnoj rečenici ("I think such situation would not be stable", "I believe that we don't have anything to talk about anymore", "I think that his extradition will not amount to admitting a whole nation's responsibility for something"). Međutim, budući da govornik ni u jednom primjeru nije izabrao direktnu negaciju, slušatelj ili čitatelj, poštujući Griceov princip kooperativnosti, traži razlog zašto nije i dolazi do implikature da govornik ne želi da ugrozi pozitivan obraz sagovornika otvoreno se ne slažući s njegovim mišljenjem, pa zato ublažava negativan učinak koji direktna negacija u neslaganju ima. Možemo reći da je razlog upotrebe podizanja negacije učtivost koju govornik pokazuje prema svom sagovorniku. Najčešći glagol koji se pojavljuje u korpusu u podizanju negacije

jeste *think*, i fraza *I don't think* je toliko automatizirana da gotovo sa sigurnošću možemo reći da je u slučaju ove fraze došlo do gramatikalizacije, i da je ona postala sredstvo ograde bez nekog posebnog semantičkog značenja.⁷

Druga grupa leksema po učestalosti pripada grupi leksema koje izražavaju željenje, a to su *want, mean, wish, intend* (s varijacijom *It is not my intention*), i *say* u značenju “mean” (realiziran kao *I don't say* i *This/that is not to say*):

(37) 16. **P:** One of the key issues today is your decision on apartments, especially the permanent residential permits. How do you intend to implement it, gradually or hastily?

O: This decision has to be implemented gradually. We do not want people on the streets, we do not want to make problems that people do not have alternative accommodation and that political parties count their points on this. Therefore, we will be pragmatic. You have the legal framework, the permanent permits were something completely unnatural. Now it is necessary that authorities work seriously on resolving of this problem, and it will no longer exist. Up to date, this law was also used in many occasions in order to prevent people to return. The decision is here, and it must be implemented, and we are ready to co-operate with local authorities. We do not want the things to be done immediately, over a night. We do not want the people to find themselves on the streets. This is not a protectorate so that I can control these bureaucrats, who perfected their skills to dissolve, confuse and complicate the things. They are terrible! I mean, you could not imagine dimensions of their intelligence!!!⁸

(Carlos Westendorp, intervju 15, *Dnevni avaz*, 07.05.1999.)

U ovom primjeru fraza *we do not want* (gdje Westendorp upotrebljava zamjenicu *we* kako bi se “sakrio” iza svog ureda i međunarodne zajednice u cjelini i kako bi svome govoru dao što veću legitimitnost) pojavljuje se četiri puta. Implikatura koja se ovdje dobiva jeste da govornik želi da ublaži svoju odluku o poništenju dozvola o stanarskom pravu koje su podijeljene u ratu i nakon rata i zbog koje su mnogi ljudi u BiH trebali da napuste stanove u kojima su živjeli. On je svjestan neodobravanja te odluke od strane lokalnog stanovništva jer su mnogi time izgubili krov nad glavom i zbog toga mora vrlo oprezno da je obrazloži i da je ublaži. On dvaput ponavlja *We do not want the people on the streets*, čime također poriče presupoziciju da on svojom odlukom ustvari istjeruje ljude na ulicu. Kod ove upotrebe podizanja negacije implikatura nema više veze s učtivošću nego s opravdavanjem samog sebe i ublažavanjem jedne veoma teške odluke.

I u sljedeća dva primjera govornik koristi podizanje negacije za opravdavanje sebe i svojih postupaka:

⁷ O gramatikalizaciji kod podizanja negacije v. Horn (1978b).

⁸ U originalnom tekstu u zadnjem primjeru koji ilustrira upotrebu *want* nedostaje glagol *want*, tako da originalni tekst glasi: *We do not the people to find themselves on the streets. This is not a protectorate so that I can control these bureaucrats, who perfected their skills to dissolve, confuse and complicate the things.* Budući da se iz konteksta može shvatiti da je i tu vjerovatno upotrijebljen isti glagol kao i u prethodnoj rečenici jer imaju istu komunikativnu namjeru, ja sam dodala taj glagol u primjer. Također, upotreba određenog člana ispred imenice *things* (*to dissolve, confuse and complicate the things*) u zadnjoj rečenici je negramatična.

- (38) 4. **Q:** Some international officials, among them your Principal Deputy, say that the BiH Croat people's concerns are legitimate, stressing however that they will not agree to have talks with the "radical part of the HDZ's leadership". But the vast majority of the Croat people supported precisely those that the International Community is refusing to negotiate with. How would it be possible to reconcile those two facts?

A: I doubt that the vast majority of the Croat people are in favor of "self-rule"; I just explained why. The HDZ can also not claim to have their voters' support for the illegal adventure on which they have embarked. In the elections, they were elected to represent the interests of their voters in the positions and institutions for which they ran, and not to create a ghetto whose population would be isolated and impoverished. I don't intend to impose any solution against the will of an entire people, but they have to follow the legal channels to express their will.

(Wolfgang Petritsch, intervju 25, *Reporter*, 11.04.2001.)

- (39) 7. **Q:** You are announcing sanctions, however, one can get impression that the sanctions will, basically, be personal, in other words directed to the reduction of political and economic power of some people. Ante Jelavic, General Stanko Sopta Baja, and even Ljubo Cesic Rojs, a former general and present representative in the Parliament, are mentioned as the targets.

A: Clearly, I do not want to speak about the details for the time being, however, I assure you that the sanctions will not be directed toward the Croat people, but strictly toward the individuals and they will be very much affected. It is not my intention to punish the people, but only the leadership of the HDZ.

(Wolfgang Petritsch, intervju 21, *Globus*, 09.03.2001.)

Oba primjera podizanja negacije, *I don't intend* i *It is not my intention*, upotrijebljeni su u istom globalnom kontekstu. Naime, vezani su za smjenu Ante Jelavića i drugih funkcionera HDZ-a, za poništavanje odluke o trećem entitetu donesene na Hrvatskom narodnom saboru, kao i za sankcije protiv "tvrde" linije u HDZ-u. Petritsch se ovdje opravdava i poriče presupoziciju da time kažnjava cijeli hrvatski narod.

Glagol *say* se u korpusu pojavljuje u podizanju negacije u značenju "mean":

- (40) 6. When I took over from my predecessor, Carl Bildt, I quickly perceived the danger of getting lost in the day-to-day minutiae of peace implementation. This was why I pledged to identify the institutions that underpinned radical nationalism, and to transform them into the kind of institutions that exist in Western-style democracies. That is not to say that I ignored the minutiae. To have done so would have been irresponsible, since resistance to democratization can be seen (and will continue to be seen) at all levels of government and administration in Bosnia-Herzegovina. In my two years, I have been forced to remove 16 high-ranking officials from their positions, including the president of the Republika Srpska, Nikola Poplasen. As the ultimate interpreter of the Dayton Peace Accord, I also have imposed over 45 decisions and laws on the

country, on everything from the design of banknotes to the establishment of the courts. Here are some more concrete examples of what we have achieved: (...)

(Carlos Westendorp, članak 04, *The Wall Street Journal Europe*, 29.07.1999.)

(41) 9. **P:** Where are the main sources of corruption?

O: We discover problems in two fields, that is in customs and internal tax incomes. I don't say that these deviations were found in Federation or RS alone, but we trust that the problem exists. There is an international organisation for investigating such cases, it's called CAFAO, and which does its job discretely. I think that CAFAO should do the same here. At the same time, I consider an idea, which I'm about to present to the PIC in December, and it is about the establishment of an inter-agency consisting of local and foreign representatives, and which will be some kind of board for creating conditions for open and public behaviour in public matters. The other idea is an old one, brought in by the UN Security Council, and it is to follow the activities of war criminals in all countries. That is not easy, because war criminals may have different names. It could be very interesting if the Security Council were to bring such a decision. It is connected, because the most corrupted people are war criminals themselves. But I'd rather use the term "criminals against humanity during the war."

(Carlos Westendorp, intervju 01, *Oslobođenje*, 07.10.1997.)

That is not to say iz primjera (40) možemo parafrazirati kao "That does not mean", a *I don't say* iz primjera (41) kao "I don't mean". Funkcija fraze *that is not to say* jeste da negira implikaturu koja se može izvesti na osnovu prve dvije rečenice iz pasusa da je ignorirao detalje. U tom primjeru imamo i duplu negaciju: eksplicitnu negaciju izraženu u *that is not to say* i implicitnu negaciju glagola *ignore*. Logička implikacija duple negacije jeste pozitivan iskaz, koji bi mogao biti parafraziran kao "I paid attention to minutiae". Budući da dupla negacija krši treću podmaksimu maksime jasnosti – "Budite koncizni (izbjegavajte nepotrebnu opširnost)" – recipijent se nužno pita zašto govornik krši tu maksimu. U ovom slučaju, maksima se krši zato što se rečenicom s negacijom (*That is not to say that I ignored minutiae*) može lakše poreći implikatura da on ignorira detalje. Implikatura se može poreći i s pozitivnom rečenicom, ali to u većini slučajeva zahtijeva dodatni mentalni napor recipijenta kako bi obradio informaciju i shvatio namjeru govornika, tako da je u cilju kooperativnije komunikacije lakše prekršiti maksimu "Budite koncizni" nego prve dvije podmaksime maksime jasnosti "Izbjegavajte nejasno izražavanje" i "Izbjegavajte dvosmislenost". Također, tvrdnjom se govornik obavezuje na istinitost tvrdnje, dok na ovaj način, upotrebom negacije, i to "podignute" negacije, govornik izbjegava odgovornost koju sa sobom nosi direktno iznošenje tvrdnji.

Klasa leksema koje izražavaju vjerovatnoću u korpusu je predstavljena s dva leksema - *unlikely* i *sure* (*We are unlikely, I'm not sure*):

(42) 5. There was little evidence of this political will during the transfer last month of the Serb-occupied suburbs of Sarajevo to the Muslim-Croat federation. Many of the Serbs who wanted to stay in their homes were terrorised first by other Serbs and then by some of the returning Bosnian Muslims. The unification of the city was good to the extent that we are unlikely to see shells and snipers' bullets raining down from the

hills on the people in the centre. But not enough was done by the two leaderships to persuade the Serbs that they had a secure future in the city. There was a campaign of intimidation by hard-liners on the Serb side, but also a lack of statesmanship on the Bosnian government side in their failure to reassure anxious residents that they would be welcome as citizens of the federation.

(Carl Bildt, članak 02, *The Washington Post*, 13.03.1996.)

(43) 10. **P:** What does the OHR propose as a solution for the Citizenship Law?

O: I myself am very encouraged because I see that a lot of effort has been put into solving this issue. I am not sure that agreement will be reached on every article of the law. As far as the principle on issuing of citizenship is concerned, the BiH citizenship and entity citizenship always go hand in hand. There cannot be a BiH citizenship without simultaneously having the entity citizenship. (...)

(Gerd Wagner, intervju 01, *Oslobođenje*, 07.08.1997.)

Huddleston i Pullum (2002) tvrde da samo lekseme koje imaju srednju vrijednost na skali mogu imati specifičnu implikaturu negacije zavisne klauze. (Huddleston, Pullum, 2002: 840-841) U primjeru (43) imamo pridjev *sure*, koji za razliku od *likely*, koji predstavlja srednju vrijednost, predstavlja "jaku" vrijednost na skali, i kad je negiran nema implikaturu negacije zavisne klauze. Tako, prema Huddlestonu i Pullumu (43a) nema implikaturu (43b), jer (43b) je mnogo informativnije i ne može se pragmatički derivirati iz (43a):

(43a) I am not sure that the agreement will be reached.

(43b) I am sure that the agreement will not be reached.

Iz ovih parafraza jasno je da (43a) nema specifičnu implikaturu (43b), ali ja sam ipak ovaj primjer klasificirala u podizanje negacije zato što mi se čini da se *I am not sure that the agreement will be reached* može parafrazirati kao "I don't think that the agreement will be reached" i da *I am not sure*, kao i *I'm sure* kao skoro gramatikaliziran odgovor koji ima funkciju ohrabivanja nekoga i davanja podrške (npr. *A: I'll pass the exam this time. –B: I'm sure you will.*, primjer M. O.), ima više značenje izražavanja mišljenja nego vjerovatnoće ili sigurnosti da će se nešto desiti.⁹ Zbog toga smatram da je implikatura fraze *I am not sure* iz primjera (43) da vrlo tentativno izrazi mišljenje da se neće postići usaglašenost oko svake tačke zakona, što opet predstavlja izbjegavanje odgovornosti koju sa sobom nosi izricanje tvrdnje *The agreement will not be reached on every article of the law*. U primjeru (42) negacija je "podignuta" u vidu negativnog afiksa, tako da govornik ne kaže *We are not likely*, nego *We are unlikely*, ali efekt je isti – ublažavanje tvrdnje i izbjegavanje obavezivanja na istinitost koju izricanje tvrdnje sa sobom nosi, s tom razlikom što afiksalna negacija sa sobom nosi jače značenje negacije.

U korpusu su pronađena i dva primjera gdje se koriste lekseme koje izražavaju percepciju kao okidači za podizanje negacije: *seem* i *appear*:

⁹ Usp. Horn (1978b), koji kaže da svi predikati koji uzrokuju podizanje negacije to čine u svom oslabljenom, metaforičkom značenju „imati mišljenje“. (Horn 1978b: 193)

- (44) 1. **P:** Mr. High Representative, your mission has finally moved to an adequate working space. Earlier this is where the front line between those who defended and those who attacked the city was. With your arrival in this country, it has become the highest political watchtower. How does Bosnia-Herzegovina look from this perspective, at the beginning its fifth peaceful autumn?

O: My view of the country is mixed. Much has been achieved. There is freedom of movement. There is no longer a frontline here, although the modest monument to Suada Dilberovic on the bridge next to the office is a reminder of the terrible things that took place here. We have seen a real increase in refugee returns. But it does not add up to enough. The return process could be faster. The country is in desperate need of serious economic reform. The BiH state needs to function like a state if it is to take its rightful place in Europe. Unfortunately, many of the country's leaders don't appear to see the same urgency that I do in all these areas. BiH has yet to win the peace.

(Wolfgang Petritsch, intervju 08, *Ljiljan*, 19.09.2000.)

- (45) 18. I am increasingly concerned about the procrastination and apparent resistance on both sides of the IEBL to media reform, and the programme to establish a genuine Public Broadcast Service. The politicians don't seem to understand that a true PBS can only be of benefit to the people.

(Wolfgang Petritsch, dnevnik 01, *Dnevni avaz*, 20.11.1999.)

Oba primjera imaju funkciju čuvanja, odnosno neugrožavanja, pozitivnog obraza lokalnih političara o kojima je ovdje riječ, a implikature su specifične: "Many of the country's leaders do not see the same urgency that I do in all these areas" i "The politicians do not understand that a true PBS can only be of benefit to the people".

Za razliku od podizanja negacije, upotreba negacije u zavisnoj klauzi (što je specifična implikatura "podignute" negacije) vezana je za otvoreno iznošenje i neublažavanje mišljenja, kao što se vidi u sljedećem primjeru:

- (46) 11. **P:** Just after the Bonn conference, speculations appeared in the Croatian press that you want to leave the duty of the High Representative, and that, on the insistence of the USA, Jacques Klein will replace you?

O: The story is completely groundless and there is no need for a comment. It is absolutely absurd, and it cannot be. Firstly, I will finish my work here because I have the obligation and the wish to finish it. Secondly, the Americans are fully supporting me, as well as my deputy Klein.

I hope that the new RS Parliament will be smarter than the previous one. If you had a smarter Parliament, the representatives would say: Why not accept the joint currency that is reasonable, why not accept the registration plates, passports, why not meet in some other place, and not always to make a farce about going to the Museum or to Lukavica, which is absolutely abnormal. I think that no normal parliament would accept something like this.

(Carlos Westendorp, intervju 04, *Večernje novine*, 31.12.1997.)

Westendorp jasno iznosi svoj stav u ovom primjeru, s implikaturom da Parlament RS-a nije normalan. Pa ipak, ta njegova tvrdnja i implikatura koju ta tvrdnja ima ublažena je epistemičkim modalnim izrazom *I think*, koji služi kao neka vrsta ograde. Pored *I think*, ovu ulogu imaju i glagoli percepcije koji mogu služiti kao okidači za podizanje negacije, a koji i kada ne podižu negaciju imaju takvu funkciju. To su izrazi *it seems* ili *it appears*:

- (47) 8. Reductions in the assistance to BiH are announced daily. Do you think that BiH can survive without outside help and what is being done to ensure that BiH can rely on its own strength?

The slow pace of change and obstructive work of the entity and state institutions to positive work is frustrating many donor governments, with other countries in the region demanding aid, aid to BiH is already declining dramatically.

Many ordinary people, including pensioners, teachers, factory workers and farmers are struggling to survive to say nothing of the students and the unemployed. It is they who would feel the reduction in international assistance most. It seems that the current ruling parties just do not care. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 09, *Start*, 10.10.2000.)

- (48) 15. **Q:** On the basis of the reactions to the Mostar meeting from the Republic of Croatia, one can conclude that President Stjepan Mesic and Prime Minister Ivica Racan did not support the conclusions of the Croat National Assembly. Contrary to the two of them, hardliners in Croatia fully supported the Mostar conclusions. It appears also that the Vice-Speaker of the Croatian Parliament Zdravko Tomac, did not pass on the positions of the ruling six in Croatia too convincingly and sincerely?

A: I cannot agree with your view that Tomac supported the conclusions of the Mostar meeting. I read his speech and saw that Tomac was very concerned about Jelavic's and the HDZ's policy. (...)

(Wolfgang Petritsch, intervju 19, *Slobodna Bosna*, 08.03.2001.)

I premda se negacija u ovim primjerima nalazi u zavisnoj klauzi, ono što je izraženo njima je ipak ublaženo frazama *it seems* i *it appears*.

U zaključku možemo reći da "podignuta" negacija ima specifičnu implikaturu negacije zavisne klauze, i da su glavne funkcije podizanja negacije čuvanje pozitivnog obraza sagovornika ili neke treće osobe ili osoba, ublažavanje negativnog efekta kojeg ima direktna negacija u neslaganju, opravdavanje sebe, izbjegavanje odgovornosti koju sa sobom nosi izricanje tvrdnje, poricanje implikature i presupozicije i tentativno iznošenje mišljenja.

4.2.6.2 Negativna da/ne pitanja i upitni privjesci (eng. tag questions)

U većini gramatika se tvrdi da su negativna *da/ne* pitanja (eng. *negative yes/no questions*) uvijek veoma orijentirana prema određenom odgovoru, što znači da onaj koji postavlja takvo pitanje uvijek očekuje određenu vrstu odgovora. Huddleston i Pullum kažu da negativna *da/ne* pitanja mogu imati pozitivno ili negativno očekivanje. Tako naprimjer govornik koji postavlja sljedeće pitanje može na njega očekivati i pozitivan i negativan odgovor, ovisno o kontekstu:

(49) Didn't I tell you Kim would be coming?

(Huddleston, Pullum, 2002: 883)

Za ovo pitanje mogu postojati dva moguća scenarija: u jednom je jasno da ti ja nisam, ili vjerovatno nisam, rekla da Kim dolazi, pa očekujem negativan odgovor, odnosno potvrdu svoga mišljenja da nisam rekla da Kim dolazi; u drugom scenariju se jasno sjećam da sam ti rekla da Kim dolazi i tražim od tebe potvrdu da sam bila upravo. (Huddleston, Pullum, 2002: 883) Kod upitnih privjesaka interpretacija ovisi o prozodiji. Ako privjesak ima uzlaznu intonaciju, onda to izražava sumnju ili traži potvrdu propozicije izražene u rečenici na koju je upitni privjesak prikačen (termin koji se koristi za takvu rečenicu je eng. *anchor*). Kada privjesak ima silaznu intonaciju, onda izraz ne izražava sumnju – u tom slučaju privjesak samo traži potvrdu da je ankor istinit. (Huddleston, Pullum, 2002: 894)

U samom diskursu negativna *da/ne* pitanja imaju funkciju traženja potvrde za propoziciju izraženu u pitanju. Clayman i Heritage (2002) tvrde da u intervjuima negativna *da/ne* pitanja imaju tako jaku preferencu prema pozitivnom odgovoru, da ih recipijenti vrlo često tretiraju ne kao pitanja nego kao sredstvo za izražavanje mišljenja s kojim će se složiti ili ne. (Clayman, Heritage, 2002: 16) Što je više neko pitanje u intervjuu formulirano na način da favorizira samo jedan odgovor, to je više kompromitiran neutralni stav novinara. Kada je pitanje formulirano tako da je jasno da je u suprotnosti s pozicijom intervjuirane osobe, tada se ta osoba može naći u poziciji da odgovara na način kao da se brani ili opravdava. Također, i upitni privjesci predstavljaju sredstvo za davanje prednosti određenom odgovoru. Ankor opisuje stanje stvari, a privjesak traži potvrdu tvrdnje izražene u ankoru. Takva pitanja u intervjuu služe da promoviraju recipijentovo slaganje s izjavom. (Clayman, Heritage, 2002: 209-210)

U korpusu se negativna *da/ne* pitanja pojavljuju samo u podžanru intervjuja i članaka, dok ih u izvještajima nema. Upitni privjesci nisu pronađeni ni u izvještajima ni u intervjuima i člancima. Razlog nepojavljivanja upitnih privjesaka u izvještajima je isti kao i za nepojavljivanje *da/ne* pitanja – naime, izvještaji pripadaju institucionalnom formalnom žanru za koji nije svojstveno izražavanje mišljenja na način da za njega tražimo potvrdu ili slaganje od strane sagovornika. Nepostojanje upitnih privjesaka u intervjuima vjerovatno je povezano s činjenicom da je njihova upotreba veoma idiomatska, tj. skoro isključivo ograničena na izvorne govornike engleskog i veoma rijetko usvojena od strane onih kojima engleski nije maternji jezik. Budući da su u skoro svim intervjuima u korpusu novinari sa područja bivše Jugoslavije, kojima je engleski strani jezik, ne možemo ni očekivati da će oni upotrebljavati upitne privjeske.¹⁰

Sva negativna *da/ne* pitanja u korpusu imaju implikaturu izražavanja mišljenja od strane govornika, a to pokazuju i odgovori na ta pitanja, koji ustvari ne predstavljaju prave odgovore nego slaganje odnosno neslaganje sa sagovornikom:

(50) 15. **Ilija Guzina:** do you not think it is normal first to apply to the Serb police and to state, yes I am going to rebuild my own house?

¹⁰Usp. Tottie i Hoffmann (2006), čije istraživanje upotrebe upitnih privjesaka u britanskom i američkom engleskom pokazuje da se upitni privjesci upotrebljavaju devet puta više u britanskom nego u američkom engleskom u sličnim tipovima diskursa, ali da je učestalost upitnih privjesaka u britanskom engleskom niža u standardnom britanskom engleskom nego u kolokvijalnim registrima. (Tottie, Hoffmann, 2006: 306)

Mr. Bildt: not necessarily to the police, but we have a procedure now with the international commission and the UNHCR, their office for refugees, in order to verify ownership of houses and there the RS authorities have the possibility to participate.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Postavljeno pitanje ustvari ima implikaturu: “It is normal first to apply to the Serb police and state, yes I am going to rebuild my house, and I think you should agree with me” (radi se o povratku izbjeglica neposredno poslije rata u RS). Bildtov odgovor predstavlja tentativno neslaganje s Guzinom, a ta tentativnost je izražena negiranjem priloga *necessarily*, preko kojeg je indirektno negirana propozicija da izbjeglice treba da se jave srpskoj policiji, odnosno neslaganje s tom propozicijom. Ovaj odgovor ima i implikaturu da se oni ipak trebaju javiti nekome, a to je ured za izbjeglice pri UNHCR-u.

Sljedeći primjer se razlikuje od prethodnog po tome što se intervjuirani slaže s novinarom, iako je to slaganje modificirano i indirektno:

(51) 2. **Sullivan:** Were the Dayton accords realistic ? Wasn't it a bit unrealistic to expect that Serbs, who spent four years cleansing Muslims from their territory, would allow them to return ?

Bildt: Dayton, I often say, is the most ambitious peace agreement ever. After 44 months of war, to expect that in 17 months all of society would be healed, all of the wounds overcome and all of the reconstruction completed would of course be naive.

(Carl Bildt, intervju 03, *Newsweek*, 26.05.1997.)

Implikatura negativnog pitanja je: “It was a bit unrealistic to expect that Serbs, who spent four years cleansing Muslims from their territory, would allow them to return. Do you agree with me?”. Bildt izbjegava direktan odgovor na tako postavljeno pitanje, odnosno izbjegava da se direktno složi s njim, ali slaganje se može vidjeti iz njegove upotrebe implicitne negacije u vidu izraza nepovoljne evaluacije (*naïve*), što ima implikaturu “We should not expect that in 17 months all of society would be healed, all of the wounds overcome and all of the reconstruction completed”. Na taj način je Bildt izbjegao da ustvrdi da je bilo nerealno očekivati da će Srbi dozvoliti muslimanima da se vrate, i samim tim je izbjegao da dâ negativnu ocjenu Dejtonskog sporazuma.

Sljedeći primjer je interesantan zbog toga što je izražavanje mišljenja pojačano i formalnom strukturom pitanja, a to je deklarativno pitanje – pitanje izraženo u formi izjavne rečenice:

(52) 19. **P:** You do not think that Sloga took the side of the hard-line wing?

O: No, not at all. Sloga still supports Dodik. He is still the only individual who has certain authority and credibility in the RS.

(Jacques Klein, intervju 05, *Jutarnji list*, 15.03.1999.)

Implikatura deklarativnog pitanja iz gornjeg primjera jeste “Sloga took the side of the hard-line wing. Do you agree with that?” i Klein odgovara na implikaturu neslaganjem.

Kada u negativnom *da/ne* pitanju imamo jedinicu negativnog polariteta, kao što je *anything* u sljedećem primjeru, onda se mijenja implikatura tog pitanja. U tom se slučaju miješaju pozitivno i negativno očekivanje (dakle govornikovo očekivanje pozitivnog, odnosno negativnog odgovora) – naime, u početku je govornik očekivao da će odgovor biti pozitivan, međutim na osnovu određenih indicija zaključuje da će odgovor ipak biti negativan, pa je u ovoj implikaturi prisutan i element razočarenja:

- (53) 21. **Ilija Guzina:** what will happened with those men who suffered, who were arrested before the new government starts to function? Can't you do anything?

Mr. Bildt: yes, we can do a lot. The police authorities have the duty to co-operate with the IPTF and give all of the information on those cases to the IPTF, and IPTF is following in trying to get those people released. We have a number of cases on the federation side that we are very concerned about, we have some people who have been arrested in this very area by the RS police that we are also concerned about. But overall, this habit of arrests is a very bad one.¹¹

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Implikatura podvučenog pitanja jeste: “I would have expected that you can do something, but based on my observation of what you have done so far, I don't think that there is anything you can do”, sa kojom se Bildt ne slaže i upotrebljava pozitivnu formu odgovora.

Negativno *da/ne* pitanje može da se pojavi i u tekstu koji ne uključuje direktnu interakciju između sagovornika, kao što je naprimjer članak. Tada ovakvo pitanje ima funkciju retoričkog pitanja, samo što za razliku od pozitivnog *da/ne* pitanja u funkciji retoričkog pitanja, koje izražava negaciju, negativno *da/ne* pitanje u takvoj funkciji izražava pozitivan stav:

- (54) 3. They say that the International Community is applying double standards, by pushing only for the establishment of the Rule of Law and protection of citizens' rights in Sarajevo, while not making similar demands in other parts of the country. However, did we not recently place the blame for the paralysis of local government in Drvar and Canton 10 squarely on the shoulders of the HDZ? Did we not upbraid RS Minister for Refugees and Displaced People for attempting to obstruct the evictions process?

(Wolfgang Petritsch, članak 02, *Dani*, 01.10.1999.)

Implikature pitanja iz primjera jesu: “We did recently place the blame for the paralysis (...) on the shoulders of the HDZ” i “We did upbraid RS Minister (...) for attempting to obstruct the evictions process”. Ova negativna *da/ne* pitanja s pozitivnom implikaturom imaju funkciju poricanja optužbi bošnjačke strane da međunarodna zajednica primjenjuje duple standarde u uspostavljanju vladavine zakona.

Možemo zaključiti da negativna *da/ne* pitanja u dijaloškom diskursu imaju uvijek funkciju izražavanja vlastitog mišljenja i traženja od sagovornika da se složi s njim, dok u nedijaloškom diskursu, kao što su naprimjer novinski članci, ona imaju funkciju retoričkih pitanja za

¹¹ Greška koja se nalazi na početku pitanja, gdje umjesto infinitiva glagola imamo glagol s nastavkom za prošlo vrijeme *-ed*, nije ispravljena zato što ne utječe na razumijevanje pitanja. Međutim, greška koja se nalazila u samoj negaciji u pitanju (pisalo je *Canit you do anything?*) ispravljena je jer se nalazila u samoj konstrukciji koju želim da upotrijebim za ilustraciju.

izražavanje nekog pozitivnog mišljenja. Upitni privjesci nisu pronađeni u korpusu, vjerovatno iz dva razloga: prvo, oni nisu karakteristični za formalni diskurs niti za standardni jezik, a drugo, budući da su karakteristični za kolokvijalne registre engleskog jezika, veoma se teško usvajaju od onih kojima je engleski strani jezik, a upravo su oni glavni protagonisti u intervjuima koji su analizirani u korpusu.

4.2.6.3 Dupla negacija

Dupla negacija u logici daje pozitivan sud, dok u prirodnom jeziku ona pored toga što ima pozitivnu implikaciju ima i različite implikature i funkcije.¹² Dupla negacija najčešće se ostvaruje dvjema eksplicitnim negacijama, uglavnom *not* + negativni afiks, ali može i kombinacijom eksplicitne i implicitne negacije. Pogledajmo prvo primjer u kojem je dupla negacija postignuta eksplicitnim negacijama:

- (55) 31. But check-points are not the only obstacle for the freedom of movement. Although there is an evident increase in the number of people crossing the IEBL, much remains to be done to overcome the feeling of insecurity and mutual mistrust. Intimidation and harassment are not infrequent on both sides of the IEBL, as well as within the Federation between its constituent ethnic groups. Also, given the large number of men who served in the armed forces, the lack of clarity on who is being sought for war crimes and the fact that both the Federation and Republika Srpska have been slow in passing amnesty legislation have had serious implications for freedom of movement.

(Carl Bildt, izvještaj 02, 10.07.1996.)

Dupla negacija ovdje se može interpretirati kao izbjegavanje govornika da iskaže direktnu tvrdnju da su zastrašivanje i zlostavljanje česti na obje strane IEBL-a (Inter-Entity Borderline) kao i unutar Federacije između Hrvata i Bošnjaka. Ovdje vidimo ustvari jednu od osnovnih funkcija duple negacije, a to je da ublažava direktne tvrdnje zbog želje govornika da izbjegne odgovornost koju izricanje direktne tvrdnje nosi sa sobom.

Dupla negacija se u analiziranom korpusu ipak najčešće ostvaruje negativnim prijedlogom *without* i nekim od oblika eksplicitne negacije, kao u sljedećem primjeru:

- (56) 10. Q: You are announcing sanctions, but they can hardly change anything except for homogenizing of the Croat population, what happened once again.

A: Apart from the measures, it is necessary to establish a dialogue with the Croats who are truly willing to establish cooperation and support the efforts for Bosnia and Herzegovina to get affirmed as a state and for the Croats to understand that B&H is their state too. My interest is in the fact that B&H can not exist without the Croats and it is necessary for a full attention to be paid to the Croat component and their relations with Croatia. It is easier for B&H to get closer to Europe through Croatia.

(Wolfgang Petritsch, intervju 21, *Globus*, 09.03.2001.)

¹² Već je ranije u knjizi rečeno da je potrebno razlikovati duplu negaciju od negativnog slaganja (eng. *negative concord*), koje je prisutno u slavenskim i romanskim jezicima, ali i u nestandardnim dijalektima engleskog jezika. I oni jezici koji imaju negativno slaganje (npr. bosanski) imaju duplu negaciju, koja se najčešće postiže negativnom riječju ili nekim apsolutnim negatorom i negativnim afiksom (npr. u bosanskom *To nije ništa neobično*, s implikacijom da je to nešto sasvim obično, dok implikatura može biti različita od konteksta do konteksta).

- (57) 5. **P:** Croats feel endangered by the rule on the election of deputies to the House of Peoples and the way in which the decisions were voted in at the House of Peoples.

O: OK. If that is the case, my offer still stands. Let us talk about changes. Let us talk about the Election Law because it is the future of the Croat people and the HDZ. How can I talk to the HDZ about the Election Law if they are not within the institutional framework? Talking within the institutions is the only way.

We cannot allow Mr Jelavic to impose new rules and regulations that do not apply in the rest of the world. I have told him on a number of occasions that I am prepared to discuss those problems and thus solve all the things that are unclear and any existing problems.

I am deeply convinced that there is no BiH without Croats and therefore, the Croat people have the best friend and protector in me. I protect the Croat people in BiH, but I do not protect the politicians who act unlawfully. A people that are as numerous as Croats in BiH, should uphold the rule of law. By respecting the law, they force the others that may be bigger in number, than they to abide by the law, too.

(Wolfgang Petritsch, intervju 23, *Slobodna Dalmacija*, 19.03.2001.)

Rečenice *Bosnia and Herzegovina cannot exist without the Croats* i *There is no Bosnia and Herzegovina without the Croats* su najčešće u podžanru intervjuja i članaka i ponavljaju se u periodu kada je Wolfgang Petritsch smijenio Antu Jelavića i osujetio stvaranje paralelnih institucija vlasti u Federaciji. Ova dupla negacija, pored pozitivne implikacije da BiH može postojati samo zajedno s Hrvatima u njoj, ima i drugu funkciju. Ona naime u ovom kontekstu služi za poricanje presupozicije da je Petritsch protiv hrvatskog naroda u cjelini i da svojim postupcima pokazuje da Hrvati nisu dio BiH, koja se provlačila kroz globalni i intertekstualni kontekst toga vremena. Dakle, podvučene duple negacije u primjerima (56) i (57) služe kao implicitno poricanje implicitne optužbe sadržane u spomenutoj presupoziciji.

Implicitna negacija u kombinaciji s eksplicitnom također daje duplu negaciju, što se vidi iz pozitivne implikacije takve kombinacije:

- (58) 6. **P:** You recently stated that indicted war criminal Karadzic will be arrested within a month. The deadline seems to be expired and “pater familias” is still free and he has not so insignificant influence on the political situation.

O: I would not say Karadzic is “pater familias”. More like “Godfather” - “el Padrino”. I did not say Karadzic will be arrested, but should be arrested within this deadline. It was about some 15 days ago and I thought it might happen. Karadzic enjoys less and less protection, sources of his power are drying, he does not have the control over the police any longer, and I sincerely believe that there is no other way out for him except to go to the Hague. Imagine what would happen if he would show up before the Tribunal and had a trial. This would be the first world’s event. Every television would want to transmit it and he would have such big audience to present his defence. He would become popular just as any other movie star in the World. I do not doubt it would be a hit and that by selling the rights for broadcast he could become the richest man in

the World. But, if he is not reasonable enough to surrender by himself, then it is the obligation of the IC to apprehend him to justice.

(Carlos Westendorp, intervju 06, *Dnevni avaz*, 30.04.1998.)

Budući da bi *I doubt it would be a hit* impliciralo “I think it would not be a hit”, onda negacija glagola *doubt*, *I do not doubt it would be a hit*, daje pozitivnu implikaciju “I think it would be a hit”. Ovo je dokaz da je leksema *doubt* inherentno negativna. *I do not doubt* ili fraza *no doubt* je postala skoro gramatikalizirana u svojoj epistemičkoj funkciji izražavanja mišljenja.

Čak i dvije implicitne negacije mogu da ponište jedna drugu i da daju pozitivnu implikaciju, a implikatura takve kombinacije, kao i u ranijim slučajevima duple negacije, ovisi od konteksta:

- (59) 2. Four years after Dayton, many of the forces who divided this country still remain in place. With their corrupting presence, those who wish progress find they are prevented or even threatened from abandoning parochial hatreds and shady practices. Ambassador Barry and I concluded that ownership could not take root with obstructionists still in positions of authority. It was with regret that we concluded we had no alternative but to remove 22 officials from their posts on Monday.

(Wolfgang Petritsch, članak 03, *Dani*, 01.12.1999.)

Prevent i *abandon* spadaju u inherentno negativne leksičke jedinice, tako da je implikacija rečenice *They are prevented from abandoning parochial hatreds and shady practices* sljedeća: “They have to stick to parochial hatreds and shady practices”. Implikatura koju možemo iščitati iz ove konstrukcije jeste da postoje snage koje žele napredak ali da su one protiv svoje volje natjerane na mržnju i mutne radnje. Dakle, uloga OHR-a nije uzaludna sve dok postoje takve napredne snage koje žele progress – OHR je tu da njih bodri da dođu do izražaja u BiH, što opravdava prisustvo OHR-a u zemlji, i dok postoje nazadne snage koje propagiraju mržnju – jer OHR je opet tu da takve snage svlada i omogući napredanim snagama da dođu do izražaja, što opet opravdava prisustvo OHR-a u BiH. Funkcija ove duple negacije jeste opravdavanje vlastitog postojanja i djelovanja u BiH od strane Visokog predstavnika, predstavljanje sebe u pozitivnom svjetlu i drugog u negativnom.

Vidjeli smo da dupla negacija može služiti i da porekne presupoziciju (primjeri 56 i 57). Ona također može da bude upotrijebljena i da porekne prethodno ustvrđenu propoziciju ili implikaturu. U sljedećem primjeru vidimo upotrebu duple negacije za poricanje propozicije:

- (60) When I arrived in Sarajevo in the early summer of 1997, my intention was not merely to introduce superficial changes by tackling the minutiae of outstanding small-scale problems. Instead I pledged to identify the structures that underpinned radical nationalism, and to transform those structures into the neutral equivalents that exist in Western-style democracies.

This is not to say that to labour and toil over the multitude of intricate difficulties that arise in a post-war society such as that of BiH is unnecessary. Quite the opposite: resistance to democratization can be seen at all levels of government and administration in BiH. And for that reason, implementation not only had to be top-down, but also bottom-up. Perseverance and patience are of paramount importance in the work of the

International Community, but it has always been clear to me that without swift and fundamental reform in key areas, democratization will never succeed.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14,
Ocjena razvoja za vrijeme mog mandata, 16.07.1999.)

Ovaj primjer je interesantan zato što ilustrira interakciju nekoliko aspekata negacije kao i činjenicu da je upotreba negacije u prirodnom jeziku toliko zamršena, da bi bilo nemoguće svesti je na logičku operaciju obrtanja istinostnih vrijednosti. Prvo, radi se o duploj negaciji, čija je implikacija “To labour and toil over the multitude of intricate difficulties that arise in a post-war society such as that of BiH is necessary”. Drugo, tu imamo i podizanje negacije ilustrirano u *this is not to say* u rečenici *this is not to say that to labour and toil over the multitude of intricate difficulties that arise in a post-war society such as that of BiH is unnecessary*, sa specifičnom implikaturom “This is to say that to labour and toil over the multitude of intricate difficulties that arise in a post-war society such as that of BiH is not unnecessary”. I treće, pokazna zamjenica ili pro-forma *this* u frazi u kojoj se nalazi “podignuta” negacija ima anaforičku ulogu, jer upućuje ili se odnosi na prethodnu rečenicu. U tom smislu ta podignuta negacija poriče da prethodno ustvrđena propozicija znači da je naporni rad na mnoštvu zamršenih poteškoća koje se javljaju u postratnim društvima kakvo je bosanskohercegovačko nepotreban.

Sljedeći primjer ilustrira upotrebu duple negacije za poricanje implikature:

- (61) 1., 2. Economic reforms were the main topic at the meeting of the political directors of the Peace Implementation Council’s Steering Board with State and Entity officials in Brussels this week. The Steering Board demanded from the domestic authorities “a total, immediate and professional commitment to drastic, overdue, long-term, institutional, legal and economic reforms and implementation.”

This is of course not the first time that economic reforms were discussed. For years, everybody has demanded them. Nobody disputes that they are necessary, but Bosnia and Herzegovina still has a long way to go until it can claim that it is a country open to and eager for investment both by local and foreign investors. At the same time, time is running out. Most other post-Communist countries in the Eastern Europe have already made the transition - BiH has to catch up with 10 years that it lost during the war and post-war period.

(Alexandra Stiglmyer, članak 02, *Ljiljan*, 17.02.2001.)

U ovom primjeru imamo apsolutini negator *nobody* i inherentno negativnu leksičku jedinicu *dispute*, koji zajedno daju implikaciju “Everybody agrees that they are necessary”. Međutim, ova dupla negacija ima i funkciju da porekne implikaturu do koje recipijent može da dođe na osnovu dvije rečenice koje prethode ovoj duploj negaciji, a to je da Stiglmyerova misli da su ekonomske reforme u BiH nepotrebne. Ona naravno poriče tu implikaturu, jer ne bi bilo politički korektno tvrditi da ekonomske reforme nisu potrebne i tako sebe predstaviti u veoma negativnom svjetlu, ali poricatelj (*eng. disclaimer*) *but* koji slijedi uvodi opet negativnu implikaciju da BiH nije zemlja u kojoj bi se mogle sprovesti ekonomske reforme jer nije otvorena za domaća i strana ulaganja.

U sklopu jedne rečenice može da se pojavi i više od dvije negacije, a da se ne radi o negativnom slaganju (eng. *negative concord*), za kojeg smo već rekli da predstavlja više negacija koje sve daju jednu negaciju na nivou rečenice. Tako je u korpusu pronađen i jedan primjer četverostruke negacije, koja ima pozitivnu implikaciju:

- (62) 28. The Port of Ploce: In September, the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina initialed an “Agreement on the free transit through the territory of Croatia to and from the Port of Ploce and through the Territory of Bosnia and Herzegovina at Neum”. My Office and the US played a key role in assisting the parties to reach this agreement. The port of Ploce, which is located entirely on Croatian territory, is the sole access to the sea for BiH. 70% of cargo which passed through the port prior to the disintegration of the former Yugoslavia came from BiH. Access to this port is essential for BiH economic development. The Neum corridor separates two parts of Croatia, and without full and unimpeded access through this corridor the Croatian city of Dubrovnik, one of Croatia’s major tourist areas, would be cut off from the rest of the country.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

Četiri negacije koje se nalaze u zadnjoj rečenici ovog primjera jesu sljedeće: negativni prijedlog *without*, negativni prefix *un-*, inherentno negativni glagol *impede*, i glagol koji ima negativnu konotaciju *cut off*. Prvo da objasnim pridjev *unimpeded*: negativni prefix dodat je na inherentno negativni particip *impeded* i daje pozitivnu implikaciju “slobodan”. Kada interpretiramo cijelu rečenicu, vidimo da se radi o inherentnom kondicionalu: “If there is no unimpeded access through this corridor, Dubrovnik will be cut off from the rest of the country”, čija je implikacija “There has to be unimpeded access through this corridor for Dubrovnik to remain an integral part of the country”. Ovim se naglašava važnost neumskog koridora za državu Hrvatsku, kao i važnost pristupa luci Ploče za BiH. Međutim, pri interpretaciji ove rečenice, recipijent ne vrši ovakvu analizu svih negacija koje se u njoj nalaze. Tako se naprimjer pridjev *unimpeded* razumijeva kao neanalizirana pozitivna leksema, jer je u tom obliku i zavedena u rječniku, a ne kao negativna leksema negirana prefiksom *un-*. Ako uzmemo da je ova pretpostavka tačna, onda nam u toj rečenici ostaju dvije negacije – *without* i *cut off* – koje daju inherentno kondicionalnu strukturu u kojoj se nalaze dvije negacije i koja se onda interpretira pozitivno.

U sklopu ovog potpoglavlja spomenut ću i one slučajeve kada negacija stoji u kolokaciji s nekom leksemom koja nije eksplicitno ni implicitno negativna u smislu u kojem se govori o implicitnoj negaciji u ovome radu, ali ima negativnu društvenu ili kulturološku konotaciju. Ne možemo reći da takve konstrukcije predstavljaju duplu negaciju, ali svakako imaju pozitivnu implikaturu. Sljedeći primjeri ilustriraju takve slučajeve:

- (63) 86. (...) With regard to the establishment of united customs and tax systems, for example, there was an agreed programme to end internal customs boundaries and checkpoints within the Federation by 1 March which did not materialize. Recent public statements by officials representing both parts of the Federation prove that a significant level of mutual mistrust is still hampering its consolidation.

(Carl Bildt, izvještaj 01, 14.03.1996.)

- (64) 2. The coming year will differ as the circumstances have changed: Bosnia and Herzegovina has, for the first time since the war, largely non-nationalist and reform-oriented governments at the state and Federation levels, which want to take the fate of this country into their own hands, and in Republika Srpska a government that if nothing else puts an emphasis on economic recovery. Secondly, it is surrounded by neighbor countries that have started actively supporting the implementation of the Dayton Peace Agreement. Thirdly, foreign aid for BiH is once again dramatically dropping.

(Alexandra Stiglmayer, članak 04, *Ljiljan*, 01.10.2001.)

U primjeru (63) inherentno negativni glagol *end* negira dvije imeničke fraze koje imaju veoma negativne konotacije, ne samo u društvu i kontekstu Bosne i Hercegovine nego globalno, što je vjerovatno povezano i s leksičkim i ontološkim značenjem ovih fraza koje označavaju nešto što ograničava ljudsku slobodu, a to su *internal borders* i *checkpoints*. Zbog toga cijela konstrukcija ima pozitivnu implikaturu da je taj program trebao da ukine unutrašnje granice i kontrolne punktove unutar Federacije, što znači da tih granica i punktova više ne bi trebalo biti. U primjeru (64) negativni prefiks *non-* negira pridjev *nationalist*, koji također ima negativnu konotaciju, tako da *non-nationalist governments* označava vlade koje nisu nacionalističke, dakle vlade koje su pozitivno predstavljene u odnosu na prošle vlade u poslijeratnoj BiH. Možemo zaključiti da ovakve kolokacije imaju pozitivnu implikaciju baš kao i dupla negacija.

Ono što je zajedničko svim primjerima duple negacije jeste da imaju pozitivnu implikaciju. Međutim, ne možemo reći da svaka dupla negacija ima istu implikaturu – implikatura duple negacije ovisi o kontekstu. U analiziranom korpusu mogu se uočiti sljedeće funkcije duple negacije: ublažavanje direktne tvrdnje zbog želje da se izbjegne odgovornost koju sa sobom nosi izricanje takve tvrdnje, poricanje presupozicije, propozicije i implikature, izražavanje mišljenja, opravdavanje sebe i predstavljanje sebe u pozitivnom svjetlu.

4.2.7 Negacija u funkciji izražavanja presupozicije

Fairclough kaže da posjedovanje moći može značiti biti u poziciji da se određuju presupozicije. Prema ovom autoru, presupozicije nisu svojstva teksta, nego predstavljaju jedan aspekt govornikove interpretacije intertekstualnog konteksta. (Fairclough, 1989: 152) Postoji međutim čitav niz formalnih aspekata teksta koji funkcioniraju kao okidači za presupozicije, između ostalog određeni član, adverbijalna klauza, pitanja s upitnom riječju, *that*-klauze nakon glagola i pridjeva kao što su *regret*, *realize*, *aware*, *angry* itd., nominalizacije, rascijepljene i pseudo-rascijepljene rečenice itd. Tako oni koji imaju pristup javnim medijima, bilo kao novinari bilo kao javne ličnosti koje su u poziciji da daju intervju, pišu uvodne članke u novinama, pojavljuju se na televiziji, radiju i internet portalima imaju mogućnost da manipuliraju publikom tako što iskustvu publike pripisuju ono što oni žele da publika prihvati zdravo za gotovo. Prema Faircloughu, presupozicije mogu biti iskrene ili manipulativne, mogu imati ideološku funkciju kada ono što one presuponiraju ima obilježje “zdravog razuma u službi moći”. Takve presupozicije ne oslanjaju se na konkretne tekstove ili serije tekstova nego se pripisuju recipijentovom iskustvu na prilično neodređen način tako što dosta općenito priz-

vaju “zajedničko znanje”. (Fairclough, 1989: 153-154) Također, pored jednostavnog presuponiranja elemenata intertekstualnog konteksta, govornici i pisci mogu da se tim elementima suprotstave ili da ih poriču putem negacije. Na taj se način govornik ili pisac implicitno referira na ustvrđene propozicije. Međutim, ne moraju se samo negirati ustvrđene propozicije, nego i presupozicije, što tim presupozicijama daje “istinit” karakter, mada one uopće ne moraju odgovarati istini. Tako, negirajući presupoziciju, govornik ili pisac može presuponirati ono što želi. Kao i presupozicija, i negacija može biti iskrena, manipulativna ili ideološka. (Fairclough, 1989: 154-155)

Analizom korpusa utvrđeno je da negacija može da se koristi i za presuponiranje različitih stvari. Tako u sljedećem primjeru negacija poriče presupoziciju da se entiteti međusobno ignoriraju i istovremeno presuponira to ignoriranje onog drugog:

- (65) 96. On 11 August, the Ministers of Trade and Finance of the RS and the Federation signed an agreement in which they committed themselves to remove obstacles to internal trade. This is another step forward in attaining freedom of movement of persons, goods, services, and capital in BiH. Even though implementation of the agreement has proven difficult, the Ministries of both Entities have recognised that from a legal point of view they cannot ignore the presence of the other Entity and that they will both benefit economically from mutual co-operation.

(Carlos Westendorp, izvještaj 11, 14.10.1998.)

U sljedećem primjeru imamo dva slučaja presuponiranja putem negacije:

- (66) 76. Missing persons and Exhumations: My Office has taken the lead in promoting better co-operation between the parties in the area of exhumations and missing persons. Tremendous progress was made in 1998 in this vital field. For example, unrestricted access to grave sites for exhumations and the collection of surface remains has been provided by each of the three ethnic groups, without demands for reciprocity. As a result, the three groups have worked at 358 locations and have together exhumed nearly 1, 800 bodies in 1998. Over 70% of these have been identified. While the fate of the majority of the missing remains unresolved and much work remains to be done, the move from access to grave sites based on reciprocity to full cooperation between the three Commissioners for Tracing Missing Persons, is a very significant breakthrough in the process. Building upon this success in the exhumations process, the priority for my Office in the coming year will be to persuade the authorities in BiH to tackle the issue of the missing - especially of detainees unaccounted for.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, 12.02.1999.)

U prvoj podvučenoj frazi radi se o afiksnoj negaciji koja poriče da je pristup grobnicama gdje se vrši iskopavanje ograničen, i na taj način presuponira da je bio ograničen. Drugi primjer, gdje imamo negaciju putem negativnog prijedloga *without*, također poriče presupoziciju da postoje zahtjevi za reciprocitetom, a presuponira da su takvi zahtjevi postojali.

U sljedećem primjeru dupla negacija upotrijebljena je kao sredstvo za izražavanje manipulativne i ideološke presupozicije, dok eksplicitna negacija poriče elemenat intertekstualnog konteksta:

- (67) 103. Military Matters: As part of our efforts to improve the professionalism of the Entity Armed Forces, and to reduce the involvement of the military in the political process, the then Commander of SFOR, General Shinseki and I issued a letter to the parties on 21 October 1998, instructing them that no general officer may be appointed, promoted or removed without the approval of the Commander of SFOR. The letter did not state, as some press reports have claimed, that COMSFOR may appoint or promote general officers himself against the will of the parties, although he has the right to remove them. This right was invoked by the new Commander of SFOR, General Meigs, in order to remove General Sopta for deploying HVO troops to intimidate voters in Herzegovina in the September 1998 elections.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, 12.02.1999.)

U prvom podvučenom primjeru imamo duplu negaciju (*no* i *without*), čija je implikacija da generali mogu biti izabrani, unaprijeđeni ili otpušteni samo uz odobrenje komandanta SFOR-a. Ovdje se negira presupozicija da stranke mogu samostalno da postavljaju, unapređuju i otpuštaju generale. Također, ovaj primjer ilustrira indirektni govorni čin naređenja. Negiranjem presupozicije želi se presuponirati da je normalno da SFOR mora odobriti postavljanja, unapređenja i otpuštanja generala zato što je u BiH vojska previše umiješana u politiku. Ovdje vidimo presupoziciju u službi ideologije i manipulacije – na taj se način miješanje SFOR-a u ove stvari predstavlja kao pozitivan čin. Eksplicitnom negacijom poriče se tvrdnja izražena u nekim medijima da u pismu Westendorpa i generala Shinsekija stoji da komandant SFOR-a ima pravo da samostalno postavlja i unapređuje generale protiv volje domaćih stranaka. Ovaj primjer ilustrira poricanje elemenata intertekstualnog konteksta, jer se poriče nešto što je izneseno u medijima. Također, ova negacija u funkciji poricanja optužbe u tekstu je stavljena u prvi plan u odnosu na nešto što bi moglo ugroziti pozitivan obraz međunarodne zajednice u BiH, a to je tvrdnja da komandant SFOR-a ima pravo da samostalno ukloni generale sa pozicija, što je i učinjeno u slučaju generala Sopte u Hercegovini. Time govornik eksplicitno potvrđuje svoju i moć vojne komponente misije međunarodne zajednice u BiH.

U sljedećem primjeru vidimo kako presupozicija može biti selektivna pa predstaviti samo jedan aspekt istine kao presupoziciju koja se odnosi na cjelinu:

- (68) 5. The story of these efforts is a long one. In 1996, when the High Representative did not yet have the powers he has today, we established OBN and Radio FERN as stations that would provide non-political and non-ideological information to the public across the country, outside the propaganda spread to varying degrees by the networks SRT, HTV/Erotel and RTV BiH. Journalist schools such as the BBC Schools or Media Plan opened. In 1997, we closed down Pale-dominated SRT, and a somewhat reformed SRT program started being aired from Banja Luka. A year later, the High Representative created IMC, today CRA, the Communications Regulatory Agency, which is issuing broadcasting licenses conditional on the adherence of journalistic and technical standards. Although I am aware that each denial of a license presents a small

catastrophe for the ones who work in the affected station, I know that the overblown number of 200 radio stations and 80 TV stations, which fight over a limited advertising market, must be reduced. This will enable the remaining ones to put themselves on a sound financial basis. They will be able to pay their journalists more money to produce good stories and programming, the journalists will be under less pressure and will have time to do proper investigative journalism, and the stations will also have money to buy good programming from outside.

(Alexandra Stiglmayer, članak 01, *Ljiljan*, 10.09.2001.)

Upotreba afiksalne negacije u gornjem primjeru pri opisivanju informacija koje se dobivaju s televizije OBN i radija FERN, koje je osnovao Visoki predstavnik, kao *non-nationalist* i *non-ideological* presuponira da su sve informacije koje su se mogle dobiti iz tadašnjih lokalnih medija bile nacionalističke i ideološke. I mada su mnoge informacije koje se mogu dobiti na domaćim medijima, pogotovo u ratu i nakon rata, bile nacionalističke i ideološki obojene, nisu bile sve. Također, i sama televizija i radio koje je osnovao Visoki predstavnik imaju svoju ideološku obojenost i zastupaju određenu ideologiju, koja je doduše različita od ideologije nacionalizma, ali je ipak ideologija.

U sljedećem primjeru možemo vidjeti kako relativna klauza pakira informaciju kao presuponiranu:

(69) 4., 5. **P:** The proportion of employees in the multi-ethnic administration and police should be 52-48, of course that is the proportion of Serbs and non-Serbs. Does it reflect the situation on the ground?

O: No! That doesn't give the current picture of the situation on the ground. That is the proportion according to the number of registered voters and voters who participated in the elections in 1997, in Brcko. It also includes the voters who don't live in the Brcko area, but who used to live there before the war and who want to return there. If we were following the statistics from 1991, then the number of Serbs would make only 20 %, and according to the situation on the ground now, it would make 95 %. Taking into account the registered voters, we came to this proportion, that is 52.2 %.

P: If we take up the situation in Drvar where such proportions haven't been respected, do you think that Serbs are harmed then?

O: I have to admit that I am not well informed about the details of the situation on the ground in Drvar. However, in other parts of BiH, when it is about forming a multi-ethnic administration, the model of Brcko should be followed. Nothing is perfect in this world, but I think that this method of establishing multi-ethnic government institutions is pretty successful.

(Robert Farrand, intervju 02, *Glas srpski*, 10.08.1998.)

U gornjem primjeru negacija je smještena u relativnu klauzu *where such proportions haven't been respected*, tako da je informacija u toj relativnoj klauzi da se odnos Srba i ne-Srba zaposlenih u multi-etničkoj administraciji i policiji koji treba da bude 48-52 ne poštuje u Drvaru presuponirana a ne ustvrđena. Na taj način ona je "zaštićena" od poricanja. Međutim, Farrand

u odgovoru upravo reagira na tu presupoziciju a ne na direktno pitanje koje mu je postavljeno – *do you think that Serbs are harmed then?* Njegov odgovor glasi: *I am not well informed about the details of the situation on the ground in Drvar*, što predstavlja indirektno i tentativno odbijanje presupozicije jer njemu ta informacija koja je presuponirana nije poznata.

Informacija može biti presuponirana i u adverbijalnoj klauzi:

- (70) 13. While the international community has sought to reform the largest broadcasters, local politicians have been working to bolster their control of TV and radio stations as the cantonal and municipal level. Has anyone asked the taxpayers if they want their local governments spending money on these stations when more basic needs are not being met? These municipal and cantonal stations are politically controlled and often ambiguously funded. As the broadcast licensing process moves forward under the Independent Media Commission, these local stations will come under increasingly strict scrutiny.

(Simon Haselock, članak 02, *Dani*, 25.06.1999.)

Prvo cijela adverbijalna klauza u koju je smještena podvučena negacija nalazi se u jednom pozitivnom *da/ne* retoričkom pitanju, koje ima negativnu implikaturu “No one asked taxpayers if they want their local governments spending money on these stations (...)”. Informacija da osnovne potrebe stanovništva nisu zadovoljene presuponirana je a nije ustvrđena, dakle uzima se zdravo za gotovo, kako bi se u što negativnijem svjetlu predstavile lokalne televizijske i radio stanice na kantonalnom nivou koje su finansirane od strane političara i to novcem poreskih obveznika (i ta informacija je presuponirana u datom pitanju).

U ovom potpoglavlju smo vidjeli da negacija sama po sebi može da služi kao sredstvo za presuponiranje određene informacije i to na osnovu onoga što je bit negacije – da se ona upotrebljava u onim kontekstima gdje postoji razlog, bilo direktno ustvrđen ili presupniran, da se nešto negira ili poriče. Dakle, ako je negacija upotrijebljena, mi automatski smatramo da ima određeni razlog zašto je upotrijebljena i automatski prihvaćamo presupoziciju koja se negira kao istinitu. Zbog toga je negacija vrlo pogodno sredstvo za plasiranje raznih informacija kao nečega što postoji, kao nečega što se samo po sebi podrazumijeva. Druga upotreba negacije u interakciji s presupozicijom jeste kada je sama informacija koja je plasirana kao presupozicija predstavljena kao negativna činjenica (to su primjeri 69 i 70). Možemo zaključiti da su negacija i presupozicija neodvojivo povezane i da je sigurno potrebno još mnogo istraživanja kako bi se taj odnos u potpunosti istražio.

4.2.8 Negacija u izražavanju govornih činova

4.2.8.1 Direktni i indirektni govorni činovi

U korpusu je pronađeno samo nekoliko primjera direktnih govornih činova u kojima je upotrijebljena negacija, dok su indirektni govorni činovi mnogo češći. U sljedećem primjeru možemo vidjeti kako je upotrijebljen direktni govorni čin u kojem se nalazi negacija:

- (71) **NASLOV:** “I will not leave BiH until Ferhadija is rebuilt”

(Wolfgang Petritsch, intervju 07, *Slobodna Bosna*, 14.09.2000.)

U ovom naslovu intervjuja s Petritschem imamo direktni govorni čin obećanja, izražen duplom negacijom (negator *not* i inherentno negativna leksema *leave*) s implikacijom da će on ostati u BiH dok se džamija Ferhadija u Banja Luci ne obnovi. Kasnije u tekstu, on ponavlja obećanje, samo što sad ne spominje Ferhadiju nego mjesta na kojima se vrši molitva:

(72) 4. **P:** Still, the general opinion is that the Prime Minister of Republika Srpska Dodik does not deserve such broad support of the international community. Let me remind you that he promised far more than he did about return. Why do international representatives always look through his fingers particularly?

O: I would not agree with this! Believe me, Dodik was exposed to great pressure. The Ministry for Refugees in the RS did not have enough funds and personnel for normal work. They have now received a million dollars of American aid and the situation began to improve. I was the first to go to Banja Luka and talk to the Banja Luka Mufti. I gave an interview then for the RS television at the very spot where Ferhadija once stood. I said that Ferhadija must be rebuilt. Such a move on my part was of course a hard blow to nationalists who prevent return. But, I assure you, I will not leave Bosnia and Herzegovina until places of worship begin to be rebuilt and people start getting their property back. This question is a part of our success or failure here.

(Wolfgang Petritsch, intervju 07, *Slobodna Bosna*, 14.09.2000.)

Obećanje dato u naslovu nije ispunjeno jer je Petritschu istekao mandat i na njegovo mjesto je došao Paddy Ashdown a Ferhadija se nije obnovila. Što se tiče drugog obećanja, ono je vrlo nejasno zato što su se još i prije Petritscha počeli obnavljati sakralni objekti u BiH. Zato možemo reći da drugo Petritschevo obećanje nema smisla jer je prilikom davanja obećanja već bio ispunjen uvjet da on napusti BiH.

Sljedeći govorni čin izražava također obećanje, ali i upozorenje ili prijetnju:

(73) 2. **NN:** You have recently stated that you have used your powers without any restraints. I am asking this since it is obvious that the Alliance for changes with the support of certain number of deputies from RS has an undisputed parliamentary majority in the BiH Parliament. Namely, it has the support and will of the people. Nevertheless, in spite of that, the BiH Presidency behaves in the same manner as Nikola Poplasen did in the procedure of proposing the Prime Minister designate. Can you comment on that?

PETRITSCH: I will repeat once again that I shall not accept nor tolerate any kind of obstructionism in this process of forming the Government as a part of the implementation of the Dayton Peace Agreement. This also represents a new era, both in the country, in the domestic, local politics, and in the whole region with new democratic Governments. So, these are the conditions that must be respected. When it comes to the proposal of the mandatary for the Chairman of the Council of Ministers, I expect a fast decision. If the current candidate, i.e. if Mr. Raguz does not have the democratic majority in the Parliament, I shall expect the BiH Presidency to give the proposal acceptable in the Parliament. Of course it is a democratic process that should happen now.

(Wolfgang Petritsch, *Nezavisne novine*, 27.01.2001.)

Petritsch ovdje direktno izražava svoju moć tako što ovim govornim činom prijeti svima onima koji opstruiraju proces formiranja vlade. Ovo je legitiman govorni čin zato što je Visoki predstavnik već koristio bonske ovlasti i smjenjivao političare za koje je smatrao da opstruiraju provedbu Dejtonskog sporazuma, tako da se njegova prijetnja može shvatiti sasvim ozbiljno.

I u sljedećem primjeru imamo govorni čin upozorenja ili prijetnje od strane Visokog predstavnika:

- (74) 37. I have stressed to the RS authorities and to International Organisations that in the interim period the Dodik government continues to act with full powers. I have encouraged embassies and organisations to engage with the government. I will not permit President Poplasen to block the process of implementation for political reasons. Nor will I permit him to provoke an artificial crisis in the work of the government. I continue to urge him to respect the normal democratic process and select a candidate capable of commanding a majority in the National Assembly.

(Carlos Westendorp, izvještaj 12, 12.02.1999.)

Dokaz da se ovaj govorni čin upozorenja ili prijetnje treba uzeti za ozbiljno jeste i činjenica da je Westendorp smijenio Poplašena s mjesta predsjednika RS-a nakon ovoga izvještaja, 5. marta 1999. godine, o čemu izvještava u sljedećem izvještaju:

- (75) 36. I removed Nikola Poplasen from the Office of President on 5 March. Mr Poplasen had abused his power and blocked the will of the people of Republika Srpska by hindering the implementation of the election results, refusing to abide by the decisions of the National Assembly and consistently acting to impede the formation of a legitimate government supported by the National Assembly. He had consistently attempted to trigger instability in Republika Srpska, putting peace at risk both in Republika Srpska and the whole of Bosnia and Herzegovina. I took this decision reluctantly, and only after several warnings. But I could no longer allow this destabilisation to continue.

(Carlos Westendorp, izvještaj 13, 07.05.1999.)

Da se radi o voljnom i smišljenom govornom činu upozorenja vidimo i iz predzadnje rečenice ovoga pasusa – *I took this decision reluctantly, and only after several warnings.*

U korpusu se nalazi mnogo veći broj indirektnih nego direktnih govornih činova. Najčešće se radi o indirektnim govornim činovima zahtjeva ili molbe za finansijskim sredstvima i opet prijetnje i upozorenja. U sljedećem primjeru vidimo upotrebu indirektnog govornog čina molbe:

- (76) 39. I am increasingly concerned that adequate funds will not be forthcoming to support even the modest programmes which will allow the economy to take off. I urge all countries committed to the restoration of peace and stability in Bosnia and Herzegovina and throughout this important region, to contribute fully to the necessary reconstruction programmes.

(Carl Bildt, izvještaj 01, 14.03.1996.)

Negacijom koja je podvučena u primjeru Bildt indirektno moli za novac kojim će se financirati različiti programi rekonstrukcije u postratnoj BiH. Zadnja rečenica u pasusu predstavlja direktno traženje novca od zemalja koje su odane miru i stabilnosti u BiH i u regiji.

I sljedeći primjer ilustrira indirektni govorni čin traženja novca:

- (77) There is still a long way to go, however. And let me insist on this: without adequate funding, reforms will be jeopardized. Unfortunately, at the Donors' Conference in May, only 30% of the cost of implementing reforms was pledged. Moreover, in some cases - the media in particular-, it is difficult for one government to justify support when there is no similar commitment from other nations. The answer is simple: if you want reform to succeed, you must pay for it.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14,
Ocjena razvoja za vrijeme mog mandata, 16.07.1999.)

Implikacija podvučene negacije jeste da će, ako ne dobiju adekvatna novčana sredstva, proces reformi u BiH biti ugrožen. Ovim se indirektno zahtijeva preko Generalnog sekretara UN-a da donatori daju novac za BiH. Taj zahtjev je pojačan upozorenjem u zadnjoj rečenici: *if you want reform to succeed, you must pay for it*.

Negacijom se može ostvariti i indirektni govorni čin upozorenja ili zastrašivanja:

- (78) 3. **P:** But there are more and more announcements that there will be a reduction of IC donors' aid for BiH?

O: It is clear that it has come to the point of donors' fatigue. People do not like tax payers' money to be spent. But we always assure the donors that war is much more expensive. I hope that at the next donors' conference for BiH we will reach our goal of a billion US dollars of aid. But I have to admit that this will not last forever. At some point, these donations have to grow into loans, and loans, as you know, have to be paid back. And if there is no economic reconstruction in this country, loans will not be paid back, so the economic reform and reconstruction is one of our priorities alongside with the privatization implementation.

(Carlos Westendorp, intervju 13, *Slobodna Bosna*, 17.02.1999.)

Podvučena negacija u primjeru ima funkciju da zaprijeti i da zastraši ne samo političare u BiH nego i same građane da donacije neće pristizati vječno i da se već sad mogu razaznati znakovi umora kod donatora. Prije ove rečenice u kojoj je upotrijebljena negacija kojom se zastrašuje, Westendorp nas umiruje tako što kaže da oni (OHR) uvijek uspiju da uvjere donatore da daju novac jer je rat mnogo skuplji, dakle neka budemo mirni, novac će još ovaj put stići u BiH, a šta će biti kasnije – ne zna se. Ovakvim pozicioniranjem umirivanja i zastrašivanja Westendorp sve stanovnike u BiH drži u neizvjesnosti, opravdavajući tako samo postojanje svog ureda i prisustvo međunarodne zajednice u BiH uopće.

Negacija se može upotrijebiti i da se porekne ili negira da je određeni govorni čin, najčešće govorni čin obećanja ili obavezivanja od strane bosanskohercegovačkih političara, ispunjen:

- (79) 60. I am, however, concerned that the RS Prime Minister and the RS President should live up to the promises which they have made. Minority return into RS municipalities remains negligible, mainly due to the fact that many municipalities are still dominated by the old nationalistic forces of the SDS. However, the RS Government failed to honor its political commitment as regards the adoption of the so-called property laws, which are the basis for refugee return, as well as to make progress on the envisaged restructuring of the police forces.

(Carlos Westendorp, izvještaj 10, 14.07.1998.)

Implicitna negacija sadržana u glagolu *fail* poriče da je Vlada RS-a ispoštovala ono na šta se obavezala, a to je da usvoji tzv. zakone o imovini kao i da učini napredak što se tiče predviđenog restrukturiranja političkih snaga. Budući da čin obavezivanja podrazumijeva ispunjenje te preuzete obaveze, ova negacija tog ispunjenja ima za funkciju davanje veoma negativne slike Vlade RS-a.

4.2.8.2 Izbjegavanje obavezivanja i preuzimanja odgovornosti

Aproksimativna negacija se u analiziranom korpusu često koristi za izbjegavanje obavezivanja koju sa sobom povlači direktna tvrdnja. Naime, direktna tvrdnja u diskursu nosi sa sobom preuzimanje odgovornosti za ono što se tvrdi. Zbog toga govornici često pribjegavaju indirektnijem načinu komuniciranja. Budući da govorni čin obećanja ili obavezivanja na nešto podrazumijeva ispunjenje tog obećanja ili obavezivanja, ljudi često izbjegavaju takve govorne činove jer bi eventualno neispunjenje obećanja ili obaveze ugrozilo njihov pozitivni obraz. Sljedeći primjer ilustrira upotrebu aproksimativne negacije u svrhu izbjegavanja obavezivanja koje sa sobom nosi apsolutna negacija:

- (80) 5, 2 The international community must deliver on the economic aid we talked about at the Brussels conference last December. There is currently a shortfall of about a third of the 1.2 billion USD emergency loan program designed by the World Bank and the European Union. If we cannot hit the targets for Bosnia's short-term needs, I see little prospect of delivering on the much more ambitious programs to secure her long-term future.

(Carl Bildt, članak 03, *Herald Tribune*, 03.04.1996.)

U ovom primjeru Bildt ne želi da se obaveže tvrdnjom da on ne vidi šansu za implementiranje ambicioznijih programa koji bi dugoročno osigurali budućnost Bosne. Budući da je implikacija aproksimativnih negatora negativna, a jaka implikatura je "ne nula", to daje mogućnost govorniku da izrazi negaciju ali da se ipak ne obaveže upotrebom apsolutne negacije. Sljedeći primjer aproksimativne negacije iz izvještaja ima potpuno istu funkciju:

- (81) 60. The impact of the crisis in the FRY on returns has been more political than practical, however. Nationalist rhetoric and anti-IC attitudes are evident in many parts of the Republika Srpska and the Federation and security concerns have hampered the IC's ability to work in certain areas of the Republika Srpska for weeks. If Bosniac returns to the eastern RS remain blocked, then it will be difficult to gain local acceptance for substantial returns to the Federation, even more so if the burden of recent refugee arrivals grows. The fact that no Bosnian Croat assessment or house-cleaning visits have taken place this year may be an indication of the unease they feel about the present po-

litical climate in the Federation, as well as in the RS. Yet in contrast to 1995-6, when similar distrust of the political and military arms of the international community was widespread, there is little sign of rising inter-ethnic tension among ordinary Serbs, Croats and Bosniacs. No significant increase in incidents against minorities in the RS has been reported in the past two months and recent returns have included particularly sensitive areas such as Kotor Varos, Prijedor and Japra Valley in the Republika Srpska, and Rastani and Prozor-Rama in the Federation.

(Carlos Westendorp, izvještaj 13, 17.05.1999.)

Pored aproksimativnog negatora *little*, čijom upotrebom Westendorp izbjegava da se obaveže tvrdnjom da nema porasta međuetničkih tenzija, on u ovom pasusu upotrebljava i apsolutni negator *no*, čija je direktna negacija imeničke fraze *increase in incidents against minorities* ublažena intenzifikatorom *significant*, što također služi u svrhu izbjegavanja odgovornosti koju sa sobom povlači direktna tvrdnja, jer je implikatura koju recipijent dobiva na osnovu ovakve konstrukcije da incidenata protiv manjina ima ali da oni nisu u značajnom porastu.

Izbjegavanje obavezivanja koju tvrdnja nosi sa sobom može se vidjeti i u predstavljanju informacija kao presupozicija, jer mada se presupozicija može poreći, onaj koji je informaciju dao kao presupoziciju može da se brani da on nikada tako nešto nije tvrdio.

4.2.9 Negativno predstavljanje drugog/pozitivno predstavljanje sebe

4.2.9.1 Negacija u diskursnoj strategiji pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog

Pozitivno predstavljanje sebe i negativno predstavljanje drugog jeste prema van Dijku opća strategija diskursa koja se upotrebljava u svim ideološkim diskursima. Ova strategija može se primjenjivati na strukture raznih nivoa diskursa na sljedeći način:

- ❖ opća strategije interakcije
 - pozitivno predstavljanje sebe
 - negativno predstavljanje drugog
- ❖ makro govorni čin koji podrazumijeva naše „dobre“ činove i njihove „loše“ činove, npr. optužba, odbrana.
- ❖ semantičke makro-strukture: odabir teme
 - ublaži/naglasiti negativne/pozitivne teme o nama/njima
- ❖ lokalni govorni činovi koji implementiraju i održavaju globalne govorne činove, npr. izjave koje dokazuju optužbe
- ❖ lokalna značenja naše/njihovo pozitivno/negativno djelovanje
 - dati mnogo/malo detalja
 - biti općenit/biti specifičan
 - biti neodređen/biti precizan

- biti eksplicitan/bitni implicitan
- itd.
- ❖ leksikon: odabrati pozitivne riječi za nas, negativne riječi za njih
- ❖ lokalna sintaksa
 - aktivne naprema pasivnim rečenicama, nominalizacije: ublažiti/naglasiti naše/njihovo pozitivno/negativno djelovanje, odgovornost
- ❖ retoričke figure
 - hiperbole naprema eufemizmima za pozitivna/negativna značenja
 - metonimije i mefatore naglašavajući naše/njihove pozitivne/negativne osobine
- ❖ izrazi: glasovna i vizuelna sredstva
 - naglasiti (glasno, itd.; velika slova, masna slova, itd.) pozitivna/negativna značenja
 - poredak (prvo, zadnje: početak, kraj) pozitivna/negativna značenja.

(van Dijk, 2006a: 373)

Pozitivno predstavljanje sebe može se shvatiti kao koncept čuvanja obraza iz teorije učtivosti, a negativno predstavljanje drugog kao ugrožavanje obraza. Van Dijk je ovu strategiju opisao u kontekstu poricanja rasizma i u kontekstu manipulativnog diskursa. (van Dijk, 1992; van Dijk, 2006a) Kada govori o poricanju rasizma, van Dijk kaže da mnogi bijelci upotrebljavaju dvostruku strategiju pozitivnog predstavljanja sebe s jedne strane i strategiju izražavanja suptilnih, indirektnih ili ponekad direktnijih formi negativnog predstavljanja drugog, s druge strane. (van Dijk, 1992: 89) Kada posmatramo tu strategiju u sklopu konteksta korpusa koji se analizira u ovoj knjizi, vidimo da se u tu svrhu mogu koristiti i eksplicitna kao i implicitna, suptilnija sredstva (Visoki predstavnik i drugi funkcioneri OHR-a nisu pri tome imali težak zadatak ako uzmemo u obzir nesposobnost domaćih političara, ratnu prošlost i kriminalnu sadašnjost nekih od njih i općenito situaciju bezumnog i krvavog rata, ignoriranja bosanskohercegovačke realnosti i posebnosti od strane međunarodne zajednice, i još mnogo toga). Budući da je tema ove knjige negacija, u njemu je analizirana upotreba negacije u svrhu pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog, dok se drugim strukturama koje van Dijk spominje nije posvetila veća pažnja jer bi nas to odvelo daleko od same teme knjige. U sljedećem primjeru možemo vidjeti kako se negacija upotrebljava za negativno predstavljanje drugog na jednom općem nivou:

- (82) Finally, were it not for the powers I was granted at Bonn and Madrid, there would have been almost no progress. Some Bosnian leaders still seem to see Dayton implementation as a continuation of the war by other means. The proposed downsizing of the SFOR presence will not make things any easier. The High Representative's powers are still indispensable. They should continue to be used without hesitation whenever local institutions and authorities fail to support Dayton or impede our work to put Bosnia and Herzegovina back on its feet and enable it progress towards European integration.

(Carlos Westendorp, izvještaj 14,
Ocjena razvoja za vrijeme mog mandata, 16.07.1999.)

U prvoj rečenici Westendorp upotrebljava negativnu kondicionalnu konstrukciju koja ima pozitivnu implikaciju „There is progress because of the powers I was granted at Bonn and Madrid“, koja predstavlja Visokog predstavnika kao svjetionika napretka u BiH, ali negativnu implikaturu da Bosna i Hercegovina sama nikad ne bi postigla bilo kakav napredak. Drugo, u rečenici *The High Representative's powers are still indispensable* Westendorp sebe predstavlja kroz funkciju, odnosno kao instituciju. On u toj rečenici upotrebljava pridjev s negativnim afiksom *un-*, koji je međutim dodan na pridjev s negativnim značenjem *dispensable*, tako da cijela rečenica ima pozitivnu implikaciju i opet slika Visokog predstavnika u pozitivnom svjetlu. Zatim, u rečenici koja slijedi on upotrebljava negativni prijedlog *without* u kolokaciji s imenicom koja ima negativnu konotaciju, *hesitation*, tako da dobijemo pozitivnu implikaciju. Ova konstrukcija predstavlja postupke Visokog predstavnika kao nužne, dok se odluke o primjeni bonjskih ovlasti koriste „bez razmišljanja i oklijevanja“, dajući nam sliku Visokog predstavnika kao velikog vođe koji mora donositi interventne odluke u vrlo kriznim situacijama. A takve krizne situacije nastaju kadgod lokalne vlasti ne podržavaju Dejtonski sporazum ili opstruiraju i sprečavaju napore OHR-a da BiH konačno ponovno stane na svoje noge i da joj omoguće napredak prema evropskim integracijama (glagoli *fail* i *impede* spadaju u inherentno negativne lekseme, dakle u implicitnu negaciju). Također je indikativna sintaktička struktura zadnje rečenice gdje su naponi OHR-a (pozitivno predstavljanje sebe) sintaktički stavljani u objekatsku poziciju glagola *impede* gdje je subjekt lokalna vlast. Kao što vidimo, radi se istovremeno o vrlo eksplicitnom (*the High Representative's powers are still indispensable, our work to put Bosnia and Herzegovina back on its feet and enable it progress towards European integration*) ali i implicitnom pozitivnom predstavljanju sebe (kondicionalna rečenica na početku pasusa). Lokalne vlasti su negativno predstavljene – kondicionalna rečenica kojom Visoki predstavnik pozitivno predstavlja sebe, služi istovremeno za negativno predstavljanje bosanskohercegovačkih vlasti kao potpuno nesposobnih, dok implicitna negacija izražena glagolima *fail* i *impede* također doprinosi negativnom predstavljanju drugog. Već sam rekla da Visoki predstavnik nema težak zadatak da u negativnom svjetlu predstavi lokalnu vlast, jer se uglavnom radi o nesposobnim političarima. Time se međutim skriva druga činjenica, a to je da upotrebom ovih strategija Visoki predstavnik pokušava opravdati svoje prisustvo u BiH i trošenje ogromnih novčanih sredstava za razne projekte i programe koji nemaju nikakve suštinske vrijednosti za BiH, da građani BiH nemaju velikog izbora pri biranju svojih predstavnika, da se stalno isti ljudi vrte u vlasti od rata naovamo, da se stalno podgrijava osjećaj straha od onog drugog, osjećaj ugroženosti kod ljudi i da je to sve jedno vrzino kolo iz kojeg je građanima BiH veoma teško izaći. U narednim potpoglavljima bit će predstavljene konkretne strategije koje su sastavni dio opće strategije pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog, a u koje je uključena negacija.

4.2.9.2 Opravdavanje sebe

Analizom korpusa uočeno je da se negacija može koristiti i kao sredstvo za opravdavanje sebe i svojih postupaka a u cilju sprovođenja strategije pozitivnog predstavljanja sebe prije svega. Sljedeći primjer ilustrira takvu upotrebu negacije:

- (83) 5. P: Do you intend to increase the number of those who you dismissed from duty for non co-operation with the IC?

O: We are not here to do everything necessary. We came here as an attempt to stop the war and we succeeded in it. Now it is up to the people here to call for responsibility of those who are trying to destabilise this country. It is all like in a family. Father or mother, it depends who is the head of the family, cannot be responsible for every move made by some of the family members.

(Carlos Westendorp, intervju 06, *Dnevni avaz*, 30.04.1998.)

Na pitanje da li namjerava da poveća broj onih koje je otpustio zbog nesaradnje s međunarodnom zajednicom, Westendorp ne odgovara direktno, nego poriče presupoziciju da su oni ovdje da urade sve što je potrebno. Na taj način on opravdava sebe implikaturom da je on učinio dovoljno, i prebacuje odgovornost na ljude u BiH da sankcioniraju one koji destabiliziraju ovu zemlju, što je negativno predstavljanje drugog. U drugoj rečenici pasusa on kaže *We came here as an attempt to stop the war and we succeeded in it*, gdje upotrebljava inherentno negativni glagol *stop* u kolokaciji s imenicom s negativnom konotacijom, *war*, i tako opet sebe i međunarodnu zajednicu predstavlja kao spasioce Bosne i Hercegovine. Interesantna je i implicitna usporedba sebe, odnosno međunarodne zajednice, s ocem ili majkom koji predstavljaju glavu porodice. On tako sebe stavlja u ulogu oca Bosne i Hercegovine, koji ne može biti kriv niti odgovoran za ono što rade političari u BiH, kao što ni otac ili majka ne mogu biti krivi za sve ono što rade članovi jedne porodice. Na taj način on sebe opravdava i predstavlja u veoma pozitivnom svjetlu (pozitivne konotacije koje imenice otac i majka imaju u svakoj kulturi) kao oca koji ima autoritet, koji je pravedan i koji voli svoju djecu, ali ne može biti odgovoran ako koje dijete “skrene” s pravog puta. Ovime je druga strana – političari BiH, ali implicitno i svi građani koji biraju takve političare – predstavljena u negativnom svjetlu, čak je prikazana i prilično infantilno i nezrelo implicitnom usporedbom s djecom u jednoj porodici.

Sljedeći primjer također ilustrira opravdavanje sebe upotrebom negacije:

(84) 1. **Q:** The latest events in Herzegovina seem to lead confrontation between the Croat corps and the International Community more and more. Do you agree with this and how do you plan to stop it?

A: This is how some of the people from the HDZ would like to depict the current situation: the Croat people on one side, and the International Community on the other side. However, that is not the case. The International Community did not have a choice as the HDZ leaders have taken a direction that would prove to be detrimental to Croats in BiH. Some people from the party's leadership dream of a Croat mini-state in which there would be no rule of law and which would serve their own interests. It is exactly the HDZ that has initiated the events by refusing to take up its responsibility, although availed of all the means for participation in the legal and constitutional framework of Bosnia-Herzegovina.

(Wolfgang Petritsch, intervju 28, *Vjesnik*, 03.05.2001.)

U ovom pasusu vidimo nekoliko negacija, koje su podvučene. U prvom slučaju Petritsch poriče presupoziciju da su Hrvati i međunarodna zajednica na sukobljenim stranama. Mada se informacija koja je upakovana kao presupozicija nalazi u rečenici koja prethodi ovoj negaciji, ne možemo reći da se radi o ustvrđenoj propoziciji jer se takvo mišljenje i opisivanje situacije

pripisuje HDZ-u a prihvaća se od strane javnosti kao nešto što se uzima zdravo za gotovo. Druga negacija je posebno bitna u opravdavanju Petritschevog otpuštanja Jelavića i nekih drugih funkcionera HDZ-a, njegovog poništenja odluka donesenih na Hrvatskom narodnom saboru, kao i u opravdavanju likvidacije Hercegovačke banke. Dakle, on nije imao drugog izbora jer je ustvari štitio interese samog hrvatskog naroda u BiH. On se predstavlja kao zaštitnik običnih Hrvata koje su lideri HDZ-a pokušali odvesti u propast. Dalje se Petritsch opravdava negativnim predstavljanjem HDZ-a koji je htio da osnuje mini hrvatsku državu u kojoj ne bi bilo vladavine prava. I upravo je HDZ bio taj (za ovo naglašavanje upotrijebljena je rascijepljena rečenica) koji je doveo do nemilih događaja tako što je odbio da preuzme odgovornost, mada su mu na raspolaganju bila sva sredstva za sudjelovanje u legalnom i ustavnim okviru BiH (pozitivno predstavljanje OHR-a koji mu je to omogućio). Dakle, negacija se u ovom pasusu upotrebljava za poricanje negativne presupozicije o sebi i za opravdavanje svojih postupaka u svrhu pozitivnog predstavljanja sebe, ali i u svrhu negativnog predstavljanja drugog koji ne želi vladavinu zakona i koji odbija pruženu mogućnost za sudjelovanje u legitimno izabranoj vlasti.

4.2.9.3 Neslaganje/slaganje sa sagovornikom

Negacija se upotrebljava za neslaganje sa sagovornikom (mogli bismo reći da je to jedna od bazičnih funkcija negacije), ali i za slaganje. Prilikom neslaganja, govornik ugrožava pozitivan obraz sagovornika i na taj način ga predstavlja u negativnom svjetlu, dok prilikom slaganja on čuva sagovornikov pozitivan obraz. Kada je slaganje sa sagovornikom u pitanju, ono se vrlo rijetko javlja kada se iznosi nešto negativno o jednom od sagovornika, pri čemu bi onaj koji se slaže s tim ugrozio vlastiti pozitivan obraz, a puno češće kada se iznose tvrdnje i presupozicije koje nisu u negativnom smislu povezane s onim od kojeg se slaganje očekuje.

Sljedeći primjer ilustrira neslaganje sa sagovornikom:

(85) 49. **Ilija Guzina:** do you think that it is normal that air control over Banja Luka airport is done by Zagreb airport.

Mr. Bildt: that is the way it was done before the war. That was the dividing line between Belgrade and Sarajevo of their air traffic control. And now of course, there have to be new arrangements. And the new arrangements must be negotiated.

Ilija Guzina: move that line to the river Una.

Mr. Bildt: well, wherever. There are no rivers in the stratosphere. But there is a need to negotiate those lines.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

U ovom primjeru imamo interesantan ekscerpt iz intervjuja Carla Bildta na televiziji Pale. Neslaganje sa sagovornikom ovdje nije izraženo direktno, nego indirektno, s namjerom da se ismije sagovornik i da se predstavi u potpuno negativnom svjetlu. Naime, Ilija Guzina izražava mišljenje da nije normalno da se zračna kontrola iznad banjalučkog aerodroma vrši sa zagrebačkog aerodroma, a Bildt mu odgovara da je tu bila linija razgraničenja odgovornosti između sarajevskog i beogradskog aerodroma prije rata. Guzina predlaže da se ta linija pomjeri do rijeke Une, na šta Bildt prvo odgovara neodređeno *well, wherever*, a onda dodaje

There are no rivers in the stratosphere, implicirajući da je Guzinin prijedlog nesuvisao jer ima implikaturu da se rijeka Una nalazi u stratosferi, i da je zbog toga u najmanju ruku smiješan, i na taj način ga predstavlja u veoma negativnom svjetlu.

I sljedeći primjer ilustrira neslaganje:

(86) 5., 6., 7., 8., 9. **P:** Do you support the offer that the SDS takes part in the RS Government?

O: Hm, I would not like to interfere too much with interior politics of this country. But one thing is certain, there is more pluralism in the RS than in the Federation...

P: I beg your pardon? You mean the number of parties?

O: Yes.

P: What does the maths got to do with democracy? Especially when everybody thinks the same.

O: No they **do not**.

P: Yes they do.

O: How do they think?

P: For instance, how many Bosniaks returned to Brcko?

O: Wait and see how many of them will return soon.

(Carlos Westendorp, intervju 15, *Dnevni avaz*, 07.05.1999.)

U prvoj negaciji koja je podvučena u ovom primjeru nemamo izraženo neslaganje, ali je ona interesantna kada se uzme u obzir da je već u to vrijeme Visoki predstavnik počeo da smjenjuje političare u BiH s njihovih funkcija, uključujući i predsjednika RS-a Nikolu Poplašena, koji je smijenjen otprilike dva mjeseca prije ovog intervjua. Westendorp ovom negacijom pokušava sebe da predstavi u pozitivnom svjetlu kao nekoga ko će političarima u BiH prepustiti vladanje u zemlji. Sljedeća podvučena negacija u ovom dijalogu ilustrira neslaganje sa sagovornikom, koje predstavlja pokušaj ugrožavanja pozitivnog obraza sagovornika. Međutim, sagovornik i dalje ostaje pri svom mišljenju i na taj način pokušava sačuvati svoj pozitivni obraz. Ovdje vidimo da je ugrožavanje pozitivnog obraza sagovornika i čuvanje vlastitog pozitivnog obraza dvosmjernan i dinamičan proces, a nikako jednosmjerna komunikacija.

Neslaganje se može izraziti i direktnije, upotrebom negatora *not* i glagola *agree*, kao i upotrebom glagola *disagree*, gdje je negacija izražena prefiksom *dis-*:

(87) 4. **P:** The winter is coming and about 30,000 refugees from Brcko need to return to their homes. As you said, a lot of things were done at the legal and political level, but not a single refugee from Brcko has returned yet. What is your comment on that?

O: I don't agree with you that the international community is slowing the process down. I must tell you that it was very difficult to talk with the Federation representatives about the process of return to Brcko and the problem of accepting RS documentation once people return to Brcko. I think that we solved these problems for now

and that 35 families will return in the ZOS, to the village of Stari Rasadnik. Then 29 families will return to Ulice and 10 to Gornji Vuksic. That means that we hold meetings with Return Commissions every other week and the process of return is being carried out. I am using this opportunity to encourage the returnees to go back to Brod and Omerbegovaca as soon as possible.

(Robert Farrand, intervju 01, *Večernje novine*, 14.06.1997.)

Ovaj primjer je interesantan zato što se Farrand ne slaže s novinarom u nečemu što novinar nije eksplicitno ustvrdio. Naime, novinar je ustvrdio da dolazi zima a da se 30 000 treba vratiti u Brčko i da se niti jedna izbjeglica još nije vratila tamo (poricanje očekivanja da će se vratiti, odnosno obećanja koje je dala međunarodna zajednica) i zatražio Farrandov komentar. Farrand se u svom odgovoru ustvari ne slaže s implikaturom pitanja da je međunarodna zajednica kriva za to i da usporava proces povratka, i pokušava da se odbrani i da sačuva svoj pozitivni obraz koji je tom implikaturom ugrožen.

Glagol *disagree* izražava još jače neslaganje:

- (88) 50. **Ilija Guzina:** a viewer from Pale asks you what do you think about the statement of former US statesman, Henry Kissinger who said that Bosnia should be divided in three parts.

Mr. Bildt: well, I disagree with that, and I disagree strongly because I am quite confident it would not work. I think it would cause another war.

(Carl Bildt, intervju 01, *TV Pale*, 15.10.1996.)

Obično se u razgovoru, osim ako se ne radi o raspravi, svađi ili o nekoj predizbornoj emisiji gdje su suočeni političari koji su kandidati suprotstavljenih stranaka, neslaganje izražava indirektno ili se ublažava, ali ovdje je ono izraženo vrlo direktno upotrebom negativnog prefiksa koji implicira jaku negaciju. Međutim, Bildt ovdje ne izražava neslaganje sa sagovornikom, nego s trećom osobom, Henryjem Kissingerom, čiji prijedlog o podjeli BiH iznosi gledatelj koji se javlja u program. On tako ne ugrožava pozitivni obraz svoga sagovornika, nego treće osobe koja nije direktno uključena u razgovor.

Ispravljanje sagovornika upotrebom negacije može implicirati da se govornik ne slaže sa sagovornikom i da poriče sagovornikovu presupoziciju ali ne i tvrdnju:

- (89) 6. **P:** You recently stated that indicted war criminal Karadzic will be arrested within a month. The deadline seems to be expired and “pater familias” is still free and he has not so insignificant influence on the political situation.

Q: I would not say Karadzic is “pater familias”. More like “Godfather” - “el Padrino”. I did not say Karadzic will be arrested, but should be arrested within this deadline. It was about some 15 days ago and I thought it might happen. Karadzic enjoys less and less protection, sources of his power are drying, he does not have the control over the police any longer, and I sincerely believe that there is no other way out for him except to go to the Hague. Imagine what would happen if he would show up before the Tribunal and had a trial. This would be the first world’s event. Every television would want to transmit it and he would have such big audience to present his defence. He would

become popular just as any other movie star in the World. I do not doubt it would be a hit and that by selling the rights for broadcast he could become the richest man in the World. But, if he is not reasonable enough to surrender by himself, then it is the obligation of the IC to apprehend him to justice.

(Carlos Westendorp, intervju 06, *Dnevni avaz*, 30.04.1998.)

Westendorp ispravljajući novinara koji Karadžića uspoređuje s *paterom familiasom*, što je presuponirano a ne ustvrđeno u pitanju pošto je ta imenica stavljena u sintaktičku funkciju subjekta i time se pretpostavlja postojanje *patera familiasa* koji je slobodan. Ova imenica ima veoma pozitivne konotacije jer očinska figura podrazumijeva autoritet a ne autoritarnost, kao i odgovornost i ljubav prema svojoj porodici. Westendorp se ne slaže s implikaturom da Karadžić ima sve te karakteristike niti s presupozicijom da je on *pater familias*. Westendorp međutim ne poriče da je Karadžić još uvijek na slobodi. Dalje u tekstu on opet poriče presupoziciju da je on sâm rekao da će Karadžić biti uhapšen za mjesec dana, i kaže da je on rekao da bi Karadžić trebao da bude uhapšen u tom roku. Ovo je još jedan dokaz da je indirektno izražavanje uvijek pogodno za eventualno kasnije pobijanje govornika da je ikada rekao tako nešto.

Slaganje sa sagovornikom također se može izraziti putem negacije, samo mnogo rjeđe:

(90) 5. **Q:** One of the basic commitments of Dayton Peace Agreement is return of refugees. There has been recorded only two thousand returns of Croats and some more Bosniaks. What will OHR undertake with regard to return of refugees?

A: It is a fact that return movements into some areas do not happen fast. How could they after what people have experienced in some areas? But as far as refugee return is concerned, even Human Rights Watch has recognized the “breakthroughs” achieved in the post-war development of the country. People are returning to Srebrenica, to Foca and other places that have seen the worst atrocities. In 2000, over 24,000 registered minority returns took place in the RS, the actual number is even when you consider “spontaneous returns.” Returns in the most contentious areas are taking place where individuals wishing to return are supported by responsible leadership.

(Wolfgang Petritsch, intervju 16, *Vjesnik*, 29.01.2001.)

Petritsch se u svom odgovoru slaže s implikaturom koja se može iščitati iz pitanja, a ne s propozicijom koja je izražena u tom pitanju, jer je novinar u pitanju ustvrdio da se vratilo samo 2000 Hrvata i nešto više Bošnjaka u svoje prijeratna prebivališta, a pita šta OHR namjerava učiniti po tom pitanju. Petritsch uopće ne odgovara na to pitanje, samo priznaje da povratak izbjeglica nije brz, i dalje nabraja uspjehe OHR-a po pitanju povratka, tako predstavljajući sebe u pozitivnom svjetlu.

4.2.9.4 Implicitno poređenje

Negacija se može koristiti za implicitno poređenje, pri čemu govornik ili pisac također može drugog predstaviti u negativnom svjetlu. U takvim slučajevima nemamo riječi koje se koriste za komparaciju, kao što su *like* ili *as...as*, nego je komparacija implicitno izražena, kao u sljedećem primjeru:

- (91) 1. **Sullivan:** Critics say that little has been done to solidify peace in Bosnia. Are you satisfied with what you've been able to accomplish ?

Bildt: Of course not everything has been implemented. But a lot has been happening. I think there a small miracles happening more or less every day in terms of contacts and meetings that were absolutely inconceivable only months ago. Still, the sum of these things do not as yet add up to a self-sustaining peace process. The international community has to stay actively committed to Bosnia to make this process work.

(Carl Bildt, intervju 03, *Newsweek*, 26.05.1997.)

Bildt koristi afiksálnu negaciju kako bi usporedio stanje u BiH u trenutku intervjuiranja (maj 1997.) s onim kakvo je bilo samo nekoliko mjeseci ranije. Na taj način on u pozitivnom svjetlu predstavlja sebe i međunarodnu zajednicu jer je to ogromno poboljšanje na terenu njihova zasluga. On se tako i brani od optužbi koje Sullivan iznosi kao presuponirane, i donekle ih poriče, jer priznaje da nije još sve implementirano. Međutim ova rečenica *not everything has been implemented* ima generaliziranu konverzacijsku implikaturu da je nešto ipak implementirano, zato što se *not* nalazi ispred kvantifikatora *everything* pa tako negacija ima opseg nad kvantifikacijom, kao i partikulariziranu konverzacijsku implikaturu da nije ostalo još mnogo toga da se implementira. I u trećoj rečenici imamo negaciju, *the sum of these things do not as yet add up to a self-sustaining peace process*, što služi kao opravdanje zašto bi međunarodna zajednica trebala još da ostane u BiH. Ova implikatura je direktno izražena u zadnjoj rečenici Bildtovog odgovora.

- (92) 3. We have come a long way since then. Today, most of the journalists I deal with as a spokesperson of the OHR are no longer the subservient lackeys of political parties or ideologies, most no longer allow officials do serve them nonsense. I enjoy working with them, though there are still things that disturb me. I am every time anew surprised at the nonchalance with which some of the journalists conduct their work; at the carelessness with which they attack people or institutions or run unsubstantiated hate campaigns. Sometimes, when my organization happens to be the victim and I call up the journalist to talk to him, I am simply told: "Oh yes, I know that my story is not well researched and probably not true, but it made a good story. People like reading such things. Don't worry." I do worry because I believe in the power and role of the media. Next to the three pillars of a democratic society - the legislative, the executive and the judicature -, the media are the so-called fourth estate. They can overthrow regimes, they can initiate revolutions. But in order to acquire this power, they must report consciously and truthfully, so one can rely on the information.

(Alexandra Stiglmayer, članak 01, *Ljiljan*, 10.09.2001.)

U ovom primjeru Stiglmayerova implicitno poredi novinare u BiH u trenutku kada piše članak (septembar 2001.) s novinarima kakvi su bili u ratu i poslije rata, presuponirajući da su tada novinari bili lakeji političkih stranaka i da su dozvoljavali političarima da im serviraju gluposti, a da danas to više nisu. Na taj način ona predstavlja novinare općenito u ratnoj i poslijeratnoj BiH kao takve, predstavljajući ih u veoma negativnom svjetlu.

U ovome potpoglavlju vidjeli smo da negacija može direktno ili indirektno poslužiti kao sredstvo za postizanje strategije pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog. Ta se strategija konkretno može kroz negaciju postići opravdavanjem sebe, poricanjem presupozicija, neslaganjem sa sagovornikom kao i implicitnim poređenjem gdje sadašnje ili prošlo stanje može da se upotrijebi kao pozitivno odnosno negativno u odnosu na ono s čime poredi.

4.2.10 Naglašavanje putem negacije

Najčešći tipovi negacije, bilo eksplicitne bilo implicitne, koji se koriste za naglašavanje jesu *not only...but also*, apsolutni negator *never*, komparativi i superlativi. Kada je pozicija negacije u rečenici u pitanju, negacija na početku rečenice kao i ona u fokusu rascijepljene rečenice doprinosi naglašavanju važne informacije u tekstu.

U sljedećem primjeru možemo vidjeti upotrebu konstrukcije *not only...but also* u svrhu naglašavanja:

- (93) 3. The Dayton Peace Agreement is the most ambitious peace agreement in modern history. It sets out not only to close down a bitter war, separate the armies and demobilise the soldiers but also to create a democratic and free society of a nature that has hitherto never existed in a region where autocracy and communism have dominated past generations. The human rights provisions in the peace agreement are superior to those found in most traditional European democracies.

(Carl Bildt, članak 06, *The Washington Post*, 12.06.1996.)

U ovom primjeru negira se presupozicija da je cilj Dejtonskog sporazuma samo da okonča rat, razdvoji vojske i demobilizira vojnike, čime se naglašavaju ostali ciljevi koje Dejtonski sporazum ima, a to su stvaranje demokratskog i slobodnog društva kakvo nikada nije postojalo u ovoj našoj regiji, gdje su prije rata vladali autokracija i komunizam. I u ovom primjeru vidimo strategiju predstavljanja sebe u vrlo pozitivnom svjetlu, a predstavljanje drugog u veoma negativnom.

Never je univerzalni vremenski kvantifikator koji pored funkcije rečenične negacije ima i implikaciju “not ever” ili “not on any occasion”. Prema Chesireovoj (1985), ova implikacija u sebi spaja logičke elemente negacije i logičke elemente univerzalne kvantifikacije. (Chesire, 1985: 13) Ovaj se kvantifikator u nekim supstandardnim dijalektima engleskog, pa i u standardnim, koristi umjesto sintetičke glagolske negacije za prošlo vrijeme *didn't*. Ono što je doprinijelo takvoj njegovoj upotrebi jeste činjenica da su govornici počeli osjećati da je negacija *didn't* postala previše slaba da bi izrazila jaku negaciju pa su je počeli zamjenjivati kvantifikatorom *never*. Međutim, Chesireova (1998) tvrdi da *never* još nije došao u stadij da postane potpuno gramatikaliziran i da izgubi svoju kvantifikatorsku implikaciju (što se u historijskom razvoju engleskog desilo s negatorom *not*). (Chesire, 1998: 41) Zbog toga se on

upotrebljava u onim slučajevima kada želimo nešto naglasiti.¹³ U sljedećem primjeru vidimo upotrebu *never* u svrhu naglašavanja važne informacije:

- (94) 1., 2. Propaganda has been an instrument in the arsenal of diplomacy as long as this art has been known. But Bosnia and Herzegovina Ambassador Muhammed Sacirbey's April 30 article, "Dayton II is Overdue," on the peace implementation process in Bosnia contained a number of facts and accusations that were manifestly wrong and misleading.

I have never, since accepting the job of High Representative, given Bosnian Serb leader Radovan Karadzic, who is an indicted war criminal, "undeserved legitimacy and status". My office does not on principle have any dealings with him or with Gen. Ratko Mladic.

(Carl Bildt, članak 05, *The Wall Street Journal*, 14.05.1996.)

U ovom primjeru Bildt koristi *never* da bi pojačao svoje poricanje optužbe izražene presupozicijom da on Radovanu Karadžiću daje nezaslužen legitimitet i status. Ta je optužba negirana i u naslovu ovoga članka ("*I Haven't Legitimized War Criminals*"), o čemu je bilo govora ranije u ovom poglavlju.

U primjeru koji slijedi *never* se također koristi kao sredstvo za naglašavanje važne informacije:

- (95) 1. **P:** We remind the High Representative, at the beginning of our conversation, that there were many 'turning points', that is, the 'key sessions' of the same Council in Rome, Geneva, Moscow, Florence, Paris, London, and, finally, Sintra ... Therefore, we ask, why should it be different after Bonn? Westendorp says:

O: (...) Simultaneously, a debate is in progress about the extension of the international troops' mandate, and step-by-step a consensus is growing that some presence is necessary, in a different magnitude. Therefore, the next six months are the key ones. We have to use this readiness to keep SFOR in the same setup until June, in order to improve the situation. We will never be as strong as now militarily. We will also never have the support of the public as much as now. If the Western public do not see some significant improvement, I am afraid that it could result in a very strong movement for disengagement. (...)

(Carlos Westendorp, *Naša borba*, 12.12.1997.)

Upotrebom *never* u dvije rečenice, koje slijede jedna za drugom, Westendorp naglašava povoljnost trenutka kada su međunarodna zajednica i UN spremni da do juna ne smanjuju broj vojnika SFOR-a i ne skraćuju njegov mandat i kada OHR ima podršku javnosti na Zapadu da učini što je moguće više na sprovođenju Dejtonskog sporazuma. Također, u cijelom intervjuu, Westendorp je pomalo euforičan zbog ovlasti koje su mu date u Bonnu, i zato želi da ubijedi

¹³ Chesire (1998) govori o upotrebi *never* u govornom jeziku. Njena je analiza pokazala da iskazi koji sadrže *never* često imaju interaktivnu ulogu, što odražava funkciju *never* u strategiji uključivanja (eng. *involvement strategy*). Govornici upotrebljavaju *never* kada žele da preuzmu produženi (eng. *extended*) red govorenja, kada žele da pokažu interes za ono što njihovi sagovornici govore, ili kada žele da pomognu pozitivnom obrazu svoga sagovornika u diskursima koji predstavljaju potencijalnu prijatnu obrazu. (Chesire, 1998: 44)

javnost da će upotreba bonskih ovlasti biti u interesu BiH. U prvom dijelu ovog odgovora on sebe **čak implicitno** poredi s toreadorom u španskoj areni, a Bosnu i Hercegovinu, odnosno problem s kojima se on sučava u BiH, sa bikom kojeg treba savladati:

(96) 1. **P:** We remind the High Representative, at the beginning of our conversation, that there were many ‘turning points’, that is, the ‘key sessions’ of the same Council in Rome, Geneva, Moscow, Florence, Paris, London, and, finally, Sintra ... Therefore, we ask, why should it be different after Bonn? Westendorp says:

O: As we Spanish like to say for bull fighting, I feel that this is the moment of truth, that is the moment when the bull has to be slain. In the last four months, we have had a certain intensity of development. Not only in the area of the joint institutions, which are meeting and working, but also in the movement of people: buses going to Banja Luka Trade Fair from all parts of BiH; thousands of Croats visited cemeteries in the RS in the past month; the airport in Banja Luka was opened; lots of things were done about TV; the job on police reconstruction is proceeding well; refugees started to return to places where their ethnic group is a minority. Of course, all of this is not going with the necessary speed, but the situation is getting better.

(Carlos Westendorp, *Naša borba*, 12.12.1997.)

Nakon ovog metaforičkog uvoda slijedi nabrojanje “pozitivnih” stvari koje su se desile u BiH zahvaljujući OHR-u, dok se u zadnjoj rečenici ovog pasusa, u jednoj koncesivnoj konstrukciji, upotrebljava negacija da bi se izrazila propozicija da se sve što je gore nabrojano ne dešava odgovarajućom brzinom. Ova negacija je strateški pozicionirana nakon cijele tirade o slobodi kretanja u BiH i povratku izbjeglica, i nema bitan učinak na pozitivnu impresiju koju recipijent može dobiti nakon svih ovih hvalospijeva.

Komparativne, a pogotovo superlativne konstrukcije, veoma su pogodne za naglašavanje bitne informacije. One se spominju u ovom kontekstu zato što se pokazalo da impliciraju negaciju. U sljedećem primjeru možemo vidjeti kako se upotrebom komparativa može naglasiti bitna informacija:

(97) 3. **DA:** Where do you see key problems with regard to corruption and what are you going to do to reduce it considerably?

DH: Corruption is a bigger problem under the conditions of weak economy, where the rules of the game are not clear, where there’s no law. I must say that we have a good cooperation with the local government in fighting corruption.

We’re trying to train professionals who’ll be able to stand up to corruption. However, everything will need a lot of time. All in all, corruption is a big problem in the police, courts, some government services ...

If we continue with adopting laws in the coming months and with an aggressive campaign, we’ll have results very soon.

(Donald Hays, *Dnevni avaz*, 18.08.2001.)

Prvo, implikacija podvučene komparativne konstrukcije jeste da korupcija ne predstavlja tako veliki problem u jakim ekonomijama. Ovim se komparativom naglašava da je korupcija u BiH veliki problem jer u BiH nema zakona i pravila igre nisu jasna. Hays u ovoj rečenici ne spominje BiH, nego samo slabu ekonomiju, ali implikatura do koje recipijent dolazi na osnovu prethodnog teksta u kojem se spominje BiH kao i na osnovu svoga znanja o situaciji u BiH (koje bi bilo dovoljno za izvođenje ispravne implikature čak i bez čitanja cijelog teksta) u to vrijeme jeste da se radi o BiH.

Superlativ je konstrukcija koja još direktnije naglašava bitnu informaciju:

- (98) 13. Efforts to instil Western Western standards of journalism sometimes miss the mark. For instance, a Western European official recently gave a speech on the need for a strong Fourth Estate. One English language news service, clearly baffled by the concept, translated this as “the need for a Fourth World Power”. Still, the progress is unmistakable. Perhaps the most significant advance has been the creation of the Open Broadcast Network (OBN), a TV channel that is funded almost entirely by the international community. Multi-ethnic and editorially independent, the network has proved popular and influential. It is, in fact, the only TV station that broadcasts to the whole country and has succeeded in breaking the cartel of the old state broadcasters, providing a reality check to the nationalist rhetoric.

(Simon Haselock, članak 01, *The Times*, 18.06.1999.)

Superlativ u primjeru ima implikaciju da nijedno drugo postignuće u BiH na medijskom planu nije tako značajno kao pokretanje televizijskog kanala OBN. Superlativ naglašava značaj koji ovoj televiziji daje međunarodna zajednica. Međutim, Hays se i ograđuje od davanja ovakvog značaja OBN-u upotrebom ograde *perhaps*, kako bi kasnije, ako bude trebalo, mogao poreći da je on rekao da je pokretanje OBN-a **najznačajnije postignuće na medijskom planu** u BiH.

Sintaktička pozicija negacije na početku rečenice također služi za naglašavanje bitne informacije. U engleskom, negacija na početku rečenice služi kao okidač za inverziju između subjekta i pomoćnog glagola. Sljedeći primjer ilustrira poziciju negacije na početku rečenice:

- (99) 2., 3. But the job is far from finished. The task of assuring stability and securing peace in the turmoil of the post-communist world is more challenging than it has been for nearly half a century. We have still to see the appearance of a European security order to replace the one which disappeared between 1989 and 1991.

In no other region is this more apparent than in southeastern Europe. The Yugoslav wars between the summer of 1991 and the autumn of 1995 represented the most bitter and brutal conflict on the continent of Europe since 1945.

(Carl Bildt, članak 13, *The European*, 24.10.1996.)

Podvučena negacija u primjeru u kombinaciji s komparativom ima posebno naglašavajuću ulogu. Ono što je naglašeno ovdje jeste da se u BiH najbolje može vidjeti koliko je teško osigurati mir i stabilnost u postkomunističkim zemljama.

U primjeru koji slijedi možemo vidjeti da negacija izražena u prilogu *only* i smještena na početku rečenice može biti upotrijebljena za naglašavanje:

- (100) 54. Making significant inroads in 1997-98 is a necessity, especially in the area of so-called “*minority returns*,” and only a comprehensive and regional approach will make it possible to overcome the obstacles and to respond to the desire on the part of the displaced population to return.

(Carl Bildt, izvještaj 04, 10.12.1996.)

Only je samo po sebi fokusirajući prilog, s funkcijom stavljanja fokusa na element ispred kojeg stoji, tako da u kombinaciji s negativnom implikacijom koju ima može da se upotrebljava kao vrlo efektan naglašivač. Implikacija podvučene konstrukcije jeste da nijedna druga vrsta pristupa problemu povratka izbjeglica ne može biti tako efikasna kao sveobuhvatan regionalni pristup. Time se podcrtava važnost uzimanja u obzir cijele regije a ne samo BiH u rješavanju ovog problema.

Negacija može biti u fokusu rascijepljene rečenice, čija je osnovna karakteristika da se rečenica rascijepi na dva dijela – u prvom dijelu, odmah iza uvodnog *it* i glagola *be*, dolazi fokusirani element, dok se u drugom dijelu nalazi presuponirana informacija. U sljedećem primjeru možemo vidjeti negaciju u fokusu rascijepljene rečenice:

- (101) 11., 12., 13. The conflict in Bosnia is hardly new, and history will most certainly not end with the departure of the Implementation Force at the end of the year. Increasingly, we see the the different parties reassessing their positions in the light of their perceptions of what might happen in the longer perspective. Reintegration and reconciliation is most certainly still an option - one we must do everything we can to support. But there is also a danger of continued ethnic separation and partition.

I am deeply worried by the tendencies in this direction in Bosnia. This could easily be seen as the continuation of a trend that has been apparent throughout this century. But it is a trend that, in the long run, can only bring further conflict to this entire region.

It is not for the international community to seek to rule and govern Bosnia, but none of us can be indifferent to the prospects for stability and peace in this important part of Europe.

(Carl Bildt, članak 04, *The Financial Times*, 03.04.1996.)

U fokusu rascijepljene rečenice nalazi se negirana prijedložka fraza u funkciji subjekta infinitivne klauze. Bildt time želi da naglasi da međunarodna zajednica ne želi da ona bude ta koja će vladati Bosnom. U infinitivnoj klauzi koja predstavlja drugi dio rascijepljene rečenice (infinitivna klauza nije česta u ovoj poziciji, tu najčešće stoji finitna odnosna klauza) daje se presuponirana informacija da neko mora vladati Bosnom. Iza ove rascijepljene rečenice slijedi poricatelj (eng. *disclaimer*) *but* koji uvodi rečenicu koja opravdava angažman međunarodne zajednice i predstavlja ga kao njihovu zabrinutost za mir i stabilnost u regiji. Dakle, rascijepljena rečenica poriče presupoziciju da međunarodna zajednica želi da vlada Bosnom i to naglašava kao bitnu informaciju, dok se već u sljedećoj rečenici opravdava njen angažman i činjenica da ona ustvari upravlja Bosnom, ali ne zato što ima bilo kakve zadnje namjere, nego samo iz želje da pomogne Bosni.

U ovom potpoglavlju vidjeli smo kako negacija može da se upotrijebi u diskursu za naglašavanje informacije za koju govornik ili pisac misli da je bitna, i koji su tipovi negacije posebno pogodni za tu svrhu i kojim sintaktičkim pozicijama.

4.3 Negacija kao sredstvo manipulacije u diskursu

Teza od koje se polazi u ovoj knjizi jeste da se značenje u prvom redu generira u kontekstu. Prema de Saussureu (2005), upravo ta činjenica omogućava manipulaciju u diskursu. Generiranje značenja u samom kontekstu predstavlja prvi korak ka dodavanju različitih vjerovanja bazi znanja koje ljudi već posjeduju, a to je ustvari manipulacija. Radna definicija manipulativnog diskursa prema de Saussureu glasi: manipulativni diskurs je diskurs proizveden kako bi ubijedio recipijenta o setu propozicija $P_1 \dots P_n$ tipa T s odgovarajućim strategijama S. Kada se u manipulativnom diskursu upotrijebi propozicija P, ili je P neistinita ili poluistinita propozicija, ili je relevantna implikatura koja je zaključena iz P i konteksta neistinita. (de Saussure, 2005: 120-121) U tom je smislu presupozicija naročito pogodna zato što se informacija data presupozicijom uzima zdravo za gotovo, ne presipituje se, pa se na taj način i ono što nije istina ili je poluistina (što je najčešći slučaj) uzima kao istina i činjenica. Van Dijk (2006a) manipulaciju analizira unutar teorijskog okvira koji obuhvaća diskurs, kognitivne mehanizme i društvo. On primjenjuje analizu diskursa zato što se manipulacija u prvom redu ostvaruje kroz tekst i govor. Kognitivni pristup je opravdan činjenicom da se pri manipulaciji radi o manipulaciji ljudskog uma. Društveni pristup je također bitan zato što se manipulacija ostvaruje putem teksta i govora u društvenoj interakciji i pretpostavlja moć i zloupotrebu moći. (van Dijk, 2006a: 359-360) Manipulacija se razlikuje od samog ubjeđivanja zato što su kod ubjeđivanja ljudi slobodni da misle i djeluju kako žele, ovisno o tome da li se slažu ili ne s argumentima onoga koji ih pokušava ubijediti u nešto. Kod manipulacije se obično radi o tome da pripadnik elitne grupe ili cijela grupa na indirektnan način pokušava da ubijedi manje moćne grupe u opravdanost svog mišljenja i djelovanja. Elitne grupe u društvu su one koje imaju moć, koja se najčešće ogleda u neograničenom pristupu medijskom prostoru i posjedovanju određene vrste znanja (npr. usko specijalizirano znanje iz neke naučne oblasti, poznavanje stvarnih političkih prilika u svijetu itd.). Takvu manipulaciju omogućava nesposobnost recipijenata da shvate prave namjere ili da sagledaju pune posljedice vjerovanja i djelovanja koje zagovara manipulator. Ta nesposobnost je uzrokovana neposjedovanjem odgovarajućeg znanja od strane recipijenata kako bi se oduprli manipulaciji. Van Dijk smatra da su granice između ubjeđivanja i manipulacije vrlo nejasne i ovisne o kontekstu – ista poruka može da bude manipulativna za neke recipijente, dok će ostali biti u stanju da se odupru toj manipulaciji. (van Dijk, 2006a: 361)

U ovome poglavlju primijenit ću analizu koju predlaže van Dijk (2006a), gdje se u obzir uzima društveni, kognitivni i diskursni aspekt manipulacije.

Analiza društvenog konteksta prvi je korak u analizi manipulativnog diskursa. Već je rečeno da je manipulacija u prvom redu kontrola uma drugih ljudi, njihovih vjerovanja, a indirektno i kontrola djelovanja recipijenata koje je bazirano na takvim nametnutim vjerovanjima. Također, moraju se formalizirati društveni uvjeti manipulativne kontrole, u smislu pripadnosti

grupi, institucionalne pozicije, profesije, materijalnih i simboličkih sredstava i drugih faktora koji definiraju moć grupa i njihovih članova. Društvena manipulacija putem teksta i govora definirana je u smislu društvene dominacije i njene reprodukcije u svakodnevnoj praksi, uključujući i diskurs. Sljedeći korak u analizi društvenog konteksta predstavlja analizu dominacije, koja se definira kao zloupotreba moći. Tu se vrši analiza pristupa masovnim medijima i javnom diskursu ili čak kontrole medija i javnog diskursa. Masovni mediji i javni diskurs mogu se smatrati društvenim resursima, a pristup njima imaju članovi „simboličkih“ elita kao što su političari, novinari, pisci, univerzitetski profesori i drugi intelektualci. Javni diskurs je tako u isto vrijeme i sredstvo društvene reprodukcije takve moći. Tako naprimjer političari upražnjavaju svoju političku moć kroz javni diskurs, ali kroz njega u isto vrijeme i potvrđuju i reproduciraju svoju političku moć. Prema van Dijk (2006a), manipulacija u demokratskom društvu nije legitimna zato što narušava ljudska i društvena prava ljudi kojima se manipulira. Veoma je teško definirati tačno koje se to norme i vrijednosti narušavaju. Možemo samo reći da manipulacija nije legitimna u demokratskom društvu zato što reproducira ili može reproducirati nejednakost. Ona je u najboljem interesu moćnih grupa ili govornika, a protiv interesa manje moćnih grupa i govornika. (van Dijk, 2006a: 363-364)

Kao što je prethodno rečeno, manipulacija je u prvom redu kontrola uma – usađivanje vjerovanja onima kojima se želi manipulirati, pa time i kontrola njihovog djelovanja koje će biti zasnovano na tim usađenim vjerovanjima. Van Dijk (2006a) opisuje manipulaciju uma na dva nivoa – na nivou kratkotrajne memorije i na nivou dugotrajne memorije u kojoj se nalazi epizodna memorija i društvena spoznaja. Kada govorimo o razumijevanju diskursa općenito, ono podrazumijeva obrađivanje informacija u kratkotrajnoj memoriji, što rezultira razumijevanjem riječi, klauza, rečenica, iskaza i neverbalnih signala u smislu propozicionog značenja ili djelovanja. Manipulacija se može sastojati u kontroli nad ovom djelomično automatiziranim strategijom razumijevanja diskursa. Takva manipulacija se može vršiti tako što će se dio teksta štampati na poziciji koja je veoma uočljiva, dakle u naslovu ili na samom početku, što će privući više pažnje i zahtijevat će više vremena za obradu takve informacije. Kada se neka informacija obrađuje u kratkotrajnoj memoriji duže nego uobičajeno, to doprinosi njenom detaljnijem obrađivanju i boljoj reprezentaciji u dugotrajnoj memoriji i lakšem prisjećanju. Ova strategija se ne upotrebljava samo u manipulativnom diskursu, nego i u legitimnim oblicima komunikacije, kao što su predavanja, udžbenici i sl. Razlika između manipulacije i legitimnog oblika komunikacije leži u tome što se u manipulativnom diskursu pažnja odvlači s neke informacije B na informaciju A, što rezultira djelomičnim razumijevanjem ili razumijevanjem pod utjecajem brojnih predrasuda. Tako se naprimjer u manipulativnom diskursu mogu naglasiti nebitni detalji, dok pažnja recipijenta može biti potpuno odvučena od suštine problema. Društveni uvjet koji mora biti ispunjen da bi se desila ovakva vrsta manipulacije jeste da takvo djelomično razumijevanje od strane recipijenata bude u interesu moćne grupe ili institucije, a protiv interesa grupe kojom se manipulira. Kod ovakve manipulacije narušava se pravo recipijenata da budu adekvatno informirani. Budući da obrada informacije u kratkotrajnoj memoriji podrazumijeva fonetske, fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke operacije, na svaki od ovih procesa može se utjecati različitim sredstvima – tako će sljedeće strategije kočiti razumijevanje: brz i nerazumljiv govor, kompleksne rečenice, komplicirane riječi i tema koja nije poznata recipijentima. Ako dominantne grupe žele da poboljšaju razu-

mijevanje informacija koje su u skladu s njihovim interesima, i uspore razumijevanje onih koje nisu u njihovom interesu, onda će pribjeći ovakvom obliku manipulacije razumijevanja diskursa. (van Dijk, 2006a: 365-366)

U epizodnoj su memoriji, koja je dio dugotrajne memorije, pohranjena naša lična sjećanja, koja definiraju našu ličnu historiju i iskustvo. Ta su sjećanja pohranjena u obliku mentalnih modela sa specifičnim shematskim strukturama. Pričanje priče tako znači formuliranje subjektivnog mentalnog modela kojeg imamo o nekom iskustvu. A razumijevanje priče, ili nekog novinskog izvještaja naprimjer, podrazumijeva konstruiranje takvog subjektivnog modela od strane recipijenata. Razumijevanje diskursa tako nije samo povezivanje značenja s riječima i rečenica s diskursima, nego konstruiranje mentalnih modela u epizodnoj memoriji, uključujući naša vlastita mišljenja i emocije koje su povezane s događajem o kojem slušamo ili čitamo. Ovaj mentalni model je osnova budućih sjećanja kao i daljnjeg učenja. Mentalni modeli ne samo da definiraju naše razumijevanje teksta i govora, nego i razumijevanje cijelog komunikacijskog događaja. Takvo razumijevanje je predstavljeno kontekstnim modelom, koji u isto vrijeme funkcionira i kao plan onoga što ćemo reći ili napisati. Kada je riječ o manipulaciji, ona je naročito usmjerena na formiranje, aktiviranje i upotrebu mentalnih modela u epizodnoj memoriji. Ako je manipulatorima u cilju da recipijenti razumiju diskurs onako kako ga oni predstave, od ključne je važnosti da recipijenti formiraju mentalne modele onako kako manipulatori žele. Manipulatori na taj način ograničavaju slobodu interpretacije recipijenata ili barem vjerovatnoću da će recipijenti razumjeti diskurs na način koji je protiv interesa manipulatora. Opća strategija koja se koristi u ovu svrhu jeste diskursno naglašavanje onih svojstava modela koja su u skladu s našim interesima (npr. detalji o našim dobrim djelima), i stavljanje u drugi plan onih svojstava koja nisu u našem interesu (npr. detalji o našim lošim djelima). Svaka diskursna strategija koja doprinosi formiranju ili reaktiviranju preferiranih modela može biti upotrijebljena u manipulativne svrhe. Kao i prilikom obrade informacija u kratkotrajnoj memoriji, tako se i u epizodnoj memoriji veći dio formiranja i aktiviranja modela automatizira, tako da se suptilna kontrola mentalnih modela skoro i ne primjećuje od strane recipijenata. (van Dijk, 2006a: 367-368)

Najutjecajniji oblik manipulacije ne fokusira se na kreiranje specifičnih preferiranih mentalnih modela, nego na opća i apstraktna vjerovanjima kao što su znanje, stavovi i ideologije. Tako, ako neka politička stranka želi da poveća popularnost kod glasača, ona će pokušati da u pozitivnom smjeru promijeni stavove glasača prema toj stranci, upravo zato što je općeprihvaćeni društveni stav stabilniji od specifičnih mentalnih modela. Krajnji cilj manipulacije je dakle stvaranje i modifikacija općeprihvaćenih društvenih reprezentacija, kao što su ideologije ili stavovi o važnim društvenim pitanjima. Ove se društvene reprezentacije postepeno usvajaju tokom cijelog života, pa iako se mogu mijenjati, obično se ne mijenjaju preko noći. One utječu i na formiranje i aktiviranje ličnih mentalnih modela članova jedne grupe. Tako će naprimjer pacifista drugačije interpretirati događaje kao što je američki napad na Irak od neke osobe koja ima militarističke stavove, pa će na osnovu toga formirati i drugačiji mentalni model takvog jednog događaja. Unatoč tome što postoje neka opća ograničenja društvenih reprezentacija kada je u pitanju formiranje mentalnih modela, pa tako i kad je u pitanju produkcija i razumijevanje diskursa, nikada dva člana iste društvene grupe, klase ili institucije neće proizvesti niti interpretirati isti diskurs na isti način. Drugim riječima, mentalni modeli

dogadaja ili komunikacijskih situacija (kontekstni modeli) predstavljaju neophodan *interface* između društvenog i općeprihvaćenog, kao i ličnog, jedinstvenog i specifičnog u diskursu i komunikaciji.

Opći cilj manipulativnog diskursa jeste kontrola zajedničkih društvenih reprezentacija grupa ljudi zato što društvena vjerovanja kontroliraju šta ljudi čine i govore u mnogim situacijama i u jednom relativno dužem periodu. Posebnu pažnju treba obratiti na one diskursne strategije koje tipično utječu na zajednička društvena vjerovanja. Jedna od takvih strategija jeste generalizacija. Prilikom generalizacije se konkretan specifični primjer koji je utjecao na mentalne modele ljudi generalizira do općeprihvaćenih stavova, pa čak i fundamentalnih ideologija (primjer kojeg van Dijk spominje kao ilustraciju ove strategije jeste manipulacija američkog i svjetskog mišljenja o terorizmu nakon 11. septembra 2001., kada su mentalni modeli nabijeni emocijama generalizirani do općeg zajedničkog straha, stavova i ideologija o terorizmu). Manipulacija društvenom spoznajom također podrazumijeva samu suštinu društvene spoznaje, a to je opće, sociokulturološko znanje ljudi. Jedan od najboljih načina da se prepozna manipulacija i da joj se odupre jeste specifično znanje, kao i opće znanje. Tako će u najboljem interesu dominantnih grupa biti da utječe na to da se relevantno i potencijalno kritičko opće znanje ne usvaja, kao i da dozvoli pristup samo djelomičnom znanju baziranom na predrasudama. (van Dijk, 2006a: 368-372)

Već je rečeno da se manipulacija odvija kroz tekst i govor, dakle putem diskursa. Međutim, diskursne strukture kao takve nisu manipulativne. One samo imaju takvu funkciju u specifičnim komunikacijskim situacijama i načinu na koji se te situacije interpretiraju od strane sudionika u diskursu u njihovim kontekstnim modelima. Tako u principu „isti“ diskurs, ili fragment diskursa, može biti manipulativan u jednoj ali ne i nekoj drugoj situaciji. Manipulativno značenje diskursa ovisi o kontekstnim modelima recipijenata, uključujući njihove modele govornika ili pisaca i ciljeve i namjere koji im se pripisuju. Zato kažemo da je diskurs manipulativan najprije u smislu kontekstnih modela sudionika.

Kao što je već rečeno ranije u ovom poglavlju, opća strategija pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog tipična je za manipulativni diskurs. Budući da sam u prethodnom potpoglavlju predstavila van Dijkov model struktura koje se mogu koristiti u ovoj strategiji, ovdje se neću zadržavati na tome. Treba još reći da u ovaj teorijski model analize manipulacije van Dijk uvodi i jedan kontekstualni kriterij. Naime, da bi manipulacija bila uspješna recipijenti se percipiraju kao žrtve kojima nedostaju sredstva kojima bi se mogli suprotstaviti manipulaciji, prepoznati je ili izbjeći. U osnovi, taj kriterij uključuje:

- nedovoljno znanje ili nedostatak znanja koje bi recipijentima omogućilo formuliranje protuargumenata kojima bi se suprotstavili neistinitim tvrdnjama;
- fundamentalne norme, vrijednosti i ideologije koje se ne mogu poreći niti ignorirati;
- jake emocije, traume i sl. koje čine ljude ranjivima;
- društvena pozicija, profesija, status, itd. koji navode ljude da prihvaćaju diskurse, argumente i sl. elitnih pojedinaca, grupa ili organizacija.

(van Dijk, 2006a: 375)

Međutim, nije neophodno da svi recipijenti imaju ovakve odlike žrtve manipulacije. Dovoljno je da jedna veća grupa ima takve odlike. Tako će u većini stvarnih situacija postojati ljudi koji

su kritični, skeptični, nepovjerljivi ili disidentski nastrojeni i koji su otporni na manipulaciju. Ali sve dok takvi ljudi ne dominiraju masovnim sredstvima komunikacije, ili elitnim institucijama ili organizacijama, oni neće imati skoro nikakvog bitnijeg utjecaja na tok manipulacije.

Diskursne strukture koje podrazumijavaju već spomenuta kontekstna ograničenja jesu sljedeće:

- naglasi poziciju, moć, autoritet i moralnu superiornost govornika ili njihovih izvora i, tamo gdje je to relevantno, inferiornu poziciju drugog, njegov nedostatak znanja i sl.;
- fokusiraj se na (nova) vjerovanja za koja manipulator želi da ih recipijent prihvati kao znanje, kao i na argumente, dokaze i sl. koji čine takva vjerovanja prihvatljivijima;
- diskreditiraj alternativne (disidentske i sl.) izvore i vjerovanja;
- apeliraj na relevantne ideologije, stavove i emocije recipijenata.

(van Dijk, 2006a: 376)

Pozicija moći može biti dodatno naglašena veoma formalnim okruženjem, odjećom, tonom, izborom leksike i sl. Pouzdanost izvora može se pojačati spominjanjem autoritativnih izvora, upotrebom fotografija i sl. Sve ovo zajedno stvara uvjete povoljne za manipulaciju pomoću diskursa.

Kako bih dokazala početnu hipotezu da negacija može da bude upotrijebljena kao sredstvo manipulacije u diskursu, primijenit ću van Dijkov model na diskurs koji je predmetom ove analize kao i kontekst u kojem se taj diskurs odvija.

Kada posmatramo korpus koji je sastavljen od izvještaja Visokog predstavnika Generalnom sekretaru UN-a i od članaka i intervjuja koje su davali Visoki predstavnik i njegovi najbliži saradnici u periodu 1995-2001., vidimo da je Visoki predstavnik, i u manjem broju slučajeva njegovi saradnici, taj koji ima riječ u ovom diskursu, dakle onaj koji bi svojim diskursom imao mogućnost da manipulira drugima. Budući da se manipulativni diskurs odvija prevashodno u onim slučajevima kada govornik ili pisac ima neku vrstu moći, najčešće političku moć, u odnosu na svoje recipijente, treba prvo vidjeti da li Visoki predstavnik (kada spominjem Visokog predstavnika, podrazumijevat ću i njegove saradnike čiji su članci i intervjui također analizirani u ovoj knjizi) odgovara kriterijima koje je naveo van Dijk da bi se neko mogao smatrati potencijalnim manipulatorom. Politička moć Visokog predstavnika definirana je odmah na početku osnivanja institucije OHR-a (Ureda Visokog predstavnika) i to članovima 27 i 28 Rezolucije UN-a od 15. decembra 1995. godine, a u kojima se potvrđuje da je „Visoki predstavnik konačni autoritet na terenu što se tiče interpretacije Aneksa 10 o civilnoj implementaciji mirovnog sporazuma“ i donosi odluka da „će sve zainteresirane države, a pogotovo one u kojima će Visoki predstavnik otvoriti svoje urede, omogućiti da Visoki predstavnik uživa takve zakonske ovlasti potrebne za obavljanje njegovih funkcija, uključujući i ovlasti da sklapa ugovore, prisvaja i raspolaže stvarnom i ličnom imovinom.“¹⁴ (prevela M. O.) (Članovi 27 i 28, Rezolucija UN-a S/RES/1031) Ta je moć čak i povećana davanjem posebnih ovlasti Visokom predstavniku Bonskom deklaracijom s Konferencije o implemen-

¹⁴“Confirms that the High Representative is the final authority in theatre regarding interpretation of Annex 10 on the civilian implementation of the Peace Agreement.”, and “Decides that all States concerned, and in particular those where the High Representative establishes offices, shall ensure that the High Representative enjoys such legal capacity as may be necessary for the exercise of his functions, including the capacity to contract and to acquire and dispose of real and personal property” (Acts 27, 28, UN Resolution S/RES/1031 (1995).

taciji mira održane 9. i 10. decembra 1997. u Bonnu. Westendorp piše u 8. izvještaju da je ta konferencija „pozdravila moju namjeru da upotrijebim svoj konačni autoritet na terenu što se tiče implementacije Mirovnog sporazuma kako bi ubrzali rješenje poteškoća tako što su donesene obvezujuće odluke o određenim specifičnim pitanjima.“¹⁵ (prevela M. O.) (Visoki predstavnik Carlos Westendorp, Izvještaj 8, tačka 11, 16.1.1998.) Ovim ovlastima Visokom predstavniku daje se legitimno pravo da nameće zakone u BiH, da donosi odluke vezane za sprovođenje zakona, da u BiH uvede državne simbole kao što su moneta, grb, zastava i himna, nove pasoše za sve građane u BiH, da smjenjuje političare i javne ličnosti s njihovih funkcija i da postavlja nove ljude i sl. Također, Visoki predstavnik stoji na čelu Ureda Visokog predstavnika (eng. *Office of the High Representative*, OHR), čiji su osnivač Ujedinjeni narodi, tako da on iza sebe ima jednu veoma moćnu svjetsku organizaciju, što njegovu moć još više ističe i daje joj legitimitet. Visoki predstavnik također ima neograničen pristup masovnim medijima, kao što su novine, časopisi, televizija, radio, internet (npr. ima mogućnost da piše uvodne članke u mnogim svjetskim i lokalnim novinama, da piše svoj novinski dnevnik i iznosi „privatna“ razmišljanja, da daje intervju i sl.), i može zahvaljujući tom pristupu imati veliki utjecaj na javni diskurs. Također, Visoki predstavnik je u mogućnosti da saziva konferencije za štampu i da daje saopćenja za javnost, gdje objavljuje svoje odluke, kao i da drži govore koji se onda prenose u različitim medijima.¹⁶ Međutim, Visoki predstavnik ne samo da ima pristup masovnim medijima, on ima i kontrolu nad nekima od njih jer su njegovom intervencijom mnogi javni televizijski servisi u BiH reformirani, postavljeni su novi upravni odbori, mnoge televizijske i radio stanice su izgubile licencu za rad, a njegov ured je čak i osnivač jednog televizijskog kanala – televizije OBN (*The Open Broadcast Network*), kao i radija FERN. Visoki predstavnik je osnivač i Regulatorne agencije za komunikacije, koja izdaje licence za emitiranje programa. Glasnogovornica OHR-a Alexandra Stiglmayer ovako opisuje medijsku situaciju u BiH 1996. godine:

- (102) 5. The story of these efforts is a long one. In 1996, when the High Representative did not yet have the powers he has today, we established OBN and Radio FERN as stations that would provide non-political and non-ideological information to the public across the country, outside the propaganda spread to varying degrees by the networks SRT, HTV/Erotel and RTV BiH. Journalist schools such as the BBC Schools or Media Plan opened. In 1997, we closed down Pale-dominated SRT, and a somewhat reformed SRT program started being aired from Banja Luka. A year later, the High Representative created IMC, today CRA, the Communications Regulatory Agency, which is issuing broadcasting licenses conditional on the adherence of journalistic and technical standards. Although I am aware that each denial of a license presents a small catastrophe for the ones who work in the affected station, I know that the overblown number of 200 radio stations and 80 TV stations, which fight over a limited advertising market, must be reduced. This will enable the remaining ones to put themselves on a sound financial basis. They will be able to pay their journalists more money to

¹⁵ “The Conference welcomed my intention to use my final authority in theatre regarding interpretation of the Peace Agreement in order to facilitate the resolution of difficulties by making binding decisions on certain specific issues.” (High Representative Carlos Westendorp, 8th Report, 11, 16 January 1998)

¹⁶ O analizi žanra saopćenja za javnost Visokog predstavnika u BiH v. detaljno Majstorović, 2007a.

produce good stories and programming, the journalists will be under less pressure and will have time to do proper investigative journalism, and the stations will also have money to buy good programming from outside.

(Alexandra Stiglmayer, članak 01, *Ljiljan*, 10.09.2001.)

Već u prvoj rečenici vidimo kako se osnivanje televizije OBN i radio FERN-a opravdava i to korištenjem negacije – te stanice su trebale građanima obezbijediti nepolitičke i neideološke informacije, izvan propagande koja se širila putem domaćih medija. Ona ovdje podcrtava dobre osobine međunarodne zajednice i njenih medija kao i loše osobine domaćih medija. Negacijom se poriče presupozicija da su OBN i FERN politizirane i ideološke, implicitno se porede ta dva medija s domaćima, a implikatura je da domaći mediji jesu ispolitizirani i ideološki nastrojani – osobine koje se smatraju negativnima. Time se čitatelju ne podastiru sve činjenice, a to je da su skoro svi mediji na svijetu ovisni o nekome i da su i OBN i FERN ispolitizirani i ideološki nastrojani, barem koliko i domaći mediji, samo što se radi o drugačijoj politici i ideologiji koju oni zastupaju. Interesantno je da Stiglmayerova, čini se nehotice, opravdava osnivanje ovih medijskih stanica kao surogat za ovlasti koje Visoki predstavnik tada nije imao (*when the High Representative did not yet have the powers he has today*), dakle kao sredstvo pomoću kojeg je OHR u tom vremenu uspostavljao svoju vlast. Ovom rečenicom se presuponira (ne tvrdi se direktno) da on danas ima veliku moć.

Visoki predstavnik ponekad javno i eksplicitno naglašava svoju moć, bez ikakvog sakrivanja i implicitnih značenja. Međutim, i kad tako javno izražava svoju moć, on naglašava pozitivne stvari koje su rezultat njegove moći, kao što su registarske tablice, valuta i himna:

(103) 2. **P:** You have a really great power in BiH.

O: I sometimes make decisions instead of the leadership which finds it easier if someone else, like me, makes compromises instead of them. Thus we have obtained the licence plates, Konvertible Mark, especially popular in the areas with weaker currencies. Croatian Kuna is relatively solid, although not as strong as the German Mark, but I still believe that people will gradually accept the BiH money.

It is true that I have a great power. Sometimes the people from the IC accuse me that I do not make enough decisions by myself and I reply to them that the authorities, the job of which is to make decision, however exist. One must do all this in a very moderate and balanced manner, because satisfaction of one side inevitably makes the other side dissatisfied. And now the anthem is in turn. It will be without words, just like our Spanish anthem, or the new German one, and later on the people of BiH will maybe add a text do it. I sincerely hope that it will not be my job.

(Carlos Westendorp, intervju 11, *Večernji list*, 03.02.1999.)

U prvoj rečenici Westendorp umanjuje značaj svoje moći upotrebom kvantifikatora *sometimes*, koji ima implikaturu “not always”. On tako implicira da samo ponekad donosi odluke umjesto lokalnih vlasti, i čini im time uslugu jer je njima teško praviti kompromise pa jedva čekaju da ih neko zamijeni u tome. Onda dolazi isticanje pozitivnih stvari koje je Visoki predstavnik učinio, a to su uvođenje jedinstvenih registarskih tablica i valute, što je rezultat tog “povreme-

nog” donošenja odluka umjesto lokalnih vlasti. U sljedećoj rečenici on priznaje da ima moć, ali fraza *it is true* ima skoro modalnu funkciju da izrazi koncesivnost i ogradu uz implikaturu “Tačno je da imam moć, ali...” Iza te rečenice opet slijedi pozitivno predstavljanje sebe i nastavak implikature iz prethodne rečenice – “ja ju ne upotrebljavam onoliko često koliko bi to htjela međunarodna zajednica”, dakle “ja sam dobar, ne zloupotrebljavam tu moć”. On čak kaže da ga međunarodna zajednica optužuje da ne donosi samostalne odluke dovoljno često, predstavljajući tako sebe u još boljem svjetlu jer se suprotstavlja međunarodnoj zajednici za dobrobit domaćih političara i građana u BiH. Također, on time predstavlja neupotrebu moći kao nešto loše, jer ga zbog toga međunarodna zajednica optužuje.

U sljedećem primjeru isti Visoki predstavnik malo otvorenije manifestira svoju moć:

(104) 11. **P:** How do you intend to use your authority?

O: Very economically. I won't be using it too frequently, for when you grab some weapon too frequently... its effects decrease. I will only use it as a means of dissuasion. Obstruction, blockades, failure to carry out duties... will not be tolerated anymore. So: if you do not agree, do not worry: I will do it for you. If you don't agree systematically, worry not again: I will liberate you from this duty.

(Carlos Westendorp, intervju 03, *Naša borba*, 12.12.1997.)

U odgovoru na pitanje kako namjerava da upotrebljava svoje ovlasti, Westendorp poriče pre-supoziciju da će ih koristiti prečesto. On to objašnjava tako što implicitno poredi svoje ovlasti s oružjem (metafora koja mu daje mogućnost da predstavi upotrebu svojih ovlasti kao borbu protiv negativnih stvari) koje ako se prečesto upotrebljava gubi svoju moć (opet upotreba negacije u imenici *decrease*). U rečenici koja slijedi imamo upotrebu implicitne negacije u prilogu *only* („I will not use it for anything else“), kao i eufemizam *dissuasion*, koji ovdje zvuči veoma zlokobno zato što podsjeća na autoritarne režime i njihove eufemizme, pogotovo različite načine ispitivanja u zatvorima koji su prikazivani kao „odgovaranje od činjenja loših djela“. U sljedećoj rečenici negativno predstavlja drugog implicitnom negacijom (*obstruction, blockades, failure*), dok eksplicitnom negacijom da neće više tolerirati opstrukciju, blokade, neizvršavanje obaveza presuponira da oni postoje. U zadnjem dijelu pasusa opet koristi negaciju, u ovom slučaju da donošenje odluka predstavi kao težak teret kojeg će on rado preuzeti s leđa domaćih političara, pa će ih čak i u potpunosti osloboditi teškog posla izvršne vlasti tako što će ih smijeniti. Smjena je prikazana kao oslobođenje (*I will liberate you from this duty*). Na ovaj način Westendorp uspijeva i da se podsmijehne lokalnim političarima i predstavi ih kao grupu infantilnih osoba koje nisu dorasle svojim obavezama. Također, sebe predstavlja kao kompetentnu osobu koja će preuzeti stvar u svoje ruke i poručuje građanima u BiH da ne brinu jer imaju takvog vođu.

Ako pređemo na sljedeći nivo analize, a to je manipulacija kratkotrajne memorije u kojoj se vrši djelomično automatizirano razumijevanje diskursa, onda vidimo da se u ovom korpusu mogu pronaći primjeri u kojima se prepoznaje strategija koja se upotrebljava prilikom takve manipulacije, a to je upotreba naslova da se naglase one informacije koje su u interesu manipulatora, stavljanje u drugi plan onih informacija koje nisu u njihovom interesu, kao i nejasnoća samog diskursa. Već smo vidjeli kako se negacija koristi u naslovima intervjuja i

članaka kako bi se poricale različite presupozicije, između ostalog i optužbe. Na taj način, Visoki predstavnik želi opet sebe predstaviti u pozitivnom svjetlu jer on ne može činiti loše ili neprihvatljive stvari. Također, naslov se može iskoristiti da se izrazi odlučnost međunarodne zajednice. Sljedeća dva primjera imaju gotovo identičnu strukturu i sadržaj, a poriču presupoziciju da će se možda desiti neka izmjena Dejtonskog sporazuma ili njegova dopuna. Činjenica da se skoro isti naslov od strane dva različita Visoka predstavnika ponavlja u različitim vremenskim periodima govori o važnosti ove informacije:

(105) **NASLOV:** “There Shall Be No Dayton 2”

(Carl Bildt, intervju 02, *Večernje novine*, 12.04.1997.)

(106) **NASLOV:** “There will be no new Dayton”

(Wolfgang Petritsch, intervju 24, *Dnevni avaz*, 02.04.2001.)

U naslovu se može istaknuti i prijetnja i tako opet istaknuti sopstvena moć:

(107) **NASLOV:** “Those Who Are Not Doing Their Job Well Should be Afraid of the International Community”

(Wolfgang Petritsch, intervju 08, *Ljiljan*, 19.09.2000.)

Negacijom su veoma nejasno označeni oni kojima se prijeti *those who are not doing their job well* (odnosnom klauzom se presuponira da ima takvih), a nejasnoća je jedna od strategija koja se koristi u manipulaciji kratkotrajnom memorijom gdje se ustvari vrši razumijevanje riječi i rečenica na fonetskom, fonološkom, morfološkom, sintaktičkom i leksičkom nivou. Informacije koje su nejasne zahtijevaju više vremena za obradu i tako usporavaju razumijevanje diskursa, što ovdje ima za cilj utjerivanje straha u što veći broj ljudi, pogotovo političara, jer nije definirano šta znači “ne obavljati svoj posao dobro”.

U sklopu manipulacije kratkotrajne memorije spomenula sam stavljanje u drugi plan informacija koje nisu u interesu manipulatora. U sljedećem primjeru Visoki predstavnik ne odgovara na drugi dio pitanja, šta misli šta su njegovi najveći neuspjesi, nego samo govori o svojim uspjesima, a neuspjehe pripisuje bosanskohercegovačkim vlastima:

(108) 12. **HR:** During your mandate as High Representative until now, what do you regard as having been your greatest success and what do you regard as having been possible failures?

WP: I would not like to take credit for things which are the result of work done by many Bosnians, Herzegovinians and members of the International Community. But I can say that I am noticing with pleasure progress with regard to the return of refugees. People have gained confidence, and that enables them to return to the homes and flats from which they were expelled. I regret that this country has not achieved as much progress as it might have, in terms of the dynamics and the extent of returns, but this is due to politicians whose program is far removed from the interests of the citizens they are supposed to be serving. Instead, these politicians are trying to pursue their own narrow interests.

(Wolfgang Petritsch, intervju 30, *Hrvatska riječ*, 21.05.2001.)

U prvoj rečenici Petritsch upotrebljava negaciju kako bi pokazao skromnost, što je pozitivna osobina, i kaže da ne želi da preuzme zasluge za nešto što je zasluga građana BiH i međunarodne zajednice, ali budući da odgovara na pitanje šta misli koji su njegovi najveći uspjesi, implikatura je da je sve što nabraja u sljedećoj rečenici ipak njegova zasluga, samo što je on previše skroman da to prizna. Kada su u pitanju neuspjesi, on ih pripisuje domaćim političarima čiji program nije (implicitna negacija u *far removed*) u interesu građana BiH, jer im oni ne služe (implicitna negacija u modalnom izrazu *they are supposed to serve them* s implikaturom “they do not”, što je pojačano i sljedećom rečenicom koja počinje prilogom *instead*, koji također ima negativnu implikaturu “they do not serve the interests of the citizens”).

U epizodnu memoriju pohranjena su lična sjećanja i iskustva u vidu mentalnih modela. Razumijevanje diskursa tako nije samo povezivanje značenja s riječima i rečenica s diskursima, nego konstruiranje mentalnih modela u epizodnoj memoriji, uključujući naša vlastita mišljenja i emocije koje su povezane s događajem o kojem slušamo ili čitamo. Mentalni modeli ne samo da definiraju naše razumijevanje teksta i govora, nego i razumijevanje cijelog komunikacijskog događaja, što predstavljamo kontekstnim modelom. Kada je riječ o manipulaciji, ona je naročito usmjerena na formiranje, aktiviranje i upotrebu mentalnih modela u epizodnoj memoriji. Ako je manipulatorima u cilju da recipijenti razumiju diskurs onako kako ga oni predstave, od ključne je važnosti da recipijenti formiraju mentalne modele onako kako manipulatori žele. Osnovna strategija i na ovom nivou manipulacije jeste diskursno naglašavanje naših dobrih djela, skrivanje naših loših djela, kao i naglašavanje njihovih loših djela i skrivanje njihovih dobrih djela. Ovo u biti čini opću strategiju pozitivnog prikazivanja sebe i negativnog prikazivanja drugog kako bi se manipuliralo mentalnim modelima recipijenata. Budući da sam o ovoj strategiji govorila u prethodnom potpoglavlju, kao i u ovom potpoglavlju kada sam opisivala moć Visokog predstavnika i manipulaciju na nivou kratkotrajne memorije, ovdje ću spomenuti samo jedan primjer koji ilustrira ovu strategiju i kako to možemo povezati s manipulacijom mentalnih modela. Tako u svojim izvještajima Visoki predstavnik želi stvoriti sljedeći mentalni i kontekstni model Bosne i Hercegovine: prisustvo međunarodne zajednice u BiH je od ključnog značaja jer bi inače ova zemlja ponovno potonula u rat ili se raspala; OHR i Visoki predstavnik daju sve od sebe da situacija u BiH bude što bolja, da se uvode državni simboli, da se formiraju državne institucije, da se izbjeglice vrate u svoja prijeratna prebivališta, da se vrši deminiranje terena, da se vrše iskopavanja masovnih grobnica; domaći političari su kočničari ovog procesa, oni opstruiraju napredak; građani BiH predstavljeni su kao pasivni posmatrači, kao neka fiktivna figura za dobro kojih radi Visoki predstavnik; hronični nedostatak sredstava za implementiranje mirovnog procesa s jedne, i uložene milijarde pomoći za mirovni proces s druge strane. U slučaju izvještaja Visokog predstavnika možemo primijetiti zanimljiv odnos moći kakav nije spomenut kod van Dijka, a to je da Visoki predstavnik ustvari pokušava utjecati na mentalni model svog pretpostavljenog. Međutim, kako tvrdi Partington (2003), odnosi moći nisu statični ni fiksni, oni se stalno mijenjaju ovisno o tome ko ima riječ. Manipulacija mentalnih modela koja se vrši putem izvještaja Visokog predstavnika nema za cilj postizanje dominacije nad recipijentom nego recipijentovo odobrenje ostanka OHR-a u BiH kao i dalje odobrenje i pristizanje sredstava za sprovođenje mirovnog sporazuma. Ovo možemo vidjeti na primjeru jednog izvještaja koji je izabran slučajnim odabirom. Izvještaj 17 počinje ovako:

- (109) **1., 2., 3., 4., 5.** The strengthening of the state institutions of Bosnia and Herzegovina (BiH) was one of the key strategic targets set by the Peace Implementation Conference that met in Brussels on 23-24 May, 2000. The preamble of the Brussels PIC Declaration stated that one of the main goals is “fostering functional and democratically accountable common institutions supported by an effective, merit-based civil service and a sound financial basis, based on the Rule of Law”.

This statement was made precisely during the process of constituting one of the most relevant common institutions of this country, the Council of Ministers (CoM). Following the adoption of a new Law on the CoM on April 13, 2000, over two months elapsed before a new Chair and Ministers were approved by the House of Representatives of the BiH Parliamentary Assembly. The BiH House of Representatives rejected the initial nomination by the Presidency for Chair of the Council on May 17, 2000. Finally, on June 6, 2000, the BiH House of Representatives approved Spasoje Tusevljak as Chair. On June 22, 2000 the BiH House of Representatives approved the Ministers and Deputy Ministers nominated by the Chair.

Following its re-establishment, the CoM has met regularly. Three new Ministries have been established: the Ministry of the Treasury for the Institutions of BiH, the Ministry for European Integration and the Ministry for Human Rights and Refugees. Staffing of these new Ministries is well under way and provisions have been made in the state level budget to cover their initial financial needs. Since its re-establishment in June, the CoM has adopted proposed legislation related to the State Treasury, Travel Documents and Political Party Financing.

Overall progress, however, has remained slow. Frequent delays in decision-making have resulted in a serious backlog in terms of legislation that has to be adopted in accordance with the PIC work programme. As a result of CoM’s irresolution, the work of the BiH Parliamentary Assembly is further hampered. Lack of commitment among politicians to strengthen the State continues to block the effective functioning of the common institutions.

While a State-level Civil Service law has yet to be adopted, I have insisted that the recruitment of new civil servants to the new Ministries be done in accordance with the principles of the said law. Civil servants must be employed from this point on through open public competition. The Ministry of European Integration has set a good example in this regard.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 17, 17.10.2000.)

Sve su podcrtane konstrukcije u gornjem primjeru ili eksplicitno ili implicitno negativne. U prvom pasusu gerundi *strengthening* i *fostering* pripadaju leksičkim riječima koje imaju pozitivno značenje, ali u datom kontekstu one imaju implikaturu da državne institucije u BiH nisu dovoljno jake niti bazirane na vladavini zakona. *Over two months elapsed before a new Chair and Ministers were approved by the House of Representatives of the BiH Parliamentary Assembly* ima implikaturu da dva mjeseca nakon usvajanja zakona o Vijeću ministara nije bilo predsjedavajućeg niti ministara. I u sljedećim pasusima nabrajaju se negativne stvari o

situaciji u BiH i njenim vlastima, osim u jednom pasusu gdje nemamo nijedne negacije i koji kaže da se Vijeće ministara sastajalo redovno nakon što je ponovno uspostavljeno. Međutim, već u sljedećem pasusu dolazi koncesivna konstrukcija koja kaže da je opći napredak ipak bio spor (što je inherentno negativna karakteristika), iza čega slijede nove negacije u funkciji negativnog predstavljanja drugog. U zadnjem pasusu, također u jednoj koncesivnoj konstrukciji (uvodi se u ovom slučaju veznikom *while*), Visoki predstavnik i njegovo insistiranje na zapošljavanju novih državnih službenika u nova ministarstva suprotstavljani su negativnoj konstataciji da državna služba na nivou BiH nije usvojena (*While a State-level Civil Service law has yet to be adopted*).

U sljedećim pasusima istog izvještaja negativno se predstavlja ekonomska situacija u BiH i tako se indirektno traže sredstva u vidu pomoći:

- (110) 29., 30. The state of the economy in BiH is still fragile; the last macro-economic trends give mixed signals. Preliminary data for the GDP growth state about 7.1% for BiH (8.6% real increase in the Federation, 4.6% in the RS) in 1999. The trade balance is still in a difficult situation -the preliminary data for the Federation shows that just 25% of imports (2,0 bio Convertible Marks or KM) are covered by exports (0,5 bio. KM) in the first half of 2000. RS has coverage of around 30% in the first quarter of 2000. Inflation is under control in the Federation (+ 1,3% up to July compared to average 1999) but RS inflation seems to remain high: the 15% increase in 1999 retail prices could be explained by the adjustment from the Yugoslav Dinar to the KM, but preliminary data up to July 2000 are still at a level of 11,4%. The foreign exchange assets of BiH are still increasing and reached 880 mio. KM according to the Central Bank Monthly Balance Sheet by end of June 2000, exceeding the monetary liabilities by 36 mio. KM.

From a macro-economic point of view, the year 2000 will be critical: the current account is very likely to worsen. If the external aid slows down, the financing of the economy will be at risk. So far, the privatization process has hardly attracted significant foreign interest and financial flows. A key to medium term re-balancing of the economy is to foster private investment to replace external aid: by the end of 2000, enough reforms must be completed to attract investors in BiH in order to avoid a deep financing crisis.

(Wolfgang Petritsch, izvještaj 17, 17.10.2000.)

Prva rečenica prvog pasusa u gornjem primjeru daje generalnu sliku ekonomske situacije u BiH – upotreba riječi *fragile*, koja je inherentno negativna, kao i priloga *still*, što ima implikaturu da je ekonomska situacija i dosad bila nestabilna i da se ništa nije promijenilo, predstavlja BiH u negativnom svjetlu. Dalje u pasusu slijedi detaljniji opis te situacije, gdje se upotrebom ekonomskih termina i postotaka pokušava odati dojam velike stručnosti i autoriteta na tom polju kojem se treba vjerovati. U drugom pasusu se koristi kondicionalna rečenica, koja iako nije kontrafaktivna pa tako ni nema negativnu implikaciju koju pozitivni kontrafaktiv ima, ipak posjeduje određenu implikaciju negativnosti samim tim što je smanjenje finansijske pomoći predstavljeno kao mogućnost. Ako novčana pomoć međunarodne zajednice bude smanjena, bit će ugroženo finansiranje ekonomije, što je vrlo negativno predviđanje. Ono se

može ovdje shvatiti kao indirektni govorni čin zahtijevanja ili traženja novca. Upotrebom aproksimativnog negatora proces privatizacije je prikazan u negativnom svjetlu jer skoro da ne uspijeva privući strane investitore. Privatne investicije treba poticati, zato što ih nema dovoljno, a reforme se predstavljaju kao nužan uvjet kako bi se izbjegla ekonomska kriza, odnosno kako ne bi došlo do ekonomske katastrofe. Visoki predstavnik ovakvom upotrebom opće strategije pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog stvara mentalni model za kojeg se nada da će njegov recipijent usvojiti i tako pokušava održati situaciju u BiH onoliko negativnom koliko treba međunarodnoj zajednici da opravda svoju ulogu u njoj, uz određene napretke, za koje je zaslužna međunarodna zajednica, odnosno njen predstavnik OHR, kako bi se s druge strane opravdala ogromna novčana sredstva koja su se slijevala u BiH i koja Visoki predstavnik u svakom izvještaju traži direktno ili indirektno. Suština je da pravog napretka nema, a jedan od razloga za to je upravo i sama međunarodna zajednica i kreiranje državnog ustroja koji ne dopušta normalno funkcioniranje zemlje kao što je BiH, naravno pored rata kojeg je BiH pretrpjela i domaćih političkih ideologija.

Najutjecajniji oblik manipulacije jeste manipulacija dugotrajne memorije i to na način da se recipijentima pokušavaju putem manipulacije usaditi stavovi, vjerovanja i ideologije. Krajnji cilj ovakve manipulacije jeste stvaranje i modifikacija općeprihvaćenih društvenih reprezentacija, kao što su ideologije i stavovi o važnim društvenim pitanjima. Ove reprezentacije su stabilnije od specifičnih mentalnih modela pojedinaca, te su zbog toga veoma bitne onome ko pokušava da manipulira drugima. Glavna strategija u ovoj vrsti manipulacije jeste generalizacija – kada se konkretni, specifični primjer koji je utjecao na mentalne modele ljudi generalizira do općeprihvaćenih stavova. Mislím da se analiza ove vrste manipulacije, kada je analizirani korpus u pitanju, može primijeniti samo na intervju i članke gdje su recipijenti, pored političara, i obični ljudi. Ja ću na ovom nivou analize dati i sliku recipijenta koji je prema van Dijku podložan manipulaciji. Većina recipijenata intervju i članaka Visokog predstavnika (naravno, ne svi, ali ne postoji kritična masa onih koji mogu da se odupru manipulaciji) savršeno se podudara s modelom kojeg daje van Dijk – obični ljudi u BiH ne posjeduju dovoljno znanja da bi uopće primijetili da se njima manipulira, a pogođeni su traumama rata, što ih čini posebno prijemčivim za manipulaciju. Ideologija koja se nameće jeste ideologija ulaska u NATO i Evropsku uniju, kao i uvjeti koje svaka država koja želi da uđe u EU, pa i BiH, mora da ispuni. Evropska unija se predstavlja kao ideal, cilj kojem BiH mora težiti, pa je ulazak u EU prihvaćen od građana kao jedna društvena reprezentacija bez imalo kritičkog odnosa prema tome. Strategije koje se pri tome koriste jesu naglašavanje autoriteta i moralne superiornosti Evropske unije nad bilo kakvim drugim modelom političkog udruživanja ili neudruživanja, i naglašavanje inferiorne pozicije i negativnih osobina prijeratnog socijalističkog uređenja BiH u sklopu Jugoslavije kao i ostatke takvog uređenja i institucija u postratnoj BiH. Tako se na primjer u prvi plan stavljaju ekonomske reforme koje su predstavljene veoma pozitivno, za razliku od institucija bivšeg sistema koje su predstavljene u vrlo negativnom svjetlu:

- (111) **2., 3.** This is of course not the first time that economic reforms were discussed. For years, everybody has demanded them. Nobody disputes that they are necessary, but Bosnia and Herzegovina still has a long way to go until it can claim that it is a country open to and eager for investment both by local and foreign investors. At the same time, time is running out. Most other post-Communist countries in the eastern Europe have

already made the transition - BiH has to catch up with 10 years that it lost during the war and post-war period.

The list of what economic reforms encompass is known: establishment of a single economic space in BiH, privatization of the state-owned companies, the establishment of an efficient and sound banking system, elimination of corruption, harmonization and simplification of the tax system by lowering the tax rates and at the same time increasing the number of individuals and legal entities that actually pay taxes, removal of bureaucratic barriers, passage of the appropriate legal framework supporting private business activity, reform of the utility sector (for example, electricity and telecom), agricultural reform, as well as the establishment of a judiciary that will protect investors, business people and consumers efficiently.

(Alexandra Stiglmayer, članak 02, *Ljiljan*, 17.09.2001.)

U prvoj rečenica imamo duplu negaciju, *not* i implicitnu negaciju u frazi *the first time*, što ima implikaturu „economic reforms have already been discussed“, što ističe važnost ekonomskih reformi, što je pojačano i rečenicom koja slijedi, u kojoj se kaže da već godinama svi zahtijevaju ekonomske reforme. Ekonomske reforme su predstavljene kao ideal kojem se teži. Međutim, u sljedećoj rečenici imamo koncesivnu konstrukciju, gdje Stiglmayerova priznaje da niko ne poriče da su ekonomske reforme neophodne (dupla negacija), što je znak čitatelju da iza toga slijedi poricatelj (eng. *disclaimer*). I zaista, u nastavku rečenice upotrebljava se konstrukcija koja implicitno negira da je BiH zemlja koja je otvorena za domaća i strana ulaganja (implicitno negativni veznik *until*) – „BiH nije zemlja u kojoj su moguća ulaganja“. To je veoma negativna ocjena kada imamo na umu šta je ideal – tržišna ekonomija, privatizacija, strana ulaganja. Dalje se u tekstu BiH implicitno poredi s drugim sličnim zemljama (postkomunističke zemlje), koje su u prednosti u odnosu na BiH jer je ona u ratu i poslijeratnom periodu izgubila 10 godina. U drugom pasusu nabrajaju se potrebne ekonomske reforme, gdje autorica upotrebljava pozitivne lekseme kako bi implicirala šta BiH nema: **nema** jedinstvenog ekonomskog tržišta, državne firme **nisu** privatizirane, **nema** efikasnog bankovnog sistema, porezni sistem **nije** harmoniziran i usklađen, **nema** pravnog sistema koji bi efikasno štitio ulagače, poslovne ljude i potrošače – gdje se presuponira da se sve ovo čega nema u BiH treba uzeti kao zdravo za govoto, da vrijednost toga ne treba preispitivati i da je to nešto čemu BiH treba težiti. Inherentno negativna imenica *elimination* stoji u kolokaciji s imenicom *corruption*, a *removal s bureaucratic barriers*, koje su obje vrlo negativne, tako da je implikatura pozitivna – to je cilj kojem treba težiti. U nastavku teksta kaže se da ipak ima i pozitivnih stvari u BiH, a to je ukidanje zavoda za platni promet, a ekonomske reforme se predstavljaju kao zadatak za cijelo društvo, ne samo za vlasti u BiH, čime se potencira osjećaj zajedništva u nečemu što se predstavlja kao borba za ideale:

- (112) 4., 5. Although this list is long, it is worth bearing in mind that significant progress in some areas has already been made. For example, the essential laws governing privatization have largely been enacted. Likewise the abolition of the old Socialist-era payment bureaus and their substitution by commercial banks, at the beginning of this year, was a landmark success in BiH's overall economic reform program. Bosnia is the post-communist country that has dismantled them most quickly.

So, it's not all dark. And there is another, very important aspect that needs to be mentioned. Economic reforms are not up only to the domestic authorities. They are a societal task that requires everybody's support and the acknowledgment that they may initially hurt. The abolishment of the payment bureaus is a case in point. Several thousand people were employed by them. They were afraid of losing their jobs. The union protested. But a way was found to take care of the employees. The bulk found employment in commercial banks, a small number got compensation packages and some were retrained. Of course, the change was not easy for the employees, but to keep the payment bureaus in place would have suffocated any business activity in BiH.

(Alexandra Stiglemayer, članak 02, *Ljiljan*, 17.09.2001.)

U prvom pasusu ističu se pozitivne stvari koje su napravljene u BiH – između ostalog i ukidanje zavoda za platni promet, koji su opisani kao ostaci socijalističke ere. Prvo, u kolokaciji sa zavodima za platni promet nalazi se imenica *abolition* (ili u drugim slučajevima glagol *abolish*), koji najčešće dolaze u kolokaciji sa *abolish slavery*, *abolish apartheid*, čime se zavodi za platni promet izjednačavaju s nečim tako negativnim kao što su ropstvo i aparthejd, i drugo, već spomenuti opis tih zavoda kao ostataka socijalizma u BiH, što ima također veoma negativne konotacije. BiH je pohvaljena zato što je te zavode smakla (*dismantled*) najbrže od svih postkomunističkih zemalja. U drugom pasusu apelira se na same građane da i oni uzmu učešća u ekonomskim reformama (jer one nisu samo stvar vlasti) i da ne budu nezadovoljni što su ukidanjem zavoda za platni promet izgubili posao – to treba da vide kao žrtvu na putu ka jednom boljem ekonomskom sistemu u kojem vladaju komercijalne banke. Većina tih radnika nije ni izgubila posao – mnogi su se zaposlili u komercijalnim bankama, manji broj je dobio otpremninu, dok su neki prekvalificirani, dakle u biti i nije bilo nikakve štete. Jedino što autorica priznaje da je mogao biti nedostatak ukidanja zavoda za platni promet jeste činjenica da ta promjena nije bila laka za radnike, ali to je mala žrtva kad se uspoređi s ogromnim dobitkom koje je to donijelo – da su zavodi za platni promet zadržani, to bi zagušilo svaku poslovnu aktivnost u BiH. Budući da su oni ipak ukinuti, poslovna aktivnost u BiH nije ugušena i ima šanse za opstanak.

Osnovna strategija – generalizacija – može da se uoči u ovom primjeru. Generalizira se specifični mentalni model koji je nabijen traumama od preživljenog rata i razočarenjem u bivši sistem do opće zajedničke ideologije o neophodnosti prisustva međunarodne zajednice u BiH, tržišnoj ekonomiji, privatizaciji i komercijalnim bankama.

Na ovome primjeru vidimo kako se koristi negacija, zajedno s ostalim diskursnim strukturama, da se kod recipijentata stvara jedno novo vjerovanje, nova ideologija – a to je sistem komercijalnih banaka i privatnog biznisa, tako što se takav sistem predstavlja kao evropski i svjetski ideal kojem treba težiti i tako što se bivši sistem i njegove institucije predstavljaju kao nešto anahrono čega se treba riješiti. Naravno ovaj tekst je samo jedan u nizu sličnih manipulativnih diskursa kojima se pokušava promijeniti društvena reprezentacija građana BiH, a koja podrazumijeva nametanje ideologije, stavova i vjerovanja na vrlo suptilan način.

U ovome dijelu vidjeli smo da se van Dijkov model analize manipulativnog diskursa može primijeniti na korpus koji je predmet analize u ovoj knjizi, i da postoje dokazi da se negacija može iskoristiti u svrhe manipulacije recipijentata na svakom nivou. Naravno, negacija sama po

sebi nije manipulativna, ali upotreba negacije u generalnoj strategiji pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog jeste.

4.4 Poređenje upotrebe negacije u dva potkorpusa

Iako analiza koja je poduzeta u ovoj knjizi podrazumijeva kvalitativnu a ne kvantitativnu analizu korpusa, program koji je korišten za ekscerpiranje primjera iz korpusa (ProCite 5) omogućava izvođenje najprostije statistike u kojoj možemo vidjeti koliko je primjera negacije pronađeno u oba potkorpusa odvojeno, na približno istom broju riječi (broj riječi u izvještajima 187 926, a u intervjuima i člancima 182 655). Tako se pokazalo da u intervjuima i člancima ima skoro dvostruko veći broj primjera negacije nego u izvještajima (u intervjuima i člancima ima 4711 primjera negacije, u izvještajima 2 519), što potvrđuje ranija istraživanja da je negacija češća u interaktivnom govornom ili pisanom diskursu nego u monološkom pisanom diskursu. Također, ni odnos između eksplicitne i implicitne negacije u ta dva potkorpusa nije isti – u izvještajima ima 964 primjera inherentno negativnih leksičkih jedinica (koje su najzastupljeniji oblici implicitne negacije), ili 38, 26%, dok i intervjuima ima 653 takva primjera, ili 13, 86%. Kada je eksplicitna negacija u pitanju omjer je sljedeći: u izvještajima ima 347 primjer glagolske negacije (13, 77%) i 551 primjer neglagolske negacije (22, 74%), što zajedno predstavlja 920 primjera ili 36, 52%; u intervjuima i člancima ima 1487 primjer glagolske negacije (31, 56%) i 1110 primjera neglagolske negacije (23, 56%), što zajedno čini 2 597 primjera, ili 55, 12%.

Tabela 1 predstavlja prikaz ukupnog broja primjera negacije u odnosu na ukupan broj riječi, kao i broj primjera inherentno negativnih leksičkih jedinica, glagolske negacije i neglagolske negacije u odnosu na ukupan broj primjera negacije u potkorpusu izvještaja, a Tabela 2 u potkorpusu intervjuja i članaka.

Broj riječi u izvještajima	187 926
Broj primjera negacije	2 519
Broj primjera inherentno negativnih leksičkih jedinica	964 (38, 26%)
Broj primjera glagolske negacije	347 (13, 77%)
Broj primjera neglagolske negacije	551 (22, 74%)
Broj primjera glagolske i neglagolske negacije zajedno	920 (36, 52%)

Tabela 1 – Izvještaji Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini

Broj riječi u potkorpusu intervjuja i članaka	182 655
Broj primjera negacije	4711
Broj primjera inherentno negativnih leksičkih jedinica	653 (13, 86%)
Broj primjera glagolske negacije	1487 (31, 56%)
Broj primjera neglagolske negacije	1110 (23, 65%)
Broj primjera glagolske i neglagolske negacije zajedno	2 597 (55, 12%)

Tabela 2 – Intervjui i članci Visokog predstavnika i njegovih saradnika

Ostatak pripada ostalim oblicima implicitne negacije kao i duploj negaciji, koji nisu uračunati u glavnu statistiku.

Ova veoma prosta statistika nam pokazuje da se negacija više koristi u intervjuima i člancima i da se u njima također nalazi više primjera eksplicitne negacije. Ovo potvrđuje ranije rezultate, i zaključke izvedene na osnovu njih da je osnovna funkcija negacije poricanje propozicija i presupozicija, što se dešava češće u diskursu koji je interaktivan nego u monološkim registrima. Naime, u direktnoj komunikaciji možemo proturiječiti sagovorniku, poricati njegove tvrdnje i presupozicije, ne slagati se ili slagati se s njim, što u institucionalnom žanru kao što su izvještaji Visokog predstavnika ne može biti slučaj zbog same prirode i funkcije izvještaja – da izvijesti pretpostavljenog o stanju na terenu. Zato je u izvještajima osnovna funkcija negacije opisna, dakle negacija se koristi uglavnom za negativno opisivanje situacije na terenu i glavnih aktera, dok je u intervjuima i člancima ona argumentativna, dakle koristi se za poricanje propozicija i presupozicija, bilo da je riječ o razgovoru (intervjui) ili člancima, koji su u biti interaktivni jer autor u njima, pred ostalog, raspravlja s drugim tekstovima i autorima, dakle s elementima intertekstualnog konteksta.

Kada je u pitanju upotreba negacije u manipulativne svrhe, i tu se vidi razlika između ova dva potkorpora, zato što su njihovi recipijenti različiti. Recipijent izvještaja jeste Generalni sekretar UN-a, dakle pretpostavljeni Visokog predstavnika. Manipulacija se ovdje dešava samo na nivou kratkotrajne i epizodne memorije, dakle u nastojanju nametanja mentalnog odnosno kontekstnog modela recipijentu u svrhu opravdavanja postojanja OHR-a u BiH. Glavni recipijenti intervjuja i članaka jesu obični ljudi, građani BiH ali i svijeta, jer su se intervjui i članci objavlivali i u svjetskim medijima, pa je stoga i manipulacija usmjerena u drugom smjeru. Ovdje se već vrši manipulacija na nivou dugotrajne memorije gdje su smješteni stavovi, ideologije i vjerovanja u obliku društvenih reprezentacija. Recipijentima se ovim putem nameću stavovi, vjerovanja, pa u velikoj mjeri čak i ideologije na vrlo suptilan način, a glavna strategija jeste opća strategija pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog. Ono što se želi nametnuti predstavlja se kao univerzalna ljudska vrijednost kojoj treba težiti, dok se stare reprezentacije predstavljaju kao negativne i zastarjele, dakle kao nešto što se treba odbaciti. Recipijenti su u ovome diskursu naročito podložni manipulaciji jer su preživjeli traume rata, ubijanja, prognanstva, mučenja, i spremni su prihvatiti novu ideologiju koja će im možda omogućiti da u budućnosti žive bolje.

Što se tiče predmeta ove analize, negacije, ustanovljeno je da ona može poslužiti kao veoma efikasno sredstvo za postizanje osnovne strategije u manipulaciji a to je pozitivno predstavljanje drugog i negativno predstavljanje sebe. Budući da negacija služi za poricanje presupozicija, ona u isto vrijeme i presuponira određene stvari i tako ih predstavlja kao općeprihvaćene, kao nešto čija se istinitost ne dovodi u pitanje, što je idealan način za usađivanje nove ideologije. Također, implicitna negacija je veoma važna u ovoj strategiji, jer služi kao okidač za negativne implikacije i implikature, čime se utječe na um recipijenata na indirektan način i što omogućava govorniku ili piscu da izrazi što želi bez tvrđenja. Informacija koja je presuponirana, implicirana ili do koje se dolazi pomoću implikature recipijentu je teža za poreći, dok je za govornika ili pisca potpuno drugačije – oni vrlo lako mogu poreći informaciju koja je

upakovana na neki od navedenih indirektnih načina zato što mogu reći da nikad nisu ustvrdili tako nešto. To što je neko došao do određenog zaključka nije njihova krivica.

I na kraju, možemo zaključiti da negacija naravno nije sredstvo manipulacije sama po sebi, ali se može veoma efikasno upotrijebiti u strategijama koje se koriste u tu svrhu.

5.0 Zaključak

And finally, CDA should be accessible. Esoteric style is inconsistent with the fundamental aims of critical research, namely that it can be shared with others, especially also by dominated groups. Obscurantism promotes blind imitation, instead of insight. CDA must be teachable, and hence comprehensible. If students do not understand us, they can neither learn from us, nor criticize us.

(van Dijk, 2001: 97)

5.1 Rezultati istraživanja

U ovoj knjizi analizirana je negacija u političkom diskursu koji pripada institucionalnom žanru. Korpus na kojem je vršena analiza sastoji se od dva podžanra – službeni izvještaji Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini Generalnom sekretaru UN-a i intervjui i članci Visokog predstavnika i njegovih saradnika. Korpus je analiziran kvalitativnom metodom analize u okviru pragmatičke teorije i kritičke analize diskursa. U analizu je pored same negacije uzet u obzir i širi društveni kontekst u kojem je ovaj diskurs smješten, jer se u knjizi polazi od prepostavke da se značenje generira i interpretira samom upotrebom u kontekstu. Kontekst se u ovoj knjizi ne shvaća kao objektivna stvarnost, nego kao društveno-kognitivni posrednik između društva i društvenih situacija s jedne strane i diskursa s druge strane. Konteksti nisu objektivna i deterministička ograničenja koje postavlja društvo ili kultura nego subjektivne interpretacije, konstrukcije ili definicije takvih aspekata društvenog okruženja od strane sudionika u diskursu. Te subjektivne interpretacije, konstrukcije i iskustva pohranjuju se u vidu mentalnih modela u epizodnoj memoriji čovjeka. Mentalni modeli ne samo da definiraju naše razumijevanje teksta i govora, nego i razumijevanje cijelog komunikacijskog događaja. Takvo razumijevanje je predstavljeno kontekstnim modelom.

Globalni kontekst u kojem se odvija politički diskurs koji se analizira u ovoj knjizi predstavlja poslijeratnu Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1995-2001., a neposredni sudionici su Visoki predstavnik i njegovi saradnici, Generalni sekretar UN-a kao recipijent izvještaja i novinari kao sagovornici Visokog predstavnika i saradnika u intervjuima, dok su indirektni sudionici građani BiH, političari u BiH i svijetu, kao i obični ljudi širom svijeta koji su čitali intervju i članke Visokog predstavnika i njegovih saradnika koji su objavljivani u svjetskim medijima.

U ovoj knjizi pošlo se od sljedećih pretpostavki:

- negacija se u prirodnom jeziku može izraziti eksplicitno, upotrebom negativnog markera, ili implicitno, upotrebom inherentno negativnih leksičkih sredstava, kombinaci-

je sintaktičkih konstrukcija kao i isprepletenim djelovanjem lingvističkih sredstava i zajedničkog općeg ili prethodnog znanja sudionika u diskursu;

- kompleksnost negacije u jeziku posljedica je njene duboke povezanosti sa samim ontološkim fenomenom negacije s jedne strane, te s lingvističkim, prije svega morfo-sintaktičkim, semantičkim, pragmatičkim i psiholingvističkim fenomenima, kao i s društvenim konvencijama s druge strane;
- kompleksnost negacije ima za posljedicu čitavu lepezu funkcija koje ona može vršiti u ljudskoj komunikaciji;
- negacija može imati veoma značajnu ulogu u nekom od argumentativnih diskursa kojima je cilj ubjeđivanje ili čak manipulacija slušatelja ili čitatelja, a diskurs u čijoj osnovi leži ubjeđivanje drugog jeste politički diskurs.

Zaključci do kojih sam došla nakon analize negacije u korpusu jesu sljedeći:

- 1) Negacija se u engleskom jeziku može izraziti eksplicitno i implicitno. **Eksplicitna negacija** izražava se negatorom *not*. *Not* se u kombinaciji s pomoćnim glagolom koristi u svrhu primarne glagolske negacije (koja može biti analitička i sintetička, što se dešava u slučaju da dođe do kontrahiranja negatora *not* i pomoćnog glagola, npr. *don't*), sekundarne glagolske negacije, gdje nemamo pomoćni glagol nego se *not* stavlja direktno ispred nefinitnog glagolskog oblika ili konjunktiva, i imperativne negacije, gdje se u svim slučajevima koristi negativni pomoćni glagol *don't* (eng. *negative auxiliary*, kako ga nazivaju Huddleston i Pullum, 2002: 802). *Not* se koristi i kao marker neglagolske negacije kada stoji, između ostalog, ispred kvantifikatora kao što su *all*, *everybody*, i sl., priloga *only* i *even*, pridjeva koji se negirani negativnim prefiksom kao što su *unattractive* ili *inelegant*, priloga koji su negirani negativnim prefiksom kao što su *unnaturally*, *unexpectedly*, i sl. Eksplicitna negacija izražava se i sintetičkim apsolutnim negatorima kao što su *no*, *nobody*, *never* itd., aproksimativnim negatorima kao što su *hardly*, *barely*, *rarely*, *few*, *little* i sl. (ovi negatori su tradicionalno svrstani u eksplicitnu negaciju jer prolaze Klimine testove negacije, od kojih je jedan naprimjer da se na rečenice u kojima se oni nalaze dodaju pozitivni upitni privjesci (eng. *question tags*), iako imaju implikaturu „ne nula“) i afiksalsnom negacijom, što znači da se riječ može negirati dodavanjem negativnog afiksa kao što su prefiks *un-* ili sufiks *-less* u engleskom. **Implicitna** negacija izražava se sljedećim konstrukcijama: pozitivnim retoričkim pitanjima (npr. *Who reads the laws except for lawyers and judges?*); inherentno negativnim leksičkim jedinicama kao što su *fail*, *avoid*, *prevent*, *prohibit*, *deny*, *reject*, *refuse*, *doubt*, *surprising*, *shocked*, *foolish*, *stupid*, *small*, *slow*, *delay* itd. (npr. *Return is being obstructed by political blockages as well as acute lack of housing space which still has to be overcome by an immense housing reconstruction effort*); kvantificirane imeničke fraze koje impliciraju prema dolje, kao što su imeničke fraze modificirane kvantifikatorima *few*, *little*, *at most*; intenzifikator *too* koji je dopunjen infinitivnom klauzom (npr. *It's too early to come to any conclusions at this moment*); prijedlozi i veznici kao što su *against*, *before*, *but*, *opposite to*, *without*, *until* itd.; *only* (npr. *Only then can the region reconcile itself with its past and look to the future*); komparativne i superlativne konstrukcije; implicitne i eksplicitne

kondicionalne rečenice (npr. *There could probably have been peace far earlier, on roughly the terms we see now, if there had been unity of policy and of coherence in action across the Atlantic*); *almost* (npr. *This has been illustrated by the events in Mostar at the beginning of February which almost led to an early termination of its EU Administration*); idiomatski izrazi kao što su *pay lip service to, get rid of, out of the question* (postoje i eksplicitno negativni idiomatski izrazi kao što su *not hold water* ili *there's no use crying over spilt milk*); metafore kao što su *the guns have fallen silent* ili *exit the stage*; konstrukcija *is/has yet/still to do sth/to be done* (npr. *The Federation Parliament has yet to ratify the legislation imposed by the High Representative in July last year*); modalni glagoli kao što se *need, should, must* itd., kao i leksički glagol *need* i imenica *need* (npr. *Brcko remains in critical need of outside investment to support the multiethnic administration, encourage returnees, and deter the potential for social unrest*); leksički glagoli *require* i *remain* (npr. *The Plan will require the full commitment of both donors and implementing agencies to ensure that political and material resources are directed, and if necessary re-directed to support and sustain minority return movements; The Federation Ministry of Interior was finally inaugurated during the reporting period, although deployment of minority officers remains to be finalised*); različite sintaktičke konstrukcije kojima je negacija implicitno izražena kao što su *rather than, instead of, far from, free from* itd. (npr. *When it comes to the Serb Presidency member, I hope Radisic will win rather than Krajisnik*); leksičke jedinice koje imaju pozitivno leksičko značenje stvaranja, implementiranja, uvođenja i koje u odgovarajućem tekstualnom i situacijskom kontekstu mogu imati negativnu implikaturu (npr. *This means abandoning the statist economic attitudes of the past, pressing ahead with privatisation and creating an environment which encourages enterprise and allows the economy to flourish, and in which the rule of law is respected*). Negativnost ovih struktura proističe iz činjenice da one licenciraju negativne implikacije i implikature u kontekstima u kojima se pojavljuju.

- 2) Negacija je u veoma bliskoj interakciji sa semantičkom implikacijom kao i s pragmatičkim značenjem u vidu presupozicije i implikature, indirektnih govornih činova, ali i s društvenom konvencijom učtivosti u međuljudskim odnosima. Mnogi oblici implicitne, ali i eksplicitne negacije (npr. aproksimativni negatori) uzrokuju **negativnu implikaciju** fraze ili rečenice u kojoj se nalaze. Konstrukcije koje imaju negativnu implikaciju jesu aproksimativni negatori, izrazi koji označavaju promašaj ili nečinjenje, izbjegavanje i propust (npr. *fail, avoid, omit*), izrazi koji označavaju sprečavanje i zabranu (npr. *prevent, prohibit*), izrazi poricanja (npr. *deny*), odbijanja i odbacivanja (npr. *refuse, reject*), izrazi sumnje (npr. *doubt*), kvantifikator *at most*, prijedlozi *but, unlike, without, except (for)*, prilog *only*, komparativne i superlativne konstrukcije i prilog *almost*. Mnogi oblici implicitne negacije uzrokuju **negativnu implikaturu** fraze ili rečenice u kojoj se nalaze, a to su izrazi suprotnog očekivanja (npr. *amaze, astonish, shock, itd.*), izrazi nepovoljne evaluacije (npr. *absurd, excessive, stupid, itd.*), intenzifikator *too*, prijedlozi *against, before, contrary to, opposite (to), outside*, veznik *until*, kontrafaktivne kondicionalne rečenice, hipotetske rečenice, idiomatski izrazi, metafora, konstrukcija *is/has yet/still to do sth/to be done*, modalni glagoli,

konstrukcije *rather than, instead of, far from, free from, it is high time, sort of, anything but*, leksičke jedinice koje imaju pozitivno značenje stvaranja, implementiranja, uvođenja (npr. *create, establish, implement, itd.*). Pored negiranja ili poricanja ustvrđene propozicije, negacija se najčešće koristi za poricanje **presupozicije**, što se u većini slučajeva manifestira kao poricanje zajedničkog znanja i vjerovanja s jedne i očekivanja s druge strane. Također, zbog svoje tentativnosti, negacija je veoma važna u upotrebi **strategija učtivosti**. Međutim, kada se negacija upotrebljava kao direktno ili eksplicitno suprotstavljanje sagovorniku ili poricanje sagovornikove tvrdnje, onda ona predstavlja čin ugrožavanja sagovornikovog obraza, najčešće pozitivnog.

- 3) Iz ove bliske interakcije negacije s implikacijom, implikaturom, presupozicijom, indirektnim govornim činovima i strategijama učtivosti proizlaze mnoge funkcije negacije u samom diskursu. Osnovna funkcija negacije, kao što je već rečeno, jeste **negiranje propozicije**, odnosno govornikovo reagiranje na, odnosno poricanje onoga što je upravo rečeno ili prethodno ustvrđeno u tekstu (npr. *During the sanctions years Mr Milosevic could blame all the problems on the outside world, and did so with an element of success. But with sanctions gone and people seeing no improvement, this is no longer the case*). Sljedeća najbitnija funkcija negacije jeste **negiranje presupozicije**, odnosno zajedničkog znanja, očekivanja ili vjerovanja. Ono je prisutno ponekad i u onim slučajevima kada se naizgled negira prethodno ustvrđena propozicija. S negiranjem presupozicije povezana je i sljedeća funkcija negacije, a to je samo **presuponiranje**, dakle pakiranje informacije kao nečega što se uzima zdravo za gotovo i čija se istinitost ne dovodi u pitanje i to upravo pomoću negacije (npr. *Has anyone asked the taxpayers if they want their local governments spending money on these stations when more basic needs are not being met?*) Sljedeća bitna funkcija negacije jeste negiranje odnosno **ponišćavanje implikature** (npr. *the first one was the hotel Saraj, which not everyone liked as a matter of fact, no-one liked, but they came*). Također, negacija može služiti i kao sredstvo za **izražavanje različitih implikatura**. To mogu biti partikularizirane konverzacijske implikature, za čije izvođenje je potrebno znanje situacijskog konteksta. U nekom slučajevima može se istom negacijom poricati jedna implikatura a izražavati druga (npr. *A climate of fear inhibits freedom of movements between the two parts of Bosnia, and it has been darkened by a number of ugly incidents, mostly but not exclusively on the Serb side of the boundary*). Negacijom se mogu izražavati i generalizirane konverzacijske implikature, i to pomoću sljedećih konstrukcija: podizanja negacije, negativnih *da/ne* pitanja i duple negacije. Podizanje negacije ima funkciju opreznog izražavanja mišljenja o nečemu, s čim je povezana i funkcija ograde, pa se zbog toga često koristi za postizanje strategije učtivosti. Podizanje negacije dešava se najčešće uz glagole koji izražavaju mišljenje, kao što su naprimjer *think* i *believe* (npr. *Therefore we didn't think that Izetbegovic's idea (to establish a body for missing money investigation) was necessary*). Negativna *da/ne* pitanja imaju funkciju traženja potvrde za propoziciju izraženu u pitanju. Ona imaju tako jaku preferencu prema pozitivnom odgovoru, da ih recipijenti vrlo često i tretiraju ne kao pitanja nego kao izraženo mišljenje s kojim će se složiti ili ne (npr. *Doesn't it appear that both the international community and the parties themselves have reconciled*

themselves to partition ?). Dupla negacija koristi se najčešće kako bi se izbjegla direktna tvrdnja i ublažilo ono što se želi reći (npr. *It is not for the international community to seek to rule and govern Bosnia, but none of us can be indifferent to the prospects for stability and peace in this important part of Europe*), za poricanje presupozicije, pozicije i implikature, za izražavanje mišljenja (naročito u kombinaciji s podizanjem negacije, npr. *BiH was a multi-ethnic community before the war, and I don't see why it could not be again*), opravdavanje sebe i predstavljanje sebe u pozitivnom svjetlu. Negacija se može upotrijebiti i u izražavanju **direktnih govornih činova** (npr. *I will not leave BiH until Ferhadija is rebuilt*), kao i **indirektnih govornih činova** (npr. *And let me insist on this: without adequate funding, reforms will be jeopardized*). Negacija se koristi i u svrhu **izbjegavanja obavezivanja i preuzimanja odgovornosti** koje podrazumijeva direktna tvrdnja (npr. *Yet in contrast to 1995-6, when similar distrust of the political and military arms of the international community was widespread, there is little sign of rising inter-ethnic tension among ordinary Serbs, Croats and Bosnians*). Negacija je veoma bitna u postizanju strategije **pozitivnog predstavljanja sebe** i **negativnog predstavljanja drugog**, kao i u **opravdavanju sebe** (npr. *We are not here to do everything necessary*). Negacija se upotrebljava da se izrazi **neslaganje** sa sagovornikom (npr. *I don't agree with you that the international community is slowing the process down*), ali i za **slaganje** (npr. *It is a fact that return movements into some areas do not happen fast*, kao odgovor na konstataciju novinara da je registrirano malo povratnika). Negacijom se može izraziti i **implicitno poredenje** (npr. *I think there a small miracles happening more or less every day in terms of contacts and meetings that were absolutely inconceivable only months ago*). Negacija može imati i funkciju **naglašavanja** bitne informacije. Naglašavanje se najčešće izražava konstrukcijom *not only...but also* (npr. *They are important not only in allowing the peoples of Bosnia and Herzegovina freely to choose their own leaders, but also in paving the way for the setting up of the common institutions laid down in the Peace Agreement*), apsolutnim negatorom *never* (npr. *I have made it clear to the HDZ that they can always return to those institutions they had left, but that the IC will never compromise on BiH's constitutional principles*), komparativnim i superlativnim konstrukcijama (npr. *This suspicion is our biggest enemy*), pozicijom negacije u rečenici – ako se negacija nalazi na prvom mjestu u rečenici, tada je naglašena i tada dolazi do inverzije između subjekta i pomoćnog glagola (npr. *I think that the 'independents' option is not real. Nor is domination an option, although I can still see its signs in Bosnia*); ako se negacija nalazi u fokusu rascijepljene rečenice, tada je ona također naglašena (npr. *It is not by building military bastions, but by dismantling the barriers to trade and human contacts that societies and regions torn apart by war can gradually be brought together*).

- 4) Lingvističke strukture same po sebi nisu sredstva manipulacije u diskursu, ali se neke od njih mogu veoma dobro upotrijebiti u manipulativne svrhe. Istraživanje korpusa pokazalo je da se negacija veoma često koristi u manipulativnoj diskursnoj strategiji pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog. Ustanovljeno je da se na analizu političkog diskursa ilustriranog izvještajima i intervjuima i člancima Visokog predstavnika i njegovih saradnika može primijeniti van Dijkov model analize

manipulativnog diskursa, koji obuhvaća tri aspekta: društveni, kognitivni i diskursni. Manipulativni diskurs prisutan je u onim situacijama kada govornik ima moć, najčešće političku moć (to znači da je on taj koji ima riječ, da ima pristup masovnim medijima i javnom diskursu), kada pripada društvenim elitama, dakle moćnoj grupi ili instituciji, i kada je u interesu moćnih pojedinaca ili grupa a protiv interesa većine koja nema političku moć. Analiza je pokazala da Visoki predstavnik ima vrlo veliku moć – on je dio jedne veoma moćne svjetske institucije, njegova moć je i legitimizirana rezolucijom UN-a, a kasnije i potvrđena i naglašena Bonskom deklaracijom iz 1997., on je taj koji u većini slučajeva ima riječ, ima pristup svim masovnim medijima, čak i kontrolira neke masovne medije, ima mogućnost organiziranja konferencija za štampu, saopćenja za javnost, drži govore, piše izvještaje u kojima svome pretpostavljenom nameće mentalni model trenutne situacije u BiH. Kada su recipijenti u pitanju, i tu moraju biti ostvareni određeni uvjeti da bi manipulacija putem diskursa bila uspješna. Naime, recipijenti koji su prijemčivi za manipulaciju predstavljaju se kao žrtve kojima nedostaje sredstava da se odupru manipulaciji – nedovoljno znanje ili potpuni nedostatak znanja koje bi im omogućilo da se protuargumentima suprotstave manipulaciji, jake emocije ili traume koje mogu blokirati sposobnost recipijenata da prepoznaju manipulaciju i da joj se odupru, i društvena pozicija, profesija ili status koji su takvi da ne pružaju recipijentima mogućnost otpora manipulaciji. Ako to primijenimo na recipijente diskursa Visokog predstavnika u BiH, vidimo da su svi kriteriji zadovoljeni – većina građana BiH ne posjeduje dovoljno znanja da se odupre bilo kakvoj manipulaciji, pogotovo ne onoj koja se vrši putem diskursa koji se odvija na njima stranom, engleskom, jeziku, građani u BiH još uvijek su veoma ranjivi zbog preživljenih trauma tokom posljednjeg rata u BiH i tako veoma podložni svakojakoj vrsti manipulacije, počevši od one koja se vrši od strane lokalnih političara za koje građani imaju iluziju da su ih izabrali do manipulacije koju sprovode razni pripadnici međunarodne zajednice čiji je Visoki predstavnik najistureniji eksponent, i na kraju, građani BiH žive u većini slučajeva na rubu egzistencije, na veoma su niskom društvenom položaju i nemaju gotovo nikakav suštinski bitan pristup javnim medijima. Dakle, u društvenom smislu, u BiH postoje idealni uvjeti za manipulaciju, koja se vrši prilično suptilno putem samog diskursa, dok građani imaju privid demokracije i slobode. Kada uzmemo u obzir kognitivni aspekt manipulacije, možemo zaključiti da se on odvija na sva tri nivoa koja spominje van Dijk, a to su kratkotrajna memorija, epizodna memorija i društvena spoznaja, s tom razlikom između dva potkorpusa da se manipulacija na trećem nivou, gdje se utječe na stvaranje trajnijih stavova, ideologija i vjerovanja u vidu društvenih reprezentacija, ne dešava u diskursu između Visokog predstavnika i Generalnog sekretara UN-a, dakle u izvještajima. Za takvu vrstu manipulacije u ovom diskursu nema potrebe budući da oba sudionika dijele istu ideologiju. U kratkotrajnoj memoriji vrši se razumijavnje riječi i rečenica na lingvističkom nivou (fonetskom, fonološkom, morfološkom, sintaktičkom i leksičkom), pa se manipulacija na tom nivou može vršiti tako što će se izgovorom, intonacijom, brzinom govorenja, nejasnim govorom ili pisanjem usporiti razumijevanje od strane recipijenata onih informacija koje nisu u interesu manipulatora, dok će se one informacije koje su u njihovom interesu naglašavati na razne načine – razgovijetnim govorom, intonacijom, jasnoćom, stavljanjem tih informacija

na ona mjesta u tekstu koja najbrže privlače pažnju čitalaca, kao što su naslovi ili vrh stranice, boldiranim slovima, razumljivom leksikom, itd. Analizom je utvrđeno da se negacija može koristiti na takav način – u naslovima se od strane Visokog predstavnika negacijom obično poriču optužbe u vidu presupozicija, očekivanja građana BiH da bi naprimjer moglo doći do revizije Daytonu, indirektno se prijeti, daju se savjeti. Također, negacijom se može postići i nejasnoća u diskursu, jer su informacije izražene negacijom teže za obradu u kratkotrajnoj memoriji nego pozitivne propozicije, što su i dokazala psiholingvistička istraživanja. U epizodnoj memoriji vrši se pored razumijevanja riječi i rečenica i razumijevanje samog konteksta u kojem se diskurs upotrebljava i to u vidu mentalnih modela ili kontekstnih modela. Mi stvarnost percipiramo indirektno, pomoću takvih modela, tako da se naši mentalni modeli stvarnosti putem manipulacije mogu nametnuti drugom. Osnovne strategije koje se koriste u ovakvoj manipulaciji jesu isticanje naših dobrih djela, odnosno njihovih loših djela, kao i skrivanje naših loših djela, odnosno njihovih dobrih djela. Ove strategije čine sastavni dio opće strategije pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog, što je vidljivo u oba potkorpora. U izvještajima se ta strategija koristi kako bi se opravdalo prisustvo OHR-a u BiH, kao i sredstva koja se ovdje troše i kako bi se to prisustvo što više prolongiralo – naime, OHR čini u BiH samo dobre stvari, postigao je brojne uspjehe, ali tu su lokalni političari čija su negativna djela naglašena i zbog kojih je prisustvo međunarodne zajednice u BiH još uvijek neophodno. U intervjuima i člancima koristi se ista strategija, podgrijava se atmosfera straha od drugog, od novog rata, prijeti se odlaskom OHR-a i povlačenjem novčane pomoći BiH, pa se i kod građana BiH stvara mentalni model prema kojem je prisustvo OHR-a neophodno. Najutjecajniji oblik manipulacije jeste manipulacija jednog aspekta dugotrajne memorije koji se naziva društvena spoznaja. Takvom se manipulacijom recipijentima pokušavaju usaditi stavovi, vjerovanja i ideologije, koji su dugotrajniji od mentalnih modela i koji se ne mijenjaju tako brzo kada su jednom usađeni. Ti stavovi, vjerovanja i ideologije stvaraju se u vidu društvenih reprezentacija, koje su vrlo stabilne i koje, kad se jednom usade, daju velike mogućnosti manipulacije recipijentima. Osnovna strategija u ovoj manipulaciji jeste generalizacija, koja se opet može ostvarivati putem pozitivnog predstavljanja sebe i negativnog predstavljanja drugog, u čemu negacija ima značajnu ulogu. Ta strategija uočena je u intervjuima i člancima Visokog predstavnika i njegovih saradnika, gdje se jedan specifični mentalni model kojeg imaju građani BiH a koji je nabijen traumama iz proteklog rata, strahovima od drugog, razočarenjem u prošli sistem generalizira do općeprihvaćene ideologije koja podrazumijeva neopohodnost međunarodne zajednice u BiH, tržišnu ekonomiju, privatizaciju i komercijalne banke. Ta društvena reprezentacija podrazumijeva i Evropsku uniju kao ideal, a da bi se došlo do tog ideala potrebno je izvršiti mnoge postavljene zadatke (njih postavlja međunarodna zajednica), koji su opet predstavljeni kao nešto što je dobro i neophodno da bi nas konačno mogli razmatrati kao potencijalne kandidate za ulazak u tu zajednicu blagostanja. Kao što vidimo, i ovdje je za postizanje ovakve generalizacije i samim tim manipulacije potrebno sebe predstaviti u što boljem svjetlu, a drugog u što gorem. Negacija, bilo eksplicitna, bilo implicitna, predstavlja gotovo savršeno sredstvo za postizanje te strategije.

- 5) Na kraju, možemo reći da je istraživanje potvrdilo sve postavljene hipoteze, ali je i ukazalo na mogućnosti novih istraživanja. Pokušajem otvaranja novih perspektiva u analizi političkog diskursa u Bosni i Hercegovini zaključit ću ovu knjigu.

5.2 Perspektive

U procesu istraživanja i pisanja ove knjige otvorili su se mnogi novi problemi, o kojima nije moglo biti riječi u samoj knjizi zato što bi to izlazilo iz okvira zadatog istraživanja, ali koji bi mogli postati predmetom narednih istraživanja. To mi se čini naročito bitnim kada govorimo o trenutnoj društveno-političkoj situaciji u Bosni i Hercegovini, jer bi se daljom kritičkom analizom političkog diskursa u BiH, a pod njim podrazumijevam i diskurs međunarodne zajednice u BiH koji se odvija na engleskom i diskurs domaćih političara i masovnih medija koji se odvija na bosanskom/hrvatskom/srpskom, moglo ukazati na način na koji taj diskurs oblikuje mentalne modele ali i društvene reprezentacije, kao što su stavovi i ideologije, građana BiH, i tako posredno čini ljude posebno neotpornim na svaku vrstu manipulacije. U tom smislu bilo bi od velike važnosti provesti sljedeća istraživanja:

- Budući da su pojedini aspekti diskursa Visokog predstavnika analizirani u lingvističkoj literaturi (npr. Bilbija, 2005, koja je analizirala izvještaje Visokog predstavnika s lingvističkog i pragmatičkog stajališta, Bilbija, 2009, gdje također imamo analizu diskursa OHR-a u BiH, zatim Majstorović, 2007a, koja je analizirala saopćenja za štampu Visokog predstavnika; u ovoj se knjizi analiziraju izvještaji, intervjui i članci Visokog predstavnika), bilo bi nužno analizirati i ostale žanrove u tom diskursu, kao što su konferencije za štampu i govori, i to u periodu od 1995. pa naovamo, kako bi se dobila kompletna slika tog diskursa i načina na koji on oblikuje društvenu i političku stvarnost u BiH. Takvo jedno istraživanje podrazumijevalo bi čitav tim istraživača, koji bi prikupljeni korpus analizirali u okviru više lingvističkih disciplina koristeći kombiniranu metodologiju kvantitativne i kvalitativne korpusne analize;
- Bilo bi neophodno analizirati diskurs domaćih političkih elita i masovnih medija, jer bi se tako moglo naučno dokazati koliku moć ima diskurs u oblikovanju identiteta ljudi i u stvaranju njihovih stavova, vjerovanja i ideologija. Ovo istraživanje također bi podrazumijevalo cijeli tim istraživača, i to iz različitih lingvističkih disciplina;
- Takva istraživanja podrazumijevala bi analizu svih nivoa lingvističkih struktura i načina na koji se one mogu upotrijebiti u svrhu manipulacije ljudima;
- Potrebno je još dosta istraživanja na polju presupozicije i njene funkcije u manipulativnom diskursu;
- Analiza upotrebe metafore, metonimije i deikse u političkom manipulativnom diskursu u Bosni i Hercegovini također je veoma značajna jer bi se tako mogle otkriti mnoge suptilne strategije manipulacije ljudima. Metafora i deiksa u političkom diskursu istraživani su u sklopu kritičke analize diskursa (npr. Chilton, Schäffner 2002, Chilton 2004), ali politički diskurs u BiH još nije analiziran na taj način od strane lingvista;

- Rezultati ovih istraživanja trebali bi biti predstavljeni javnosti u BiH, kako bi se barem malo podigla svijest ljudi o važnosti znanja i obrazovanja u odupiranju suptilnoj manipulaciji koja se svakodnevno vrši putem političkog i diskursa masovnih medija na najstabilnije društvene reprezentacije u dugotrajnoj memoriji ljudi gdje se oblikuju čvrsti stavovi, vjerovanja i ideologije.

Dodatak

1st Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations

14/3/1996 [🖨 print document](#) | [↓ download document](#) | [@ send by e-mail](#)

Contents

- 1. Introduction**
- 2. Institutional Aspects**
 - a. Office of the High Representative
 - b. International Conference on the Former Yugoslavia (ICFY) and the ICFY Mission
 - c. Steering Board of the Peace Implementation Council
- 3. Coordination of Civilian Implementation**
 - a. Overall Coordination
 - b. Operational Coordination
 - c. Peace Agreement Commissions
 - d. The Unification of Sarajevo
 - e. Economic Reconstruction
 - f. Demining
 - g. Elections and Liaison with OSCE
 - h. Free and Independent Media
 - i. Human Rights
 - j. Freedom of Movement
 - k. Refugees and Displaced Persons

- l. Prisoners of War
 - m. Missing Persons
 - n. United Nations International Police Task Force
 - o. Regional Stabilisation
 - p. Inter-Entity Boundary and the issue of the Brcko Area
 - q. The Constitution of Bosnia and Herzegovina
 - r. Federation Issues
- 4. Cooperation with IFOR**
- 5. Looking Forward**

1. INTRODUCTION

1. In its resolution 1031 (of 15 December 1995), the Security Council endorsed my nomination as High Representative to “*monitor the implementation of the Peace Agreement and mobilize and, as appropriate, give guidance to, and coordinate the activities of, the civilian organizations and agencies involved*” in the implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina.
2. The Security Council also requested the Secretary General to submit reports from the High Representative, in accordance with Annex 10 of the Peace Agreement and the conclusions of the London Peace Implementation Conference, on the implementation of the Peace Agreement. I herewith submit my first report.
3. This report covers the period from the signature of the Peace Agreement in Paris on 14 December 1995 to the beginning of March 1996. I intend to submit reports at regular intervals on developments the areas indicated below.

2. INSTITUTIONAL ASPECTS

Office of the High Representative

4. In order to be able to fulfill the duties assigned to me, I have established a Headquarters in Sarajevo and a Secretariat in Brussels.
5. The Headquarters in Sarajevo is responsible for the operational level coordination of civilian implementation activities in Bosnia, for contacts with the authorities of Bosnia and Herzegovina and for the running of all of the commissions set up in the Peace Agreement. If funds are available, it is my intention to set up an Office in Banja Luka in order to be able to deal better with developments in the Republika Srpska. The Headquarters in Sarajevo is headed by the Principal Deputy and has, in addition to the Chief of Staff, units responsible

for Political Affairs including Elections, Economic Policy and Reconstruction, Relations with the United Nations, Relations with IFOR, Human Rights, Humanitarian Issues including Refugees, Legal Affairs and Media Relations.

6. The Secretariat in Brussels is responsible for the international aspects of peace implementation and is currently headed by my Senior Adviser. It maintains contacts at the strategic level with the Headquarters of the respective implementation agencies as well as contacts with the different governments and international organizations I have been asked to report to and coordinate with. The Secretariat in Brussels has active units for Political Affairs and Policy Planning as well as for Relations with NATO and SHAPE. In addition, there will shortly be separate sections dealing with the regional and state succession issues formerly dealt with by the International Conference on the Former Yugoslavia (ICFY). I will also set up a legal section in Brussels.
7. The practical problems associated with the setting up of an organization from scratch have been considerable. I was able to benefit from the resources of the International Conference on the Former Yugoslavia during the first few weeks, without which the task would not have been possible.

Korpus

Izveštaji Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini

1st Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3661

2nd Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3664

3rd Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3666

4th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3667

5th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3668

6th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3669

7th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3670

8th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3671

9th Report of the High Representative for Implementation of the Bosnian Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3672

10th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3673

11th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3674

12th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3675

13th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3677

14th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3678

15th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3679

16th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3658

17th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3659

18th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=3660

19th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=5126

20th Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to The Secretary-General of the United Nations, dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=5821

Intervjui i članci

Article by the High Representative, Carl Bildt: “I Can’t Bomb The People of Bosnia Into Friendship”, *The European*, Carl Bildt | 9/2/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressa/default.asp?content_id=3158

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Keeping Bosnia in One Peace. The Military Mission is going Well; It’s the Civilian Reforms That Need Help”, *Washington Post*, Carl

Bildt | 31/3/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3159

Article by the High Representative, Carl Bildt: “The Important Lessons of Bosnia”, *Herald Tribune*, Carl Bildt | 3/4/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3161

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Help the Bosnia Parties to Make Dayton Work”, *Financial Times*, Carl Bildt | 3/4/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3160

Article by the High Representative, Carl Bildt: “I Haven’t Legitimized War Criminals”, *The Wall Street Journal*, Carl Bildt | 14/5/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3162

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Bosnia: Don’t Delay the Vote”, *Washington Post*, Carl Bildt | 12/6/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3163

Article by the High Representative, Carl Bildt, “Bosnia can have Free Elections”, *The Times*, Carl Bildt | 13/6/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3164

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Bosnia: Brave Words, Feeble Action”, *The Wall Street Journal*, Carl Bildt | 22/7/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3165

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Extend the Brief on Bosnia”, *The Financial Times*, Carl Bildt | 2/8/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3166

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Implementing the civilian tasks of the Bosnian Peace Agreement”, *The NATO Review*, Carl Bildt | 2/9/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3167

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Response to Dr Henry Kissinger’s article in the Washington Post of 8 September entitled - In the Eye of a Hurricane”, *Washington Post*, Carl Bildt | 14/9/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3168

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Bosnia can’t do it Alone”, *The Financial Times*, Carl Bildt | 4/10/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3169

Interview: Carl Bildt, High Representative in BiH in Pale TV, *TV Pale*, Ilija Guzina | 15/10/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3396

Article by the High Representative, Carl Bildt: “A Regional Plan For The Balkans”, *The European*, Carl Bildt | 24/10/1996, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3170

Article by the High Representative, Carl Bildt: “New Sick Man of Europe”, *The Financial Times*, Carl Bildt | 10/1/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3171

Article by the High Representative, Carl Bildt: “Beyond Grand Speeches”, *The Financial Times*, Carl Bildt | 11/4/1997, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3172

Interview: Carl Bildt, High Representative in BiH: “There Shall Be No Dayton 2”, *Vecernje Novine*, Fuad Cibukcic | 12/4/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=4924

Interview: Carl Bildt, High Representative in BiH, *Newsweek*, Sullivan | 26/5/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3398

Article by the High Representative: “Eigh Days Diary”, *Dnevni Avaz* | 26/5/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3173

Interview: Robert Farrand, Brcko Supervisor: “The Federation is Also to Blame”, *Vecernje Novine*, Suad Alagic | 14/6/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3399

Interview: Gerd Wagner, Senior Deputy High Representative, *OSLOBODJENJE*, Amra Kebo | 7/8/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3449

Interview: Gerd Wagner, Senior Deputy High Representative: “I have already asked for cancelling of suspensions of BiH ambassadorial offices“, *DNEVNI AVAZ*, Sead Numanovic | 9/8/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3400

Interview: Jacques Paul Klein, Principal Deputy High Representative: “The Pale regime is losing authority”, *Dnevni Avaz* | 23/9/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3402

Interview: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “Our Efforts Will be Worthwile”, *Oslobodjenje*, Amra Kebo | 7/10/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3403

Interview: Jacques Paul Klein, Principal Deputy High Representative: “Tudjman helped us a lot when he disempowered the hard-liners in Mostar”, *Nedjeljna Dalmacija*, Zdravka Soldic | 21/11/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3405

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: “I am absolutely against protectorate”, *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 27/11/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3406

Interview: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “Carlos Westendorp reveals his opinion about the Bosnian politicians”, *Slobodna Bosna* | 30/11/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3407

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "Westendorp is Pushing a Heavy Rock", *Oslobodjenje*, Mirsad Fazlic | 2/12/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3408

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative in BiH: *Nasa Borba*, Mirko Klarin | 12/12/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3409

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "The RS Must Respect the Decisions from Bonn", *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 15/12/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3410

Interview: Carlos Westendorp, the High Reperesentative: "Corruption is Normal Practice", *Vecernje Novine*, Mirsad Fazlic | 31/12/1997, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3411

Article by Amb. Jacques P. Klein, Principal Deputy High Representative, *Dnevni Avaz* Jacques P. Klein | 7/2/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3175

Interview: Jacques Paul Klein, Principal Deputy HR: "I don't care about the ethnic picture", *Reporter*, Sasa Bizic | 12/2/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3413

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "Unreal Dreams Of Separation Of The HDZ Hard-liners", *Vecernje Novine*, Mirsad Fazlic | 3/3/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3414

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "We will break the hardliners of the HDZ!", *Dani*, Emir Suljagic | 11/4/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3416

Interview: Jacques Paul Klein, Principal Deputy HR: "Zagreb must clearly say to Herzegovinians that they are a part of BiH", *Vecernji List* | 18/4/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3417

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative in BiH: "The solution for Bosnia is to change the authorities", *Delo* | 22/4/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3418

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative in BiH: "Sanctions to Croatia", *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 30/4/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3419

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "Jelavic is like Dodik, a Man of Action", *Oslobodjenje* | 30/5/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3420

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: "Nationalist Parties are not offering anything good their people", R. Vojvodic | 30/7/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3421

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative in BiH: “To Build a Better Life With Confidence”, *Glas Srpski*, Tomo Maric | 31/7/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3422

Interview: Robert W. Farrand, Supervisor for Brcko: “Half-way to the Arbitration”, *Glas Srpski* | 10/8/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3423

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative: “Cut by half the number of soldiers’ booklets”, *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 1/9/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3424

Article by the High Representative, Carlos Westendorp: “Charlemagne - Carlos Westendorp, Bosnia’s Euro-Spanish viceroy”, *The Economist*, Carlos Westendorp | 4/9/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/prensa/default.asp?content_id=3178

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative in BiH: “Krajisnik is a political dinosaur”, *Oslobodjenje*, Amra Kebo | 15/9/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3425

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR : “New Government with six Ministries”, *Oslobodjenje*, Amra Kebo | 12/10/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3428

Interview: Hanns H. Schumacher, Senior Deputy HR: “The winner does not take it all”, *Oslobodjenje*, Amra Kebo | 13/10/1998, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3429

Interview: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “If Croatia wants its products freed of custom duties in the BiH Federation, it will have to sign a similar agreement with the RS”, *Jutarnji List*, Antun Masle | 2/1/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3432

Interview: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “I Do Not Know Where Karadzic is Hiding”, *Vecernji list*, Lada Stipic-Niseteo | 3/2/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3434

Interview Part One: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “Federal Television Will Have Two Channels of the Western Type”, *Slobodna BiH*, Snjezana Setka | 16/2/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3435

Interview Part Two: Carlos Westendorp, High Representative in BiH: “Croats are good people who can be difficult sometimes”, *Slobodna BiH*, Snjezana Setka | 17/2/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3436

Interview: Jacques Klein, Deputy HR in BiH: “I Will Believe Jelavic That He Cares About the Croats in Bosnia When He Displays It”, *Jutarnji list*, Sanja Despot | 15/3/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressi/default.asp?content_id=3438

Article by the High Representative, Carlos Westendorp: “Bosnian Serbs Can Help to Guarantee the Peace”, *International Herald Tribune*, Carlos Westendorp | 15/3/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3179

Article by the High Representative, Carlos Westendorp: “Don’t Bargain With Bosnia”, *The Wall Street Journal*, Carlos Westendorp | 6/4/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3180

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative: “Klein and I are leaving BiH this summer”, *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 6/5/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3440

Interview: Jaques Paul Klein, Deputy HR: “Croatia Will Soon Be Rewarded for Its Positive in NATO Operation”, *Vecernji List*, Jozo Pavkovic | 7/5/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3442

Interview: Carlos Westendorp, the High Representative: “Decision on apartments must be implemented gradually”, *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 7/5/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3441

Article by the High Representative, Carlos Westendorp: “Lessons Bosnia Taught Us”, *The Wall Street Journal*, Carlos Westendorp | 19/5/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3182

Article by Amb. Jacques P. Klein, Principal Deputy High Representative, *Dnevni Avaz*, Jacques P. Klein | 16/6/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3183

Article by Simon Haselock, Deputy High Representative for Media Issues: “Freeing the Media is as Vital as Clearing Mines”, *The Times*, Simon Haselock | 18/6/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3184

Article by Simon Haselock, Deputy High Representative for Media Issues: “BiH will Enter Europe Only When the Media is Liberated from Political Control”, *BiH DANI*, Simon Haselock | 25/6/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3185

Article by the High Representative, Carlos Westendorp: “Lessons From Bosnia”, *Wall Street Journal Europe*, Carlos Westendorp | 29/7/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3186

Article by Simon Haselock, Head of Media Affairs: “The Balkans Need Media Rules”, *Wall Street Journal*, Simon Haselock | 7/9/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3187

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “The Future of Bosnia lies with its People”, *Wall Street Journal Europe*, Wolfgang Petritsch | 17/9/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3188

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “Odgovornost is the key to returns, and Sarajevo, the capital, must lead”, *Dani*, Wolfgang Petritsch | 1/10/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3189

High Representative’s Diary for Dnevni Avaz, *Dnevni Avaz*, Wolfgang Petritsch | 20/11/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3191

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “What kinds of leaders Bosnia and Herzegovina needs, Removing Obstacles to Ownership”, *BiH*, Wolfgang Petritsch | 1/12/1999, dostupno na: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3193

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative, *Onasa*, Miranda FEJZAGIC | 23/1/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3343

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “The Victory of the Coalition is a clear signal to Herzegovinian radicals that they should forget about annexation to Croatia for good”, *Globus*, Antun Masle | 28/1/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3344

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH in Brussels, Brussels | 9/2/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3738

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Dayton is not the New Testament”, *Feral Tribune*, Ivan Lovrenovic | 22/4/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3347

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Multi-ethnicity is the Solution”, *Publico*, Pedro Caldeira Rodrigues | 8/5/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3350

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch, *The Wall Street Journal*, Wolfgang Petritsch | 22/5/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3135

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “The International Community Will Leave When Bosnia Enters Europe”, *Oslobodjenje* | 22/6/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3351

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “I will not leave BiH until Ferhadija is rebuilt”, *Slobodna Bosna*, Danka Savic | 14/9/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3352

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Those Who Are Not Doing Their Job Well Should be Afraid of the International Community”, *Ljiljan* | 19/9/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3353

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “The Governing Parties Have Shown That They Do Not Need Donations”, *Start* | 10/10/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3354

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “The challenge for Kostunica”, *Financial Times*, Wolfgang Petritsch | 12/10/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3137

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Nationalists Incite Fear Again”, *BLIC* | 20/10/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3356

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Without Change Of Power, BiH May Become Europe’s Pauper”, *Vecernje Novine* | 11/11/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3359

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “Bring the War Criminals to Book”, *Wall Street Journal Europe*, Wolfgang Petritsch | 24/11/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3138

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “Jelavic has been elected, let him start working for his voters now”, *Jutarnji List*, Sanja Despot | 28/11/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3361

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “All who have committed crimes shall be brought before the Court of Justice”, *Nezavisne Novine* | 14/12/2000, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3362

Interview of the High Representative, Wolfgang Petritsch, *Vjesnik* | 27/1/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=5668

Interview: Matthias Sonn, Senior Deputy HR: “Bosnia and Herzegovina is not possible unless Croats are in it, too: Everyone in the IC is aware of that!”, *Hrvatska Rijec* | 27/1/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3364

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “I Expect From The Rs Authorities To Arrest War Crime Indictees”, *Nezavisne Novine* | 27/1/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3363

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative: “HDZ BiH should not be surprised by “being left out of the game”, *VJESNIK* | 29/1/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3368

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “Yes, Multiethnic Bosnia”, *International Herald Tribune*, Wolfgang Petritsch | 1/2/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3140

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “Nationalism impoverished the country”, *SRNA* | 2/2/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3371

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “Jelavic and HDZ play on the card of fear and work against Croats”, *JUTARNJI LIST*, Wolfgang Petritsch | 12/2/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3143

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “International Engagement Works”, *Wall Street Journal Europe*, Wolfgang Petritsch | 20/2/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3145

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “Zagreb, EU and USA: Extremists should be cut back”, *VECERNJI LIST* | 7/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3375

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: COMMENT & ANALYSIS: “Why Jelavic had to go”, *The Financial Times*, Wolfgang Petritsch | 8/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3146

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “It is certainly not he who is threatened, because he has made provisions for himself for the rest of his life!”, *SLOBODNA BOSNA*, Bakir Hadziomerovic | 8/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3377

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “I am against Drazen Budisa’s proposal to change Dayton, because that would not lead us to success in this stage!”, *Hrvatska Rijec*, Dejan Lazovic | 9/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3382

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “I am shocked by the intensity of the hatred in Bishop Ratko Pericas speech at the Assembly in Mostar and his support for convicted war criminals”, *Globus*, Antun Masle | 9/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3379

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative for BiH: “I don’t want the Croats in a ghetto called third Entity”, *Novi List*, Boris Pavelic | 10/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3384

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “It is too late for Jelavic”, *Slobodna Dalmacija*, Blanka Magas | 19/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3386

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “Don’t Abandon the Balkans”, *New York Times Editorial*, Wolfgang Petritsch | 25/3/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3149

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “There will be no new Dayton”, *Dnevni Avaz*, Sead Numanovic | 2/4/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3388

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “Attempt by HDZ is doomed to failure”, *Reporter* | 11/4/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3390

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH, “After Milosevic was arrested, Herzegovina is the only refuge of criminal elements left in the region”, *Jutarnji List*, Snjezana Pavic | 13/4/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3391

Interview: Wolfgang Petritsch, High Representative in BiH, “54 million German Mark of Croat(ian) aid disappeared to “nowhere”, *Vecernji List*, Visnja Starjesina | 22/4/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3392

Interview: Wolfgang Petritsch, the High Representative in BiH: “Jelavic’s days on the political scene are numbered”, *Vjesnik*, Milan Jelovac | 3/5/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3394

Article by the High Representative, Wolfgang Petritsch: “A New Strategy for the Balkans?”, *Newsweek International*, Wolfgang Petritsch | 7/5/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presa/default.asp?content_id=3151

Interview: Wolfgang Petritsch, High Representative in BiH: “Ethnic States Are A Thing Of The Past”, *Reporter*, Igor Gajic | 9/5/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=3209

Interview: Wolfgang Petritsch, The High Representative in BiH: “Wolfgang Petritsch: ‘A hero of our time’ or ‘a merciless protector’”, *Hrvatska rijec*, Dejan Jazvic | 21/5/2001, http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presi/default.asp?content_id=321

Literatura

1. Abbott, Barbara. 2000. Presuppositions as Nonassertions. *Journal of Pragmatics* 32, 1419-1437.
2. Aitchison, Jean, Guy Bailey. 1979. Unhappiness about not unhappy people. *Journal of Linguistics* 15, 245-266.
3. Allwood, Jens, Lars-Gunnar Andersson, Östen Dahl. 1977. *Logic in Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Anderwald, Lieselotte. 2002. *Negation in Non-Standard British English: Gaps, regularizations and asymmetries*. London, New York: Routledge.
5. Apothéloz, Denis, Pierre-Yves Brandt, Gustavo Quiroz. 1993. The function of negation in argumentation. *Journal of Pragmatics* 19: 23-38.
6. Atlas, Jay David. 2004. Presupposition. U Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 29-52.
7. Atlas, Jay David. 2005. *Logic, Meaning, and Conversation: Semantical Underdeterminacy, Implicature, and Their Interface*. Oxford: Oxford University Press.
8. Auer, Peter. 1996. From Context to Contextualization. *Links & Letters* 3, 11-28.
9. Austin, J.L. 1962/1975. *How to do Things with Words*. Second edition. Oxford: Clarendon Press.
10. Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Baker, C. L. 1970. Double Negatives. *Linguistic Inquiry* 1 (2), 169-186.
12. Bartlett, Tom. 2004. Mapping Distinction: Towards a Systematic Representation of Power in Language. U Young, Lynne, Claire Harrison (ur.) *Systemic Functional Linguistics and Critical Discourse Analysis*. London, New York: Continuum. 68 -84.
13. Bhatia, Vijay K. 2004. *Worlds of Written Discourse: A Genre-Based View*. London, New York: Continuum.
14. Bhatia, Vijay K. 2008. Towards critical genre analysis. U Bhatia, Vijay K., John Flowerdew, Rodney H. Jones (ur.) *Advances in Discourse Studies*. London and New York: Routledge. 166-177.
15. Bhatia, Vijay K., John Flowerdew, Rodney H. Jones. 2008. Approaches to Discourse Analysis. U Bhatia, Vijay K., John Flowerdew, Rodney H. Jones (ur.) *Advances in Discourse Studies*. London and New York: Routledge. 1-17.
16. Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. 1999. *The Longman Grammar of Spoken and Written Language*. London: Longman.
17. Bilbija, Snežana. 2002. Evropski engleski u evropskom protektoratu. *Srpski jezik* VII/1, 463-447.

18. Bilbija, Snežana. 2005. Linguistic and Pragmatic Properties of the Discourse of the High Representative in the Republic of Bosnia and Herzegovina. U Breivik, Leiv Egil, Orm Øverland (ur.) *The Power of Language: A collection of Essays*. Oslo: Novus Press. 53-63.
19. Bilbija, Snežana. 2009. What Will The OHR Discourse Be Remembered By. *Belgrade English Language and Literature Studies, Vol.1*. Beograd : Filološki fakultet. 97- 109.
20. Blackledge, Adrian. 2005. *Discourse and Power in a Multilingual World*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
21. Bloom, Lois. 1970. *Language Development: Form and Function in Emerging Grammars*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
22. Bolinger, Dwight. 1980. A not impartial review of a not impeachable theory: Some new adventures of ungrammaticality. U Shuy, Roger W., and Anna Shnukal (ur.) *Language Use and the Uses of Language*. Washington D.C.: Georgetown University Press. 53-67.
23. Brown, Gillian, George Yule. 1983. *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Brown, Penelope, Stephen C. Levinson. 1987. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Burton-Roberts, Noel. 1989. On Horn's dilemma: presupposition and negation. *Journal of Linguistics* 25, 95-125
26. Carston, Robyn. 1988. Implicature, explicature, and truth-theoretic semantics. U Kempson, Ruth M. (ur.) *Mental representations: the interface between language and reality*. Cambridge: Cambridge University Press. 155-181.
27. Carston, Robyn. 1996. Metalinguistic negation and echoic use. *Journal of Pragmatics* 25, 309-330.
28. Carston, Robyn. 1999a. Negation, 'presupposition' and metarepresentation: a response to Noel Burton-Roberts. *Journal of Linguistics* 35, 365-389.
29. Carston, Robyn. 1999b. The Semantics/Pragmatics Distinction: A View from Relevance Theory. U Turner, Ken (ur.) *The Semantics/Pragmatics Interface from Different Points of View: Current Research in the Semantics/Pragmatics Interface, Vol 1*. Oxford: Elsevier. 85-125.
30. Carston, Robyn. 2002a. Linguistic Meaning, Communicated Meaning and Cognitive Pragmatics. *Mind and Language* 17 (1, 2), 127-148.
31. Carston, Robyn. 2002b. *Thoughts and Utterances – The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell.
32. Carston, Robyn. 2004. Relevance Theory and the Saying/Implicating Distinction. U Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 633-656.
33. Chapman, Siobhan. 1996. Some observations on metalinguistic negation. *Journal of Linguistics* 32, 387-402.
34. Cheshire, Jenny. 1985. *Never* and the problem of where grammar stops. *Polyglot*: fiche 1.
35. Cheshire, Jenny. 1998. English negation from an interactional perspective. U Tieken Boon van Ostade, Ingrid, Gunnel Tottie, Wim van der Wurff (ur.) *Negation in the History of English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 29-53.
36. Chilton, Paul. 2004. *Analysing Political Discourse: Theory and practice*. London, New York: Routledge.

37. Chilton, Paul. 2005. Missing links in mainstream CDA: Modules, blends and the critical instinct. U Wodak, Ruth, Paul Chilton (ur.) *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 19-52.
38. Chilton, Paul. 2008. Reflections on blends and discourse. U Oakley, Todd, Anders Hougaard (ur.) *Mental Spaces in Discourse and Interaction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 251-256.
39. Chilton, Paul, Christina Schäffner. 1997. Discourse and Politics. U van Dijk, Teun A. (ur.) *Discourse as Social Interaction*. London: Sage Publications. 206-230.
40. Chilton, Paul, Christina Schäffner. 2002. Themes and principles in the analysis of political discourse. U Chilton, Paul, Christina Schäffner (ur.) *Politics as Text and Talk: Analytic approaches to political discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1-41.
41. Clark, Herbert H. 1976. *Semantics and Comprehension*. The Hague, Paris: Mouton.
42. Clark, Herbert, H., Eve V. Clark. 1977. *Psychology and Language: An Introduction to Psycholinguistics*. New York: Harcourt, Brace.
43. Clayman, Steven, John Heritage. 2002. *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
44. Cohen, Ariel. 2006. How to deny a presupposition. U von Heusinger, Klaus, Ken Turner (ur.) *Where Semantics Meets Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier. 95-110.
45. Colston, Herbert L. 1999. "Not Good" Is "Bad", but "Not Bad" Is Not "Good": An Analysis of Three Accounts of Negation Asymmetry. *Discourse Processes* 28 (3), 237-256.
46. Coombs, Virginia. 1976. *A Semantic Syntax of Grammatical Negation in the Older Germanic Dialects*. Göppingen: Verlag Alfred Kümmerle.
47. Croft, William, D. Alan Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Cruse, Alan. 2006. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
49. Crystal, David. 1985. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike* (preveli: Ivan Klajn, Boris Hlebec). Beograd: Nolit.
50. Davis, Wayne A. 2011. 'Metalinguistic' negations, denial, and idioms. *Journal of Pragmatics* 43, 2548-2577.
51. Davison, Alice. 1975. Indirect Speech Acts and What to Do with Them. U Cole, Peter, Jerry L. Morgan (ur.) *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press. 143-185.
52. De Saussure, Louis. 2005. Manipulation and cognitive pragmatics: Preliminary hypotheses. U de Saussure, Louis, Peter Schulz (ur.) *Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 113-145.
53. Dowty, David. 1994. The Role of Negative Polarity and Concord Marking in Natural Language Reasoning. U Harvey, Mandy, and Lynn Santelmann (ur.), *SALT IV*: 114-144. Ithaca, New York: Cornell University.
54. Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman.
55. Fairclough, Norman. 1999. Linguistic and Intertextual Analysis within Discourse Analysis. U Jaworski, Adam, Nikolas Coupland (ur.) *The Discourse Reader*. London and New York: Routledge. 183-211.
56. Fairclough, Norman, Ruth Wodak. 1997. Critical Discourse Analysis. U van Dijk, Teun A. (ur.) *Discourse as Social Interaction*. London: Sage Publications. 258-284.

57. Fauconnier, Gilles. 1994 *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
58. Fauconnier, Gilles. 2004. Pragmatics and Cognitive Linguistics. U Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 657-674.
59. Fauconnier, Gilles, Mark Turner. 2002. *The Way we Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
60. Ferguson, Heather J., Anthony J. Sanford. 2008. Anomalies in real and counterfactual worlds: An eye-movement investigation. *Journal of Memory and Language* 58, 609-626.
61. Ferguson, Heather J., Anthony J. Sanford, Hartmut Leuthold. 2008. Eye-movements and ERPs reveal the time course of processing negation and remitting counterfactual worlds. *Brain Research* 1236, 113-125.
62. Fischer, Olga. 1992. Synta., u: Blake, Norman (ur.) *The Cambridge History of the English Language, 1066-1476, Vol. II*. Cambridge: Cambridge University Press. 207-408.
63. Fischer, Olga. 1998. On Negative Raising in the history of English. U Tieken-Boon van Ostade, Ingrid, Gunnel Tottie, Wim van der Wurff (ur.) *Negation in the History of English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 56-100.
64. Flowerdew, John. 2008. Critical discourse analysis and strategies of resistance. U Bhatia, Vijay K., John Flowerdew, Rodney H. Jones (ur.) *Advances in Discourse Studies*. London and New York: Routledge. 195-210.
65. Fodor, Janet Dean, Jerry Alan Fodor, and M.F. Garrett. 1975. The Psychological Unreality of Semantic Representations. *Linguistic Inquiry* 6, 515-531.
66. Foolen, Ad. 1991. Metalinguistic Negation and Pragmatic Ambiguity: Some comments on a proposal by Laurence Horn. *Pragmatics* 1/2, 217-237.
67. Fraenkel, Tamar, Yaacov Schul. 2008. The meaning of negated adjectives. *Intercultural Pragmatics* 5 (4), 517-540.
68. Frege, Gottlob. 1892/1960. On Sense and Reference (translated by Max Black). U Geach, Peter, Max Black (ur.) *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Oxford: Blackwell. 56-78.
69. Frege, Gottlob. 1919/1960. Negation (translated by P. T. Geach). U Geach, Peter, Max Black (ur.) *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*. Oxford: Blackwell. 117-135
70. Garner, Richard (1971a) 'Presupposition' in Philosophy and Linguistics. U Fillmore, Charles J., and D. Terence Langendoen (ur.) *Studies in Linguistic Semantics*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 22-42.
71. Garner, Richard. 1971b. Some doubts about illocutionary negation. *Analysis* 31 (3), 106 -112.
72. Gee, James Paul. 2005. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and method*, second edition. London and New York: Routledge.
73. Geurts, Bart. 1998. The Mechanisms of Denial. *Language* 74 (2), 274-307.
74. Gibbs, Raymond W. 2002 A new look at literal meaning in understanding what is said and implicated. *Journal of Pragmatics* 34, 457-486.
75. Giora, Rachel. 1994. On the Political Message: Pretending to Communicate. U Parret, Herman (ur.) *Pretending to Communicate*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. 104-123.
76. Giora, Rachel. 1995. On Irony and Negation. *Discourse Processes* 19, 239-264.

77. Giora, Rachel. 2006. Anything negatives can do affirmatives can do just as well, except for some metaphors. *Journal of Pragmatics* 38, 981-1014.
78. Giora, Rachel. 2007. "A good Arab is *not* a dead Arab – a racist incitement": On the accessibility of negated concepts. U Kecskes, Istvan, and Laurence R. Horn (ur.) *Explorations in Pragmatics: Linguistic, Cognitive and Intercultural Aspects*. Berlin: Mouton de Gruyter. 129-162.
79. Giora, Rachel. 2008. Preface: Discourse negation – costs and effects. *Intercultural Pragmatics* 5 (4), 403-407.
80. Giora, Rachel, Ofer Fein, Tamir Schwartz. 1998. Irony: Graded Saliency and Indirect Negation. *Metaphor and Symbol* 13 (2), 83-101.
81. Giora, Rachel, Ofer Fein, Jonathan Ganzi, Natalie Alkelassy Levi, Hadas Sabah. 2005a. On Negation as Mitigation: The Case of Negative Irony. *Discourse Processes* 39 (1), 81-100.
82. Giora, Rachel, Noga Balaban, Ofer Fein, Inbar Alkabetz. 2005b. Explicit Negation as Positivity in Disguise. U Colston, Herbert L., Albert N. Katz (ur.) *Figurative Language Comprehension: Social and Cultural Influences*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 233-258.
83. Giora, Rachel, Ofer Fein, Keren Aschkenazi, Inbar Alkabetz-Zlozover. 2007a. Negation in Context: A Functional Approach to Suppression. *Discourse Processes* 43 (2), 153-172.
84. Giora, Rachel, Ofer Fein. 2007b. Irony: Context and Saliency. U Gibbs, Raymond W. Jr., Herbert L. Colston (ur.) *Irony in Language and Thought*. New York, London: Lawrence Erlbaum Associates. 201-216.
85. Giora, Rachel, Dana Zimmerman, Ofer Fein. 2008. How can you compare! On negated comparisons as comparisons. *Intercultural Pragmatics* 5 (4), 501-516.
86. Giora, Rachel, Vered Heruti, Nili Metuki, Ofer Fein. 2009. "When we say *no* we mean *no*": Interpreting negation in vision and language. *Journal of Pragmatics* 41, 2222-2239.
87. Giora, Rachel, Ofer Fein, Nili Metuki, Pnina Stern. 2010. Negation as a metaphor inducing operator. U Horn, Laurence (ur.) *The Expression of Negation*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 225-256.
88. Givón, Talmy. 1978. Negation in Language: Pragmatics, Function, Ontology. U Cole, Peter (ur.) *Syntax and Semantics 9: Pragmatics*. New York: Academic Press. 69 -112.
89. Givón, Talmy. 1979. *On Understanding Grammar*. New York, San Francisco, London: Academic Press.
90. Givón, Talmy. 2002. *Bio-Linguistics: The Santa Barbara Lectures*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
91. Grice, Paul. 1975. Logic and Conversation. U Cole, Peter and Jerry L. Morgan (ur.) *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press. 41-58.
92. Grice, Paul. 1978. Further Notes on Logic and Conversation. U Cole, Peter (ur.) *Syntax and Semantics 9: Pragmatics*. New York: Academic Press. 113-127.
93. Grice, Paul. 1981. Presupposition and Conversational Implicature. U Cole, Peter (ur.) *Radical Pragmatics*. New York: Academic Press. 183-198.
94. Grice, Paul. 1989. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.
95. Haegeman, Liliane. 1995. *The Syntax of Negation*. Cambridge: Cambridge University Press.
96. Halliday, M. A. K. 1970. Language Structure and Language Function. U Lyons, John (ur.) *New Horizons in Linguistics*. Middlesex: Penguin. 140-165.

97. Hardt-Mautner, Gerlinde. 1995. 'Only Connect': Critical Discourse Analysis and Corpus Linguistics. *UCREL Technical Paper 6*. Lancaster: University of Lancaster. dostupno na: http://ucrel.lancs.ac.uk/tech_papers.html
98. Hare, Richard Mervyn. 1970. Meaning and Speech Acts. *The Philosophical Review* 79, 3-24.
99. Harris, Randy Allen. 1993. *The Linguistics Wars*. New York, Oxford: Oxford University Press.
100. Harrison, Simon. 2010. Evidence for node and scope of negation in coverbal gesture. *Gesture* 10 (1), 29-51.
101. Hasson, Uri, Sam Glucksberg. 2006. Does understanding negation entail affirmation? An examination of negated metaphors. *Journal of Pragmatics* 38, 1015-1032.
102. Hidalgo-Downing, Laura. 2000. Negation in Discourse: A text world approach to Joseph Heller's *Catch-22*. *Language and Literature* 9 (3), 215-239.
103. Hintikka, Jaakko. 2002. Negation in Logic and in Natural Language. *Linguistics and Philosophy* 25, 585-600.
104. Hoffmann, Charlotte. 2000. The Spread of English and the Growth of Multilingualism with English in Europe. U Cenoz, Jasone, Ulrike Jessner (ur.) *English in Europe: The Acquisition of a Third Language*. Clevedon: Multilingual Matters. 1-21.
105. Holly, Werner. 1989. Credibility and political discourse. U Wodak, Ruth (ur.) *Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 115-135.
106. Holtgraves, Thomas. 1999. Comprehending Indirect Replies: When and How Are Their Conveyed Meanings Activated?. *Journal of Memory and Language* 41, 519-540.
107. Horn, Laurence R. 1978a. Some Aspects of Negation. U Greenberg, Joseph H., C. A. Ferguson, E. A. Moravcsik (ur.) *Universals of Human Language, Vol. 4, Syntax*. Stanford, California: Stanford University Press. 127-210.
108. Horn, Laurence R. 1978b. Remarks on Neg-Raising. U Cole, Peter (ur.) *Syntax and Semantics 9: Pragmatics*. New York: Academic Press. 129-220.
109. Horn, Laurence R. 1978c. Lexical Incorporation, Implicature, and the Least Effort Hypothesis. *Papers from the Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society 14: The Parasession on the Lexicon*. 196-209.
110. Horn, Laurence R. 1984. Toward a New Taxonomy for Pragmatic Inference: Q-based and R-based Implicature. U Schiffrin, Deborah (ur.) *Meaning, Form, and Use in Context: Linguistic Applications (GURT '84)*. Washington: Georgetown University Press. 11-42.
111. Horn, Laurence R. 1985. Metalinguistic Negation and Pragmatic Ambiguity. *Language* 61 (1): 121-174.
112. Horn, Laurence R. 1989. *A Natural History of Negation*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
113. Horn, Laurence R. 1991. *Duplex Negatio affirmat...: The Economy of Double Negation*. *Papers from the Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. Part Two 27: The Parasession on Negation*. 80-106.
114. Horn, Laurence R. 1997a. Negative Polarity and the Dynamics of Vertical Inference, u: Forget, Danielle, Paul Hirschbuehler, France Martineau, and Maria-Luisa Rivero (ur.) *Negation and Polarity*. Amsterdam: John Benjamins. 157-182.

115. Horn, Laurence R. 1997b. Presupposition and Implicature. U Lappin, Shalom (ur.) *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*. Oxford: Blackwell. 299-319.
116. Horn, Laurence R. 2001. Flaubert triggers, squattive negation, and other quirks of grammar. U Hoeksma, Jack, Hotze Rullmann, Víctor Sánchez-Valencia, Ton van der Wouden (ur.) *Perspectives on Negation and Polarity Items*. Amsterdam: John Benjamins. 173-200.
117. Horn, Laurence R. 2004. Implicature, u: Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 3-28.
118. Horn, Laurence R. 2006. The border wars: A neo-Gricean perspective, u: von Heusinger, Klaus, Ken Turner (ur.) *Where Semantics Meets Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier. 21-48.
119. Horn, Laurence 2010. (ur.). *The Expression of Negation*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
120. Horn, Laurence R., Yasuhiko Kato. 2000. Introduction: Negation and Polarity at the Millennium. U Horn, Laurence R., Yasuhiko Kato (ur.) *Negation and Polarity: Syntactic and Semantic Perspectives*. Oxford: Oxford University Press. 1-19.
121. Hougaard, Anders, Todd Oakley. 2008. Mental spaces and discourse analysis. U Oakley, Todd, Anders Hougaard (ur.) *Mental Spaces in Discourse and Interaction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1-26.
122. Howe, Darin M. 1997. Negation and the history of African American English. *Language Variation and Change* 9, 267-294.
123. Huddleston, Rodney, Geoffrey K. Pullum. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
124. Iyeiri, Yoko. 2009. The historical development of the verb *doubt* and its various patterns of complementation. U Römer, Utte, Rainer Schulze (ur.) *Exploring the Lexis Grammar Interface*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 153-169.
125. James, Allan R. 2000. English as a European *Lingua Franca*: Current Realities and Existing Dichotomies. U Cenoz, Jasone, Ulrike Jessner (ur.) *English in Europe: The Acquisition of a Third Language*. Clevedon: Multilingual Matters. 22-38.
126. Jespersen, Otto. 1917. *Negation in English and Other Languages*. Copenhagen: A.F. Høst.
127. Jespersen, Otto. 1940. *A Modern English Grammar on Historical Principles, Part 5: Syntax, Fourth Volume*. Copenhagen: Ejnar Munksgaard.
128. Jespersen, Otto. 1942. *A Modern English Grammar on Historical Principles, Part 6: Morphology*. Copenhagen: Ejnar Munksgaard.
129. Jespersen, Otto. 1949. *A Modern English Grammar on Historical Principles, Part 7: Syntax*. Copenhagen: Ejnar Munksgaard.
130. Johnson-Laird, P.N., and J.M. Tridgell. 1972. When negation is easier than affirmation. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology* 24 (1), 87-91.
131. Johnstone, Barbara. 2002. *Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell.
132. Jordan, Michael P. 1998. The power of negation in English: Text, context and relevance. *Journal of Pragmatics* 29, 705-752.
133. Karttunen, Lauri, Stanley Peters. 1979. Conventional Implicature. U Oh, Choon-Kyu, David A. Dinnen (ur.) *Syntax and Semantics II: Presupposition*. New York: Academic Press. 1-56.
134. Katnić-Bakaršić, Marina. 2001. *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.

135. Katnić-Bakaršić, Marina. 2012. Zagreb: Naklada ZORO.
136. Kaup, Barbara, Jana Lüdtke. 2008. Accessing discourse referents introduced in negated phrases: Evidence for accommodation?. U Benz, Anton, Peter Kühnlein (ur.) *Constraints in Discourse*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 159-178.
137. Kay, Paul. 2004. Pragmatic Aspects of Grammatical Constructions. U Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 675-700.
138. Keenan, Edward L. 1971. Two Kinds of Presupposition in Natural Language. U Fillmore, Charles J., and D. Terence Langendoen (ur.) *Studies in Linguistic Semantics*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 44-52.
139. Kempson, Ruth M. 1975. *Presupposition and the delimitation of semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
140. Klima, Edward. 1964. Negation in English. U Fodor, Jerry A., Jerrold J. Katz (ur.), *The Structure of Language*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 246-323.
141. Kovačević, Miloš. 2002a. Partikularna negacija u srpskome jeziku. *Srpski jezik* 7/1-2, godina VII: 157-185.
142. Kovačević, Miloš. 2002b. *Sintaksička negacija u srpskome jeziku*. Niš: Izdavačka jedinica Univerziteta u Nišu.
143. Kovačević, Miloš. 2004. *Ogledi o sintaksičkoj negaciji*. Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
144. Kress, Gunther, Robert Hodge. 1979. *Language as Ideology*. London: Routledge & Kegan Paul.
145. Krifka, Manfred. 2007. Negated Antonyms: Creating and Filling the Gap. U Sauerland, Uli, Penka Stateva (ur.) *Presupposition and Implicature in Compositional Semantics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan. 163-177.
146. Labov, William. 1972a. *Language in the Inner City*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
147. Labov, William. 1972b. Negative Attraction and Negative Concord in English Grammar. *Language* 48 (4), 773-818.
148. Labov, William. 1982. Objectivity and Commitment in Linguistic Science: The Case of the Black English Trial in Ann Arbor. *Language in Society*, Vol.11, No 2, 165-201. accessed on 7 May 2012, <http://www.jstor.org/stable/4167310>
149. Lakoff, Robin. 1969a. Some Reasons Why There can't be Any *some-any* Rule. *Language* 45 (3), 608-615.
150. Lakoff, Robin. 1969b. A Syntactic Argument for Negative Transportation. *Papers from the Fifth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 140-147.
151. Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. II*. Stanford: Stanford University Press.
152. Langendoen, D. Terence, and Thomas G. Bever. 1973. Can a not unhappy person be called a not sad one?. U Anderson, Stephen R., and Paul Kiparsky (ur.) *A Festschrift for Morris Halle*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 392-409.
153. Lasnik, Howard. 1975. On the Semantics of Negation. U Hockney, D., William Harper, B. Freed (ur.) *Contemporary Research in Philosophical Logic and Linguistic Semantics*. Dordrecht: D. Reidel. 279-311.
154. Lasnik, Howard. 1976. *Analyses of Negation in English*. Reproduced by IULC, Bloomington, Indiana.

155. Lawler, John M. 1974. Ample Negatives, *Papers from the Tenth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, 1-24.
156. Lea, R. Brooke & Elizabeth J. Mulligan. 2002. The Effect of Negation on Deductive Inferences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*. Vol. 28, No 2, 303-317.
157. Lee, David Y. W. 2008. Corpora and discourse analysis: New ways of doing old things. U Bhatia, Vijay K., John Flowerdew, Rodney H. Jones (ur.) *Advances in Discourse Studies*. London and New York: Routledge. 86-98.
158. Leech, Geoffrey. 1981. *Semantics*. Second edition. Harmondsworth: Pelican Books.
159. Leech, Geoffrey. 1983. *Principles of Pragmatics*. London and New York: Longman.
160. Leech, Geoffrey, Marianne Hundt, Christian Mair, Nicholas Smith. 2009. *Change in Contemporary English: A Grammatical Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
161. Levinson, Stephen. 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
162. Levinson, Stephen. 2000. *Presumptive meanings: the theory of generalized conversational implicature*. Cambridge MA: MIT Press.
163. Ljung, Magnus. 1974. Some Remarks on Antonymy. *Language* 50 (1), 75-88.
164. McCawley, James D. 1991. Contrastive Negation and Metalinguistic Negation. *Papers from the Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. Part Two 27: The Parasession on Negation*. 189-206.
165. McCawley, James D. 1993. Second edition. *Everything that Linguists have Always Wanted to Know about Logic *but were ashamed to ask*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
166. Majstorović, Danijela. 2007a. *Diskurs, moć i međunarodna zajednica: Analiza saopštenja za javnost Kancelarije Visokog predstavnika (OHR-a) u Bosni i Hercegovini*. Banja Luka: Filozofski fakultet Banja Luka.
167. Majstorović, Danijela. 2007b. Construction of Europeanization in the High Representative's discourse in Bosnia and Herzegovina. *Discourse & Society* 18 (5), 627-651.
168. Markus, Manfred. 1992. Die Negation im Englischen als Problem einer didaktischen Grammatik. U Blank, Claudia (ur.) *Language and Civilization: A concerted profusion of essays and studies in honour of Otto Hietsch. Vol. 2*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 659-676.
169. Mayo, Ruth, Yaacov Schul, Eugene Burnstein. 2004. "I am not guilty" vs. "I am innocent": Successful negation may depend on the schema used for its encoding. *Journal of Experimental Social Psychology* 40, 433-449.
170. Meyer, Michael. 2001. Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA. U Wodak, Ruth, Michael Meyer (ur.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications. 14-31.
171. Mittwoch, Anita. 1974. Is there an underlying negative element in comparative clauses?. *Linguistics* 122, 39-45.
172. Moskovljević, Jasmina. 1996. O podizanju negacije u srpskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* LII, 89-98.
173. Moyer, Melissa G. 1996. Pragmatics, the state of the art. A talk with Jef Verscheuren. *Links & Letters* 3, 127-140.
174. Nahajec, Lisa. 2009. Negation and the creation of implicit meaning in poetry. *Language and Literature* 18 (2), 109-127.

175. Nevalainen, Terttu. 1998. *The facts and nothing but: the (non-)grammaticalisation of negative exclusives in English*, u: Tieken-Boon van Ostade, Ingrid, Gunnel Tottie, Wim van der Wurff (ur.) *Negation in the History of English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 167-187.
176. Nevalainen, Terttu. 2006. Negative Concord as an English “Vernacular Universal”: Social History and Linguistic Typology. *Journal of English Linguistics* 34, 257 -278.
177. Noh, Eun-Ju. 2000. *Metarepresentation, A Relevance-Theory Approach*. Amsterdam: John Benjamins.
178. Orpin, Debbie. 2005. Corpus Linguistics and Critical Discourse Analysis: Examining the ideology of sleaze. *International Journal of Corpus Linguistics* 10 (1), 37-61.
179. Osmankadić, Merima. 2005. Litotes and Language Use. U Breivik, Leiv Egil, Orm Øverland (ur.) *The Power of Language: A collection of Essays*. Oslo: Novus Press. 121-131.
180. Pagano, Adriana. 1994. Negatives in written text. U Coulthard, Malcolm (ur.) *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge. 250-265.
181. Palacios Martínez, Ignacio M. 2010. The Expression of Negation in British Teenagers’ Language: A Preliminary Study. *Journal of English Linguistics* 20 (10), 1-32.
182. Paradis, Carita, and Caroline Willners. 2006. Antonymy and negation – The boundedness hypothesis. *Journal of Pragmatics* 38, 1051-1080.
183. Partington, Allan. 2003. *The Linguistics of Political Argument: The spin-doctor and the wolf-pack at the White House*. London, New York: Routledge.
184. Payne, John R. 1985. Negation. U Shopen, Timothy (ur.) *Language typology and syntactic description. Vol. I*. Cambridge: Cambridge University Press. 196-242.
185. Piper, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
186. Poldauf, Ivan. 1964. Some Points on Negation in Colloquial English. U Josef Vachek (ur.) *A Prague School Reader in Linguistics*. Bloomington: Indiana University Press. 366-374.
187. Progovac, Ljiljana. 1991. Polarity in Serbo-Croatian: Anaphoric NPIs and Pronominal PPIs. *Linguistic Inquiry* 22 (3), 567-572.
188. Progovac, Ljiljana. 1994. *Negative and positive polarity: a binding approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
189. Putnam, Hilary. 1973. Meaning and Reference, *Journal of Philosophy* 70 (19), 699-711.
190. Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
191. Recanati, François. 1989. The Pragmatics of What is Said. *Mind & Language* 4, 295 -329.
192. Rissanen, Matti. 1999. Syntax. U Lass, Roger (ur.) *The Cambridge History of the English Language: 1476-1776, Vol. II*. Cambridge: Cambridge University Press. 187-331.
193. Rosch, Eleanor. 1977. Human Categorization. U Warren, Neil (ur.) *Studies in Cross Cultural Psychology. Vol. I*. New York: Academic Press. 1-49.
194. Ross, Claudia. 1978. The Rightmost Principle of Sentence Negation. *Papers from the Fourteenth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 410-429.
195. Russel, Bertrand. 1905. On Denoting. *Mind* 14, 479-493.

196. Sadock, Jerrold M. 1978. On Testing for Conversational Implicature. U Cole, Peter (ur.) *Syntax and Semantics 9: Pragmatics*. New York: Academic Press. 281-297.
197. Sadock, Jerrold M. 1981. *Almost*. U Cole, Peter (ur.) *Radical Pragmatics*, New York: Academic Press. 257-271.
198. Schiffrin, Deborah. 1994. *Approaches to Discourse*. Oxford: Blackwell.
199. Schindele, Rebecca, Jana Lüdtkke, Barbara Kaup. 2008. Comprehending negation: A study with adults diagnosed with high functioning autism or Asperger's syndrome. *Intercultural Pragmatics* 5 (4), 421-444.
200. Schwenter, Scott A. 2005. The pragmatics of negation in Brazilian Portuguese. *Lingua* 115, 1427-1456.
201. Searle, John R. 1969. *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
202. Seright, Orin Dale. 1966. Double Negatives in Standard Modern English. *American Speech* XLI: 123-126.
203. Seuren, Pieter A. M. 1988. Presupposition and Negation. *Journal of Semantics* 6: 175 -226.
204. Seuren, Pieter A. M. 2009. *Language in Cognition: Language from Within. Vol. I*. Oxford: Oxford University Press.
205. Shanon, Benny. 1981. What is in the Frame? – Linguistic Indicators. *Journal of Pragmatics* 5, 35-44.
206. Sheintuch, Gloria, Kathleen Wise. 1976. On the Pragmatic Unity of the Rules of Neg Raising and Neg-Attraction. *Papers from the Twelfth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 548-557.
207. Shiro, Martha. 1994. Inferences in discourse comprehension. U Coulthard, Malcolm (ur.) *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge. 167-178.
208. Shnukal, Anna. 1980. Syntactic Indications of Tentativeness in Discourse. U Nuessel, Frank H. Jr. (ur.) *Contemporary Studies in Romance Languages*. 280-299, distributed by IULC.
209. Shuy, Roger W., and Anna Shnukal (ur.). 1980. *Language Use and the Uses of Language*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
210. Smith, Steven Bradley. 1975. *Meaning and Negation*. The Hague, Paris: Mouton.
211. Sperber, Dan, and Deirdre Wilson. 1986. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
212. Stockwell, Robert P., Paul Schachter, and Barbara Hall Partee. 1973. *The Major Syntactic Structures of English*. Chapter 5. Negation. New York: Holt, Rinehart and Winston.
213. Sweetser, Eve, Gilles Fauconnier. 1996. Cognitive Links and Domains: Basic Aspects of Mental Space Theory. U Fauconnier, Gilles, and Eve Sweetser (ur.) *Spaces, Worlds, and Grammar*. Chicago and London: The University of Chicago Press. 1-28.
214. Tottie, Gunnell. 1977. *Fuzzy Negation in English and Swedish*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
215. Tottie, Gunnell. 1980. Affixal and non-affixal negation in English – two systems in (almost) complementary distribution. *Studia Linguistica* 34, 101-123.
216. Tottie, Gunnell. 1982. Where do negative sentences come from?. *Studia Linguistica* 36 (1), 88-105.
217. Tottie, Gunnell. 1991. *Negation in English Speech and Writing – A Study in Variation*. San Diego: Academic Press.

218. Tottie, Gunnel. 1998. Affixal and non-affixal negation – a case of stable variation over time?. U Tiek-en-Boon van Ostade, Ingrid, Gunnel Tottie, Wim van der Wurff (ur.) *Negation in the History of English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 233-267.
219. Tottie, Gunnel, Sebastian Hoffmann. 2006. Tag Questions in British and American English. *Journal of English Linguistics* 34 (4), 283-311.
220. Trask, Robert Lawrence. 2005. Temeljni lingvistički pojmovi (preveo Benedikt Perak). Zagreb: Školska knjiga.
221. Traugott, Elizabeth Closs. 1992. Syntax. U Hogg, Richard M. (ur.) *The Cambridge History of the English Language: The Beginnings to 1066, Vol. I*. Cambridge: Cambridge University Press. 168-289.
222. Tsohatzidis, Savas L. 2001. The Mode of Existence of Illocutionary Negation. *Erkenntnis* 54 (2), 205-214.
223. Ukaji, Masatomo. 1998. On the scope of Negative Concord. U Tiek-en-Boon van Ostade, Ingrid, Gunnel Tottie, Wim van der Wurff (ur.) *Negation in the History of English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 269-294.
224. Van Dijk, Teun A. 1992. Discourse and the denial of racism. *Discourse & Society* 3 (1), 87-118.
225. Van Dijk, Teun A. 1997. Discourse as Interaction in Society. U van Dijk, Teun A. (ur.) *Discourse as Social Interaction*. London: Sage Publications. 1-37.
226. Van Dijk, Teun A. 2001. Multidisciplinary CDA: a plea for diversity. U Wodak, Ruth, Michael Meyer (ur.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications. 95-120.
227. Van Dijk, Teun A. 2002. Political discourse and political cognition. U Chilton, Paul, Christina Schäffner (ur.) *Politics as Text and Talk: Analytic approaches to political discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 203-237.
228. Van Dijk, Teun A. 2006a. Discourse and manipulation. *Discourse & Society* 17 (2), 359 -383.
229. Van Dijk, Teun A. 2006b. Discourse, context and cognition, *Discourse Studies* 8 (1), 159-177.
230. Van Dijk, Teun A. 2008. *Discourse and Power*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
231. Van Dijk, Teun A. 2009. *Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
232. Van der Sandt, Rob A. 1991. Denial, *Papers from the Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society. Part Two 27: The Parasession on Negation*. 331-344.
233. Van der Wouden, Ton. 1997. *Negative Contexts – Collocation, polarity and multiple negation*. London, New York: Routledge.
234. Van Leeuwen, Theo. 2008. *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
235. Van Leeuwen, Theo. 2009. Critical Discourse Analysis. U Renkma, Jan (ur.) *Discourse, of Course: An overview of research in discourse studies*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 277-292.
236. Verhagen, Arie. 2005. *Constructions of Intersubjectivity: Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press.
237. Verschueren, Jef. 1999. *Understanding Pragmatics*. London, New York: Arnold.
238. Von Heusinger, Klaus, Ken Turner (ur.). 2006. *Where Semantics Meets Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier.

239. Walker, Marilyn A. 1994. Rejection by Implicature. *Proceedings of the twentieth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 563-574.
240. Ward, Gregory, Julia Hirschberg. 1985. Implicating Uncertainty: The Pragmatics of Fall Rise Intonation. *Language* 61 (4), 747-776.
241. Wason, Peter C. 1972. In Real Life Negatives are False. *Logique et analyse* 15, 17-38.
242. Weldon, Tracey. 1994. Variability in negation in African American Vernacular English. *Language Variation and Change* 6, 359-397.
243. Welte, Werner. 1978. *Negationslinguistik*. München: Wilhelm Fink Verlag.
244. Wilson, Deirdre, and Dan Sperber. 2004. Relevance Theory. U Horn, Laurence, and Gregory Ward (ur.) *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 607-632.
245. Wodak, Ruth. 2001. What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments. U Wodak, Ruth, Michael Meyer (ur.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications. 1-13.
246. Wright, Richard A. 1975. Meaning_{mn} and Conversational Implicature. U Cole, Peter, Jerry L. Morgan (ur.) *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press. 363-382.
247. Yule, George. 1996. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
248. Zarefsky, David. 2009. Strategic maneuvering in political argumentation. U van Eemeren, Frans H. (ur.) *Examining Argumentation in Context: Fifteen studies in strategic maneuvering*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 115-130.
249. Zeijlstra, Hedde. 2007. Negation in Natural Language: On the Form and Meaning of Negative Elements. *Language and Linguistics Compass* 1 (5), 498-518.
250. Zimmer, Karl E. 1964. *Affixal Negation in English and Other Languages: An Investigation of Restricted Productivity*. Supplement to *Word* 20 (2), Monograph No. 5.
251. Zwicky, Arnold M., Geoffrey K. Pullum. 1983 Cliticization vs. Inflection: English *n't*. *Language* 59 (3), 502-513.

Indeks

A

afiksalna negacija 21, 23, 30, 32, 34, 39, 44-46, 48, 49, 52, 54, 77, 81, 91-93, 132, 133, 139, 145, 157, 159, 173, 198
 almost 79, 99, 106, 113-115, 122, 131, 138, 166, 177, 199
 analitička negacija 31, 32, 41, 74, 76, 77, 198
 analiza diskursa 4, 5, 8-12, 18, 20, 21, 44, 179, 197
 analiza korpusa 3, 4, 12, 13, 20, 70, 125, 194
 antonimi 46, 54, 55
 aproksimativni negatori 36-39, 42, 77, 88, 89, 91, 103, 138, 164, 199
 apsolutni negatori 35, 77, 86, 106, 127,

D

diskurs 3-9, 11, 13-20, 46, 99, 102, 119, 151, 179-184, 188, 197, 198, 202-204
 diskursna strategija 165, 181, 182, 201
 društvena spoznaja 180, 182, 202, 203
 društvena udaljenost 15
 dugotrajna memorija 19, 180, 181, 191, 195, 203
 dupla negacija 21, 45, 46, 49-53, 81, 103, 115, 136, 144, 151-154, 156, 158, 192, 200, 201

E

eksplicitna negacija 12, 13, 22, 26, 31, 44, 52, 74, 75, 82, 94, 97, 134, 151, 158, 194, 195, 198, 199
 epistemički v. epistemološki
 epistemološki 28, 29, 45, 46, 52, 59, 60, 64, 147, 153
 epizodna memorija 19, 180, 181, 188, 197, 198, 202, 203

G

generalizacija 182, 191, 193, 203
 glagolska negacija 31, 32, 36, 74-77, 81, 94, 127, 139, 174, 194, 198

globalni kontekst 7, 197

govorni čin 3, 12, 25, 76, 85, 127, 158, 160-165, 191
 graduabilnost 92

I

ideologija 5, 9, 11, 19, 158, 159, 159, 181-183, 185, 191, 193, 195, 202-205
 idiomi, v. idiomatski izrazi
 idiomatski izrazi 27, 29, 41, 67, 85, 99, 116-119, 130, 139, 148, 199, 222
 impliciranje prema dolje (eng. downward entailing) 27, 30, 98, 103
 implicitna negacija 3, 4, 12, 13, 20-23, 26, 29, 31, 39, 44, 74, 97-99, 125, 128, 132, 135, 137, 144, 149, 151-153, 164, 167, 186, 188, 192, 194, 195, 198, 199
 implikacija 17, 18, 30, 37, 40, 42, 63, 78, 89-91, 93, 97, 99, 103, 105-110, 115, 125, 135, 137-140, 144, 151-156, 158, 161, 163, 164, 167, 174, 177, 178, 190, 195, 199, 200
 implikatura 3, 12, 13, 18, 20, 27, 28, 31, 36-38, 40-43, 51, 56, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 73, 79-82, 88-91, 93-99, 102-108, 110-125, 128, 130-132, 134-142, 144-151, 153-156, 160, 164, 165, 167, 168, 170-173, 177, 179, 185, 186, 188-190, 192, 195, 198-201
 inherentna negacija 3, 10, 19, 22, 23, 25-30, 34, 39, 40, 42, 98-100, 112, 118, 131, 133, 153-156, 161, 167, 168, 190, 192, 194, 197, 198
 institucionalni žanr 11, 13, 14, 16, 73, 195, 197
 intenzifikator 34, 36, 39, 42, 47, 55, 80, 91, 92, 98, 104, 136, 165, 198, 199
 intertekstualnost 15
 ironija 3, 12, 26, 35, 52, 53, 56, 84
 istinostna tvrdnja 2
 istinostni uvjeti 138
 izbjegavanje obavezivanja i preuzimanja odgovornosti 164

- izrazi koji označavaju promašaj, nečinjenje,
izbjegavanje i propust 40, 138, 199
- izrazi koji označavaju sprečavanje i zabranu 40,
138, 199
- izrazi nepovoljne evaluacije 40, 102, 199
- izrazi odbijanja i odbacivanja 41
- izrazi poricanja 40, 41, 138, 199
- izrazi sumnje 40, 102, 138, 199
- izrazi suprotnog očekivanja 40, 82, 102, 199
- izvanlingvistički kontekst 28, 78
- izvještaji Visokog predstavnika 4, 16, 70, 194,
195, 197
- J**
- jedinice negativnog polariteta 3, 23, 30, 31, 39,
40, 43, 61, 104
- K**
- komparativne konstrukcije 177
- kondicionalne konstrukcije/rečenice 43, 110-112
- kontekst 3-9, 11-14, 16, 20, 21, 23, 25-28, 31, 35,
36, 39, 42, 43, 45-47, 50, 52-57, 60, 61, 68, 69,
75, 78, 86, 90, 91, 96-99, 114, 121-124, 126,
129-131, 138, 139, 142, 143, 147, 151-153,
156-158, 160, 166, 176, 179-183, 188, 189,
195, 197, 199, 200, 203
- kontekstni model 7, 8, 182, 188
- kontradikcija 8, 45, 52, 53, 61, 63, 64, 66, 67, 92, 93
- konverzacijska implikatura 27, 31, 56, 60, 66,
113, 114, 138, 139, 200
- konverzacijske maksime 8, 12, 50
- korpus 2-4, 11-14, 16, 17, 20-22, 40, 41, 48, 57,
68, 70, 72-77, 79-86, 88, 89, 93-100, 102-105,
107, 112, 113, 116, 118, 119, 122-127, 133,
135, 138, 140, 141, 143-145, 148, 151, 155-
157, 160, 162, 164, 166, 167, 183, 186, 191,
193-195, 197, 198, 201-204
- kratkotrajna memorija 19, 180, 186-188, 202
- kritička analiza diskursa 5, 9-11, 197, 204
- Kritička Analiza Diskursa (CDA) 9, 15, 16, 197
- kvantifikator 2, 22, 25-27, 32, 36, 37, 42, 63, 74,
77-79, 103, 106, 114, 135, 173, 174, 185, 198,
199
- L**
- leksička jedinica 22, 23, 28, 39, 40, 58, 98, 99,
123, 124, 153, 154, 199, 200
- leksičko značenje 28, 99, 123, 199
- lingvistički kontekst 6
- litota 12, 45, 49, 50, 51
- logika 25, 65
- lokalni kontekst 7
- M**
- manipulacija 3, 4, 11, 14, 15, 125, 158, 179-183,
186-188, 191, 193, 195, 196, 198, 201-205
- međunarodna zajednica 1, 12, 15, 16, 123, 128,
150, 168, 171, 173, 175, 177, 178, 186, 191, 203
- mentalni model 7, 8, 11, 14, 15, 19, 181, 182,
188, 191, 193, 197, 202, 203
- metafora 3, 5, 12, 20, 58-60, 67, 99, 119, 139,
140, 145, 176, 186, 199, 204
- metalingvistička negacija 21, 25, 31, 32, 60-62,
66-69, 94, 96, 97
- moć 10, 11, 14-18, 98, 158, 162, 179, 180, 183-
188, 202, 204
- modalni glagoli 99, 121, 199
- modalnost 25, 59, 140
- morfološka negacija 45
- N**
- naglašavanje 10, 108, 169, 174-177, 179, 181,
188, 191, 201
- neafirmativni kontekst 39, 42, 43
- negativno predstavljanje Drugog 165, 166, 168
- negativno slaganje 49, 50, 59, 151
- negator 2, 56, 85, 88, 113, 135, 141, 154, 161,
165, 174
- neglagolska negacija 31-33, 35, 36, 39, 74, 77-
79, 81-85, 94, 127, 136, 194, 198
- nepostojanje 4, 41, 49, 52, 60, 102, 148
- neslaganje 136, 141, 147-149, 169-171, 174, 201
- O**
- odbijanje 41, 64, 66, 99, 101, 138, 160, 199
- only 1, 33, 39, 43, 49, 67, 76-80, 84, 86, 91, 95,
98, 100, 102-104, 108-110, 117, 121, 123, 131,
134, 135, 138, 139, 141, 143, 146, 149-153,
159, 162, 163, 172-174, 176-178, 186, 193,
198, 199, 201
- ontološki 2, 24, 123, 156, 198
- operator 2, 25, 56, 60, 62, 63, 65-67, 94, 95, 108, 135
- P**
- paralelizam struktura 52
- podizanje negacije 21, 57-59, 139, 140, 142, 145,
147, 154, 200
- podjela pragmatičkog rada 51
- podrečenična negacija 31, 32
- polaritet 3, 12, 23, 23, 27, 28, 30, 31, 36-43, 53,
61, 65, 89, 97, 98, 104, 105, 108, 121, 150

- politički diskurs 3, 4, 18-20, 197, 198, 204
poništanje implikature 89, 134, 135, 200
poređenje 108, 172, 174, 194, 201
poricanje 1, 20, 40, 41, 44, 60, 65-67, 81, 83, 86,
94, 96, 97, 99-101, 125-133, 137, 138, 147,
150, 152-154, 156, 158, 159, 166, 169, 171,
174, 175, 195, 199-201
pozitivno predstavljanje sebe 96, 97, 165-167, 186
pragmatika (pragmatički) 1-4, 6, 9, 11, 12, 15,
18, 20, 24-26, 31, 39, 48, 50, 51, 53, 55-59, 63,
65-68, 98, 99, 124, 125, 138, 145, 197-199, 204
presupozicija 1-3, 8, 12, 18, 20, 23, 25, 31, 44,
49, 60, 65, 67, 69, 73-75, 80, 83, 84, 94-97,
125, 127-131, 142, 143, 147, 152, 153, 156-
158, 160, 165, 168, 169, 171, 172, 174, 175,
178, 179, 185-187, 195, 199-201, 203, 204
prijedlog 23, 103-107, 127, 131, 132, 151, 155,
157, 167, 170, 171
princip kooperativnosti 20, 82, 141
procesuiranje informacije 3, 5, 12, 19
propozicija 2, 29, 35, 41, 43, 45, 52, 60, 64-67,
74, 75, 80, 84-86, 91, 96, 107, 112, 125, 126,
138, 148, 149, 153, 154, 156, 157, 168, 172,
176, 179, 195, 200, 201, 203
psiholingvistika 23
- R
- recipijent 78, 82, 89, 90, 93, 94, 113, 115, 127,
135, 144, 148, 154-156, 165, 176, 179-183,
188, 191, 193, 195, 197, 200, 202, 203
rečenična negacija 25, 32, 45
registar 8, 13, 74, 75, 185
- S
- semantika (semantički) 1-4, 8-10, 12, 19, 20,
22-27, 30, 45, 47, 49, 51, 55, 57-60, 63-66, 68,
91, 124, 125, 138, 140, 142, 165, 198, 199
- sintaksa (sintaktički) 1-3, 8, 16, 20, 23-25, 30,
32, 36, 38, 39, 44, 48, 49, 57-60, 62, 67, 70, 74,
90, 91, 95, 97-99, 108, 122-125, 135, 138, 166,
167, 172, 177, 179, 180, 187, 198, 199, 202
sintaktički testovi negacije 38
sintetička negacija 31, 32, 74
sintetički apsolutni negatori 35, 86
skalarna implikatura 95
stil 8, 13, 52
strategije učtivosti 3, 8, 12, 20, 26, 51, 56, 125,
140, 200
superlativne konstrukcije 39, 43, 98, 109, 138,
176, 198, 199
suprotna negacija 46
- T
- teorija intersubjektivnosti 44
teorija relevantnosti 15, 50, 55
- U
- upitni privjesci 37, 147, 148, 151, 198
- V
- varijetet 13, 16, 89, 135
Visoki predstavnik 1, 12, 14-17, 95, 97, 108,
111, 128, 159, 162, 166, 167, 170, 183-188,
190, 191, 197, 202
- Z
- zajedničko znanje/opće vjerovanje 128, 129,
148, 157
- Ž
- žanr 4, 8, 11-14, 16, 72-74, 148, 184, 195, 197

RECENZIJAZ RUKOPISA DR. MERIME OSMANKADIĆ

FUNKCIJE LINGVISTIČKE NEGACIJE U POLITIČKOM DISKURSU – ANALIZA DISKURSA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI

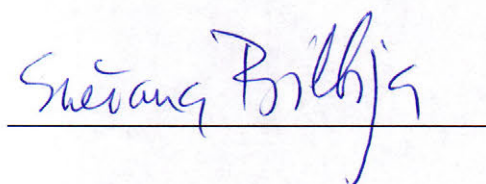
Rukopis *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu – Analiza diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini* autorice dr. Merime Osmankadić sastoji se od predgovora, pet poglavlja, opširne bibliografije i dodatka u kojem se nalazi primjer izvještaja Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini Generalnom Sekretaru Ujedinjenih nacija. U uvodnom poglavlju autorica definiše predmet, hipoteze i ciljeve istraživanja, kao i teoretski okvir i metodologiju rada – kritičku analizu diskursa. Ovo poglavlje sadrži i detaljan opis analiziranog korpusa (izvještaji Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini i intervjui i članci Visokog predstavnika i njegovih saradnika) i kratki pregled negacije u psiholingvističkim istraživanjima. Iz opisanog teoretskog modela analize jasno je da je za uspješno funkcionisanje političkog diskursa veoma važno istražiti kako se pojedine informacije procesuiraju od strane primaoca informacije, pa je stoga autorica na ovome mjestu našla za shodno kratko se osvrnuti i na značaj psiholingvističkih istraživanja kako za razumijevanje funkcije negacije u diskursu tako i za razumijevanje opštih principa na kojima počiva diskurs. U drugom poglavlju dr. Merima Osmankadić se vrlo detaljno usredsređuje na različite aspekte negacije u jeziku – eksplicitnu i implicitnu negaciju, afiksalsku negaciju, duplu negaciju, antonimiju, podizanje negacije i metalingvističku negaciju. Treće i četvrto poglavlje predstavljaju centralna analitička poglavlja knjige. U trećem poglavlju predstavljena je analiza formalno-sintaksičkog aspekta negacije u analiziranom korpusu, a u četvrtom funkcije negacije u diskursu međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini. Peto poglavlje sumira rezultate provedenog istraživanja i nudi perspektive za buduća istraživanja negacije u političkom diskursu, kao i za kritičku analizu političkog diskursa u Bosni i Hercegovini uopšte.

Ovaj rukopis, po metodološkom postupku koji je autorica vrlo uspješno provodila prilikom analize svog korpusa, kao i po zavidnom poznavanju lingvističke literature, pokazuje da je autorica izrasla u naučnog radnika koji se suvereno kreće kroz jedno tako kompleksno i nikad dokraja istraženo područje u engleskom kao što je negacija. Konačno, rukopis dr. Merime

Osmankadić, kad se objavi, može biti od velike koristi budućim istraživačima političkog diskursa, posebno onima koji se bave tako jedinstvenim političkim diskursom kao što je postdejtonska BiH. Nije nebitno istaći da će i istraživači koji su više orijentisani prema semantici i pragmatici u radu pronaći mnogo inspirativnih tema.

Imajući u vidu sve navedene odlike rukopisa dr. Merime Osmankadić, sa posebnim zadovoljstvom ga preporučujem za objavljivanje u elektronskim izdanjima Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Sarajevo, 14.12.2016

dr Snežana Bilbija, redovni profesor
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prof. dr. Marina Katnić-Bakaršić

RECENZIJA RUKOPISA *FUNKCIJE LINGVISTIČKE NEGACIJE U POLITIČKOM DISKURSU – ANALIZA DISKURSA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI* MERIME OSMANKADIĆ

Rukopis *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu – Analiza diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini* dr. Merime Osmankadić nastao je na temelju doktorske disertacije odbranjene na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i predstavlja teorijski odlično utemeljenu i inovativnu studiju o lingvističkoj negaciji. Posebnu vrijednost rukopisa čini uključenost više različitih pristupa i modela, od kritičke diskursne analize (CDA) do pragmalingvistike, od semantike do sintakse, što je *sine qua non* suvremenih lingvističkih istraživanja.

Rukopis sadrži sljedeća poglavlja: *Uvod*, *Različiti aspekti negacije*, *Analiza korpusa: Formalno-sintaktička klasifikacija negacije*, *Analiza korpusa: Funkcije negacije u diskursu* i *Zaključak*. Autorica je u *Uvodu* studiozno pristupila obrazlaganju ciljeva rada, naznačila hipoteze istraživanja, odlično odredila metodološki okvir i definirala korpus. Kada je riječ o kontekstu, on je u rukopisu shvaćen ne kao objektivna stvarnost, već kao rezultat subjektivne interpretacije, odnosno kao svojevrsni mentalni modeli sudionika, realizirani kao modeli konteksta.

Dva poglavlja koja slijede nakon *Uvoda* - *Različiti aspekti negacije* i *Analiza korpusa: Formalno-sintaktička klasifikacija negacije* – donose teorijsku bazu istraživanja jer donose pregled dosadašnjih istraživanja lingvističke negacije. Način na koji je autorica uvela i pregledno protumačila niz pristupa – npr. kritičku diskursnu analizu ili pragmalingvistiku (pitanja direktnosti / indirektnosti, presupozicija i

implikatura) predstavlja model za buduće radove sličnoga tipa jer je primjeren kvantitet informacija i način njihovog prezentiranja.

Naredno poglavlje posebno je značajno jer donosi analizu korpusa. Istraživanja diskursa međunarodne zajednice u BiH dosad su bila sporadična (o tome su pisale npr. Snežana Bilbija i Danijela Majstorović), tako da je odabrani korpus zanimljiv i zbog aktualnosti. Autorica je naime u poglavlju *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu – Analiza diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini* pokazala kako se u tom diskursu negacija može koristiti u različite svrhe, npr. i u svrhu jasno uspostavljenih odnosa moći i/ili manipulacije. Rezultati se mogu odnositi i na politički diskurs uopće, pa M. Osmankadić s pravom naglašava potrebu za sličnim istraživanjem u diskursu političkog govora domaćih političara.

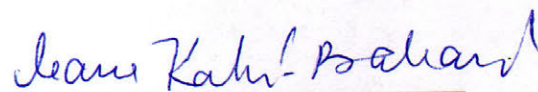
Na kraju želim reći da rukopis *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu – Analiza diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini* dr. Merime Osmankadić s jedne strane predstavlja doprinos izučavanju važnog pitanja lingvističke negacije, dok sa druge strane predstavlja doprinos boljem razumijevanju političkog diskursa uopće, a posebno diskursa međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini. Inovativnost i kompleksnost pristupa čine ovaj rukopis izuzetno aktualnim i vrijednim ne samo u kontekstu bosanskohercegovačke lingvistike već i izvan njezinih okvira. Merima Osmankadić je svim pitanjima pristupila studiozno, akribično, a njeni su zaključci uvijek znanstveno utemeljeni i relevantni. Knjiga je pisana uzornim metajezikom, pri čemu posebno ističem autoričin stil – precizan i jasan i kada se govori o najsloženijim pitanjima.

Knjiga može biti zanimljiva lingvistima različitog profila, anglistima i neanglistima, onima koji se bave kritičkom diskursnom analizom, pitanjima političkog diskursa, pragmatikom, semantikom, jezičnom strukturom, ali i studentima, posebno doktorantima.

Zbog svega toga sa zadovoljstvom preporučujem za objavljivanje u elektronskim izdanjima Filozofskog fakulteta rukopis knjige dr. Merime Osmankadić *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu – Analiza diskursa međunarodne zajednice*

u Bosni i Hercegovini jer je riječ o veoma kvalitetnoj modernoj multiaspekatskoj lingvističkoj studiji, čiji će rezultati bez sumnje poslužiti kao polazna tačka za mnoga dalja srodna istraživanja

Sarajevo, 14. 12. 2016.

Prof. dr. Marina Katnić-Bakaršić

Biografija

Merima Osmankadić rođena je 22.08.1969. godine u Beogradu, Srbija. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Bihaću. Studirala je anglistiku i germanistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirala je u februaru 1996. i stekla zvanje profesora engleskog i njemačkog jezika i književnosti. Magistrirala je 2003. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, odbranivši magistarski rad na temu *Kontrastivna analiza intenzifikatora u engleskom i bosanskom jeziku* pod mentorstvom prof. dr. Lade Šestić, nakon čega je stekla zvanje magistra lingvističkih nauka. Doktorirala je 2012. na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu s disertacijom na temu *Negacija u engleskom jeziku na primjeru dokumenata međunarodne zajednice u BiH* a pod mentorstvom prof. dr. Snežane Bilbije. Učestvovala je u nekoliko međunarodnih projekata (*Tempus 2000.* godine, *A Foreign Language that Unites*, 2004-2005., *Trauma, Trust, Memory*, 2015. godine). 2015. godine pokrenula je Prvu međunarodnu anglističku konferenciju na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Sarajevu (*Conference on English Language, Literature, Teaching and Translation Studies*, CELLTTS), a bila je predsjednik Organizacionog i Programskog odbora i CELLTTS-a 2 2016. godine. Jedan je od inicijatora osnivanja Društva anglista u Bosni i Hercegovini (DauBiH), i predsjedavala je osnivačkom skupštinom Društva u septembru 2015. DauBiH je registrirano kao udruženje na nivou BiH u februaru 2016., a u augustu 2016. primljeno je u članstvo Evropskog društva anglista (*European Society for the Study of English*, ESSE). Učestvovala je na više naučnih konferencija u zemlji i inostranstvu (Norveška, Sjeverna Irska, Srbija, Hrvatska), i objavila nekoliko naučnih radova iz oblasti sintakse i morfosintakse engleskog jezika, kontrastivne analize engleskog i bosanskog, pragmatike i (kritičke) analize diskursa. Urednica je *Zbornika u čast profesorice Snežane Bilbije* (*A Festschrift for Professor Snežana Bilbija*) objavljenog u elektronskim izdanjima Filozofskog fakulteta. Mentorirala je više od dvadeset završnih diplomskih radova na Odsjeku za anglistiku, lingvistički i nastavnički smjer. Radi kao docent na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Udata je i majka troje djece.